

Uniwersytet Łódzki

Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych

Paradiplomacy Lab – Centrum Badań nad Paradyplomacją i Dyplomacją Miejską

Rozprawa doktorska

**DETERMINANTY WSPÓŁPRACY MIAST
I REGIONÓW EUROPY ŚRODKOWO-
WSCHODNIEJ Z CHINAMI**

Michał Gzik

Nr albumu: 6273

Rozprawa doktorska
realizowana pod kierunkiem
dr. hab. Tomasza Kamińskiego, prof. UŁ

Łódź 2024

Rozprawa doktorska w obecnym kształcie mogła powstać m.in. dzięki temu, że otrzymałem grant badawczy finansowany przez Narodowe Centrum Nauki w konkursie PRELUDIUM 20.

Niniejsze opracowanie jest częścią deklarowanych wyników projektu zatytułowanego: *Model współpracy miast i regionów EŚW z Chinami* (2021/41/N/HS5/01963).

Dla mojej Mamy Asi i Babci Ani bez wsparcia których nie dałbym rady
napisać rozprawy doktorskiej.

Bardzo Was kocham.

Dziękuję!

“Local government is a vast laboratory, a testing ground for theories of institutional development and political and economic behaviour”¹

- Baldersheim & Wollmann

¹ H. Baldersheim, H. Wollmann, *The Comparative Study of Local Government And Politics: Overview And Synthesis*, Barbara Budrich, Leverkusen 2006, s. 124.

SPIS TREŚCI

Wstęp.....	8
Sprecyzowanie problemu badawczego	8
Przedstawienie celów, pytań i hipotez badawczych	12
Wskazanie aktualnego stanu badań	17
Opis metodologii badań oraz uzasadnienie doboru narzędzi badawczych	28
Struktura rozprawy doktorskiej	39
1. Międzynarodowa aktywność miast i regionów w ujęciu teoretycznym.....	42
Wprowadzenie	42
1.1. Pluralizacja podmiotów stosunków międzynarodowych.....	44
Konceptualizacja pojęcia „miasta” i „regionu”	49
Rola miast i regionów w stosunkach międzynarodowych	53
1.2. Teoria paradyplomacji oraz dyplomacji miejskiej	60
Zależności pomiędzy dyplomacją a paradyplomacją.....	62
Paradyplomacja a dyplomacja miejska – kwestie definicyjne	67
Wymiar funkcjonalny paradyplomacji	73
Paradyplomacja z „chińską charakterystyką”	76
1.3. Paradyplomacja a polityka zagraniczna w ujęciu podejścia wielopoziomowego zarządzania	82
Wielopoziomowa koordynacja polityki	87
Wnioski.....	92
2. Determinanty międzynarodowej współpracy miejskiej i regionalnej	95
Wprowadzenie	95
2.1. Opis przyjętej perspektywy analitycznej.....	96
2.2. Wewnętrzne determinanty obiektywne	98
Potencjał gospodarczy i geograficzny	98
Populacja miasta/regionu.....	99
Instytucjonalizacja.....	101
Uwarunkowania prawne.....	102
2.3. Wewnętrzne determinanty subiektywne	105
Przenikanie się obszarów polityki	105
Czynnik ludzki i rola liderów	107
Udział lokalnych partnerów	110
Percepcja własnej tożsamości i odrębności	111
Wielopoziomowa koordynacja polityki.....	113
2.4. Zewnętrzne determinanty obiektywne	114

Globalizacja	114
Demokratyzacja	116
Prawo międzynarodowe	118
Instytucjonalizacja	121
2.5. Zewnętrzne determinanty subiektywne	122
Status lub marka miasta/regionu	122
Inicjatywy międzynarodowe	125
Zaangażowanie partnerów zagranicznych	127
Wnioski	127
3. Wielopoziomowe relacje Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami	129
Wprowadzenie	129
3.1. Europa Środkowo-Wschodnia w percepcji Chińskiej Republiki Ludowej	130
Peryferie Europy	131
Obszar postkolonialny	132
Globalne Południe	134
3.2. Ponadnarodowy wymiar relacji EŚW z Chinami w ramach inicjatywy 16+1	135
Definicja oraz motywy powstania formatu 16+1	136
Sposób funkcjonowania formatu 16+1	140
3.3. Stan inicjatywy 16+1 w 2024 roku	143
Od „chińskiego marzenia” do „chińskiego koszmaru”, czyli przyczyny degradacji formatu 16+1	144
„Światło w tunelu”, czyli subpaństwowy wymiar formatu 16+1	150
„Miesiąc miodowy” w relacjach chińsko-węgierskich oraz chińsko-serbskich	154
Wnioski	158
4. Determinanty subpaństwowej współpracy EŚW z Chinami	160
Wprowadzenie	160
4.1. Charakterystyka współpracy miejskiej i regionalnej	161
Spis partnerstw miejskich i regionalnych	161
Partnerstwa EŚW z Chinami w ujęciu czasowym	165
Istotność współpracy z Chinami na tle innych partnerstw	168
Wpływ wielkości miasta/regionu na współpracę	169
Wielopoziomowa koordynacja polityki względem Chin	173
Udział lokalnych partnerów we współpracy	181
Formy oraz obszary współpracy	185
Korzyści oraz przeszkody we współpracy	188
4.2. Studium przypadku – Praga	195

Kierunek chiński w czeskiej polityce zagranicznej.....	196
<i>Pacta sunt servanda?</i> Kruchość paradyplomacji w praktyce	199
Podsumowanie	203
4.3. Studium przypadku – Ostrów Wielkopolski	204
Wykorzystywanie szans.....	205
Rola czynnika ludzkiego w paradyplomacji	207
Podsumowanie	210
Wnioski.....	210
5. Model współpracy miast i regionów EŚW z Chinami	214
Wprowadzenie	214
5.1. Najważniejsze determinanty współpracy EŚW z Chinami	216
5.2. Umiarkowanie ważne determinanty współpracy EŚW z Chinami	224
5.3. Najmniej ważne determinanty współpracy EŚW z Chinami	230
Wnioski.....	232
Zakończenie	235
Bibliografia	246
Dokumenty	246
Monografie i opracowania.....	247
Artykuły naukowe.....	253
Materiały internetowe.....	260
Wywiady	267
Spis wykresów i diagramów	269
Spis tabel	269
Aneks	271

WSTĘP

SPRECYZOWANIE PROBLEMU BADAWCZEGO

Współczesny i zglobalizowany system międzynarodowy charakteryzuje się wielością podmiotów go kształtujących oraz złożonością interakcji pomiędzy nimi, które odbywają się na kilku poziomach sprawowania rządów – ponadpaństwowym, państwowym oraz subpaństwowym². Dlatego, obecnie, analizy dotyczące dyskursu o stosunkach międzynarodowych lub polityki zagranicznej, coraz częściej skupiają się na relacjach pomiędzy państwami, organizacjami międzynarodowymi, aktorami niepaństwowymi a nawet ich wzajemnymi powiązaniami³. Natomiast, moim zdaniem, współczesny system międzynarodowy może zostać scharakteryzowany poprzez trzy odmienne zjawiska. Jednym z nich jest pogłębiający się proces globalizacji, drugim pluralizm podmiotów stosunków międzynarodowych a trzecim fragmentaryzacja oraz dezintegracja wewnątrzpaństwowa. Te trzy czynniki występujące jednocześnie mają niebagatelny wpływ na kształtowanie się powiązań pomiędzy uczestnikami stosunków międzynarodowych oraz na wykształcenie nowych wzorców globalnej współpracy.

Dzięki globalizacji rozumianej jako zbliżenie między państwami oraz narodami na skutek przeobrażeń w sferze społecznej, gospodarczej, czy politycznej nie można już limitować stosunków międzynarodowych tylko do relacji transgranicznych i tylko do tych zachodzących pomiędzy państwami⁴. Pluralizm podmiotów stosunków międzynarodowych oznacza, że obok działań w polityce zagranicznej kreowanych przez państwa, swoje cele realizują również inni aktorzy stosunków międzynarodowych tj. władze miast oraz regionów⁵, ale także rządowe (governmental organisations – GOs) oraz pozarządowe (non-governmental organisations – NGOs) organizacje międzynarodowe, nierzadko kierujące się odmiennymi interesami od agend poszczególnych państw narodowych. Taka wielopodmiotowa koncepcja

² L. Hooghe, G. Marks, A. Schakel, *Multilevel governance*, [w:] *Comparative Politics* (red. D. Carmani), Oxford University Press, Oksford 2020.

³ P.G. Cerny, *Heterarchy in World Politics*, Routledge, Nowy Jork 2023.

⁴ A. McGrew, *Globalization and global politics*, [w:] *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations* (red. J. Baylis, S. Smith, P. Owens), Oxford University Press, Oksford 2020.

⁵ N. Cornago, *Plural Diplomacies: Normative Predicaments and Functional Imperatives*, Martinus Nijhoff, Lejda 2013.

postrzegania stosunków międzynarodowych wpisuje się w liberalną teorię stosunków międzynarodowych, która wskazuje na wielopoziomowe relacje aktorów uczestniczących w globalnych relacjach politycznych⁶. Natomiast, dzięki fragmentaryzacji i dezintegracji wewnątrzpaństwowej zyskała regionalizacja oraz lokalizm a tradycyjna rola państw narodowych, choć wciąż dominująca, straciła na znaczeniu⁷. Z uwagi na fragmentaryzację podmiotów biorących udział w międzynarodowych relacjach politycznych, miasta oraz regiony stały się ważnymi członkami społeczności międzynarodowej. Podsumowując, praktyki dyplomatyczne, instytucje i dyskursy nie koncentrują się już tylko na tradycyjnej dyplomacji międzypaństwowej, ale również na paradyplomacji, czyli działaniach międzynarodowych prowadzonych samodzielnie przez władze lokalne lub regionalne w celu promowania ich własnych interesów⁸.

Miasta pełniły istotną rolę już w średniowieczu, ponieważ były ośrodkami władzy świeckiej, kościelnej oraz wojskowej, a ich funkcje wynikały z obecności tych instytucji. Wtedy też nastąpił rozkwit urbanizacji oraz migracji ludności ze wsi do ośrodków miejskich, co spowodowało rozwój handlu i produkcji⁹. Natomiast pomiędzy XIX wiekiem a pierwszą wojną światową¹⁰, całkowita populacja miast wzrosła z 275 do 481 milionów, co było w dużej mierze spowodowane rewolucją przemysłową oraz tworzeniem się aglomeracji¹¹. Nieco później, bo w XX wieku, Joseph Schumpeter zwrócił uwagę na kluczowe znaczenie miast oraz regionów w generowaniu kapitału i przyciąganiu inwestycji do państwa¹². Od tego czasu rola jednostek subpaństwowych¹³ ewoluowała, ale ich znaczenie wciąż pozostało znaczące. Zjawisku temu sprzyjały toczące się równolegle procesy demokratyzacji oraz

⁶ R. Keohane, J. Nye, *Transnational Relations and World Politics*, Harvard University Press, Cambridge 1973.

⁷ H.J. Michelmann, P. Soldatos, *Federalism and International Relations: The Role of Subnational Units*, Clarendon Press, Oxford University Press, Oxford i Nowy Jork 1990.

⁸ N. Cornago, *On the Normalization of Sub-State Diplomacy*, The Hague Journal of Diplomacy 5:1-2, 2010, <https://doi.org/10.1163/1871191x-05010102>.

⁹ K. Szende, F. Schmieder, *Cities and Towns in Medieval Central Europe*, [w:] *Oxford Handbook of Medieval Central Europe* (red. N. Zečević, D. Ziemann), Oxford Academic, Oxford 2022, s. 267-290.

¹⁰ Warto dodać, że na przełomie XIX i XX wieku globalna populacja liczyła 1,7 miliarda, a więc liczba mieszkańców miast wynosiła wtedy w przybliżeniu 20% światowej populacji.

¹¹ F. Lenger, *European Cities in the Modern Era, 1850-1914*, Brill, Lejda i Boston 2012, s. 34.

¹² J. Schumpeter, *Teorie Rozwoju Gospodarczego*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1960.

¹³ W opracowaniu będę posługiwał się zamiennie pojęciem „subnarodowy” oraz „subpaństwowy”, ponieważ oba sformułowania odnoszą się do tego samego, czyli do centrum władzy na poziomie miast i regionów.

decentralizacji państwowej¹⁴. Prowadzona przez nie działalność stała się wielopłaszczyznowa zarówno w sprawach wewnętrznych, jak i paradyplomacji. Podmioty subpaństwowe wykonują zadania związane z tzw. *low politics*, czyli kwestiami dotyczącymi promocji kultury, turystyki, ochrony środowiska, planowania przestrzennego, rozwoju lokalnego sportu czy też realizowania celów zrównoważonego rozwoju¹⁵. Tym samym działania paradyplomatyczne odpowiadają za cele, które są domyślnie cedowane przez rządy centralne na niższe poziomy administracyjne, aby zadania te mogły być wypełniane efektywniej, co jest związane z podejściem wielopoziomowego zarządzania (*multi-level governance*)¹⁶. Z tego względu samorządy lokalne oraz regionalne na całym świecie coraz aktywniej uczestniczą w stosunkach międzynarodowych otwierając zagraniczne misje handlowe czy też kulturalne, dołączając do międzynarodowych sieci współpracy, lobbując w organizacjach międzynarodowych oraz podpisując traktaty i porozumienia z partnerami z innych państw¹⁷.

W wyniku tego miasta oraz regiony stają się coraz ważniejszymi aktorami na globalnej scenie politycznej poprzez swoją międzynarodową aktywność¹⁸. Dotyczy to również europejskich jednostek subpaństwowych. Dla nich partnerami są zwykle inne europejskie ośrodki miejskie bądź regionalne, ale coraz częściej poszukują one możliwości współpracy także poza granicami Europy¹⁹. Doniosłym z praktycznego oraz naukowego punktu widzenia jest przypadek współpracy europejskich podmiotów subpaństwowych z ich chińskimi odpowiednikami, której dynamiczny rozwój można obserwować obecnie²⁰. W tego typu relacjach dobrze odnajdują się miasta oraz

¹⁴ T. Donas, J. Beyers, *How Regions Assemble in Brussels: The Organizational Form of Territorial Representation in the European Union*, Publius: The Journal of Federalism 43:4, 2013, s. 527-550, <https://doi.org/10.1093/publius/pjs042>.

¹⁵ H.J. Michelmann, P. Soldatos, *op. cit.*, s. 2.

¹⁶ L. Hooghe, G. Marks, A. Schakel, *op. cit.*, s. 194.

¹⁷ R. Tavares, *Paradiplomacy: Cities and States as Global Players*, Oxford University Press, Oksford 2016.

¹⁸ M. Acuto, *Global Cities, Governance and Diplomacy: The Urban Link*, Routledge, Nowy Jork 2013; J. Blatter, M. Kreutzer, M. Rentl, J. Thiele, *Preconditions for Foreign Activities of European Regions: Tracing Causal Configurations of Economic, Cultural, and Political Strategies*, Publius: The Journal of Federalism 40:1, 2010, s. 187, <https://doi.org/10.1093/publius/pjp024>.

¹⁹ J. Koelemaij, S. Taveirne, B. Derudder, *An economic geography perspective on city diplomacy*, Urban Studies 60:6, 2023, <https://doi.org/10.1177/00420980221137021>.

²⁰ T. Kamiński, J. Ciesielska-Klikowska, M. Gzik, *Cities as Actors in the EU Policy Towards China*, Journal of Common Market Studies, 2024, <https://doi.org/10.1111/jcms.13577>.

regiony Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW), które przez ostatnie dekady nawiązały szereg partnerstw paradyplomatycznych z Chinami²¹.

Relacje tego regionu oraz Chińskiej Republiki Ludowej są, zgodnie z podejściem wielopoziomowego zarządzania, prowadzone na szczeblu ponadpaństwowym, państwowym oraz subpaństwowym. Na szczeblu państwowym, rządy narodowe prowadzą bowiem relacje dyplomatyczne z Chinami w ramach polityki zagranicznej. 11 państw EŚW, będących członkami Unii Europejskiej, prowadzi również politykę względem ChRL w ramach tej organizacji na szczeblu ponadpaństwowym. Ponadto, Chińczycy w 2012 roku utworzyli inicjatywę 16+1 zrzeszającą państwa Europy Środkowo-Wschodniej²² pod wspólnym „parasolem” współpracy – również na szczeblu ponadnarodowym. Ostatecznie, miasta oraz regiony obu partnerów również są zaangażowane w bilateralne relacje na szczeblu subpaństwowym²³.

Inne badanie dotyczące relacji miast UE oraz Chin na próbie 745 ośrodków miejskich udowodniły, że aż 292 z nich współpracuje z Państwem Środka, nawiązując 474 unikalnych więzi partnerskich²⁴. Uważam więc, że moje komplementarne opracowanie charakteryzujące kompleksowo takową współpracę na przykładzie subpaństwowych relacji EŚW i ChRL, jest z badawczego punktu widzenia niezbędne, aby nakreślić szerszy obraz współpracy miast bądź regionów europejskich z Chinami.

Natomiast samo nawiązywanie partnerstw subnarodowych jest wieloskładnikowym procesem. Władze miast i regionów w swojej zagranicznej działalności kierują się zróżnicowanymi motywami²⁵, posługują się mnogimi narzędziami służącymi realizacji celów²⁶, ale też przede wszystkim zmuszone są polegać na zależnych bądź niezależnych od nich uwarunkowaniach, które mogą

²¹ W mojej dysertacji mając na myśli „Chiny”, będę je referował do Chińskiej Republiki Ludowej bądź „Państwa Środka”, używając tych pojęć zamiennie. Zdaję sobie jednak sprawę, iż może to budzić kontrowersje, ponieważ w zależności od punktu widzenia miano „Chin” można też odnosić do Republiki Chińskiej (Tajwanu).

²² Na potrzeby tego opracowania przyjmuję, że Europa Środkowo-Wschodnia składa się z 16 państw zrzeszonych przez Chiny w ramach inicjatywy 16+1. Są to: Albania, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Czarnogóra, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Macedonia Północna, Polska, Rumunia, Serbia, Słowacja, Słowenia oraz Węgry. Argumentację mojego toku rozumowania opisałem wyczerpująco w rozdziale trzecim, w podrozdziale zatytułowanym „Definicje oraz motywy powstania formatu 16+1”.

²³ H. Gu, *Frustrated Relations? China with Central and Eastern Europe*, Springer Link, Singapur 2023.

²⁴ T. Kamiński, J. Ciesielska-Klikowska, M. Gzik, *op. cit.*, s. 10.

²⁵ H. Dumała, *Motywy paradyplomacji*, [w:] *Niepaństwowi uczestnicy stosunków międzynarodowych* (red. A. Pawłowska), Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji, Lublin 2010.

²⁶ R. Tavares, *op. cit.*

stanowić o sukcesie albo porażce międzynarodowych inicjatyw²⁷. Nie inaczej sytuacja wygląda w przypadku paradyplomatycznych wysiłków miast oraz regionów EŚW względem Chin. Uważam, że wskazanie determinantów subpaństwowej współpracy ChRL oraz państw europejskich zrzeszonych w ramach formatu 16+1 jest warte zbadania, ponieważ pozwoli wskazać, jak miasta oraz regiony o odmiennych uwarunkowaniach wykorzystują albo mogą wykorzystywać swój potencjał bądź zasoby. Co więcej, scharakteryzowanie czynników współpracy paradyplomatycznej w tym konkretnym kontekście nigdy dotąd nie było przedmiotem analizy naukowej. Dlatego określając uwarunkowania oraz na tej podstawie tworząc model współpracy subpaństwowej EŚW z ChRL wypełnię istniejącą lukę badawczą.

PRZEDSTAWIENIE CELÓW, PYTAŃ I HIPOTEZ BADAWCZYCH

Przedmiotem podjętej przeze mnie analizy jest zmapowanie powiązań miast oraz regionów Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami oraz odpowiedź na pytanie jakie są determinanty współpracy na szczeblu lokalnym i regionalnym. Opracowanie to ma więc na celu uzupełnienie dobrze już opisanych relacji EŚW z ChRL o subpaństwowy wymiar tych kontaktów, z perspektywy europejskiej. Dlatego, nie jest to kolejna praca o relacjach Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami na poziomie państwowym albo w ramach inicjatywy 16+1. Uściślając powyższe, moja rozprawa doktorska ma cztery cele badawcze:

C1. Zmapowanie powiązań miast i regionów Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami oraz charakterystyka tej współpracy.

C2. Stworzenie listy determinantów współpracy subpaństwowej w „wymiarze uniwersalnym” bez osadzania ich w konkretnym kontekście politycznym bądź geograficznym.

C3. Określenie determinantów charakteryzujących współpracę miast i regionów Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami.

C4. Nadanie wagi determinantom współpracy subpaństwowej Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami, celem stworzenia modelu współpracy.

²⁷ A.S. Kuznetsov, *Theory and Practice of Paradiplomacy: Subnational Governments in International Affairs*, Routledge, Nowy Jork 2015, s. 102-108.

Powyżej postawione cele badawcze osiągnę odpowiadając na dziesięć szczegółowych pytań badawczych. Strukturę mojej dysertacji opracowałem w taki sposób, abym w każdym z rozdziałów znalazł rozwiązanie na postawione wcześniej poszczególne pytania. Każdy z pięciu rozdziałów zawiera sekcję „wprowadzenie”, w której dokładnie przybliżę cele szczegółowe, zagadnienia natury definicyjnej oraz strukturalnej, aby nadać odpowiedni kontekst omawianej problematyce.

Tym samym, w pierwszym rozdziale pt.: „Międzynarodowa aktywność miast i regionów w ujęciu teoretycznym” postawiłem pytania badawcze takie jak:

P1. Jaka jest pozycja oraz rola miast i regionów w stosunkach międzynarodowych?

P2. Czym jest paradyplomacja i dyplomacja miejska oraz jak oba pojęcia są ze sobą powiązane?

P3. Jakie są zależności pomiędzy polityką zagraniczną państw a paradyplomacją z perspektywy wielopoziomowego zarządzania?

Chcąc zmapować oraz scharakteryzować subpaństwowy wymiar relacji Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami, muszę odwołać się do teorii stosunków międzynarodowych oraz uzasadnić sens uczestnictwa w nich miast i regionów (P1). Uczynię to opisując fenomen pluralizacji aktorów państwowych oraz niepaństwowych w wielopoziomowej, a nawet sieciowej, strukturze międzynarodowej relacji politycznych, w której znajduje się miejsce dla transgranicznej działalności aktorów subpaństwowych. Dlatego też zdefiniuję, co rozumiem pod pojęciem „miasta” i „regionu”. Następnie, poprzez charakterystykę pojęć paradyplomacji, dyplomacji miejskiej oraz określenie ich pozycji względem siebie, jak również konotacji paradyplomacji z dyplomacją w tradycyjnym ujęciu, dla Czytelnika zrozumiałe staną się przyjęte przeze mnie ramy definicyjne (P2). W dalszej kolejności, posługując się podejściem wielopoziomowego zarządzania ustalę, jak paradyplomatyczna działalność jednostek subpaństwowych koegzystuje obok polityki zagranicznej wykonywanej przez rządy centralne. By to zrealizować posłużę się przykładem koordynacji wielopoziomowej polityki (P3). Ten *stricte* teoretyczny rozdział ma na celu scharakteryzowanie faktycznych podstaw dla kontaktów miast i regionów EŚW z Chinami w całości stosunków międzynarodowych. Trudnym jest bowiem opisanie

subpaństwowego wymiaru oraz tła tej współpracy bez wchodzenia w polemikę z teorią stosunków międzynarodowych.

Celem rozdziału drugiego pt.: „Determinanty międzynarodowej współpracy miejskiej i regionalnej” jest odpowiedź na jedno pytanie badawcze:

P4. Jakie są determinanty współpracy subpaństwowej w „wymiarze uniwersalnym”?

Dokonując przeglądu literatury wskażę determinanty, które kierują paradyplomatyczną współpracą miast i regionów oraz które są esencjonalne dla jej istnienia. Następnie, wzorując się na klasyfikacji Ryszarda Zięby dotyczącej uwarunkowań polityki zagranicznej państwa, podzielę je na wewnętrzne subiektywne i obiektywne oraz zewnętrzne subiektywne i obiektywne. Ostatecznie, każdy z nich zdefiniuję oraz scharakteryżuję (P4). Odpowiedź na powyższe pytanie badawcze pozwoli mi zidentyfikować determinanty międzynarodowej współpracy subpaństwowej w „wymiarze uniwersalnym”, co będzie stanowiło podstawę do utworzenia modelu współpracy miast i regionów EŚW z Chinami.

Trzeci rozdział pt.: „Wielopoziomowe relacje Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami”, będzie zawierał odpowiedź na dwa pytania badawcze:

P5. Jak Chińczycy postrzegają obszar Europy Środkowo-Wschodniej?

P6. Jak przedstawiają się relacje państw Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami na szczeblu subpaństwowym, centralnym oraz ponadnarodowym w ramach inicjatywy 16+1?

Wcześniej, we wstępie tego podrozdziału pisałem, iż nie jest to analiza opisująca relacje Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami, a uzupełniająca je o subpaństwowy wymiar tych kontaktów. Jednak, aby zrealizować cele dysertacji, uznałem, że należy poświęcić osobny fragment temu, jak te relacje są kształtowane przez Chiny oraz państwa Europy Środkowo-Wschodniej w ramach inicjatywy 16+1 (P6). Tym bardziej, że geograficznie region EŚW postrzegam właśnie poprzez pryzmat tego chińskiego wielostronnego formatu współpracy. Skoro odwołuję się do koncepcji wielopoziomowości stosunków międzynarodowych, opracowanie to, pomimo że koncentrujące się na poziomie subpaństwowym, zawierać będzie odniesienie do pozostałych dwóch poziomów sprawowania rządów ChRL i EŚW (narodowego oraz

ponadnarodowego). Scharakteryzuję również chińską percepcję obszaru Europy Środkowo-Wschodniej, ponieważ ta negatywnie oddziałuje na dynamikę relacji w ramach inicjatywy 16+1 (P5).

W rozdziale czwartym, bazującym na badaniach empirycznych, pt.: „Determinanty subpaństwowej współpracy EŚW z Chinami” znajdę odpowiedzi na pytania badawcze takie jak:

P7. Które miasta i regiony w Europie Środkowo-Wschodniej współpracują z Chinami oraz czym charakteryzuje się ta współpraca?

P8. Jakie czynniki decydują o nawiązaniu, istnieniu i rozwijaniu relacji EŚW z Chinami na poziomie subnarodowym, a które hamują takowe relacje?

P9. Czy relacje subnarodowe z Chinami w EŚW są skoordynowane pozostałymi szczeblami sprawowania władzy?

Przedmiotem tego rozdziału jest więc zmapowanie relacji miast i regionów EŚW z Chinami oraz charakterystyka tej współpracy (P7). Następnie, przy pomocy wyników badania ankietowego, dwóch studiów przypadku oraz analizy szeregu wywiadów, wskażę determinanty charakterystyczne dla tych bilateralnych kontaktów (P8). Odwołując się do praktyki funkcjonowania wielopoziomowego zarządzania odpowiem również na pytanie, czy polityka subpaństwowa wobec Chin jest skoordynowana z pozostałymi szczeblami sprawowania rządów – unijnym, centralnym oraz, w przypadku miast, regionalnym (P9).

W ostatnim, piątym, rozdziale pt.: „Model współpracy miast i regionów EŚW z Chinami” odpowiem na pytanie badawcze:

P10. Które determinanty współpracy subpaństwowej EŚW z Chinami są najważniejsze, umiarkowanie ważne oraz najmniej ważne i dlaczego?

Powyższy rozdział mojej dysertacji będzie stanowił o realizacji celu badawczego, jakim jest nadanie wagi determinantom współpracy subpaństwowej Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami na podstawie stworzonej listy uwarunkowań kooperacji w „wymiarze uniwersalnym”. By to osiągnąć, uszereguję uwarunkowania współpracy subpaństwowej w kontekście relacji ChRL z EŚW wedle podziału na najważniejsze, umiarkowanie ważne i najmniej ważne. Na tej bazie utworzę model współpracy miast i regionów EŚW z Chinami.

Osiągając wszystkie cztery cele mojej dysertacji oraz odpowiadając na postawionych dziesięć pytań badawczych będę w stanie zweryfikować bądź sfalsyfikować poniższe trzy hipotezy badawcze:

H1. Współpraca miast i regionów EŚW z Chinami opiera się na współpracy władz subpaństwowych, biznesu oraz środowiska akademickiego.

Uzasadnienie: Wyniki dotychczasowych badań pokazują, że wzorzec ten decyduje o sukcesie współpracy z Chinami na poziomie regionalnym w sześciu państwach europejskich²⁸, jak również na poziomie lokalnym w kontaktach miast z 27 państw członkowskich UE z Chinami²⁹. W literaturze model ten nazwany jest *triple helix*, a Tomasz Kamiński i Joanna Ciesielska-Klikowska zdefiniowali go, jako – „istotny dla udanej współpracy z Chinami, ponieważ w tym modelu środowisko akademickie, biznes i samorząd lokalny/regionalny budują złożoną sieć powiązań, w ramach których dynamicznie ze sobą współpracują”³⁰. W mojej dysertacji zamierzam sprawdzić skuteczność *triple helix model* w stosunku do międzynarodowej działalności miast oraz regionów Europy Środkowo-Wschodniej względem ChRL.

H2. Najważniejszym determinantem subnarodowej współpracy EŚW z Chinami jest czynnik ludzki w paradyplomacji.

Uzasadnienie: Postawiłem tę hipotezę bazując na badaniu ankietowym, które wykonałem na populacji całkowitej 751 miast Unii Europejskiej, dotyczącego ich współpracy z Chinami³¹. Jego wyniki pokazały klarownie, że postawa władz miejskich jest kluczowa dla efektywnie prowadzonych działań paradyplomatycznych. Podobne wnioski w swoim opracowaniu zaprezentował Benjamin Barber³². Podkreślił on, że działalność burmistrzów na arenie międzynarodowej zależy od głębokiego osobistego zaangażowania w lokalne problemy oraz więzi z lokalną społecznością³³. Co więcej,

²⁸ T. Kamiński, *The Role of Regions in EU-China Relations*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021.

²⁹ T. Kamiński, J. Ciesielska-Klikowska, M. Gzik, *op. cit.*

³⁰ T. Kamiński, J. Ciesielska-Klikowska, *Germany*, [w:] *The Role of Regions in EU-China Relations* (red. T. Kamiński), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021, s. 52.

³¹ Projekt Narodowego Centrum Nauki w konkursie OPUS 17, pt.: *Rola miast w polityce Unii Europejskiej wobec Chin* (2019/33/B/HS5/01272) pod kierownictwem dr. hab. Tomasza Kamińskiego, prof. UŁ.

³² B. Barber, *If Mayor Ruled The World. Dysfunctional Nations, Rising Cities*, Yale University Press, New Haven i Londyn 2013.

³³ Autor nazwał nawet burmistrzów „ziomkami” (*homies*), ponieważ ci odgrywają taką rolę wobec lokalnej społeczności, aby zyskać poparcie.

postawa burmistrzów jest często kształtowana przez ich lokalne obowiązki i potrzebę reprezentowania interesów ich miast w sprawach globalnych³⁴. Również Marylis Fantoni i Claudia Avellaneda zbadały znaczenie czynnika ludzkiego w paradyplomacji³⁵. Autorki dowiodły, że burmistrzowie wybierani na drugą kadencję chętniej angażują się w działalność międzynarodową, ponieważ podczas sprawowania pierwszej koncentrują się na kwestiach priorytetowych dla mieszkańców, czyli związanych z polityką wewnętrzną³⁶. Ponadto brak woli politycznej liderów do współpracy paradyplomatycznej w wielu przypadkach ją uniemożliwia. Zakładam więc, że rola czynnika ludzkiego w paradyplomacji może być widoczna również na poziomie lokalnym oraz regionalnym w całej Europie Środkowo-Wschodniej.

H3. Polityka miejska oraz regionalna wobec Chin nie jest skoordynowana wertykalnie – z pozostałymi szczeblami sprawowania rządów oraz horyzontalnie – wśród jednostek subpaństwowych tego samego poziomu zarządzania.

Uzasadnienie: Na podstawie badań wstępnych wykonanych na potrzeby powyżej wspomnianego projektu, uważam, że rządy centralne państw Europy Środkowo-Wschodniej nie koordynują swojej polityki zagranicznej wobec Chin na szczeblu subnarodowym. Wśród 11 państw członkowskich UE, będących częścią EŚW, zbadałem 79 miast i aż 35 z nich w ogóle nie prowadziło skoordynowanej polityki międzynarodowej z rządami centralnymi, regionami oraz Unią. Zakładam, że brak koordynacji polityki wobec Chin może być widoczny również na poziomie lokalnym na Bałkanach i regionalnym w całej Europie Środkowo-Wschodniej.

WSKAZANIE AKTUALNEGO STANU BADAŃ

Całość mojego opracowania dotyczy determinantów relacji miast i regionów Europy Środkowo-Wschodniej z Chińską Republiką Ludową, ponieważ ten poziom analizy stanowi lukę badawczą w kontekście charakterystyki stosunków pomiędzy tym regionem świata a Państwem Środka. Nigdy wcześniej nie był on badany kompleksowo, a co najwyżej poprzez pryzmat pojedynczych studiów przypadków.

³⁴ B. Barber, *op. cit.*, s. 98.

³⁵ M. Fantoni, C. Avellaneda, *Explaining Paradiplomacy: Do Local pro-International Structures and Political Support Matter?*, *Global Public Policy and Governance* 23:3, 2022, s. 369, <https://doi.org/10.1007/s43508-022-00044-z>.

³⁶ Ibidem.

Moje opracowanie nie jest kompletną charakterystyką całości wielopoziomowych interakcji Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami. Natomiast, w kompleksowy oraz innowacyjny sposób, z wykorzystaniem metod ilościowych oraz jakościowych, przedstawię relacje zachodzące pomiędzy EŚW a ChRL, ale na szczeblu subpaństwowym.

W celu zbadania tych koneksji skorzystałem z książek dotyczących teorii paradyplomacji i dyplomacji miejskiej. Mogę tu wyróżnić m.in. pozycje napisane przez Michele Acuto³⁷, Francisco Aldecoa³⁸ i Michaela Keatinga³⁸, Sohaelę Amiri i Efe Sevin³⁹, Noé Cornago⁴⁰, Briana Hockinga⁴¹, Alexandra Kuznetsova⁴², Federico Marchettiego⁴³, Hansa Michelmana i Panayotisa Soldatosa⁴⁴, czy Jorge Schiavona⁴⁵. Skorzystałem również z książek oraz artykułów dotyczących paradyplomacji opublikowanych przez polskich badaczy zajmujących się tym zagadnieniem takich jak Hanna Dumała⁴⁶, Agnieszka Szpak⁴⁷, Maciej Raś⁴⁸, Tomasz Kamiński⁴⁹ oraz Igor Ksenicz⁵⁰. Na podstawie opracowań wyżej wymienionych autorów w rozdziale pierwszym mojej dysertacji zatytułowanym „Międzynarodowa aktywność miast i regionów w ujęciu teoretycznym” scharakteryzuję oraz – zgodnie z moim tokiem rozumowania –skonceptualizuję pojęcie paradyplomacji oraz dyplomacji miejskiej.

W całości opracowania wielokrotnie podkreślam, iż stosunki międzynarodowe, również w relacjach EŚW z Chinami, analizuję poprzez pryzmat wielopoziomowości. Dlatego odnoszę się do podejścia wielopoziomowego zarządzania. Skorzystałem

³⁷ M. Acuto, *Global Cities... op. cit.*

³⁸ F. Aldecoa, M. Keating, *Paradiplomacy in Action. The Foreign Relations of Subnational Governments*, Routledge, Londyn 1999.

³⁹ S. Amiri, E. Sevin, *City Diplomacy. Current Trends and Future Prospects*, Palgrave Macmillan, Cham 2020.

⁴⁰ N. Cornago, *Plural Diplomacies, op. cit.*

⁴¹ B. Hocking, *Localising Foreign Policy: Non-Central Governments and Multilayered Diplomacy*, Palgrave Macmillan UK, Londyn 1993.

⁴² A.S. Kuznetsov, *op. cit.*

⁴³ R. Marchetti, *City Diplomacy: From City-States to Global Cities*, University of Michigan Press, Ann Arbor 2021.

⁴⁴ H.J. Michelmann, P. Soldatos, *op. cit.*

⁴⁵ J.A. Schiavon, *Comparative Paradiplomacy (1st edition)*, Routledge, Nowy Jork 2019.

⁴⁶ H. Dumała, *Motywy paradyplomacji... op. cit.*

⁴⁷ A. Szpak, R. Gawłowski, J. Modrzyńska, P. Modrzyński, M. Dahl, *The Role of Cities in International Relations. The Third-generation of Multi-level Governance?*, Edward Elgar, Cheltenham 2022.

⁴⁸ M. Raś, *Aktywność międzynarodowa regionów (paradyplomacja) w ujęciu teoretycznym*, *Stosunki Międzynarodowe – International Relations* 52:3, 2016, s. 191-213, <https://doi.org/10.7366/020909613201611>.

⁴⁹ T. Kamiński, *The Role of Regions... op. cit.*

⁵⁰ I. Ksenicz, *Ku modelowi polskiej paradyplomacji*, *Sprawy Międzynarodowe* 73:3, 2021, s. 229-250, <https://doi.org/10.35757/SM.2020.73.3.07>.

w tym celu z prac takich autorów, jak m.in. Liesbet Hooghe i Gary Marks⁵¹, Dorothée Allain-Dupré⁵², Katherine Daniell i Adrian Kay⁵³, Simona Piattoni⁵⁴, czy Paul Stephenson⁵⁵. Na bazie tekstów powyższych autorów zaprezentowałem pryzmat wielopoziomowości zarządzania pomiędzy aktorami stosunków międzynarodowych oraz wyjaśniłem pojęcie wielopoziomowej koordynacji polityki.

W kwestii przeglądu literatury dotyczącego determinantów współpracy podmiotów subpaństwowych w „wymiarze uniwersalnym”, to szczegółową analizę opracowań dotyczących tej tematyki przedstawiłem w rozdziale drugim zatytułowanym „Determinanty międzynarodowej współpracy miejskiej i regionalnej”. Dlatego w tym miejscu pokrótce przedstawię aktualny stan badań na ten temat. Na podstawie poniżej przywołanych pozycji stworzę autorską listę czynników współpracy subnarodowej.

Jednym z opracowań charakteryzującym kilka wyznaczników kooperacji subpaństwowej jest artykuł Sandriny Antunes, Marii Heleny Guimarães oraz Michelle Egan⁵⁶. Na przykładzie międzynarodowej działalności Kalifornii oraz Illinois, jako determinanty współpracy autorki te wyszczególniły federalizm (podobnie jak Czesław Tubilewicz i Natalie Omond – również na przykładzie aktywności zagranicznej regionów Stanów Zjednoczonych⁵⁷), kompetencje konstytucyjne, przywództwo polityczne (na przykładzie działalności gubernatorów w USA⁵⁸), przedsiębiorczość – *entrepreneurship* (umiejętność regionów przystosowania się do kryzysów

⁵¹ L. Hooghe, G. Marks, *Multi-Level Governance and European Integration*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham 2001.

⁵² D. Allain-Dupré, *The multilevel governance imperative*, *The British Journal of Politics and International Relations* 22:4, 2020, s. 800-804, <https://doi.org/10.1177/1369148120937984>.

⁵³ K.A. Daniell, A. Kay, *Multilevel Governance: An Introduction*, [w:] *Multilevel Governance: Conceptual challenges and case studies from Australia* (red. K.A. Daniell, A. Kay), ANU Press, Canberra 2017.

⁵⁴ S. Piattoni, *The Theory of Multi-Level Governance: Conceptual, Empirical, and Normative Challenges*, Oxford University Press, Oksford 2010.

⁵⁵ P. Stephenson, *Twenty years of multi-level governance: 'Where Does It Come From? What Is It? Where Is It Going?*, *Journal of European Public Policy* 20:6, 2013, s. 817-837, <https://doi.org/10.1080/13501763.2013.781818>.

⁵⁶ S. Antunes, M.H. Guimarães, M. Egan, *Made in the USA? The paradiplomatic strategies of California and Illinois to the EU*, *Territory, Politics, Governance*, 2023, <https://doi.org/10.1080/21622671.2023.2218418>.

⁵⁷ C. Tubilewicz, N. Omond, *The United States' Subnational Relations with Divided China. A Constructivist Approach to Paradiplomacy*, Routledge, Nowy Jork 2021.

⁵⁸ T. Conlan, M.A. Sager, *The growing international activities of the American states*, *Policy Studies Review* 18:3, 2001, s. 13-27, <https://doi.org/10.1111/j.1541-1338.2001.tb00192.x>; J. Kincaid, *The American governors in international affairs*, *Publius* 14:4, 1984, s. 109, <https://www.jstor.org/stable/3330192>; S.L. McMillan, *Subnational foreign policy actors: How and why governors participate in US foreign policy*, *Foreign Policy Analysis* 4:3, 2008, s. 236, <https://doi.org/10.1111/j.1743-8594.2008.00068.x>.

zewnątrznych⁵⁹), politykę partyjną oraz wielkość rynku (rozumianą jako wielkość populacji i jej oddziaływanie na relacje pomiędzy regionem a szczeblem centralnym).

Ohiocheoya Omiunu oraz Fritz Ikome Nganje w swoim artykule naukowym⁶⁰, również wyszczególnili szereg determinantów współpracy, nazywając je „czynnikami wyjaśniającymi” (*explanatory factors*) międzynarodową aktywność podmiotów subpaństwowych. Pomimo faktu, że ich opracowanie odnosi się tylko do zagranicznej aktywności miast i regionów w Afryce, to opisane przez autorów uwarunkowania można zastosować globalnie, do czego sami zachęcają. Powołując się na inne źródła, wyszczególnili znaczenie federalizmu oraz decentralizacji, samorządności, historii, tożsamości i odrębności kulturowej regionu, populacji oraz zasobów finansowych czy partyjnej zgodności bądź niezgodności w obrębie szczebli władzy.

Hanna Dumała w swoim opracowaniu „Motywy paradyplomacji”, jak sam tytuł wskazuje, wymieniła szereg czynników warunkujących międzynarodową działalność jednostek subpaństwowych⁶¹. Moim zdaniem, część z nich może zostać potraktowana jako determinanty współpracy. Tym samym, np. przy motywie kompetencyjnym, Dumała wspomina o ważnej roli systemu prawnego w państwie. Omawiając motyw efektywności zarządzania podkreśla istotną rolę zasobów ludzkich, finansowych, społecznych i infrastrukturalnych w procesie alokacji ich względem partnerów międzynarodowych. Motyw mobilizacji endogenicznego potencjału społecznego-gospodarczego stanowi o uwarunkowaniu współpracy, jakim jest włączanie w nią lokalnych partnerów. Kolejno, motyw rozwoju gospodarczego i wzrostu konkurencyjności jest możliwy dzięki zjawisku globalizacji, które można uznać za determinant kooperacji subpaństwowej. Natomiast motyw emancypacyjny bądź motyw tożsamości jest związany z uwarunkowaniami takimi jak odrębność historyczna oraz kulturowa regionu w ramach państwa, co może – ale nie musi – prowadzić do aktywności protodyplomatycznej.

Kolejnym kompleksowym opracowaniem charakteryzującym szereg determinantów współpracy subpaństwowej jest artykuł naukowy Tomasza

⁵⁹ C. Jeffery, *Sub-national mobilization and European integration: Does it make any difference?*, Journal of Common Market Studies 38:1, 2000, s. 14.

⁶⁰ O. Omiunu, F.I. Nganje, *Contemporary expressions of the foreign relations of subnational governments in Africa: Introduction to the Special Section*, Regional & Federal Studies 34:3, 2024, s. 247-268, <https://doi.org/10.1080/13597566.2024.2361677>.

⁶¹ H. Dumała, *Motywy paradyplomacji... op. cit.*, s. 68-74.

Kamińskiego, który opisał studium przypadku współpracy województwa łódzkiego z chińskimi partnerami⁶². Można w nim odnaleźć zdefiniowane determinanty takie jak rola liderów politycznych (pisał o tym również Benjamin Barber⁶³), istotność zasobów finansowych, rola integracji europejskiej, uwarunkowania prawne (podobnie Yishai Blank⁶⁴, jak również Agnieszka Szpak wraz ze współautorami⁶⁵, umiejscowili miasta w międzynarodowych ramach prawnych), istotność dedykowanego biura⁶⁶, włączanie we współpracę lokalnych partnerów czy znaczenie koordynacji polityki z wyższymi szczeblami władzy⁶⁷. Tomasz Kamiński zwrócił również uwagę na istotną determinantę, czyli z perspektywy miasta bądź regionu, bycie podmiotem międzynarodowej Inicjatywy Pasa i Szlaku. W tym kontekście o roli miast pisali też Simon Curtis oraz Ian Klaus, którzy nakreślili nową chińską wizję porządku światowego do realizacji którego jednym z narzędzi mają być inwestycje w infrastrukturę miejską w ośrodkach położonych na „trasie” Inicjatywy Pasa i Szlaku⁶⁸.

Odnosnie do zauważonej przez Tomasza Kamińskiego koordynacji polityki z wyższymi szczeblami władzy, również i Peter Taylor scharakteryzował relacje władzy na linii państwa-miasta, jako „historyczne tango”, które wraz z rozbięciem władzy państwowej i fragmentacją globalnego zarządzania sprawiło, że miasta zyskały na znaczeniu politycznym⁶⁹. Co więcej, Robert Putnam ukuł pojęcie „dwupoziomowej gry” (two-level game), poruszające kwestię koordynacji polityki oraz znaczenia relacji centralno-lokalnych dla polityki zagranicznej państwa⁷⁰.

Joachim Blatter, Matthias Kreutzer, Michaela Rentl i Jan Thiele w dwóch artykułach naukowych z 2008⁷¹ oraz z 2010⁷² roku podjęli próbę wyszczególnienia

⁶² T. Kamiński, *What are the factors behind the successful EU-China cooperation on the subnational level? Case study of the Lodzkie region in Poland*, Asia Europe Journal 17, 2019, s. 227-242, <https://doi.org/10.1007/s10308-018-00532-0>.

⁶³ B. Barber, *op. cit.*

⁶⁴ Y. Blank, *City Speech*, Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review, 54:2, 2019, s. 365-380.

⁶⁵ A. Szpak, R. Gawłowski, J. Modrzyńska, P. Modrzyński, M. Dahl, *op. cit.*, s. 22-59.

⁶⁶ Wyrażenie „dedykowane biuro” jest wprost zaczerpnięte z angielskiego wyrażenia „dedicated office”.

⁶⁷ T. Kamiński, *What are the factors...* *op. cit.*, s. 236.

⁶⁸ S. Curtis, I. Klaus, *The Belt and Road City: Geopolitics, Urbanization, and China's Search for a New International Order*, Yale University Press, New Haven 2024.

⁶⁹ P.J. Taylor, *Extraordinary Cities: Millennia of Moral Syndromes, World-Systems and City/State Relations*, Edward Elgar, Cheltenham 2013.

⁷⁰ R.D. Putnam, *Diplomacy and domestic politics: the logic of two-level games*, International Organization 42:3, 1988, s. 427-460.

⁷¹ J. Blatter, M. Kreutzer, M. Rentl, J. Thiele, *The Foreign Relations of European Regions: Competences and Strategies*, West European Politics 31:3, 2008, s. 464-490.

⁷² J. Blatter, M. Kreutzer, M. Rentl, J. Thiele, *Preconditions...* *op. cit.*, s. 171-199.

oraz charakterystyki determinantów współpracy subpaństwowej. W pierwszym z nich dowiedli istotną rolę integracji europejskiej, ustroju federacyjnego, który przekłada się na zwiększoną aktywność samorządów, uwarunkowań prawnych, posiadania odpowiedniej strategii zagranicznej oraz zasobów ludzkich (ilości pracowników). Drugi z artykułów tych autorów skoncentrował się na charakterystyce czynnika, jakim są zasoby finansowe, które pozwalają np. na utrzymywanie zagranicznych placówek oraz biur regionalnych w Brukseli. Jednak, ponownie, oba opracowania opisują determinanty tylko i wyłącznie w kontekście międzynarodowej aktywności regionów. Wartością dodaną mojej dysertacji będzie zastosowanie tych czynników w odniesieniu do miast.

Z kolei Antonio Alejo w swoim artykule naukowym z 2022 roku zwrócił uwagę na istotną rolę diaspor oraz migracji, jako czynników determinujących międzynarodową aktywność miast. Posłużył się on studium przypadku działalności stolicy Meksyku, która dzięki kontaktom z diasporą w innych miastach amerykańskich wypracowała szereg rozwiązań instytucjonalnych i prawnych, ułatwiających te relacje⁷³. Rolę miast w globalnym zarządzaniu migracjami dostrzegła również Janina Stürner-Siovitz, która w swojej książce wpisała miasta w system zarządzania migracjami, zdefiniowała ich potencjalną oraz faktyczną rolę, jak również określiła rekomendacje na przyszłość, mające na celu efektywniejsze zarządzanie migracjami na poziomie subpaństwowym⁷⁴. Co więcej, Agnieszka Szpak, Robert Gawłowski, Joanna Modrzyńska, Paweł Modrzyński oraz Michał Dahl w swojej książce wskazali m.in., że europejskie miasta wykorzystują swoje doświadczenie, aby zająć się kwestiami praw człowieka i wywierać presję na rządy państwowe w celu wprowadzenia zmian regulacyjnych w prawie migracyjnym. Wynika to z faktu, że miasta dobrze sobie radzą z kryzysami migracyjnymi ze względu na swoją zdolność do adaptacji oraz specjalistyczną wiedzę, którą pozyskują za pośrednictwem transnarodowych sieci miast⁷⁵.

Odwołam się też do opracowania mojego współautorstwa. Wraz z Tomaszem Kamińskim oraz Joanną Ciesielską-Klikowską, na podstawie ankiety przeprowadzonej

⁷³ A. Alejo, *Diasporas as Actors in Urban Diplomacy*, The Hague Journal of Diplomacy 17:1, 2022, s. 138-150, <https://doi.org/10.1163/1871191X-bja10094>.

⁷⁴ J. Stürner-Siovitz, *Curtain up. City diplomacy in global migration governance*, Springer, Wiesbaden 2022.

⁷⁵ A. Szpak, R. Gawłowski, J. Modrzyńska, P. Modrzyński, M. Dahl, *op. cit.*, s. 89-118.

wśród 751 miast Unii Europejskiej dotyczącej ich relacji z Chinami zdiagnozowaliśmy, że istotnym determinantem współpracy subpaństwowej jest populacja miasta – im ta jest wyższa tym większa jest szansa na współpracę międzynarodową. Opisaliśmy również istotność współpracy z lokalnymi podmiotami, takimi jak środowisko biznesowe, akademickie oraz instytucje kultury⁷⁶.

Co dotyczy już ściśle relacji bilateralnych państw Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami, to były już one wielokrotnie przedmiotem badania naukowców z całego świata. Istnieją opracowania dotyczące relacji państw tego regionu z Chinami w ramach inicjatywy 16+1. Pisali o tym m.in. Andreja Jaklič i Marjan Svetličič, wskazując, że 16+1, to w rzeczywistości inicjatywa o charakterze bilateralnym⁷⁷. Również Anastas Vangeli wraz z Draganem Pavličevićem opublikowali artykuł omawiający perspektywy dotyczące współpracy EŚW z Chinami⁷⁸. Wnioskiem z nich płynącym jest fakt, że pomimo corocznych spotkań w ramach inicjatywy, efektywniejsza jest współpraca dwustronna Chin z każdym państwem z osobna. Wynika to również z uwarunkowań chińskiej polityki zagranicznej, która charakteryzuje się innym rozumieniem multilateralizmu niż w Europie⁷⁹. Taki model działania umożliwia Chinom dominację nad partnerami chociażby pod kątem ekonomicznym.

Dlatego również zagadnienie współpracy gospodarczej oraz chińskich inwestycji w regionie znajduje swoje odzwierciedlenie w literaturze. Tamas Matura wraz ze współautorami opublikował bazę danych chińskich inwestycji w EŚW⁸⁰ oraz artykuł dotyczący inwestycji ChRL na Węgrzech⁸¹. Współpracę tego regionu z Chinami, również pod kątem wymiany gospodarczej opublikowali też w jednym opracowaniu Dominik Mierzejewski oraz Bartosz Kowalski⁸² oraz w drugim, razem z Przemysławem

⁷⁶ T. Kamiński, J. Ciesielska-Klikowska, M. Gzik, *op. cit.*

⁷⁷ A. Jaklič, M. Svetličič, *China and Central and Eastern European Countries within '16+1': Group or Bilateral Relations?*, *Entrepreneurial Business and Economics Review* 7:2, 2019, s. 83-100, <https://doi.org/10.15678/EBER.2019.070205>.

⁷⁸ A. Vangeli, D. Pavličević, *Introduction: New perspectives on China – Central and Eastern Europe relations*, *Asia Europe Journal* 17, 2019, s. 361-368, <https://doi.org/10.1007/s10308-019-00560-4>.

⁷⁹ D. Mierzejewski, B. Kowalski, J. Jura, *The Domestic Mechanisms of China's Vertical Multilateralism: The FOCAC and the 16+1 Format Case Studies*, *Journal of Contemporary China* 32:142, 2023, s. 652-668, <https://doi.org/10.1080/10670564.2022.2109842>.

⁸⁰ T. Matura et al., *Chinese Investment in Central and Eastern Europe Data Set*, Central and Eastern European Center for Asian Studies (strona internetowa), 2021, <https://www.china-cee-investment.org/the-dataset> [dostęp: 02.08.2024]

⁸¹ A. Szunomar, K. Volgyi, T. Matura, *Chinese investments and financial engagement in Hungary*, Centre for Economic and Regional Studies HAS, 2014.

⁸² D. Mierzejewski, B. Kowalski, *Wielowymiarowość polityki Chińskiej Republiki Ludowej w regionie Europy Środkowo-Wschodniej*, Instytut Europy Środkowej, Lublin 2019.

Ciborkiem⁸³. Ponadto, Valbona Zeneli przeanalizowała chińskie inwestycje na Bałkanach⁸⁴. Podobnie Dragan Pavličević napisał tekst o chińskiej dyplomacji „kolejowej” w odniesieniu do Bałkanów⁸⁵. Całość współpracy gospodarczej w EŚW przeanalizował zaś David Castrillón-Kerrigan⁸⁶. Natomiast, Richard Turcsányi napisał artykuł podsumowujący rezultaty nieefektywnej chińskiej polityki rozwojowej wobec EŚW i rozczarowanie tegoż regionu Europy wynikające z tego faktu⁸⁷. Ten sam problem badawczy, ale w kontekście narracji mediów w EŚW omówił Emilian Kavalski⁸⁸.

Region EŚW jest również postrzegany przez badaczy jako kluczowy obszar dla efektywnego funkcjonowania inicjatywy Pasa i Szlaku. Można tu wyróżnić książkę Jeremiego Garlicka o tej inicjatywie⁸⁹, czy artykuł Małgorzaty Jakimów obrazujący BRI jako mechanizm do promowania chińskiego *soft power* w EŚW⁹⁰.

Uwaga badaczy koncentruje się również na charakterystyce działań wobec EŚW z perspektywy chińskiej strategii polityki zagranicznej. Loïc Poulain opublikował tekst opisujący percepcję ChRL wobec Bałkanów⁹¹. Głównym wnioskiem płynącym z artykułu jest to, że ChRL coraz częściej wykorzystuje narzędzia ekonomiczne takie jak inwestycje infrastrukturalne, aby rozszerzyć swoje wpływy na Bałkanach. Natomiast, Weiqing Song napisał książkę dotyczącą historii relacji chińskich z EŚW,

⁸³ D. Mierzejewski, B. Kowalski, P. Ciborek, *Aktywność gospodarcza i polityczna Chińskiej Republiki Ludowej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej*, Raport Ośrodka Spraw Azjatyckich, Łódź 2018.

⁸⁴ V. Zeneli, *China's Balkan Gamble. Why is China investing so much in the debt-burdened Balkans?*, The Diplomat (strona internetowa), 15.12.2014, <https://thediplomat.com/2014/12/chinas-balkan-gamble/> [dostęp: 09.08.2024].

⁸⁵ D. Pavličević, *China's Railway Diplomacy in the Balkans*, China Brief 14:20, The Jamestown Foundation (strona internetowa), 23.10.2014, <https://jamestown.org/program/chinas-railway-diplomacy-in-the-balkans/> [dostęp: 09.08.2024].

⁸⁶ D. Castrillón-Kerrigan, *China-CEE Relations in a New Era: The Drivers behind the Development of the Platform for Regional Cooperation 16+1*, Revista CS 37, 2022, s. 63-84, <https://doi.org/10.18046/recs.i37.5227>.

⁸⁷ R. Turcsányi, *China and the Frustrated Region: Central and Eastern Europe's Repeating Troubles with Great Powers*, China Report 56:1, 2020, s. 70, <https://doi.org/10.1177/0009445519895626>.

⁸⁸ E. Kavalski, *The end of China's romance with Central and Eastern Europe*, Global Media and China 6:1, 2021, s. 77-99, <https://doi.org/10.1177/2059436421994442>.

⁸⁹ J. Garlick, *The Impact of China's Belt and Road Initiative. From Asia to Europe*, Routledge, Nowy Jork 2021.

⁹⁰ M. Jakimów, *Desecuritisation as a soft power strategy: the Belt and Road Initiative, European fragmentation and China's normative influence in Central-Eastern Europe*, Asia Europe Journal 17, 2019, s. 369-385, <https://doi.org/10.1007/s10308-019-00561-3>.

⁹¹ L. Poulain, *China's New Balkan Strategy*, Center for Strategic and International Studies (strona internetowa), 29.08.2011, <https://www.csis.org/analysis/chinas-new-balkan-strategy> [dostęp: 09.08.2024].

zaczynając od analizy kontaktów jeszcze w XX wieku⁹². Shannon Tiezzi opisała, że w ramach BRI Chińczycy postrzegają EŚW, jako „bramę za Zachód” celem dotarcia do „bogatszych” rynków Europy Zachodniej⁹³. Ponadto, istnieje szereg opracowań opisujących współpracę regionu EŚW z Chinami w sposób przekrojowy. Pisali o tym m.in. Ivana Karásková wraz ze współautorami⁹⁴, czy Csaba Moldicz⁹⁵.

Na przestrzeni ostatnich kilku lat dynamicznie zwiększa się liczba opracowań dotyczących subpaństwowych relacji EŚW z Chinami. Badacze tacy jak Tim Summers zwrócili swoją uwagę na aktywność regionów zarówno w EŚW, jak i w Chinach⁹⁶. Adriana Skorupska⁹⁷ oraz Tomasz Kamiński⁹⁸ w kontekście EŚW opisali relacje tylko polskich regionów z Chinami, w których najbardziej aktualne dane pochodzą z 2018 roku. Podobnie jak Wojciech Modzelewski, który opublikował tekst dotyczący kierunku chińskiego w paradyplomacji polskich miast oraz regionów⁹⁹. Zaś Bartosz Kowalski¹⁰⁰ oraz, ponownie, Tomasz Kamiński¹⁰¹ scharakteryzowali szczegółowo studium przypadku współpracy województwa łódzkiego z Kantonem i Syczuanem. Niestety wszystkie te opracowania przedstawiają tylko wybrane studia przypadku.

Uwadze badaczy nie uszło też zagadnienie podejścia do współpracy regionalnej z perspektywy chińskich regionów. Yanli Chu przeanalizowała paradyplomatyczną działalność 31 chińskich prowincji wykazując, że międzynarodowe zaangażowanie chińskich samorządów zintensyfikowało się, gdy Chiny „otworzyły” się na świat zewnętrzny pod koniec lat 70. XX wieku¹⁰². Chen Yunxian i Gu Wenjing napisali

⁹² W. Song, *China's Relations with Central and Eastern Europe. From "Old Comrades" to New Partners*, Routledge, Nowy Jork 2019.

⁹³ S. Tiezzi, *China 'Marches West' — To Europe. China's outreach to Eastern Europe adds a new leg to the "New Silk Road."*, The Diplomat (strona internetowa), 27.11.2013, <https://thediplomat.com/2013/11/china-marches-west-to-europe/> [dostęp: 09.08.2024].

⁹⁴ I. Karásková et al., *Empty shell no more: China's growing footprint in Central and Eastern Europe*, CHOICE Policy Paper, 2020.

⁹⁵ C. Moldicz, *China's Attraction: The Case of Central Europe*, Budapest Business School University of Applied Sciences, Budapeszt 2017.

⁹⁶ T. Summers, *China's Regions in an Era of Globalization*, Routledge, Nowy Jork 2018.

⁹⁷ A. Skorupska, *Paradyplomacja Polska-Chiny. Współpraca polskich województw z chińskimi prowincjami*, Sprawy Międzynarodowe 2, 2017, s. 131-140.

⁹⁸ T. Kamiński, *The Role of Regions...* op. cit.

⁹⁹ W. Modzelewski, *Kierunek chiński w paradyplomacji polskich regionów i miast*, Przegląd Politologiczny 1, 2022, s. 5-17, <https://doi.org/10.14746/pp.2022.27.1.1>.

¹⁰⁰ B. Kowalski, *From railway dreams to a reality check: Achievements and challenges of Sino-Polish relations at the local level – the case of Łódzkie-Sichuan partnership*, [w:] *China's Belt and Road Initiative Strategic and Economic Impacts on Central Asia, Southeast Asia, and Central Eastern Europe* (red. A. Gerstl, U. Wallenböck), Routledge, Londyn 2020.

¹⁰¹ T. Kamiński, *What are the factors...* op. cit., s. 227-242.

¹⁰² Y. Chu, *Foreign-related activities of the Chinese local governments and agents of globalization: a case study of 31 provinces in mainland China*, University of Southern California, Kalifornia 2002.

książkę na temat horyzontalnej rywalizacji chińskich prowincji, co jest jedną z cech charakterystycznych chińskiej paradyplomacji¹⁰³. Hongfei Gu opublikował zaś książkę, w której jeden rozdział poświęcił subnarodowym relacjom EŚW z Chinami¹⁰⁴ oraz artykuł naukowy koncentrujący się na tym samym zagadnieniu¹⁰⁵. Autor ten wskazał m.in. na potencjalne przeszkody we współpracy takie jak niewystarczająca współpraca handlowa, brak wymiany personelu, czy koncentracja partnerstw miejskich w obrębie stolic¹⁰⁶. Vladimir Shopov napisał tekst dotyczący relacji zewnętrznych Pekinu wobec Bałkanów Zachodnich. Główny wniosek z artykułu jest taki, że strategia Chin na Bałkanach Zachodnich ewoluuje w kierunku podejścia wielopoziomowego, wykraczając poza centrum władzy oraz obejmując władze lokalne, podmioty niepaństwowe i media¹⁰⁷.

Alexander Duleba wyjaśnił ramy prawne międzynarodowego funkcjonowania regionów w Czechach, Polsce i na Słowacji¹⁰⁸. Na podobnym zagadnieniu w swoim artykule skoncentrował się Igor Ksenicz, analizując m.in. przykład czeski¹⁰⁹. Należy też wyróżnić raport sporządzony przez Mateja Šimalčíka, Filipa Šeboka, Adama Kalivodę i Veronikę Blablovą mapujący powiązania czeskich oraz słowackich regionów z ChRL¹¹⁰. Jednak żadne z tych opracowań nie pozwala „uchwycić” wszystkich aspektów regionalnej polityki wobec Chin realizowanej w EŚW, ponieważ przedmiotem badania nigdy nie były wszystkie regiony najwyższego szczebla podziału terytorialnego.

Analizie poddawana jest również współpraca EŚW i Chin na szczeblu lokalnym. Ian Klaus oraz Simon Curtis opublikowali artykuł dotyczący wymiaru lokalnego

¹⁰³ C. Yunxian, G. Wenjing, *Regional Government Competition*, Routledge, Nowy Jork i Londyn 2019.

¹⁰⁴ H. Gu, *Frustrated Relations?*... op. cit.

¹⁰⁵ H. Gu, *Subnational actors in the relations between China and Central and Eastern European countries*, *Eastern Review* 8, 2019, s. 101-121, <https://doi.org/10.18778/1427-9657.08.10>.

¹⁰⁶ Ibidem, s. 119.

¹⁰⁷ V. Shopov, *China goes granular: Beijing's multi-level approach to the Western Balkans*, *European Council of Foreign Relations* (strona internetowa), 12.11.2020, <https://ecfr.eu/article/china-goes-granular-beijings-multi-level-approach-to-the-western-balkans/> [dostęp: 09.08.2024].

¹⁰⁸ A. Duleba, *National frameworks for regional paradiplomacy in the Czech Republic, Poland and Slovakia in comparative perspective*, *Journal of Contemporary Central and Eastern Europe* 32:1, 2024, s. 111-129, <https://doi.org/10.1080/25739638.2024.2320476>.

¹⁰⁹ I. Ksenicz, *Frameworks of Paradiplomacy. Cases of Selected Unitary States: France, the Netherlands and Czechia*, *European Journal of Transnational Relations* 7:2, 2024, s. 59-75, <https://doi.org/10.15290/eejtr.2023.07.02.07>.

¹¹⁰ M. Šimalčík, F. Šebok, A. Kalivoda, V. Blablová, *Under the radar. Mapping the Czech and Slovak local governments' ties to China*, *Central European Institute of Asian Studies* (strona internetowa), 19.12.2021, <https://ceias.eu/under-the-radar/> [dostęp: 09.08.2024].

w Inicjatywnie Pasa i Szlaku¹¹¹. Również Dominik Mierzejewski oraz Mateusz Chatys napisali raport dotyczący interakcji władz lokalnych w formacie 16+1, ale skoncentrowali się na wątku Polski¹¹². Wyróżnię też dwa opracowania mojego współautorstwa. W pierwszym z nich, wraz z Tomaszem Kamińskim, poddaliśmy analizie powiązania polskich miast z ChRL¹¹³, a w drugim, dodatkowo z Joanną Ciesielską-Klikowską przeanalizowaliśmy kompleksowo współpracę 751 miast europejskich z Chinami (11 państw członkowskich UE należy do regionu EŚW)¹¹⁴. Radu Sava natomiast napisał tekst dotyczący analizy wymiaru rumuńsko-chińskiej współpracy lokalnej poprzez sieć miast partnerskich¹¹⁵. Jednak ponownie, opracowania te dotyczą poszczególnych *case study* albo współpracy w ramach UE. Żaden z autorów nie przeprowadził badań na próbie wszystkich regionów oraz miast wchodzących w skład EŚW i liczących ponad 50 tysięcy mieszkańców.

Przegląd literatury, który przeprowadziłem tylko potwierdził istnienie luki badawczej w zakresie określenia determinantów współpracy międzynarodowej miast i regionów pomiędzy Europą Środkowo-Wschodnią a Chinami. Analizie poddałem artykuły naukowe dostępne w bazach takich jak Taylor&Francis, JSTOR, Springer, ScienceDirect, Wiley, SAGE Journals, Cambridge Journals oraz Oxford Journals. Korzystałem również z raportów, analiz oraz artykułów ośrodków analitycznych takich jak Ośrodek Spraw Azjatyckich, Ośrodek Studiów Wschodnich, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, China-CEE Institute, Central European Institute of Asian Studies, China Observers, czy USC Center on Public Diplomacy. Znana mi lista partnerstw miejskich oraz regionalnych, w tym również w odniesieniu do Europy Środkowo-Wschodniej, została opublikowana przez stronę chińską w 2015 roku¹¹⁶. Jednak, jak

¹¹¹ I. Klaus, S. Curtis, *Ties that Bind: China's BRI and City Diplomacy in a Shifting World Order*, Istituto per gli Studi di Politica Internazionale (strona internetowa), 06.07.2020, <https://www.ispionline.it/en/publication/ties-bind-chinas-bri-and-city-diplomacy-shifting-world-order-26852> [dostęp: 09.08.2024].

¹¹² D. Mierzejewski, M. Chatys, *Interakcje władz lokalnych w formacie 16+1. Wnioski dla Polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2018.

¹¹³ T. Kamiński, M. Gzik, *Współpraca polskich miast z partnerami chińskimi i jej miejsce w polskiej polityce zagranicznej*, *Sprawy Międzynarodowe* 74:1, 2021, s. 87, <https://doi.org/10.35757/SM.2021.74.1.10>.

¹¹⁴ T. Kamiński, J. Ciesielska-Klikowska, M. Gzik, *op. cit.*

¹¹⁵ R. Sava, *Romanian-Chinese Cooperation in a Post-Pandemic World: The Case of 'Youhao Chengshi'*, China-CEE Institute (strona internetowa), 30.12.2022, https://china-cee.eu/working_papers/romanian-chinese-cooperation-in-a-post-pandemic-world-the-case-of-youhao-chengshi/ [dostęp: 09.08.2024].

¹¹⁶ CARS, *General List of China's International Sister Cities (1973-2015)* 中国国际友好城市总表, CARS (strona internetowa), 2015,

wynika z moich badań empirycznych, nie jest ona kompletna a przedstawia tylko „wycinek” całości powiązań na poziomie lokalnym i regionalnym EŚW z Chinami.

Zjawisko paradyplomacji oraz dyplomacji miejskiej zostało już szczegółowo opisane przez badaczy zajmujących się tymi zagadnieniami. Na podstawie ich opracowań wskażę, jak ja rozumiem oba zjawiska oraz, jak są one ze sobą powiązane. Szereg autorów scharakteryzowało też czynniki warunkujące międzynarodową aktywność miast oraz regionów. Na podstawie istniejących determinantów, utworzę autorską ich kategoryzację oraz szczegółowo je zdefiniuję. Również opis relacji EŚW z Chinami, w tym w ramach inicjatywy 16+1, znalazł odzwierciedlenie w literaturze. Moim celem jest jednak wskazanie przyczyn, dlaczego wskazany wyżej wielostronny format współpracy nie okazał się sukcesem, co będzie prowadzić do wniosku, że subnarodowy wymiar relacji EŚW z ChRL jest od tego wyjątkiem z uwagi na liczne powiązania miast i regionów. Choć lokalny i regionalny wymiar tych kontaktów również znalazł swoje odzwierciedlenie w literaturze, to żadne z opracowań nie mapuje całości powiązań pomiędzy jednostkami subpaństwowymi EŚW i Chin, tym bardziej w kontekście determinantów tej współpracy.

OPIS METODOLOGII BADAŃ ORAZ UZASADNIENIE DOBORU NARZĘDZI BADAWCZYCH

Zaadaptowany przeze mnie proces badawczy pozwalający osiągnąć cele dysertacji oraz odpowiedzieć na pytania badawcze był wieloetapowy, z wykorzystaniem kilku zróżnicowanych narzędzi badawczych. Zastosowałem pluralizm metodologiczny, składający się z metod ilościowych oraz jakościowych. Uznałem, że tylko takie połączenie metod pozwoli zrealizować cele całości opracowania. Ten podrozdział ma zatem przybliżyć Czytelnikowi etapy procesu badawczego wraz z uzasadnieniem przyjętej przeze mnie metodologii. Uważam, iż był to proces na tyle złożony, że zasłużył na kilka stron klaryfikacji. Tym bardziej, ponieważ wnioski wyciągnięte z rozdziału czwartego, dotyczącego analizy danych ilościowych oraz jakościowych będą stanowiły jedną z kontrybucji teoretycznych mojej dysertacji,

https://www.pishu.com.cn/skwx_ps//multimedia/ImageDetail?SiteID=14&type=ImageTable&ID=14771538&ContentType=MultimediaImageContentType [dostęp: 02.08.2024].

czyli odniesienie determinantów typowych dla relacji EŚW z Chinami do uwarunkowań współpracy subpaństwowej w „wymiarze uniwersalnym”.

Chcąc zmapować partnerstwa subpaństwowe przede wszystkim musiałem określić narzędzie badawcze, które pozwoliłoby mi zmaterializować to założenie. Wybrałem kwestionariusz ankiety, którego wysłanie do odpowiednich miast lub regionów pozwoliłoby mi w ujęciu ilościowym pozyskać niezbędne dane do analizy. W okresie planowania konceptu mojej rozprawy doktorskiej pracowałem, jako asystent naukowy w zespole realizującym grant Narodowego Centrum Nauki¹¹⁷, którego założenia metodologiczne wpasowały się niemal idealnie w zaplanowany przeze mnie proces badawczy na potrzeby dysertacji. „Niemał”, ponieważ na potrzeby projektu musiałem zbadać powiązania miast 27 państw członkowskich Unii Europejskiej z Chińską Republiką Ludową, ale tylko 11 z nich wchodziło w skład Europy Środkowo-Wschodniej. Będąc osobą odpowiedzialną za dystrybucję ankiet mogłem prowadzić prace na potrzeby grantu badawczego oraz mojej dysertacji jednocześnie, wykorzystując wyniki badania w rozprawie doktorskiej. Pozostałe miasta pięciu państw Europy Środkowo-Wschodniej musiałem poddać oddzielnemu badaniu, realizując poboczny projekt naukowy. Osobno musiałem również przebadать regiony wszystkich 16 państw EŚW. Dlatego proces ankietowania został podzielony na dwie odrębne ramy czasowe do czego odniosę się w jednym z następnych akapitów.

Dobór miast do populacji całkowitej, która miała zostać poddana badaniu ankietowemu w Europie Środkowo-Wschodniej nie był przypadkowy. Wzorowałem się na raporcie Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), która w dokumencie „Audit Cities 2012” wyliczyła europejskie miasta liczące powyżej 50,000 mieszkańców, uznając je za miasta „znaczące”¹¹⁸, nie podając jednak ich całkowitej populacji. Jako, że pierwsze badanie ankietowe¹¹⁹ przeprowadziłem w okresie od maja 2020 roku do maja 2021 roku, to przez osiem lat liczba miast zmieniła się w porównaniu z raportem OECD z 2012 roku. Miało to związek z wahaniami liczby

¹¹⁷ Projekt Narodowego Centrum Nauki w konkursie OPUS 17, pt.: *Rola miast w polityce Unii Europejskiej wobec Chin* (2019/33/B/HS5/01272) pod kierownictwem dr. hab. Tomasza Kamińskiego, prof. UŁ.

¹¹⁸ L. Dijkstra, H. Poelman, *Cities in Europe: The new OECD-EC definition (Regional Focus 1)*, Copernicus Land Monitoring Service (strona internetowa), 2012, <https://land.copernicus.eu/user-corner/technical-library/oecd-definition-of-functional-urban-area-fua> [dostęp: 31.07.2024].

¹¹⁹ Badanie miast w jedenastu państwach członkowskich Unii Europejskiej wchodzących w skład Europy Środkowo-Wschodniej.

mieszkańców w miastach, w których ich liczba oscylowała około 50,000. Dlatego posiłkując się danymi z raportu Eurostatu ¹²⁰ dotyczącego populacji miast Unii Europejskiej dokładnie określiłem liczbę miast, które zamierzałem poddać badaniu ankietowemu. Wyselekcjonowałem tylko te, których liczba mieszkańców była równa albo większa niż 50,000. Poniższa tabela obrazuje liczbę miast wybranych do badania wraz z podziałem na państwa.

Tabela 1. Dobór miast EŚW do badania ankietowego wchodzących w skład UE

Państwo	Liczba miast dobranych do badania (populacja całkowita)
Bułgaria	17
Chorwacja	6
Czechy	16
Estonia	3
Litwa	6
Łotwa	4
Polska	68
Rumunia	35
Słowacja	8
Słowenia	2
Węgry	17
Liczba państw łącznie: 11	Liczba miast łącznie: 182

Źródło: Opracowanie własne

Dane z tych 182 miast zakończyłem kolekcjonować w maju 2021 roku. Wciąż jednak potrzebowałem określić populację całkowitą miast z pięciu państw EŚW nie wchodzących w skład Unii Europejskiej. Na tym etapie napotkałem pierwsze trudności badawcze: 1) Raport OECD „Audit Cities 2012” nie zawierał spisu tych ośrodków miejskich. 2) Raport Eurostatu nie zawierał danych o populacji miast, ponieważ te nie są częścią Unii Europejskiej. 3) Musiałem zakupić nową subskrypcję do oprogramowania ankietowego Ankieteo.pl¹²¹. Kolejnym etapem procesu badawczego było więc wyeliminowanie powstałych ryzyk.

Co się tyczy pierwszych dwóch problemów badawczych, to liczbę miast użytych do badania na podstawie ich populacji, określiłem dzięki wykorzystaniu danych ze strony internetowej citypopulation.de¹²². Zawiera ona dane zgromadzone z urzędów

¹²⁰ Eurostat, *Population on 1 January by age groups and sex - cities and greater cities*, Eurostat (strona internetowa), 04.03.2020, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/urb_cpop1/default/table?lang=en [dostęp: 10.03.2020].

¹²¹ Po zapoznaniu się z ofertami innych płatnych oraz darmowych oprogramowań do przeprowadzania ankiet, tylko w Ankieteo.pl byłem w stanie stworzyć typy pytań odpowiadających moim potrzebom. Dodatkowo korzystając przez 12 miesięcy z tego oprogramowania poznałem je w stopniu, pozwalającym na jego biegłą obsługę.

¹²² City Population (strona internetowa), <https://www.citypopulation.de> [dostęp: 31.07.2024].

statystycznych poszczególnych państw. Z jednej strony, zdawałem sobie sprawę, że nie jest to źródło tak wiarygodne, jak raporty OECD oraz Eurostatu. Z drugiej jednak, porównując dane z tej strony z tymi z raportu Eurostatu, w przypadku 11 państw EŚW wchodzących w skład Unii Europejskiej uznałem, że jest to miarodajne źródło. Poniższa tabela obrazuje miasta wybrane do badania wraz z podziałem na państwa.

Tabela 2. Dobór miast EŚW do badania ankietowego niewchodzących w skład UE

Państwo	Liczba miast dobranych do badania (populacja całkowita)
Albania	7
Bośnia i Hercegowina	5
Czarnogóra	2
Macedonia Północna	5
Serbia	17
Liczba państw łącznie: 5	Liczba miast łącznie: 36

Źródło: Opracowanie własne

Trzecie ryzyko badawcze przezwyciężyłem dzięki otrzymaniu grantu naukowego Narodowego Centrum Nauki na projekt¹²³ którego cele badawcze są tożsame z celami mojej dysertacji. O otrzymaniu finansowania z NCN dowiedziałem się w październiku 2021 roku, a umowę z instytucją podpisałem dopiero w lutym 2022 roku. Tym samym pomiędzy zakończeniem pierwszego badania ankietowego w maju 2021 roku, a rozpoczęciem drugiego¹²⁴ w lutym 2022 roku minęło sześć miesięcy w trakcie, których próbowałem pozyskać finansowanie na zakup oprogramowania do przeprowadzania ankiet. Nie udało się to w ramach wewnętrznych konkursów grantowych Uniwersytetu Łódzkiego ani poprzez uniwersyteckie finansowanie wewnętrzne. Dlatego oba badania ankietowe dzieli sześć miesięcy różnicy. Drugi etap badania ankietowego w pięciu państwach EŚW trwał zatem od stycznia 2022 roku do lutego 2023 roku.

W celu zmapowania partnerstw regionalnych musiałem określić populację całkowitą regionów dla mojego badania, ale przyjąłem inną metodologię niż w przypadku poziomu lokalnego. Nie kierowałem się już dobozem regionów patrząc *stricte* na ich liczbę mieszkańców. Interesował mnie natomiast szczebel NUTS 2¹²⁵,

¹²³ Projekt Narodowego Centrum Nauki w konkursie PRELUDIUM 20, pt.: *Model współpracy miast i regionów EŚW z Chinami* (2021/41/N/HS5/01963) pod moim kierownictwem.

¹²⁴ Dotyczącego miast w pięciu państwach Europy Środkowo-Wschodniej niewchodzących w skład Unii Europejskiej.

¹²⁵ Klasyfikacja Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS), to standard geokodowania rozwinięty w Unii Europejskiej na potrzeby identyfikowania statystycznych jednostek terytorialnych.

odpowiedni dla polskich województw. Innymi słowy, w kontekście mojego badania, chodziło o najwyższy poziom regionalny w danym państwie, w którym działa administracja. Kolejnym istotnym czynnikiem był fakt samostanowienia tych władz, w szczególności odnośnie do ich działalności zagranicznej. Musiały więc to być regiony autonomiczne (*self-governing regions*), z demokratycznie wybieranymi władzami, jak również niezależnymi bezpośrednio oraz ustawowo od władzy centralnej. O ile, w przypadku polskich województw, szczebel NUTS 2 jest tożsamy z najwyższym szczeblem władzy regionalnej, to w innych państwach zależność ta nie jest już tak klarowna. W takich przypadkach należało brać pod uwagę regiony niższego szczebla (np. NUTS 3). Musiałem więc oddzielnie dla każdego państwa zidentyfikować najwyższy szczebel regionalny, na którym w momencie przeprowadzania badania ankietowego, działała samorządna administracja państwowa.

Zgodnie z powyższym, w moim badaniu wziąłem pod uwagę regiony z dziewięciu państw Europy Środkowo-Wschodniej tj. Albania, Bośnia i Hercegowina, Chorwacja, Czechy, Polska, Rumunia, Serbia, Słowacja oraz Węgry. Regiony z innych siedmiu państw tj. Bułgaria, Czarnogóra, Estonia, Litwa, Łotwa, Macedonia Północna oraz Słowenia musiałem na potrzeby mojego badania odrzucić (Aneks 1). Selekcji dokonałem w oparciu o dane ze strony internetowej „Division of Powers” Komitetu Regionów Unii Europejskiej¹²⁶ oraz dzięki kontaktowi z organizacją Rady Gmin i Regionów Europy (*The Council of European Municipalities and Regions, CEMR*)¹²⁷, celem klaryfikacji, niezrozumiałego dla mnie, podziału administracyjnego w poszczególnych państwach. W aneksie 1, na podstawie uwarunkowań prawnych państw EŚW, dokonałem justyfikacji doboru regionów, aby wyjaśnić dlaczego akurat one wpasowały się do założeń metodologicznych mojego badania. Natomiast poniższa tabela obrazuje regiony wybrane do badania wraz z podziałem na państwa.

Tabela 3. Dobór regionów EŚW do badania ankietowego

Państwo	Liczba regionów dobranych do badania (populacja całkowita)
Albania	12
Bośnia i Hercegowina	2

Rozporządzenie w sprawie klasyfikacji NUTS określa minimalne i maksymalne progi populacji poszczególnych poziomów w danym państwie (NUTS 1, NUTS 2, NUTS 3).

¹²⁶ Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/All-countries.aspx> [dostęp: 02.04.2024].

¹²⁷ CEMR to europejskie stowarzyszenie samorządów lokalnych i regionalnych. Organizacja, która od 1951 roku zrzesza milion demokratycznie wybranych polityków europejskich w 60 stowarzyszeniach członkowskich z 40 państw.

Chorwacja	20
Czechy	14
Polska	16
Rumunia	42
Serbia	2
Słowacja	8
Węgry	19
Liczba państw łącznie: 9	Liczba regionów łącznie: 136

Źródło: Opracowanie własne

Podsumowując, łącznie na populację całkowitą miast mających powyżej 50,000 mieszkańców w EŚW składa się 218 ośrodków miejskich. 182 z nich wchodzi w skład Unii Europejskiej, a 36 nie. Badanie ankietowe pierwszej wyżej wymienionej grupy miast trwało od maja 2020 roku do maja 2021 roku. Natomiast badanie drugiej grupy od stycznia 2022 roku do lutego 2023 roku. Na populację całkowitą regionów mojego badania składa się 136 ośrodków regionalnych z dziewięciu państw. Dystrybucja ankiet do nich również trwała od stycznia 2022 roku do lutego 2023 roku, czyli w tym samym przedziale czasowym, co badanie ankietowe miast nienależących do państw członkowskich Unii Europejskiej.

Kolejne opisane przeze mnie niżej etapy procesu badawczego tj. stworzenie kwestionariusza ankiety, stworzenie listy kontaktowej adresatów ankiety oraz samo przeprowadzenie badania ankietowego, były ze sobą zbieżne na obu etapach badania i nie będę ich rozdzielał, tak jak w przypadku doboru populacji całkowitej miast lub regionów oraz ram czasowych.

Następnym krokiem po określeniu wielkości populacji miast do badania było stworzenie listy kontaktowej do urzędników odpowiedzialnych za współpracę międzynarodową. To właśnie urzędnicy bezpośrednio odpowiedzialni za relacje zewnętrzne byli celem badania, ponieważ zgodnie z moim przekonaniem dysponowali oni największą wiedzą odnośnie do szczegółów działań zagranicznych podejmowanych przez ośrodki miejskie i regionalne. Można więc powiedzieć, że to właśnie te osoby koordynowały „wypełnianie” treścią deklaracji politycznych władz subpaństwowych.

Ten etap procesu badawczego zakładał przeszukanie stron internetowych miast oraz regionów w celu znalezienia danych takich jak departament, w którym taka osoba pracuje, danych osobowych, adresów e-mail oraz numerów telefonów. Tylko i wyłącznie na tym etapie oraz tylko do mojego wglądu identyfikowałem urzędników

odpowiedzialnych za współpracę międzynarodową z imienia oraz nazwiska. Na potrzeby kwestionariusza ankiety wystarczająca była odpowiedź o wpisanie nazwy miasta lub regionu, w którym dany urzędnik pracował¹²⁸. Taka decyzja implikowała jednak ryzyko, że ankietę wypełni osoba „przypadkowa” lub po prostu niekompetentna. Współpracę międzynarodową może wszak koordynować kilka osób z różnych departamentów. Utraciłem więc w ten sposób kontrolę nad tym, kto wypełniał ankietę. Domniemywam jednak, że zgromadzone przeze mnie dane są rzetelne oraz odpowiadają sytuacji faktycznej. Niemniej, jest to ograniczenie zaadaptowanej przeze mnie metody badawczej. Choć pomimo jej niedoskonałości, ta została już z powodzeniem zastosowana w innych opracowaniach naukowych¹²⁹.

Urzędników odpowiedzialnych za współpracę międzynarodową identyfikowałem na podstawie stron internetowych miast i regionów. Jeżeli nie było to możliwe, to wysyłałem wiadomość e-mail na internetową skrzynkę pocztową miasta z prośbą o wskazanie takiej osoby. Jeżeli obie metody zawodziły, to e-maila z ankietą wysyłałem do biura prezydenta, naczelnika bądź burmistrza miasta/regionu z prośbą o przekierowanie do właściwego departamentu. Ostatecznie udało mi się ustalić dane urzędników w 217 z 218 miast¹³⁰ oraz we wszystkich regionach.

Mając już zidentyfikowane podmioty subpaństwowe będące przedmiotem badania, jak i osoby, do których chciałem skierować kwestionariusz ankiety, musiałem kwestionariusz ten stworzyć. Dla miast, składa się on z 22 pytań dla tych, które współpracują z Chinami i siedmiu pytań dla tych, które tej współpracy nie prowadzą (Aneks 2)¹³¹. Pierwotnie kwestionariusz został stworzony w języku angielskim, ale niska zwrotność z Serbii, Bośni i Hercegowiny oraz Czarnogóry zmusiła mnie do przetłumaczenia go również na język serbski¹³². Ostatecznie, wysyłka ankiet w tym

¹²⁸ Nieoczekiwanie taka sytuacja doprowadziła kilkakrotnie do pytań urzędników: czy mają wypełnić ankietę, jako „oni sami”, czy jako „miasto”? Powodem takich pytań były rozbieżności pomiędzy strategią zagraniczną miasta, która nie zawsze była spójna z wewnętrzną oceną urzędnika odnośnie do realizacji konkretnej współpracy międzynarodowej. W takiej sytuacji informowałem, że dla mojego badania istotne jest poznanie osobistej opinii urzędnika.

¹²⁹ T. Kamiński, J. Ciesielska-Klikowska, M. Gzik, *op. cit.* ; J. Ciesielska-Klikowska, T. Kamiński, *Paradiplomacy and Its Impact on EU Foreign Policy*, *Journal of Contemporary European Research* 18:1, 2022, <https://doi.org/10.30950/jcer.v18i1.1223> ; T. Kamiński, *The Role of Regions... op. cit.*

¹³⁰ Lubin, jako jedyne miasto w EŚW odpowiedziało, że w ogóle nie prowadzi współpracy międzynarodowej.

¹³¹ Wzór ankiety w języku angielskim kierowanej do miast.

¹³² Inspiracją do tego pomysłu były konsultacje z dr hab. Magdaleną Rekęś, prof. UŁ z Katedry Teorii Polityki i Myśli Politycznej WSMiP UŁ. Profesor doradziła przetłumaczenie ankiety na język serbski i wysłanie jej do trzech państw bałkańskich. W tłumaczeniu ankiety pomogła mi serbska *native speakerka* mgr Sanja Miletić z Katedry Filologii Słowiańskiej na Wydziale Filologicznym UŁ.

języku nie przełożyła się na wyższą zwrotność odpowiedzi¹³³. Warto również zaznaczyć, że ankieta nieznacznie różniła się w wersji wysyłanej do miast wchodzących w skład Unii Europejskiej, a tych niebędących jej częścią. W drugim przypadku, w pytaniu dotyczącym koordynacji polityki miejskiej wobec Chin, nie zawarłem możliwości odpowiedzi o koordynację związaną z członkostwem w UE. Podobnie zrobiłem z odpowiedzią na wpływ polityki miejskiej wobec Chin na inne szczeble władzy – tutaj nie zawarłem odpowiedzi wskazującej na szczebel unijny.

Podobnie ankieta kierowana do regionów nieznacznie różniła się w porównaniu z tą, którą kierowałem do miast. Składa się ona z 21 pytań dla regionów, które współpracują z Chinami i siedmiu pytań dla tych, które tej współpracy nie prowadzą. Ponieważ badanie trwało od stycznia 2022 do lutego 2023, to zawarłem dodatkowe pytanie dotyczące wpływu pandemii COVID-19 na relacje z chińskimi partnerami. Usunąłem również dwa pytania, które zadawałem urzędnikom miejskim, dotyczące przypisania miasta do szczebla regionalnego w obrębie danego państwa. Pozostałe pytania pozostały bez zmian w stosunku do kwestionariusza ankiety kierowanego do miast.

Proces wysyłki ankiet do wskazanych urzędników był wieloetapowy. Pierwszy z nich zakładał wysyłkę linku do kwestionariusza poprzez wiadomość e-mail, co następnie było kilku- albo kilkunastokrotnie powtarzane. Drugi etap zakładał kontakt z urzędnikami miejskimi poprzez rozmowy telefoniczne. Ostatni etap zakładał wysyłkę listów tradycyjnych zawierających m.in. formularz ankiety.

Działania te ostatecznie przyniosły sukces w postaci 152 wypełnionych ankiet w miastach. Stanowi to wyśmienitą zwrotność na poziomie 70%, podczas gdy typowy wynik dla ankiet prowadzonych e-mailowo lub telefonicznie jest na poziomie od 5 do 30%¹³⁴. Warto również odnotować, że zwrotność na tym poziomie oznacza, że statystycznie poziom ufności pozyskanych przeze mnie danych ilościowych jest na poziomie ponad 97%, przy wielkości frakcji wynoszącej 0.5. Pięć miast jednoznacznie

¹³³ Według hipotezy dr hab. Magdaleny Rekść, prof. UŁ niska zwrotność ankiet z Serbii mogła być po części spowodowana niechęcią Serbów do Polaków, co było wynikiem eskalacji agresji rosyjskiej na Ukrainę w lutym 2022 roku. Wysyłka ankiet do Serbii przypadła właśnie na okres kilku miesięcy po tym wydarzeniu.

¹³⁴ S. Keeter, N. Hatley, C. Kennedy, A. Lau, *What Low Response Rates Mean for Telephone Surveys*, Pew Research Center Methods (strona internetowa), 17.05.2017, <https://www.pewresearch.org/methods/2017/05/15/what-low-response-rates-mean-for-telephone-surveys/> [dostęp: 31.07.2024].

odmówiło udziału w badaniu, a od reszty nie otrzymałem żadnej odpowiedzi. Poniższa tabela przedstawia szczegółowo wskaźnik ilościowy oraz procentowy wypełnionych ankiet z podziałem na państwa.

Tabela 4. Wskaźnik zwrotności wypełnionych ankiet w miastach z podziałem na państwa

Państwo	Liczba miast	Liczba odpowiedzi	Wskaźnik procentowy odpowiedzi
Albania	7	1	14%
Bośnia i Hercegowina	5	1	20%
Czarnogóra	2	1	50%
Macedonia Północna	5	3	60%
Serbia	17	7	44%
Państwa nieczłonkowskie UE łącznie:	36	13	37,14%
Bułgaria	17	12	70,59%
Chorwacja	6	4	66,67%
Czechy	16	14	87,50%
Estonia	3	3	100,00%
Litwa	4	3	75,00%
Łotwa	4	3	75,00%
Polska	68	59	86,76%
Rumunia	35	15	42,86%
Słowacja	8	8	100,00%
Słowenia	2	2	100,00%
Węgry	17	13	76,47%
Państwa członkowskie UE łącznie:	182	139	76,37%
Łącznie:	218	152	70%

Źródło: Opracowanie własne

O ile w przypadku badania miast, przyniosło to ogromny sukces w postaci wskaźnika odpowiedzi na poziomie 70%, o tyle w przypadku regionów uzyskałem 57 odpowiedzi na 136 możliwych, co stanowi wskaźnik procentowy odpowiedzi na poziomie 41,91%. Wciąż jest to wynik lepszy niż średnia dla ankiet prowadzonych e-mailowo lub telefonicznie, która wynosi od 5 do 30%¹³⁵. Niestety, przy zakładanej przeze mnie populacji całkowitej 136 regionów, do uzyskania statystycznej poprawności danych, potrzebowalbym wskaźnika odpowiedzi na poziomie 100 regionów, czyli aż o 43 wypełnionych ankiet więcej, niż udało mi się zgromadzić¹³⁶. Dlatego analiza danych na podstawie kwestionariusza ankiety wysłanego do

¹³⁵ S. Keeter, N. Hatley, C. Kennedy, A. Lau, *op. cit.*

¹³⁶ Moją hipotezą wyjaśniającą tak niski wskaźnik odpowiedzi zarówno z regionów, jak i miast niebędących częścią UE jest fakt, że badanie ankietowe prowadziłem już po największej europejskiej fali pandemii COVID-19 oraz obowiązkowych *lockdownach*. Podczas nich, co prawda trudniej było „namierzyć” urzędników odpowiedzialnych za współpracę międzynarodową, ale ci z kolei mieli więcej czasu na udział w badaniu ankietowym, ponieważ współpraca międzynarodowa miast i regionów nie była tak intensywna, jak w okresach poza *lockdownami*.

regionów EŚW nie może odzwierciedlać statystycznej poprawności zebranych przeze mnie danych. Nie jest więc to próba reprezentatywna dla całej Europy Środkowo-Wschodniej. Wciąż mogę z tych danych wyciągnąć wnioski, ale z mniejszą ufnością niż w przypadku miast. Niemniej, tak różne wskaźniki odpowiedzi w kontekście obliczenia błędu pomiaru zmuszają mnie, abym w dalszej części opracowania dane prezentował liczbą wskazań a nie za pomocą punktów procentowych. W celu klaryfikacji dodam, że pięć regionów jednoznacznie odmówiło udziału w badaniu, a od reszty nie otrzymałem żadnej odpowiedzi. Poniższa tabela przedstawia szczegółowo wskaźnik ilościowy oraz procentowy wypłnionych ankiet z podziałem na państwa.

Tabela 5. Wskaźnik zwrotności wypełnionych ankiet w regionach z podziałem na państwa

Państwo	Liczba regionów	Liczba odpowiedzi	Wskaźnik procentowy odpowiedzi
Albania	12	2	16,67%
Bośnia i Hercegowina	2	0	0%
Chorwacja	20	8	38,10%
Czechy	14	10	71,43%
Polska	16	11	68,75%
Rumunia	42	13	30,95%
Serbia	2	0	0%
Słowacja	8	6	75%
Węgry	19	7	36,84%
Łącznie:	136	57	41,91%

Źródło: Opracowanie własne

Chcąc jednak uzupełnić obraz współpracy lokalnej z Chinami w EŚW o 65 miast, które nie wypełniły ankiety¹³⁷ zastosowałem triangulację danych. W tym celu skorzystałem z informacji zamieszczonych na stronach internetowych miast, artykułów prasowych oraz listy partnerstw chińskich miast¹³⁸. Z tych 65 miast, 20 współpracuje z Chinami (31%), nawiązując łącznie 21 więzi partnerskich. Podobnie postąpiłem w przypadku poziomu regionalnego. Po uzupełnieniu danych z 78 regionów, które nie wypełniły ankiety¹³⁹ ustaliłem, że 23 współpracuje z Chinami (29,48%), nawiązując łącznie 27 partnerstw.

Mój proces badawczy zakładał nie tylko badanie ilościowe za pomocą kwestionariusza ankiety, ale również badanie jakościowe, za pomocą narzędzia

¹³⁷ Gwoli przypomnienia Lubin, jako jedyne miasto zakomunikował mi e-mailowo, że w ogóle nie prowadzi współpracy międzynarodowej.

¹³⁸ CARSİ, *op. cit.*

¹³⁹ Gwoli przypomnienia, nie wysłałem ankiety do Kosowa.

badawczego, jakim były wywiady z urzędnikami miejskimi oraz regionalnymi odpowiedzialnymi za współpracę międzynarodową. Rozmowy przybrały formułę wywiadów bezpośrednich częściowo ustrukturyzowanych. Justyna Bluszcz zdefiniowała tę formę wywiadu, jako wywiad – „zawierający dyspozycje, jakie zagadnienia powinny być poruszane, gdzie badacz włącza się w wypowiedź badanego, by doprecyzować wypowiedź lub uszczegółowić zadane pytanie”¹⁴⁰. Tym samym moi rozmówcy przed samym wywiadem otrzymali listę pytań, aby mogli się lepiej przygotować. Jednak podczas samej rozmowy nie trzymałem się ściśle tej listy, dopytując oraz „drażąc” poruszone przez urzędników zagadnienia. Pomimo znajomości urzędników z imienia oraz nazwiska, ich wypowiedzi będę cytował bez posługiwania się danymi osobowymi.

Moim celem był taki dobór interlokutorów, aby wnioski wyciągnięte z rozmów pozwoliły lepiej zrozumieć determinanty współpracy subpaństwowej. Rozmówców wybrałem na podstawie udzielonych przez nich odpowiedzi w ankiecie. Sugerowałem się pytaniami m.in. o liczbę chińskich partnerów, istotność współpracy z Chinami na tle innych partnerstw, ilość wspólnych inicjatyw, aktywność współpracy oraz współpracę z lokalnymi partnerami.

Łącznie przeprowadziłem 19 wywiadów z urzędnikami miejskimi, regionalnymi, politykami, analitykami oraz naukowcami zajmującymi się dyplomacją miejską bądź relacjami EŚW z Chinami (Aneks 3). Pięć wywiadów w różnej formie odbyłem z władzami miasta/regionu Pragi, Komitatu Pest, Ostrowa Wielkopolskiego, Rijeki i Székesfehérvár. Kolejne pięć wywiadów przeprowadziłem z naukowcami zajmującymi się dyplomacją miejską z ośrodka badawczego Melbourne Centre for Cities mieszczącym się na Uniwersytecie w Melbourne. Pozostałe dziewięć wywiadów w różnej formie odbyłem z politykami, naukowcami oraz analitykami zajmującymi się relacjami ich państw Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami.

Podsumowując, celem powyższego podrozdziału było zaznajomienie Czytelnika z przyjętą przeze mnie metodologią zakładającą połączenie metod ilościowych (kwestionariusz ankiety) oraz jakościowych (wywiady bezpośrednie częściowo ustrukturyzowane). Uważam, że moja dysertacja ma dlatego innowacyjny

¹⁴⁰ J. Bluszcz, *Esej i wywiad jako techniki badania przebiegu życia zawodowego człowieka w kontekście jego zawodowego rozwoju*, Szkoła – Zawód – Praca 18, 2019, s. 213, <https://doi.org/10.34767/SZP.2019.02.13>.

charakter, ponieważ łączy oba te podejścia w odniesieniu do charakterystyki determinantów współpracy subpaństwowej EŚW z Chinami. Proces badawczy przedstawiłem jak najdokładniej, aby Czytelnik nie miał wątpliwości, co do słuszności doboru metod oraz wiarygodności zgromadzonych przeze mnie danych. W tym celu poinformowałem również o pojawiających się ryzykach badawczych, które mogłyby rzutować na poprawność bądź wiarygodność zastosowanego przeze mnie procesu badawczego. Niemniej, na tle istniejącej literatury moja metoda jest niezwykle kompleksowa, ponieważ zawiera dane pierwotne zgromadzone za pomocą badania ilościowego, jak i jakościowego. Dlatego uprawnia mnie ona do wyciągnięcia wniosków, które są dobrze udokumentowane.

STRUKTURA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Dysertacja jest podzielona na wstęp, zakończenie oraz pięć rozdziałów. Pierwszy z nich pt.: „Międzynarodowa aktywność miast i regionów w ujęciu teoretycznym” jest podzielony na trzy podrozdziały.

Zawiera on charakterystykę współczesnych globalnych relacji politycznych poprzez wskazanie na udział w nich zarówno podmiotów państwowych, jak i niepaństwowych – w tym subpaństwowych. Następnie dokonałem konceptualizacji pojęcia „miasta” oraz „regionu”, ponieważ oba te podmioty są „pierwszoplanowymi aktorami” w kontekście tematyki mojego doktoratu. Ostatecznie, określiłem rolę tych podmiotów dla stosunków międzynarodowych, wyszczególniając motywy oraz narzędzia realizacji ich polityk zewnętrznych.

Rozdział ten dotyczy również zagadnień natury teoretycznej oraz definicyjnej paradyplomacji oraz dyplomacji miejskiej. Przede wszystkim teoria ta musiała zostać zdefiniowana, aby można było określić determinanty, które warunkują współpracę subnarodową pomiędzy Europą Środkowo-Wschodnią a Chinami. Wskazałem więc, jak rozumiem zależności pomiędzy paradyplomacją oraz dyplomacją miejską, charakteryzując pozycję tych zjawisk względem siebie. Określiłem również różnice pomiędzy dyplomacją tradycyjną, a paradyplomacją, aby podkreślić, że ta pierwsza dotyczy tylko polityki zagranicznej realizowanej przez państwa, a druga polityki

zewnętrznej realizowanej przez podmioty subpaństwowe ¹⁴¹ . Następnie, scharakteryzowałem wymiar funkcjonalny paradyplomacji, aby ukazać dlaczego podmioty subpaństwowe w ogóle szukają możliwości współpracy z zagranicznymi partnerami. Ostatecznie, choć moja dysertacja przedstawia tylko perspektywę miast i regionów EŚW na współpracę z Chinami, to scharakteryzowałem również krótko chińską perspektywę na prowadzenie działań paradyplomatycznych, ponieważ ta różni się od europejskiej.

Zdefiniowałem też koncept wielopoziomowego sprawowania rządów. Podejście to stanowi o rozproszeniu władzy wewnątrz i poza państwami. Tym samym przekładając teorię na praktykę wskazałem, że polityka wobec Chin w Europie Środkowo-Wschodniej jest realizowana na szczeblu ponadpaństwowym, państwowym oraz subpaństwowym na poziomie miast i regionów. W tym celu posłużyłem się też koncepcją wielopoziomowej koordynacji polityki oraz wskazałem, jakie potencjalne korzyści mogłaby przynieść jej prawidłowa implementacja oraz, jakich potencjalnych zagrożeń pozwoliłaby uniknąć.

Drugi rozdział mojej dysertacji pt.: „Determinanty międzynarodowej współpracy miejskiej i regionalnej” zawiera pięć podrozdziałów. Wyszczególniłem w ich ramach czynniki warunkujące współpracę międzynarodową miast i regionów. Następnie owe uwarunkowania podzieliłem na wewnętrzne (subiektywne, obiektywne) oraz zewnętrzne (subiektywne, obiektywne), definiując je oraz dokonując ich charakterystyki. Stąd każdy z kolejnych czterech podrozdziałów zawiera odpowiednio uszeregowane, wedle powyższego podziału, determinanty współpracy subpaństwowej.

Trzeci rozdział pt.: „Wielopoziomowe relacje Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami” składa się z trzech podrozdziałów. Ująłem w nim charakterystykę percepcji Państwa Środka na EŚW. Chińczycy określają go mianem obszaru peryferyjnego, postkolonialnego oraz Globalnego Południa. Uzasadniłem więc genezę takiego rozumienia tegoż regionu. Następnie zdefiniowałem, czym jest wielostronny format współpracy 16+1 oraz wskazałem motywy wedle których ChRL zdecydowała się go wdrożyć w odniesieniu do państw EŚW. Następnie opisałem sposób funkcjonowania tejże inicjatywy. Ostatecznie, opisałem przyczyny degradacji tego formatu,

¹⁴¹ W przypadku działań paradyplomatycznych nie można używać synonimu „polityka zagraniczna”, ponieważ ta jest „zarezerwowana” tylko dla państw.

w odniesieniu do szumnych chińskich zapowiedzi z 2012 roku w momencie jego powstania. Wskazałem więc warunki, które spowodowały o przejściu tej inicjatywy w „stan uśpienia”. Scharakteryzowałem również subnarodowy wymiar formatu 16+1, ponieważ w jej ramach organizowane były szczyty burmistrzów miast, które jednak noszą znamiona błędnych założeń realizacji polityki chińskiej wobec państw z Europy Środkowo-Wschodniej. Opisałem też przebieg relacji chińsko-węgierskich oraz chińsko-serbskich, jako unikalnych przykładów spośród „szesnastki” państw z 16+1, zacieśniania się bilateralnych relacji.

Rozdział czwarty zatytułowany „Determinanty subpaństwowej współpracy EŚW z Chinami” składa się z trzech podrozdziałów. Bazując na analizie zebranych przeze mnie danych empirycznych dokonałem spisu partnerstw miejskich i regionalnych, przedstawiłem partnerstwa EŚW z Chinami w ujęciu czasowym, spozycjonowałem istotność współpracy z Chinami na tle innych partnerstw, określiłem wpływ wielkości miasta/regionu na współpracę, przedstawiłem zagadnienie subpaństwowej perspektywy na wielopoziomową koordynację polityki, wskazałem, którzy lokalni partnerzy partycypują w kooperacji, przedstawiłem formy oraz obszary współpracy, aż wreszcie korzyści i przeszkody w jej funkcjonowaniu. Opisałem również dwa studia przypadków – Pragi oraz Ostrowa Wielkopolskiego – z partnerami chińskimi. W obu miastach w ich relacjach z Chinami wskazałem na istotność determinantów, jakimi są zaangażowanie osób odpowiedzialnych we współpracę oraz relacje z rządem centralnym w ramach wielopoziomowej koordynacji polityki.

Ostatni, piąty rozdział pt.: „Model współpracy miast i regionów EŚW z Chinami” zawiera trzy podrozdziały. W ich obszarze podzieliłem wyszczególnione w rozdziale drugim szesnaście determinantów współpracy subpaństwowej w „wymiarze uniwersalnym” oraz przyporządkowałem je do trzech kategorii – najważniejszych w kontekście relacji miast oraz regionów z Chinami, umiarkowanie ważnych oraz najmniej ważnych. Dzięki temu stworzyłem model współpracy subpaństwowej w EŚW z Chinami.

Moją rozprawę doktorską zwieńczy zakończenie, w którym uargumentuję, w jaki sposób osiągnąłem moje cele badawcze, odpowiedziałem na pytania badawcze oraz zweryfikowałem albo sfalsyfikowałem postawione przeze mnie hipotezy.

1. MIĘDZYNARODOWA AKTYWNOŚĆ MIAST I REGIONÓW W UJĘCIU TEORETYCZNYM

WPROWADZENIE

W niniejszym rozdziale przybliżę zastosowaną przeze mnie siatkę pojęciową, aby analiza danych empirycznych pozyskanych w wyniku procesu badawczego była zrozumiała w kontekście tematyki całości opracowania. Ponadto umiejscowienie faktycznych stosunków Europy Środkowo-Wschodniej z Chińską Republiką Ludową na poziomie miast oraz regionów m.in. w teorii paradyplomacji, dyplomacji miejskiej oraz wielopoziomowości rządów będzie stanowiło istotną wartość dodaną dla nauki o stosunkach międzynarodowych.

W tym celu określę jakie miejsce podmioty subpaństwowe zajmują we współczesnych stosunkach międzynarodowych. Wszak egzystują one równocześnie wraz z innymi aktorami państwowymi oraz niepaństwowymi, wchodząc w nimi w liczne interakcje. Następnie zdefiniuję czym, w mojej interpretacji, są „miasto” oraz „region”, ponieważ np. w rozumieniu nauki nad regionalizmem „region” nie jest zjawiskiem tożsamym z tym prezentowanym w studiach nad paradyplomacją bądź szerzej stosunkami międzynarodowymi. Istniejąca literatura nie jest również zgodna odnośnie do tego, jak można zdefiniować „miasto” w rozumieniu sprawczości oraz możliwości oddziaływania na globalne relacje polityczne, tym bardziej w kontekście jego międzynarodowego aktorstwa. Uważam też za niezbędne określenie roli podmiotów subpaństwowych w ich działaniach zagranicznych.

Następnie, wchodząc w polemikę z istniejącą literaturą, scharakteryzuję, jak rozumiem koncept przywołanej wcześniej „paradyplomacji” oraz „dyplomacji miejskiej”. Pierwszy z nich odnosi się do międzynarodowej działalności regionów, a drugi do aktywności miast. Wskażę więc na podobieństwa i różnice tych dwóch pojęć, poprzez podkreślenie szerszego znaczenia paradyplomacji wobec węższego dyplomacji miejskiej. Pomimo, że opracowanie dotyczy analizy subpaństwowych relacji Europy Środkowo-Wschodniej z Chińską Republiką Ludową, opierając się na perspektywie europejskiej, to scharakteryzuję również chińskie rozumienie oraz faktyczne

funkcjonowanie paradyplomacji, które nie jest tożsame z europocentrycznym punktem widzenia.

Ostatecznie, poddam analizie relację paradyplomacji z polityką zagraniczną państwa w ramach teorii wielopoziomowego sprawowania rządów. W moim rozumieniu właśnie to podejście w wymiarze jego praktycznego funkcjonowania najlepiej zobrazuje problematykę koordynacji wielopoziomowej polityki zewnętrznej. Wymiar międzynarodowy w podejściu *multi-level governance* jest rzadko wykorzystywany przez badaczy, więc charakterystyka go poprzez ten pryzmat będzie stanowić o kolejnym walorze teoretycznym mojej rozprawy doktorskiej.

Podsumowując, uważam, że przyjęta struktura pierwszego rozdziału pozwoli zrozumieć wybrane przeze mnie podejście teoretyczne dla analizy subpaństwowych relacji Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami. Z uwagi na to, że istniejąca literatura dotycząca paradyplomacji wprowadza siatkę pojęciową nie zawsze zgodną z moim tokiem rozumowania, poddam konceptualizacji własne podejście do analizy tego zjawiska. W poniższym rozdziale odpowiem na trzy, postawione we wstępie opracowania, pytania badawcze – (P1) „Jaka jest pozycja oraz rola miast i regionów w stosunkach międzynarodowych?”, (P2) „Czym jest paradyplomacja i dyplomacja miejska oraz jak oba pojęcia są ze sobą powiązane?” oraz (P3) „Jakie są zależności pomiędzy polityką zagraniczną państw a paradyplomacją z perspektywy wielopoziomowego zarządzania?”.

Chcę wyraźnie podkreślić, że w tym rozdziale będę korzystał z artykułów naukowych mojego współautorstwa, które obecnie zostały przyjęte do publikacji albo znajdują się na różnych etapach procesu recenzenckiego¹⁴².

¹⁴² M. Gzik, M. Frenkel, *City diplomacy practices towards China and the United States in the Western Balkans. Examples from Croatian and Slovenian cities*, Regional and Local Studies, 2024. Artykuł po recenzjach został przyjęty w czasopiśmie i zostanie opublikowany w numerze 2/2024 ; M. Gzik, T. Kamiński, N. Matiaszczyk, *Fragile Ties: Exploring City Diplomacy in Times of Crises*, Contemporary Politics. Na dzień 28.07.2024 artykuł przeszedł pierwszą fazę recenzji, a publikacja wymaga nieznacznych poprawek, które muszą zostać dokonane do dnia 21.09.2024 ; M. Gzik, D. Pejic, M. Acuto, *Subnational Policy Coordination: Well-functioning Mechanism or Untapped Potential? A Case Study of Central and Eastern Europe Paradiplomacy with China*, Europe-Asia Studies. Na dzień 28.07.2024 artykuł znajduje się w procesie recenzenckim (ID: CEAS-2024-0170).

1.1. Pluralizacja podmiotów stosunków międzynarodowych

Zjawiska oraz procesy zachodzące w dziedzinie nauk społecznych można badać i analizować poprzez wiele różnych perspektyw, zależnych nie tylko od wybranego podejścia teoretycznego lub metodologicznego, ale i od przyjętego spojrzenia na wybrany problem badawczy. Z kolei przyjęte stanowisko badawcze może determinować rzetelność przeprowadzanej analizy. Tak samo jest ze stosunkami międzynarodowymi, które są przedmiotem badań z wielu różnych perspektyw.

Odnosnie do podejścia teoretycznego, to inaczej zachodzące procesy można definiować zgodnie z założeniami realizmu klasycznego a odrębnie z punktu widzenia feminizmu. Przykładem może być rosyjska agresja na Ukrainę, której geneza oraz przebieg są różnorako definiowane w zależności od wybranej perspektywy¹⁴³. W przypadku doboru metodologii zupełnie inne rezultaty można uzyskać, jeżeli to samo zjawisko przeanalizuje się z doborem różnej próby badawczej, czy też metodami jakościowymi albo ilościowymi. W przypadku określenia spojrzenia na wybrany poziom badawczy dotyczyć to może chociażby podmiotów stosunków międzynarodowych. Ich zdefiniowanie może świadczyć o tym, że dokonywana analiza może być kompletna i stanowić „pełen obraz” rzeczywistości albo może być „wycinkiem” pewnej całości. Te same obiektywne zjawiska mogą być więc różnorako interpretowane. Dla przykładu, inaczej będzie się prezentować charakterystyka kontaktów Unii Europejskiej z Chinami bez uwzględnienia bilateralnych relacji Państwa Środka z każdym z państw członkowskich z osobna, a inaczej biorąc pod uwagę ten poziom analizy, dokładając jeszcze subnarodowy wymiar tych relacji.

Dlatego zgodnie z prezentowanym przeze mnie podejściem¹⁴⁴, stosunki międzynarodowe należy postrzegać wielopoziomowo¹⁴⁵, sieciowo¹⁴⁶ lub wręcz heterarchicznie¹⁴⁷. Zgodnie z teorią wielopoziomowego zarządzania polityka zewnętrzna nie ogranicza się do relacji z innymi partnerami prowadzonych wyłącznie

¹⁴³ R.N. Lebow, *International Relations Theory and the Ukrainian War*, *Analyse & Kritik* 44:1, 2022, <https://doi.org/10.1515/aug-2022-2021>.

¹⁴⁴ Podejście to zaprezentowałem również w niezmienionej formie we wstępie artykułu: M. Gzik, M. Frenkel, *op. cit.*, s. 2.

¹⁴⁵ L. Hooghe, G. Marks, A. Schakel, *op. cit.*

¹⁴⁶ B. Hocking, *op. cit.*, s. 2.

¹⁴⁷ P.G. Cerny, *op. cit.*, s. 20.

na szczeblu państwowym. Podejście *multi-level governance* podkreśla coraz częstsze i bardziej złożone interakcje między różnymi podmiotami rządowymi lub pozarządowymi na różnych szczeblach władzy: międzynarodowym, centralnym, regionalnym i lokalnym – pisali o tym m.in. Liesbet Hooghe i Gary Marks¹⁴⁸, Simona Piattoni¹⁴⁹, Katherine Daniell i Adrian Kay¹⁵⁰ oraz Dorothée Allain-Dupré¹⁵¹.

Dlatego obecnie niemożliwe jest postrzeganie stosunków międzynarodowych wyłącznie przez pryzmat aktorstwa państwa, ponieważ miasta są również aktywnymi podmiotami na globalnej scenie politycznej. O tym z kolei pisali m.in. Benjamin Barber¹⁵², Rodrigo Tavares¹⁵³, Jorge Schiavon¹⁵⁴, Lorenzo Kihlgren Grandi¹⁵⁵, Czesław Tubilewicz i Natalie Omond¹⁵⁶, czy Raffaele Marchetti¹⁵⁷.

Wreszcie, gdy decyzje polityczne są podejmowane jednocześnie na szczeblu krajowym i subpaństwowym, w wyjątkowych sytuacjach może to prowadzić do konfliktów¹⁵⁸. Jego potencjalny przykład wskazała Anna Kosovac z Uniwersytetu w Melbourne podczas wywiadu: *myślę, że miasta są o wiele bardziej postępowe niż rządy krajowe, zwłaszcza w takich kwestiach jak ochrona środowiska. Jeżeli centrum władzy „nie działa”, to miasta przejmują inicjatywę. Dobrym przykładem jest relacja Melbourne z rządem Australii. Państwo robiło niewiele w kwestii przeciwdziałania zmianom klimatycznym. Melbourne ogłosiło więc wyjątkowy stan klimatyczny sprzeciwiając się bierności rządu*¹⁵⁹.

W erze wzmożonej globalizacji, kompetencje podmiotów w nich uczestniczących są nierzadko rozmyte i przenikają się¹⁶⁰. Już nie tylko państwa decydują o porządku świata na „globalnej szachownicy”, ponieważ sukcesywnie od XIX wieku, rzeczywistość zaczęły kreować również rządowe organizacje

¹⁴⁸ L. Hooghe, G. Marks, *Multi-Level Governance...* op. cit.

¹⁴⁹ S. Piattoni, op. cit.

¹⁵⁰ K.A. Daniell, A. Kay, op. cit.

¹⁵¹ D. Allain-Dupré, op. cit., s. 800-808.

¹⁵² B. Barber, op. cit.

¹⁵³ R. Tavares, op. cit.

¹⁵⁴ J.A. Schiavon, op. cit.

¹⁵⁵ L.K. Grandi, *City Diplomacy. Cities and the Global Politics of the Environment*, Palgrave Macmillan, Londyn 2020.

¹⁵⁶ C. Tubilewicz, N. Omond, op. cit.

¹⁵⁷ R. Marchetti, op. cit.

¹⁵⁸ P.G. Cerny, op. cit., s. 3.

¹⁵⁹ Wywiad z Anną Kosovac, pracownikiem naukowym w Melbourne Centre for Cities na Uniwersytecie w Melbourne, Melbourne, komunikacja osobista, 25.11.2022.

¹⁶⁰ P.H. Koehn, J.N. Rosenau, *Transnational Competence in an Emergent Epoch*, *International Studies Perspectives* 3:2, 2002, s. 107, <https://www.jstor.org/stable/44218193>.

międzynarodowe (GOs)¹⁶¹. Wszak tym właśnie była Europejska Komisja Dunaju¹⁶² ustanowiona na mocy traktatu paryskiego w 1856 roku¹⁶³. Wobec bezradności państw narodowych działających w osamotnieniu konieczne okazało się wdrożenie mechanizmu współpracy międzynarodowej, mającego na celu przywrócenie ładu i wolności wewnętrznej żeglugi na Półwyspie Krymskim oraz spustoszoną wojną krymską Bałkanami. Od tego momentu rola oraz liczba międzynarodowych organizacji rządowych zaczęła rosnąć, przejmując jednocześnie coraz więcej kompetencji suwerennych państw oraz coraz bardziej oddziaływać na globalne stosunki polityczne, społeczne, prawne, czy też gospodarcze. Łukasz Nazarko zobrazował tendencję wzrostową z pięciu GOs istniejących w 1849 roku do 7350 w 2005 roku¹⁶⁴. Ponadto powstają kolejne instytucje oraz reżimy międzynarodowe, limitujące oraz dookreślające prawa i obowiązki państw narodowych w sferze wewnętrznej, czy też zewnętrznej ich działalności¹⁶⁵.

Nie można również negować wpływu podmiotów niepaństwowych na stosunki międzynarodowe. Alexander Kuznetsov wskazał na istotną rolę pozarządowych organizacji międzynarodowych (NGOs), organizacji religijnych, ruchów rewolucyjnych, korporacji transnarodowych, organizacji terrorystycznych oraz wybitnych jednostek¹⁶⁶. Tym samym, realny wpływ na ład światowy mają już nie tylko aktorzy państwowi, ale również pozarządowe organizacje międzynarodowe, nierzadko kierujące się odmiennymi interesami od agend poszczególnych państw narodowych¹⁶⁷.

Podobnie na znaczeniu zyskują korporacje transnarodowe (multinational corporations – MNCs) o wymiernej sile oddziaływania na politykę poszczególnych rządów, dzięki swoim kapitałom czy technologiom. Są one przeważnie nastawione na

¹⁶¹ M. Gzik, M. Frenkel, *op. cit.*, s. 3.

¹⁶² Warto dodać, że pierwszą taką organizacją była Centralna Komisja Żeglugi na Renie powstała w 1815 roku na mocy traktatu wiedeńskiego. Celem organizacji było zapewnienie przestrzegania prawa wolności żeglugi na Renie, dbanie o jej bezpieczeństwo jak i rozwój, rozstrzyganie sporów pomiędzy państwami oraz koordynowanie prac hydrotechnicznych.

¹⁶³ R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowe publiczne*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2004.

¹⁶⁴ Ł. Nazarko, *Taksonomia organizacji międzynarodowych na przykładzie Światowej Organizacji Handlu i Unii Europejskiej*, [w:] *Wybrane problemy współczesnej polityki: aspekty teoretyczne i empiryczne* (red. K. Czerewacz), Politechnika Białostocka, Białystok 2009, s. 299.

¹⁶⁵ M. Pietraś, *Teoria i praktyka reżimów Międzynarodowych*, [w:] *Stosunki międzynarodowe – wokół zagadnień teoretycznych* (red. K. Kącka), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2014, s. 13-68.

¹⁶⁶ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*, s. 69.

¹⁶⁷ A.M. Clark, *Non-Governmental Organizations and their Influence on International Society*, *Journal of International Affairs* Editorial Board 48:2, 1995, s. 507-525.

zysk i poszerzenie swoich wpływów lub profitów¹⁶⁸. Działalność organizacji terrorystycznych wpływa na zmieniające się trendy w globalnej polityce i układach sojuszy, co było wyrażone utworzeniem „koalicji chętnych” w wojnie z Irakiem w 2003 roku¹⁶⁹. Również międzynarodowe grupy przestępcze (organised crime groups – OCGs) zyskują na coraz większym znaczeniu w zglobalizowanym świecie, ponieważ ich działalność nierzadko wykracza poza granice państwowe¹⁷⁰. Istnieją bowiem formalne bądź nieformalne mechanizmy współpracy mające na celu walkę z transgranicznym handlem narkotykami, bronią czy też ludźmi. Dla przykładu, w kompleksowej analizie mocarstwowej pozycji Stanów Zjednoczonych w regionie nie można uciec od wpływu przeciwdziałania powyższym problemom na relacje tego państwa z partnerami z Ameryki Łacińskiej¹⁷¹. Co więcej, do głosu w sprawach ważnych dla współczesnego świata zaczęły dochodzić chociażby ruchy antyglobalistyczne albo proekologiczne i właśnie z tym drugim ruchem powiązane mogą być wybitne jednostki, jak np. Greta Thunberg. Stała się ona bowiem rozpoznawalnym symbolem przeciwdziałania zmianom klimatycznym¹⁷².

Wreszcie, obecne stosunki międzynarodowe, to również uczestnictwo podmiotów subpaństwowych, czyli władz regionalnych oraz lokalnych zrzeszonych w ramach miast bądź regionów danego państwa. Mogą to być przedstawiciele prowincji, departamentów, landów, obwodów, dystryktów, parafii, stanów czy kantonów – w zależności od nomenklatury systemu administracyjnego danego państwa. Tym samym szeroko pojęte miasta oraz regiony stały się ważnymi członkami społeczności międzynarodowej. Warto zaznaczyć, że w dyskursie akademickim za pojęcia tożsame uważa się również sformułowania takie jak „jednostki składowe państw”, „jednostki subnarodowe” oraz „aktorzy subpaństwowi”¹⁷³, a w Polsce – jednostki samorządu terytorialnego (JST)¹⁷⁴. Podmioty te prowadzą aktywność

¹⁶⁸ J. Mikler, K. Ronit, *MNCs in Global Politics. Pathways of Influence*, Edward Elgar, Cheltenham 2020.

¹⁶⁹ M. Ataman, *The Impact of Non-State Actors on World Politics: A Challenge to Nation-States*, Turkish Journal Of International Relations 2:1, 2003, s. 58.

¹⁷⁰ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*, s. 1.

¹⁷¹ K. Parker, *The U.S. War on Drugs in Latin America: What is the Method to the Madness?*, Student Research Submissions 247, University of Mary Washington 2018, https://scholar.umw.edu/student_research/247/.

¹⁷² I.M. Fossum, *How to become a political icon: The Greta Thunberg method*, Aarhus University School of Business and Social Sciences (strona internetowa), 10.06.2021, <https://bss.au.dk/en/insights/samfund-1/2021/how-to-become-a-political-icon-the-greta-thunberg-method> [dostęp: 19.04.2023].

¹⁷³ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*, s. 24.

¹⁷⁴ H. Dumala, *Polskie miasta w transnarodowych sieciach terytorialnych rozproszonych przestrzennie*, Środkowoeuropejskie Studia Polityczne 2, 2023, s. 88, <https://doi.org/10.14746/ssp.2023.2.5>.

transgraniczną, co skonceptualizowane jest w ramach pojęcia „paradyplomacji”, które zostanie zdekonstruowane w jednym z kolejnych podrozdziałów.

W przypadku tego opracowania, dokonując analizy subpaństwowych stosunków Europy Środkowo-Wschodniej z Chińską Republiką Ludową, należy w oczywisty sposób spojrzeć przede wszystkim na ten poziom relacji. Jednak ów wymiar współpracy należy przedstawić w szerszym kontekście. Wszak nie istnieje zjawisko jednej polityki wobec Chin. Inną politykę prowadzi Unia Europejska, inną państwa EŚW, a jeszcze inną miasta i regiony przynależne do tych państw. Dlatego też z punktu widzenia kompleksowej analizy, znaczenie mają wszystkie poziomy sprawowania władzy¹⁷⁵ oraz powiązania wewnętrzne oraz zewnętrzne pomiędzy nimi¹⁷⁶, które w tym konkretnym przypadku determinują kontakty z Chinami. Dlatego stosunki międzynarodowe można porównać do pajęczyny, czy też sieci, gdzie każde włókno odpowiada za inny podmiot, poziom oraz obszar polityki, jednocześnie będąc połączonym z innymi we wspólną oraz spójną całość. Usunięcie jednego włókna nie przesądzi o rozpadzie całego systemu zależności, ale może osłabić ten kompleksowy i współzależny organizm.

Podsumowując, praktyki dyplomatyczne, instytucje i dyskursy nie koncentrują się już tylko na tradycyjnej dyplomacji międzypaństwowej. Obecnie istnieje system spluralizowany, nieograniczający relacji międzynarodowych jedynie do aktywności państw. Wpisuje się on w liberalny paradygmat teorii stosunków międzynarodowych, która stanowi, że świat staje się coraz bardziej multcentryczny, a rola państw i system państwocentryczny nie są już decydujące dla ładu światowego¹⁷⁷. W ramach tej teorii Joseph Nye oraz Robert Keohane poddali konceptualizacji pojęcie „stosunków transnarodowych” (*transnational relations*) wyjaśniając je jako – „kontakty, koalicje i interakcje ponad granicami państwowymi, które nie są kontrolowane przez centralne organy polityki zagranicznej rządów”¹⁷⁸. Innymi słowy ta teoria stanowi o wpływie aktorów niepaństwowych na kształtowanie się stosunków międzynarodowych, co stoi w sprzeczności do realizmu, wedle którego to państwa znajdują się w epicentrum

¹⁷⁵ W tym wypadku „władza” powinna być rozumiana jako „kompetencje”.

¹⁷⁶ L. Hooghe, G. Marks, A. Schakel, *op. cit.*, s. 197.

¹⁷⁷ E. Shiraev, V. Zubok, *International Relations*, Oxford University Press, Nowy Jork 2019, s. 78.

¹⁷⁸ R. Keohane, J. Nye, *op. cit.*, s. 15.

światowych procesów politycznych¹⁷⁹. Na stosunki międzynarodowe mają więc wpływ różne podmioty o charakterze państwowym bądź niepaństwowym, w tym miasta i regiony.

KONCEPTUALIZACJA POJĘCIA „MIASTA” I „REGIONU”

W tym krótkim podrozdziale wytłumaczę jak rozumiem pojęcie „miasta” oraz „regionu”, ponieważ – również w kontekście moich badań empirycznych – bardzo często posługuję się tymi określeniami w rozprawie doktorskiej. Choć definicja obu pojęć zdaje się wydawać na pozór oczywista, to w nauce o stosunkach międzynarodowych można te terminy definiować inaczej niż np. w studiach regionalnych (*regional studies*) albo studiach miejskich (*urban studies*), czy geografii. Choć już w samej dyscyplinie stosunków międzynarodowych istnieje spór w doktrynie odnośnie do możliwości skonceptualizowania zagadnienia jakim jest „region”¹⁸⁰.

Początek nauki o regionach i regionalizmie datuje się na lata 50. XX wieku, kiedy to rozumienie tego zjawiska, przestało ograniczać się jedynie do barier geograficznych, ale zaczęto brać również pod uwagę czynniki takie jak odrębne polityki, czynniki kulturowe czy uwarunkowania społeczne¹⁸¹. Jednakże samo rozumienie słowa „region” może odbywać się na trzech płaszczyznach. Na pierwszej, najbardziej szerokiej, region może być utożsamiany z kontynentem. Mówi się bowiem o regionie europejskim, azjatyckim, południowoamerykańskim, euroazjatyckim¹⁸². Na drugiej płaszczyźnie region jest postrzegany jako jednostka uwarunkowana historycznie, kulturowo, ekonomicznie oraz językowo, np. region Azji Centralnej i Środkowej, Europy Środkowo-Wschodniej, czy Bliskiego Wschodu. Hanna Dumala w swoim artykule zatytułowanym „Region jako pojęcie nauki o stosunkach międzynarodowych” poddała analizie pojęcie regionu właśnie na tym poziomie analizy. Opierając się na badaniach innych naukowców zaprezentowała własną konceptualizację – „w stosunkach międzynarodowych pojęcie regionu ma bardziej charakter polityczno-geograficzny niż

¹⁷⁹ M. Kaczmarek, *Realizm neoklasyczny*, [w:] *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych* (red. R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając), Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015, s. 13.

¹⁸⁰ H. Dumala, *Region jako pojęcie nauki o stosunkach międzynarodowych*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia* 1, 1994, s. 39.

¹⁸¹ M. Raś, *Aktywność międzynarodowa regionów... op. cit.*, s. 193.

¹⁸² H. Dumala, *Region jako pojęcie... op. cit.*, 1994, s. 40.

geograficzny. Region to przede wszystkim wspólnota interesów i więzi, które często zamazują konstrukcję geograficzną i wtedy pojęcie regionu zachowuje tylko jedną jakość klasyczną – cechę ciągłości przestrzennej¹⁸³. Natomiast, w trzeciej, a zarazem najniższej płaszczyźnie, region jest rozumiany, jako część składowa jednostek administracyjnych danego państwa, np. województwo łódzkie w Polsce, Dolina Aosty we Włoszech czy prowincja Heilongjiang w Chinach¹⁸⁴ – i to właśnie to rozumienie jest najistotniejsze z punktu widzenia mojej rozprawy doktorskiej.

Alexander Kuznetsov definiuje region, jako – „jednostkę terytorialną oraz administracyjną zarządzaną przez władze nadrzędnego szczebla, zaraz po władzach centralnych w systemach zarówno federalnych, jak i unitarnych”¹⁸⁵. Z kolei Zgromadzenie Regionów Europejskich (AER) przyjmuje definicję regionu, jako – „jednostki terytorialnej podlegającej suwerennemu państwu, z własnymi władzami, konstytucją, statutem, autonomią oraz innymi prawami, będącymi częścią legalnego systemu państwa oraz które determinują, jak zorganizowany jest region oraz jaki jest zakres jego kompetencji”¹⁸⁶.

Maciej Raś w swoim artykule podał natomiast bardzo prostą definicję regionu w rozumieniu „subpaństwowym”, która jest tożsama z moją percepcją. Według niego region – „odnosi się do terytorialnych jednostek administracyjnych (podstawowych jednostek podziału terytorialnego) poszczególnych państw, gdzie powierzchnia którą zajmują oraz ich wielkość czy populacja nie mają znaczenia”¹⁸⁷. Raś powołuje się też na definicję Liesbet Hooghe, Garego Marksa i Arjana Schakela, wg. niech region to – „spójna jednostka terytorialna znajdująca się między poziomem lokalnym i państwa”¹⁸⁸.

Co się tyczy miast, w ich zdefiniowaniu dużą rolę odgrywają uwarunkowania historyczne. Peter Hall w swojej pionierskiej książce „Cities in Civilization” omówił rolę miast na przestrzeni dziejów zaznaczając, że kiedyś były to epicentra komunikacji, handlu, czy polityki takie jak Ateny, Sparta, Rzym, Konstantynopol i Bangkok¹⁸⁹. Co więcej, Michele Acuto, badacz z Uniwersytetu w Melbourne podczas wywiadu

¹⁸³ Ibidem, s. 42.

¹⁸⁴ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*, s. 21.

¹⁸⁵ Ibidem, s. 22.

¹⁸⁶ Ibidem.

¹⁸⁷ M. Raś, *Aktywność międzynarodowa regionów... op. cit.*, s. 193.

¹⁸⁸ Ibidem, s. 193-194. Za: L. Hooghe, G. Marks, A. Schakel, *The Rise of Regional Authority: A Comparative Study of 42 Democracies (1950–2006)*, Routledge, Amsterdam 2009, s. 9.

¹⁸⁹ P. Hall, *Cities in Civilization*, Pantheon, Nowy Jork 1998.

stwierdził: *miasta istnieją tak długo jak istnieje cywilizacja. Funkcjonowanie starożytnej Mezopotamii przecież opierało się na koncepcji ośrodków miejskich i dyplomacji miejskiej. Jeżeli teraz spróbowałbyś wyjaśnić czym jest dyplomacja miejska komuś we Florencji albo Wenecji z XIII wieku, to uznaliby to za oczywiste*¹⁹⁰.

Miasta są nie tylko konstruktami fizycznymi zajmującymi jakąś przestrzeń na podobieństwo organizmów państwowych, w ramach których o ich istnieniu decyduje posiadanie m.in. określonego terytorium oraz wytyczonych granic. Na funkcjonowanie miast składają się żywotne procesy kreowane przez ludzi je zamieszkujących¹⁹¹. Daniel Pejic, badacz z Uniwersytetu w Melbourne podczas wywiadu powiedział: *miasto jest w założeniu pojedynczą jednostką polityczną, ale tak naprawdę jest przestrzenią rządzoną przez szereg aktorów rządowych i pozarządowych*¹⁹². Mówiąc więc o miastach i zarządzaniu należy postrzegać je bardziej poprzez perspektywę dynamicznych codziennych procesów, a nie jako coś statycznego, znajdującego się w określonym czasie na zdeterminowanej odgórnie przestrzeni¹⁹³. Zresztą sam Benjamin Barber uznał, że – „miasta są w coraz większym stopniu połączone sieciami kulturowymi, handlowymi i komunikacyjnymi otaczającymi cały świat”¹⁹⁴.

Państwa są w literaturze postrzegane jako jeden byt, silny, pojedynczy i spójny na arenie międzynarodowej. Miast w ramach państw są dziesiątki, setki bądź tysiące, każde o odmiennej charakterystyce, możliwościach i nierzadko interesach¹⁹⁵. Można wyszczególnić tutaj np. miasta globalne, o których pisała Kristin Ljungkvist¹⁹⁶, miasta-regiony (Praga, Wiedeń, Kanton), czy miasta-państwa (Singapur). Amelia Leavesley, badaczka z Uniwersytetu w Melbourne powiedziała: *prognozy wskazują, że do 2050 roku w miastach będzie żyło 60% światowej populacji, więc siłą rzeczy będą coraz silniejszym komponentem politycznym*¹⁹⁷. Z drugiej strony, Anna Kosovac podczas wywiadu dodała: *kiedy mówimy o całej naszej cywilizacji, to państwa-miasta istniały*

¹⁹⁰ Wywiad z Michele Acuto, dyrektorem oraz prodziekanem do spraw badań w Melbourne Centre for Cities na Uniwersytecie w Melbourne, Melbourne, komunikacja osobista, 02.12.2022.

¹⁹¹ A. Alejo, *op. cit.*, s. 141.

¹⁹² Wywiad z Danielem Pejicem, pracownikiem naukowym w Melbourne Centre for Cities na Uniwersytecie w Melbourne, Melbourne, komunikacja osobista, 24.11.2022.

¹⁹³ A. Alejo, *op. cit.*, s. 141.

¹⁹⁴ B. Barber, *op. cit.*, s. 5.

¹⁹⁵ A. Buhmann, *Unpacking Joint Attributions of Cities and Nation States as Actors in Global Affairs*, The Hague Journal of Diplomacy 17:1, 2022, s. 110, <https://doi.org/10.1163/1871191X-bja10092>.

¹⁹⁶ K. Ljungkvist, *The Global City 2.0. From Strategic Site to Global Actor*, Routledge, Nowy Jork 2016.

¹⁹⁷ Wywiad z Amelią Leavesley, doktorantką na Wydziale Architektury, Budownictwa i Planowania na Uniwersytecie w Melbourne, Melbourne, komunikacja osobista, 22.11.2022.

*na długo przed powstaniem państw narodowych. Choć obecnie myślę, że dopóki rządy państwowe będą obawiały się oddać więcej uprawnień na rzecz miast, to w stosunkach międzynarodowych nie będą one pełniły bardziej znaczącej roli ponad obecną*¹⁹⁸.

Znamienne jest tutaj zjawisko deterorytyzacji ¹⁹⁹. Perspektywa ta neguje spoglądanie na miasta jako na jednostki zdeterminowane przez stałe terytorium i zamieszkującą je ludność, ponieważ może to prowadzić do przekłamań. Uwzględnia ona bowiem głos i znaczenie diaspory, która nie powinna albo wręcz nie jest wykluczana z tych procesów. Społeczeństwa (w tym diaspory) stają się więc częścią procesu realizacji polityki zewnętrznej miast. Prowadzą one bowiem do intensyfikacji wymiany kulturowej i handlowej z innymi społecznościami. Granice i terytorium nie są więc determinujące dla istnienia pewnej organizacji w rozumieniu wspólnoty. Działa to również w drugą stronę, ponieważ diaspory obcych społeczności również nie powinny zostawać wykluczane z bieżącej polityki miast je zamieszkujących²⁰⁰.

Michele Acuto, Anna Kosovac, Daniel Pejic i Terry Louise Jones w swoim artykule naukowym skonceptualizowali pojęcie „miasta”. Jest to perspektywa, którą i ja przyjmuję za podstawę definicyjną na potrzeby tego opracowania. Ujęli oni miasto poprzez trzy pryzmaty: aktora, miejsca oraz zagadnienia. Miasto „aktor” jest postrzegane, jako aktywny uczestnik spraw międzynarodowych, zdolny do wdrażania działań i angażowania się w kwestie natury politycznej. Ta perspektywa podkreśla rolę miast w rozwiązywaniu problemów oraz uczestniczeniu w globalnych kwestiach takich jak bezpieczeństwo, gospodarka, zrównoważony rozwój czy prawa człowieka. Gdyby natomiast postrzegać miasto, jako „miejsce”, to jest ono uważane za byt pasywny, fizyczną lokalizację, w której dzieją się wydarzenia lub są wdrażane nieokreślone działania. Ta definicja koncentruje się na mieście jako miejscu wyzwań lub realizacji polityk. Natomiast miasto jako „zagadnienie” jest uznawane za temat szerszych dyskusji tematycznych, często związanych z problemami społecznymi i środowiskowymi. Obejmuje to urbanizację, zanieczyszczenie, zużycie energii bądź ubóstwo miejskie. Miasto w tym kontekście jest przedmiotem badań i polityki, ale

¹⁹⁸ Wywiad z Anną Kosovac, *op. cit.*

¹⁹⁹ Określenie to przetłumaczyłem samodzielnie na podstawie angielskiego słowa „deterritorialisation”.

²⁰⁰ A. Alejo, *op. cit.*, s. 146.

niekoniecznie aktywnym uczestnikiem. Ta perspektywa podkreśla wyzwania lokalne oraz ich implikacje dla globalnego zarządzania²⁰¹.

Podsumowując, bardzo istotne jest odróżnienie pojęcia „regionu” od pojęcia „miasta”, tym bardziej, że w paradyplomację angażują się obie te jednostki. Dyplomacja międzyregionalna, międzymiastowa oraz regionalno-miastowa, cechuje się odmiennymi paradygmatami teoretycznymi oraz praktycznymi²⁰². Najważniejszym kryterium, które odróżnia regiony od miast jest to, że miasta podlegają w większej mierze władzy publicznej oraz silnemu oddziaływaniu mieszkańców²⁰³. Dlatego też moim zdaniem tak istotne jest osobne zdefiniowanie dyplomacji regionalnej oraz dyplomacji miejskiej, co poddam konceptualizacji w następnym podrozdziale. Najpierw wskażę jednak, jaką rolę podmioty subpaństwowe odgrywają w stosunkach międzynarodowych.

ROLA MIAST I REGIONÓW W STOSUNKACH MIĘDZYNARODOWYCH

Już w ostatniej dekadzie XX wieku Hans Michelmann i Panayotis Soldatos w swoim pionierskim opracowaniu, zwrócili uwagę jaką ewolucję przebyła międzynarodowa działalność regionów oraz jak stale zyskiwała na znaczeniu²⁰⁴. Rola znaczenia regionów zwiększała się szczególnie w państwach federalnych, o wysoko posuniętym stopniu decentralizacji takich jak Stany Zjednoczone, Australia, Kanada, czy niektóre państwa Europy Zachodniej (Republika Federalna Niemiec, Francja, Szwajcaria). Władze regionalne w tych państwach, aby sprostać nowym wyzwaniom zaczęły współpracować ze swoimi zagranicznymi odpowiednikami w sferze gospodarczej, społecznej, kulturowej, czy z zakresu ochrony środowiska, wychodząc niejako w kontrze do tradycyjnej dyplomacji międzypaństwowej, określanej przez autorów jako – „sfery, na którą państwa miały do tej pory monopol”²⁰⁵.

²⁰¹ M. Acuto, A. Kosovac, D. Pejic, T.L. Jones, *The City as Actor in UN Frameworks: Formalizing 'Urban Agency' in the International System?*, Territory, Politics, Governance, 2021, s. 8-13, <https://doi.org/10.1080/21622671.2020.1860810>.

²⁰² M. Raś, *Aktywność międzynarodowa regionów... op. cit.*, s. 198-199.

²⁰³ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*, s. 22.

²⁰⁴ H.J. Michelmann, P. Soldatos, *op. cit.*

²⁰⁵ Ibidem, s. 1.

Międzynarodowa rola regionów wynika z ich uprawnień wewnątrzpaństwowych, a w państwach federalnych te jednostki mają co do zasady więcej autonomii w polityce wewnętrznej, co przekłada się na swobodę w działaniach zagranicznych, które z przyczyn ustrojowych (konstytucyjnych) nie zawsze mogą podlegać ścisłej kontroli państwa. Idąc dalej tym tropem, w literaturze uwydatniony jest problem analizowania zjawiska międzynarodowej aktywności regionów przeważnie w odniesieniu do państw federalnych, w których to podmioty subpaństwowe cieszą się naturalnie większą autonomią. Tym samym regiony, jako międzynarodowe podmioty w państwach unitarnych, są niemal całkowicie pominięte. Taka perspektywa przyjęta chociażby przez Kuznetsova²⁰⁶, Michelmana i Soldatosa²⁰⁷ oraz innych badaczy jest, moim zdaniem, niewystarczająca, ponieważ limituje działania zewnętrzne regionów tylko do tych będących federacjami. Nie można bowiem zapominać, że działalność międzynarodowa nie dotyczy tylko regionów w państwach federalnych, ale również podmiotów subpaństwowych państw unitarnych, na co chciałbym zwrócić szczególną uwagę. W przypadku aż 15 z 16 państw EŚW, będących przedmiotem mojej analizy, są one państwami unitarnymi. Wyjątek stanowi tylko Bośnia i Hercegowina będąca federacją. Dane pochodzące z badań empirycznych zaprezentowane w czwartym rozdziale pracy będą dowodem na ogromną skalę międzynarodowej działalności właśnie podmiotów subpaństwowych z państw unitarnych Europy Środkowo-Wschodniej względem Chin.

Podtrzymując to stanowisko należy zwrócić uwagę, że nie tylko regiony, ale i miasta, również w państwach unitarnych coraz częściej oraz chętniej uczestniczą w procesie partycypacji w stosunkach międzynarodowych, przenosząc zarządzanie kwestiami typowymi dla globalnej agendy na poziom lokalny, a przy tym w swojej polityce imitując państwa²⁰⁸. Wszak to wciąż państwa są sygnatariuszami umów klimatycznych, państwa zobowiązały się przestrzegać celów milenijnych ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju czy chociażby relokować uchodźców wojennych w obrębie swoich granic. Natomiast wdrożenie tych postanowień po wielokroć spoczywa już na władzach lokalnych bądź regionalnych. Muszą więc one zaadoptować się do aktualnych potrzeb i przeciwdziałać bieżącym wyzwaniom, co

²⁰⁶ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*

²⁰⁷ H.J. Michelmann, P. Soldatos, *op. cit.*

²⁰⁸ A. Alejo, *op. cit.*, s. 139.

dzieje się właśnie poprzez upodobnianie swojej polityki zagranicznej oraz wewnętrznej do polityki państwowej²⁰⁹.

Dlatego miasta oraz regiony są obecne na poziomie ponadnarodowym – w agendach i na gremiach rządowych organizacji międzynarodowych, które co do zasady rezerwują członkostwo tylko dla państw, jak ma to miejsce w przypadku Organizacji Narodów Zjednoczonych. Choć organizacja ta w Agendzie 2030 formalnie uznaje miasta jako aktorów oraz miejsca przemian i rozwiązywania problemów społecznych, gospodarczych oraz politycznych²¹⁰. Nieco inaczej jest w przypadku Unii Europejskiej, której członkami są państwa, ale niektóre instytucje takie jak Europejski Komitet Regionów zrzeszają regiony państw członkowskich, co oznacza, że władze regionalne uzyskały możliwość stania się stroną decyzyjną w sprawach ponadnarodowych. Instytucja ta dla przykładu w 2018 roku zawetowała projekt ustawy Komisji Europejskiej dotyczący funduszy regionalnych, ponieważ ten nie był zgodny z unijną zasadą pomocniczości²¹¹.

Miasta odczuwają potrzebę wyraźnego artykułowania swoich postulatów na arenie międzynarodowej oraz dialogu o dręczących je problemach, w celu znalezienia poparcia, a co za tym idzie – rozwiązań. Dlatego zaczęły powstawać międzynarodowe sieci miejskie, takie jak C40, ICLEI, Eurocities i wiele więcej. Rodrigo Tavares wyróżnił ich 126²¹², natomiast Michele Acuto oraz Benjamin Leffel szacują, że obecnie może istnieć ponad 300 takich sieci na całym świecie²¹³. Ich dynamiczny charakter dobrze określił Raffaele Marchetti, nazywając je „hybrydowymi organizacjami”, tworzonymi często *ad hoc* w celu rozwiązania konkretnych problemów²¹⁴. Taka nazwa również jest adekwatna, ponieważ w przeciwieństwie do GOs, których liczba członków rzadko ulega zmianom, w sieciach miejskich liczba ta jest płynna z uwagi na to, że w większości mają one inkluzyjny charakter, a przystąpienie do nich nie jest

²⁰⁹ R. Balbim, *International City's Networks and Diplomacy*, Institute for Applied Economic Research – Federal Government of Brazil, Discussion Paper, 2021, s. 7.

²¹⁰ M. Acuto, A. Kosovac, D. Pejic, T.L. Jones, *op. cit.*

²¹¹ S.F. Nicolosi, L. Mustert, *The European Committee of the Regions as a watchdog of the principle of subsidiarity*, Maastricht Journal of European and Comparative Law 27:3, 2020, s. 284-301, <https://doi.org/10.1177/1023263X20906737>.

²¹² R. Tavares, *op. cit.*, s. 15-26.

²¹³ M. Acuto, B. Leffel, *Understanding the global ecosystem of city networks*, Urban Studies 58:9, 2021, s. 1759, <https://doi.org/10.1177/0042098020929261>.

²¹⁴ R. Marchetti, *op. cit.*, s. 19-20.

obwarowane zaporowymi wymogami²¹⁵ – choć nie jest to uniwersalna zasada. Są to koalicje dobrowolne tworzone dlatego, że miasta wyraziły potrzebę aktywnego udziału w globalizującym się świecie, w którym sieci zależności zaczęły być coraz bardziej złożone, a korzyści coraz bardziej wymierne. Anna Kosovac dodała, że: *miasta chętnie uczestniczą w sieciach miejskich, co jest motywowane prestiżem, ponieważ chcą być częścią „elitarnego klubu”*²¹⁶. Ponadto *smart cities* dysponujące zaawansowanymi rozwiązaniami w przestrzeni miejskiej mogą pełnić rolę „mentorów” dla miast dopiero rozwijających się na tym polu, przez co te będą widzieć w nich naturalnych partnerów w ramach usieciowienia²¹⁷.

Jednym z rodzajów międzynarodowych sieci miejskich są tak zwane socjoekologiczne sieci miejskie, które w swoim działaniu skupiają się przede wszystkim na promowaniu oraz wdrażaniu rozwiązań promujących zrównoważony rozwój obszarów miejskich²¹⁸. Inne międzynarodowe sieci miejskie są zaś ukierunkowane na cel polityczny, którym może być wpływanie na politykę wdrażaną przez organizacje międzynarodowe²¹⁹.

Władze lokalne uświadomiły sobie, że jeżeli ich miasta mają się rozwijać gospodarczo czy technologicznie oraz jeżeli mają sprostać wyzwaniom środowiskowym, to nie mogą się izolować. Międzynarodowe sieci miast to przede wszystkim fora wymiany wiedzy oraz doświadczeń. Dzięki wzajemności i cyrkulacji rozwiązań w obrębie danej sieci możliwe jest osiągnięcie celów, które z powodów logistycznych lub technologicznych nie były wcześniej możliwe²²⁰. Pozyskiwanie niezbędnego *know-how* i opieranie się na doświadczeniach partnerów pozwala również zapobiec błędom, które mogłyby zostać popełnione podczas samodzielnej implementacji pewnych rozwiązań²²¹. Amelia Leavesley podczas wywiadu powiedziała:

²¹⁵ M. Gzik, *Determinanty uczestnictwa we współpracy międzynarodowej miast na rzecz zrównoważonego rozwoju. Analiza na przykładzie międzynarodowej sieci miejskiej Eurocities*, [w:] *Implementacja idei europejskiego zielonego ładu na bazie społecznej gospodarki rynkowej determinantą zarządzania w realizacji założeń zrównoważonego rozwoju* (red. H.A. Kretek), Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu, Racibórz 2020, s. 108.

²¹⁶ Wywiad z Anną Kosovac, *op. cit.*

²¹⁷ V. Albino, U. Berardi, R.M. Dangelico, *Smart Cities: Definitions, Dimensions, Performance, and Initiatives*, *Journal of Urban Technology* 22:1, 2015, s. 3-21, <https://doi.org/10.1080/10630732.2014.942092>.

²¹⁸ E. Mocca, *All cities are equal, but some are more equal than others. Policy mobility and asymmetric relations in inter-urban networks for sustainability*, *International Journal of Urban Sustainable Development* 10:2, 2018, s. 139, <https://doi.org/10.1080/19463138.2018.1487444>.

²¹⁹ R. Griffiths, *Eurocities*, *Planning Practice & Research* 10:2, 1995, s. 217.

²²⁰ E. Mocca, *All cities are equal... op. cit.*, s. 140.

²²¹ Ibidem, s. 146.

niektóre miasta mają aspiracje do pozycjonowania się jako liderzy w sieciach miejskich w obszarze ekologii. Zostają one wtedy „latarnią morską”, „drogowskazem” dla innych partnerów poprzez swoje zintensyfikowane działania w tej dziedzinie ²²². Międzynarodowe sieci miejskie to również platforma do promowania miasta za pomocą *soft power*, mającego na celu uczynienie ze swojej metropolii ośrodka turystyki, nauki lub kultury²²³.

W rezultacie miasta zaczęły grupować się wedle ich wspólnych zainteresowań i potrzeb, wspierając się wzajemnie w promowaniu wspólnych przedsięwzięć oraz monitorowaniu rezultatów wdrażanych projektów. Tym samym, w ramach jednej międzynarodowej sieci miejskiej lokalne elity polityczne nie rywalizują ze sobą, tylko działają na zasadzie kooperacji w ramach wcześniej ustalonego planu²²⁴.

Szerokim echem na świecie odbił się internetowy wpis byłego burmistrza Nowego Jorku, Mike’a Bloomberg’a, podczas szczytu G40 w 2013 roku – „while nations talk, cities act”²²⁵. W prostym tłumaczeniu oznacza to, że państwa narodowe zajmują się z reguły deliberacją nad ważnymi kwestiami z zakresu chociażby ochrony środowiska, ale to miasta odpowiadają za wdrażanie tych postanowień w praktyce. Przykładem na poparcie tego stwierdzenia są regularne szczyty międzynarodowej sieci miejskiej C40, dotyczące wdrażania zaawansowanych rozwiązań w walce ze zmianami klimatycznymi²²⁶.

Na poziomie lokalnym odbywają się więc procesy mające na celu wykonywanie globalnej agendy, ustalonej przez państwa lub organizacje międzynarodowe. W procesie tym partycypują mieszkańcy miast, którzy są odpowiedzialni w dużej mierze za realizację wyznaczonych ogólnie celów chociażby klimatycznych poprzez oszczędzanie wody, prądu, segregację odpadów, używanie odnawialnych źródeł energii. Niemniej, aby miasta oraz regiony działały na arenie międzynarodowej efektywnie, muszą zrozumieć swoją rolę i oszacować swoje możliwości oddziaływania

²²² Wywiad z Amelią Leavesley, *op. cit.*

²²³ E. Mocca, *City networks for sustainability in Europe: An urban-level analysis*, Journal of Urban Affairs 39:5, 2017, s. 694, <https://doi.org/10.1080/07352166.2017.1282769>.

²²⁴ R. Griffiths, *op. cit.*, s. 215.

²²⁵ M. Bloomberg, *While nations talk, cities act. The @C40Cities Mayors Summit will advance urban solutions to combat climate change*, Twitter/X (strona internetowa), 12.03.2013, <https://twitter.com/mikebloomberg/status/311547333500358656?lang=pl> [dostęp: 19.04.2023].

²²⁶ C40, *C40 World Mayors Summit 2022*, C40 Cities Climate Leadership Group (strona internetowa), <https://www.c40.org/events/summit-2022/> [dostęp: 20.04.2023].

na globalną politykę, a następnie dostosować się²²⁷. Wciąż to państwa dysponują możliwościami czy też zasobami pozwalającymi kształtować tę agendę w bardziej namacalny sposób. Ponadto ich rola w polityce oraz stosunkach międzynarodowych jest jasno określona. Natomiast rola miast wciąż poddawana jest procesowi zmian, a ich kompetencje są ruchome, nierzadko kształtowane *ad hoc*.

Działalność zagraniczna podmiotów subpaństwowych najczęściej ogranicza się do „miękkich” obszarów polityki (*low politics*), które mogą stanowić przedmiot polityki zagranicznej państwa, w odróżnieniu od „twardych” obszarów (*hard politics*), które są zarezerwowane tylko dla państw, czy też międzynarodowych organizacji rządowych²²⁸. Chodzi m.in. o kwestie bezpieczeństwa, obronności, wojny i pokoju oraz zawierania umów międzynarodowych. Obszary *low politics* nie są tak doniosłe z punktu widzenia żywotnych interesów państw, czy do pewnego stopnia opinii publicznej oraz mediów²²⁹. Obszarami mieszczącymi się w obrębie *low politics* jest promocja gospodarki oraz interesów narodowych i kulturowych, przyciąganie inwestycji, promocja eksportu, produktów krajowych, regionalnych bądź lokalnych, przyciąganie turystów, tworzenie misji handlowych, czy zachęty dla inwestorów. Z tego względu zadania te mogą być efektywniej realizowane właśnie przez podmioty subpaństwowe²³⁰.

Nie oznacza to jednak, że obszar *hard politics* jest ważniejszy niż *low politics*. Pod uwagę należy wziąć fakt, że skierowane są na osiągnięcie innych celów, które to cele mogą podlegać różnej gradacji w zależności od punktu widzenia, skali i „atrakcyjności”. Wszak głośniejszym echem odbijają się przekazy liderów państw o wypowiedzeniu wojny czy nagłówki gazet o atakach terrorystycznych, niż konferencje prasowe władz regionalnych dotyczące nawiązania partnerstwa w zakresie odnawialnych źródeł energii z innym regionem z zagranicy. Rozdział tych dwóch obszarów był typowy dla okresu po pierwszej wojnie światowej, aby obecnie stać się obszarem stale rosnących współzależności²³¹.

Oba obszary natomiast łączy fakt, że są zależne od polityki wewnętrznej, czy to całego państwa czy danego regionu. Polityka zagraniczna nigdy nie jest oderwana od

²²⁷ A. Alejo, *op. cit.*, s. 139.

²²⁸ W dalszej części opracowania będę stosował anglojęzyczne nazewnictwo, ponieważ polskie tłumaczenie na obszary „miękkie” i „twarde” jest nieprecyzyjne.

²²⁹ H.J. Michelmann, P. Soldatos, *op. cit.*, s. 2.

²³⁰ R. van der Pluijm, J. Melissen, *City Diplomacy: The Expanding Role of Cities in International Politics*, Netherlands Institute of International Relations Clingendael, Clingendael Diplomacy Papers 10, 2007.

²³¹ H.J. Michelmann, P. Soldatos, *op. cit.*, s. 2.

uwarunkowań wewnętrznych, czy to obiektywnych, czy subiektywnych²³². Ponadto wzmożony proces globalizacji wymusił na państwach oraz podmiotach subpaństwowych współdziałanie w niektórych kwestiach takich jak handel i inwestycje, transfer technologii, wypełnianie celów zrównoważonego rozwoju, migracje, walka z epidemiami, czy wykorzystywanie dyplomacji publicznej w ramach *soft power*²³³. Tym samym państwa jednocześnie muszą zajmować się np. bezpieczeństwem narodowym oraz przeciwdziałaniu zmianom klimatycznym. Dlatego z punktu widzenia racjonalizacji polityki te obszary, które mogą zostać zaimplementowane skuteczniej na niższym szczeblu, są tam przez państwa cedowane, co jest immanentną cechą teorii wielopoziomowości rządów²³⁴. Uściślając, walka z globalnymi problemami takimi jak zmiany klimatyczne, pandemie oraz terroryzm wymagają zaangażowania różnych centrów decyzyjnych wewnątrz oraz na zewnątrz państw, niezależnie od ich stopnia rozwoju, zamożności, czy systemu politycznego. Tym bardziej, że niektóre obszary *high politics* oraz *low politics* mogą być wykonywane zarówno przez władze centralne, jak i subpaństwowe tj. implementacja celów zrównoważonego rozwoju. W takiej sytuacji pojawia się dylemat, na którym szczeblu powierzone zadania mogą zostać wypełnione efektywniej.

Dzięki zasadzie pomocniczości (subsidiarności), znanej chociażby z funkcjonowania Unii Europejskiej, w praktyce można wyeliminować problem podziału kompetencji. Zgodnie z przesłaniem zasady, centralny szczebel władzy powinien podejmować działania tylko w takim zakresie, w jakim cele zamierzonego działania nie mogą zostać osiągnięte w sposób wystarczający przez subnarodowy szczebel władzy i jeżeli ze względu na rozmiary lub skutki proponowanego działania możliwe jest ich lepsze osiągnięcie na poziomie centralnym²³⁵. Dzięki praktycznej implementacji tej zasady można stale albo *ad hoc* zarządzać wykonywaniem danych kompetencji w obrębie państwa lub organizacji międzynarodowych²³⁶.

Natomiast, aby miasta oraz regiony były skuteczne w podejmowaniu aktywności międzynarodowej, to muszą mieć odpowiednie motywacje. Jedną z nich może być

²³² R. Zięba, *Uwarunkowania polityki zagranicznej*, [w:] *Polityka zagraniczna państwa* (red. J. Kukułka, R. Zięba), Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1992.

²³³ H.J. Michelmann, P. Soldatos, *op. cit.*, s. 2.

²³⁴ L. Hooghe, G. Marks, A. Schakel, *op. cit.*, s. 206.

²³⁵ E. Pavy, *The principle of subsidiarity*, European Parliament (strona internetowa), 03.2024, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/7/the-principle-of-subsidiarity> [dostęp 19.04.2023].

²³⁶ L. Hooghe, G. Marks, A. Schakel, *op. cit.*, s. 194.

zwiększenie prestiżu, uznania narodowego, bilansu inwestycji czy powiększenia lokalnej świadomości znaczenia spraw międzynarodowych oraz wymiana doświadczeń z innymi partnerami subnarodowymi, czy wreszcie wspólne rozwiązywanie problemów²³⁷. Do międzynarodowej aktywności motywują też czynniki natury lingwistycznej. Miasta i regiony o wspólnym języku, kulturze albo religii chętniej będą ze sobą współpracować, jak to jest np. w przypadku współpracy Walonii z Francją albo Flandrii z Niderlandami²³⁸.

Podsumowując, podmioty subpaństwowe odgrywają szereg aktywności w spluralizowanych stosunkach międzynarodowych. Ograniczają się one po częstokroć do zagadnień z zakresu *low politics*, do realizacji których miasta i regiony mogą zostać delegowane przez państwa w ramach zasady subsydiarności. Choć podmioty subpaństwowe mają w tej materii dużą swobodę niezależnie od tego, czy są to miasta bądź regiony w państwach federalnych albo unitarnych. Ich działania mogą być bowiem również autonomiczne, nastawione na konkretny cel. Tym samym, aktorzy subpaństwowi podążając za motywacjami natury ekonomicznej, społecznej, ekologicznej bądź związanej z chęcią zwiększenia prestiżu, uczestniczą w stosunkach międzynarodowych. W swojej działalności naśladują one w pewien sposób państwa, jednak odpowiadają za realizację polityk zgodnych z katalogiem przedmiotowym mieszczącym się w ramach *low politics*.

1.2. Teoria paradyplomacji oraz dyplomacji miejskiej

W rozważaniach akademickich termin paradyplomacji ewoluował, począwszy od lat 70. XX wieku. W tym okresie rządy regionalne poprzez prowadzenie aktywności międzynarodowych dopiero zaczynały wpływać na globalną sytuację polityczną. Przykładem może być „Spokojna rewolucja”, mająca miejsce jeszcze w latach 60. XX wieku w kanadyjskiej prowincji Quebec, która zaczęła być przedmiotem badań dopiero w nowym dziesięcioleciu. Jej skutkiem była laicyzacja regionu, poprawa opieki socjalnej obywateli oraz uprzywilejowanie roli języka francuskiego²³⁹. Nurt badań nad

²³⁷ M. Fantoni, C. Avellaneda, *op. cit.*, s. 359.

²³⁸ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*, s. 110.

²³⁹ D. Millette, *Quiet Revolution*, The Canadian Encyclopedia (strona internetowa), 30.07.2013, <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/quiet-revolution> [dostęp: 19.04.2023].

paradyplomacją nie mógł się więc wykształcić na szerszą skalę, ponieważ międzynarodowa działalność jednostek subpaństwowych była raczej incydentalna.

Dlatego wzmożona aktywność nad badaniami paradyplomacji datowana jest dopiero na lata 80. XX wieku. Z uwagi na rosnącą aktywność międzynarodową regionów, krajów związkowych, rządów lokalnych czy miast, wzrosło zapotrzebowanie na skonceptualizowanie tego zjawiska²⁴⁰. Jednak, przynajmniej w Europie, znaczący z tego punktu widzenia był proces integracji europejskiej, który zwiększył rolę regionów na tym kontynencie²⁴¹.

Symultanicznie proces regionalizacji się pogłębiał, a realny wpływ na sytuację światową zaczęły mieć efekty wzmożonej globalizacji. Wtedy też na globalną skalę zaczęły działać takie regiony jak hiszpański Kraj Basków czy Katalonia, dążące do uzyskania pełnej autonomii – finalnie z różnym skutkiem²⁴². Rozkwit paradyplomacji przypadł na nowe milenium, kiedy to na skutek globalizacji do głosu w międzynarodowej polityce stopniowo dochodzić zaczęli nowi uczestnicy życia politycznego, w tym aktorzy niepaństwowi²⁴³.

W niniejszym podrozdziale opiszę różnice pomiędzy dyplomacją tradycyjną a paradyplomacją, aby zobrazować, że są to dwa niepowiązane ze sobą zjawiska, pomimo podobieństwa natury semantycznej. Następnie scharakteryzuję to, jak rozumiem ów „paradyplomację” oraz „dyplomację miejską”, ponieważ zgodnie z moim tokiem rozumowania są to dwa osobne zjawiska, choć cechujące się pewnymi podobieństwami. Opiszę też przykładowe mechanizmy funkcjonowania paradyplomacji. Wszak nie jest to tylko koncepcja teoretyczna, a zestaw faktycznych akcji podejmowanych przez władze regionalne i lokalne. Ostatecznie wskażę na

²⁴⁰ M. Christie, *Bridging Concepts. Multi-Level Governance and Paradiplomacy Explaining Territorial Changes in Europe*, Teorija in Praksa, 2022, s. 767.

²⁴¹ B. Curyło, *The European Union as a Laboratory of Paradiplomacy in the Context of International and Domestic Determinants of Regions' Foreign Activities*, Przegląd Europejski 3:11, 2019, s. 10, <https://doi.org/10.5604/01.3001.0013.5838>.

²⁴² Na skutek referendum niepodległościowego w Katalonii w 2017 roku, hiszpański rząd oraz Senat, powołując się na konstytucję Hiszpanii, przejął bezpośrednią kontrolę nad niektórymi autonomicznymi uprawnieniami regionu, aby „przywrócić praworządność”. Premier Hiszpanii rozwiązał również gabinet Carlesa Puigdemonta oraz Parlament Katalonii w celu zaplanowania nowych wyborów w regionie. Autonomia Katalonii została więc ograniczona. Natomiast w przypadku Kraju Basków „Statut autonomii Kraju Basków” w artykule pierwszym stanowi, że – „Naród Basków [...], jako wyraz swojej narodowości i w celu uzyskania samorządności, tworzy Wspólnotę Autonomiczną w ramach Państwa Hiszpańskiego [...], zgodnie z Konstytucją i niniejszym Statutem, który ustanawia jego podstawowe zasady instytucjonalne”. Region ten dysponuje więc pewnym spektrum autonomii w ramach państwa, o czym stanowi kolejne 46 artykułów tego dokumentu.

²⁴³ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*, s. 43-44.

różnicę w funkcjonowaniu paradyplomacji w Chińskiej Republice Ludowej, przedstawiając odrębności w odniesieniu do mechanizmów znanych ze „świata zachodniego”.

ZALEŻNOŚCI POMIĘDZY DYPLOMACJĄ A PARADYPLOMACJĄ

W 1984 roku Ivo Duchacek zaczął konceptualizować paradyplomację, nazywając ją mikrodypłomacją, czyli w założeniu czymś będącym w obrębie semantycznym dyplomacji, ale równocześnie będącym o wiele węższym zjawiskiem²⁴⁴. Panayotis Soldatos połączył koncepcję tradycyjnej dyplomacji z paradyplomacją, jako bezpośredniej kontynuacji działalności zagranicznej regionów, w różnym stopniu, ze strony rządu państwowego²⁴⁵. Definicja ta wskazuje *explicite* na jedność paradyplomacji z działaniami państwa, co dziś według mnie może budzić kontrowersje. Immanentną cechą zagranicznej aktywności miast i regionów jest bowiem wolność w doborze kierunków, celów bądź środków na realizację polityki międzynarodowej²⁴⁶ – choć może to ulec limitacji ze względu na stopień koordynacji polityki rządowej z subpaństwową²⁴⁷.

Obecnie, w globalnej polityce istnieją więc dwa współegzystujące światy. Świat państw rządzony prawidłowościami dyplomacji w ujęciu tradycyjnym oraz świat aktorów subpaństwowych rządzony przez dyplomację miejską oraz regionalną²⁴⁸. Należy więc zdefiniować czym jest dyplomacja i co odróżnia ją od paradyplomacji, którą posługują się jednostki subpaństwowe. Taką koncepcję rozdzielenia obu terminów potwierdza Alexander Buhmann, który twierdzi, że badania nad paradyplomacją istnieją w oderwaniu od badań tradycyjnej dyplomacji. Argumentuje to tym, że scentralizowany model nie zawsze ma zastosowanie w kompletnej analizie polityki zagranicznej właśnie z uwagi na udział w niej miast i regionów²⁴⁹. Aby wskazać

²⁴⁴ B. Curyło, *op. cit.*, s. 11.

²⁴⁵ H.J. Michelmann, P. Soldatos, *op. cit.*, s. 32.

²⁴⁶ M. Acuto, *Global Cities... op. cit.*, s. 111.

²⁴⁷ M. Bouchet, *Strengthening Foreign Policy through Subnational Diplomacy*, The Hague Journal of Diplomacy 17:1, 2022, s. 96-108, <https://doi.org/10.1163/1871191X-bja10091>.

²⁴⁸ A. Lecours, *Paradiplomacy: Reflections on the Foreign Policy and International Relations of Regions*, International Negotiation 7:1, 2002, s. 91, <https://doi.org/10.1163/157180602401262456>.

²⁴⁹ A. Buhmann, *op. cit.*, s. 110.

na różnice pomiędzy dyplomacją tradycyjną a paradyplomacją zacznę od zdefiniowania obu zjawisk²⁵⁰.

Sir Harold Nicolson w swojej książce „Diplomacy”, napisał, że dyplomacja ma pięć znaczeń – synonim dla polityki zagranicznej, negocjacje, proces i mechanizm negocjacyjny oraz gałąź służby zagranicznej państwa lub jakość bądź dar umiejętności negocjacyjnych²⁵¹. Dyplomację można więc rozumieć jako negocjacje prowadzone przez kompetentne osoby (dyplomatów) na arenie międzynarodowej lub zarządzanie stosunkami międzynarodowymi poprzez proces negocjacyjny²⁵². Natomiast Christer Jönsson rozumie dyplomację tradycyjną jako – „instrument polityki zagranicznej służący do nawiązywania i rozwijania pokojowych kontaktów między rządami różnych państw, za pośrednictwem osób wzajemnie uznawanych przez odpowiednie strony”²⁵³. Definicja ta ilustruje, że tylko jednostki rządowe przypisane do danego państwa mogą być częścią dyplomacji. Nie ma tutaj odniesienia do możliwości uczestnictwa w dyplomacji innych podmiotów takich jak władze subpaństwowe, co wynika z faktu, że zarządzanie polityką zagraniczną jest wyłączną kompetencją państw i ich przedstawicieli. Ten sam autor zwraca uwagę na fakt, że dyplomacja, w szerszym znaczeniu, jest po prostu synonimem polityki zagranicznej²⁵⁴. Odnośnie do paradyplomacji, to uznaję, że oznacza ona – „działalność dyplomatyczną prowadzoną przez samorządy terytorialne, regionalne lub lokalne w celu promowania własnych interesów”²⁵⁵.

Poniższa tabela przedstawia różnice pomiędzy tradycyjną dyplomacją państwową a paradyplomacją w siedmiu najważniejszych, z perspektywy moich badań, dziedzinach.

²⁵⁰ Posłużę się w tym celu fragmentami artykułu napisanego wspólnie z Tomaszem Kamińskim oraz Natalią Matiaszczyk pt.: „Fragile Ties: Exploring City Diplomacy in Times of Crises”, które na potrzeby tego opracowania skrócę oraz zmodyfikuję.

²⁵¹ H. Nicolson, *Diplomacy*, Oxford University Press, Londyn 1939, s. 13.

²⁵² A. Faizullaev, *Diplomacy for Professionals and Everyone*, Brill Nijhoff, Lejda 2022, s. 11.

²⁵³ C. Jönsson, *Diplomacy, Bargaining and Negotiations*, [w:] *Handbook of International Relations* (red. W. Carlsnaes, T. Risse, B.T. Simmons), Sage Publications, Londyn 2002, s. 212-234.

²⁵⁴ Ibidem, s. 213.

²⁵⁵ K. Ljungkvist, *op. cit.*, s. 22.

Tabela 6. Wybrane różnice pomiędzy dyplomacją tradycyjną a paradyplomacją

Kategoria	Dyplomacja tradycyjna	Paradyplomacja
Aktorzy	Rząd centralny	Władze miejskie i regionalne
Poziom decyzyjności	Pełna autonomia	Autonomia zależna od systemu politycznego państwa
Agenda	Napędzana interesami narodowymi i grupami interesariuszy	Napędzana interesami lokalnymi i grupami interesariuszy
Instytucjonalizacja	Wysoka	Niska
Dostęp do zasobów ludzkich i finansowych	Pełny dostęp do zasobów państwowych	Ograniczony dostęp
Czynnik ludzki	Niskie znaczenie	Wysokie znaczenie
Zakres przedmiotowy	<i>High i low politics</i>	<i>Low politics</i>

Źródło: Opracowanie własne

Alisher Faizullaev uważa, że z perspektywy państwa – „aktorami dyplomatycznymi są suwerenne państwa i inne podmioty polityczne, które prowadzą stosunki międzynarodowe lub urzędowe za pośrednictwem swoich oficjalnych przedstawicieli (wysłanników dyplomatycznych)”²⁵⁶. Rządy mogą jednak angażować społeczeństwo oraz organizacje pozarządowe, jako elementy tzw. nowej dyplomacji publicznej państwa²⁵⁷. W przypadku paradyplomacji kierunki i cele działalności międzynarodowej narzucają burmistrzowie, prezydenci lub inne władze miejskie bądź regionalne. Ich treść wypełniają jednak osoby odpowiedzialne za współpracę międzynarodową w tych jednostkach subpaństwowych, często współpracując ze społecznością lokalną oraz realizując jej interesy.

Poziom decyzyjności miast i regionów może wynikać z modelu ustrojowego państwa, który może być federalny bądź unitarny oraz od uwarunkowań prawnych²⁵⁸. Natomiast dyplomacja w ujęciu tradycyjnym, wykonywana przez państwo, nie jest obwarowana żadnymi ograniczeniami, a jej realizacja zależy tylko od postanowień programowych bądź ideologicznych danej władzy.

Dyplomacja państwowa zasadniczo zajmuje się promowaniem lub ochroną interesów narodowych. Kształtowanie agendy dyplomatycznej jest w znacznym

²⁵⁶ A. Faizullaev, *op. cit.*, s. 67.

²⁵⁷ B. Ociepka, *Nowa dyplomacja publiczna – perspektywa teorii stosunków międzynarodowych i komunikowania politycznego*, Przegląd Strategiczny 1, 2012, s. 132, <http://hdl.handle.net/10593/22080>.

²⁵⁸ F. Requejo, *Foreign Policy of Constituents Units in a Globalised World*, [w:] *Foreign Policy of Constituents Units at the Beginning of the 21st Century* (red. F. Requejo), Barcelona: Institut d'Estudias Autonomicas, Barcelona 2010, s. 10.

stopniu uzależnione od priorytetów państwa, chęci zachowania suwerenności, integralności terytorialnej oraz ochrony obywateli. Ponadto grupy interesów na szczeblu państwowym takie jak wpływowe gałęzie przemysłu bądź grupy lobbingowe, mogą mieć znaczący wpływ na kształtowanie priorytetów dyplomatycznych poprzez opowiadanie się za polityką zagraniczną zgodną z ich interesami. Natomiast paradyplomacja funkcjonuje w lokalnych ramach, w których władze miejskie bądź regionalne koncentrują się na zaspokajaniu konkretnych potrzeb oraz aspiracji mieszkańców bądź ich samych.

Miasta oraz regiony mają narzędzia dyplomatyczne podobne do państw, ale nie mają dostępu do zaawansowanych procesów decyzyjnych i wiedzy dostępnej tylko dla najwyższych szczebli władzy. Dlatego więc niemożliwe, z powodu braku zasobów ludzkich lub finansowych, może być realizowanie konkretnych celów w działaniach paradyplomatycznych. Anna Kosovac podczas wywiadu powiedziała: *w naszym badaniu zauważyliśmy, że urzędnicy mają wiele pomysłów, jak „robić” dyplomację miejską, ale nie mają wystarczających funduszy na wdrażanie swoich pomysłów. Często nie mogą podróżować za granicę, uczestniczyć w konferencjach albo być częścią sieci miejskich*²⁵⁹.

Dyplomacja państwowa jest ściśle zinstytucjonalizowana poprzez dedykowane jednostki rządowe takie jak ministerstwa spraw zagranicznych, ambasady i konsulaty. Mają one dostęp do zasobów ludzkich oraz funduszy z budżetu państwa przydzielanych przez władze centralne. Dyplomacja jest również dobrze zinstytucjonalizowana w niematerialnym wymiarze trwałości stosunków dyplomatycznych. Polityka zagraniczna państwa jest zjawiskiem ciągłym i trwałym, które nie zmienia się w czasie. Jej nieodłączną cechą jest zmaganie się z kryzysami, a następnie radzenie sobie z nimi. Tak więc stosunki dyplomatyczne rzadko ulegają zerwaniu, jeśli są dobrze zinstytucjonalizowane. Działania paradyplomatyczne dotyczą kwestii istotnych z punktu widzenia danego miasta lub regionu i jego mieszkańców. Zaangażowanie międzynarodowe będzie miało ramy instytucjonalne tylko wtedy, gdy będzie zgodne z celami decydentów politycznych rządzących w podmiotach subpaństwowych.

²⁵⁹ Wywiad z Anną Kosovac, *op. cit.*

Politycy i dyplomaci działają jako przedstawiciele rządu centralnego, więc osobiste powiązania z partnerami – choć mogą mieć pewien wpływ na realizację polityki zagranicznej – są zazwyczaj drugorzędne w stosunku do szerszych celów strategicznych. Z kolei w paradyplomacji czynnik ludzki ma większe znaczenie. Daniel Pejic, Michele Acuto oraz Anna Kosovac w badaniu ankietowym odkryli, że – „przywódcy podmiotów subpaństwowych wywierają bardziej bezpośredni wpływ na zaangażowanie zewnętrzne miasta, a więc indywidualne przywództwo jest postrzegane jako istotny czynnik w międzynarodowym zaangażowaniu miasta. 85% respondentów uważa, że osobiste kontakty liderów politycznych pomagają miastom osiągać ich cele międzynarodowe. Natomiast 58% z nich zgłosiło znaczące zmiany w międzynarodowych strategiach swoich miast wraz ze zmianami przywódców, podkreślając wpływ poszczególnych liderów na działania paradyplomatyczne”²⁶⁰.

Obszar zainteresowania w działalności zagranicznej podmiotów subpaństwowych ogranicza się do miękkich obszarów polityki, zwanych *low politics*, które mogą być również przedmiotem polityki zagranicznej państwa. Obszary te są przeciwstawne do *high politics*, czyli obszarów polityki zarezerwowanych wyłącznie dla państw narodowych lub międzynarodowych organizacji rządowych²⁶¹.

Ponadto, dyplomację miejską od tradycyjnej dyplomacji państwowej odróżnia lokalny wymiar samorządności. W jego ramach mieszczą się współzależności pomiędzy podmiotami zrzeszonymi w ramach miast takich jak biznes, akademie, społeczności, diaspory, związki zawodowe oraz wyznaniowe, które to współzależności wywodzą się ze zwykłej codziennej złożoności ²⁶². Dlatego z punktu widzenia dyplomacji miejskiej ważnym jej determinantem jest rola przywódcy np. burmistrza, który powinien umieć sprawnie wyartykułować postulaty lokalnej społeczności na arenie międzynarodowej.

Podsumowując, pomimo podobieństwa natury semantycznej paradyplomacja jest zupełnie różnym zjawiskiem od tradycyjnej dyplomacji państwowej. Poprzez wskazanie różnic w siedmiu kategoriach tj. aktorzy, poziom decyzyjności, agenda,

²⁶⁰ D. Pejic, M. Acuto, A. Kosovac, *City Diplomacy During COVID-19: The 2022 Cities and International Engagement Survey*, Melbourne Centre for Cities, Chicago Council on Global Affairs, 2022, s. 8, <https://doi.org/10.26188/627c38c46e429>.

²⁶¹ Oba terminy scharakteryzowałem już w poprzednim podrozdziale dotyczącym roli podmiotów subpaństwowych w stosunkach międzynarodowych.

²⁶² R. Balbim, *op. cit.*, s. 30.

instytucjonalizacja, dostęp do zasobów ludzkich i finansowych, czynnik ludzki oraz zakres przedmiotowy, dowiodłem na istotne różnice pomiędzy tymi dwoma pojęciami. Następnie scharakteryzuję, jak rozumiem paradyplomację, a jak dyplomację miejską, opierając się na istniejącej już literaturze i wchodząc z nią w polemikę.

PARADYPLOMACJA A DYPLOMACJA MIEJSKA – KWESTIE DEFINICYJNE

Do tej pory nie wykształciła się jedna definicja paradyplomacji, która mogłaby być uznana za kompletną oraz która stanowiłaby konsensus w świecie akademickim pomimo, że nurt związany z jej badaniem zaczął przebijać się do naukowego dyskursu poczynając od lat 70. XX wieku ²⁶³. Jest to wynikiem tego, że działania paradyplomatyczne w wielu przypadkach wyglądają zupełnie inaczej oraz zależą od zgoła odmiennych czynników. Fenomen tego zjawiska najłatwiej jest prezentować za pomocą studiów przypadku, ponieważ te najlepiej obrazują, jakie mechanizmy rządzą tą subdyscypliną stosunków międzynarodowych. Jednakże badania dotyczące tego zagadnienia są bardzo niszowe i nie są prowadzone na dużą skalę. Ponadto zbadanie konkretnego przypadku limituje możliwość wyciągania ogólnych wniosków w odniesieniu do całości fenomenu paradyplomacji, co z kolei byłoby możliwe dzięki zastosowaniu podejścia ilościowego.

Potwierdził to André Lecours argumentując, że w nurcie badań nad paradyplomacją brak jest ogólnej perspektywy teoretycznej, która mogłaby wyjaśnić, w jaki sposób rządy subpaństwowe włączyły się do polityki międzynarodowej oraz co kształtuje ich politykę zagraniczną, czy zachowania negocjacyjne²⁶⁴. Ponadto ten sam autor zwrócił uwagę na fakt, że badania nad paradyplomacją nadmiernie koncentrują się na pojedynczych studiach przypadków międzynarodowej działalności regionów²⁶⁵. Podejmowana jest w nich próba oceny skuteczności takich działań, również w odniesieniu do zagadnienia polityki zagranicznej prowadzonej przez państwo z punktu widzenia właśnie tej państwocentrycznej perspektywy. Przez to, że takie

²⁶³ M. Raś, *Aktywność międzynarodowa regionów... op. cit.*, s. 105.

²⁶⁴ A. Lecours, *op. cit.*, s. 92.

²⁶⁵ Choć moim zdaniem, aby badania dotyczące paradyplomacji rozwinęły się, to należy przestać badać po raz wtórny studium przypadku międzynarodowej działalności Katalonii, Kraju Basków, Walonii czy Quebecu.

analizy dotyczą konkretnych regionów, to perspektywa teoretyczna paradyplomacji podporządkowana jest ich konkretnej specyfice np. uwarunkowaniom geograficznym, ustrojowym, politycznym, prawnym, czy gospodarczym. Cierpi więc na tym ogólna perspektywa analizowanego zjawiska paradyplomacji.

Według Noé Cornago paradyplomacja to – „zaangażowanie rządu niższego szczebla w stosunki międzynarodowe poprzez zawieranie formalnych i nieformalnych stałych lub *ad hoc* umów z zagranicznymi podmiotami publicznymi lub prywatnymi w celu promowania kwestii społeczno-ekonomicznych lub politycznych, jak również wszelkich innych zagranicznych wymiarów ich własnych kompetencji konstytucyjnych”²⁶⁶. Na zaangażowanie sektora prywatnego w paradyplomacji uwagę zwrócił również Michael Keating²⁶⁷.

Sama semantyka tego słowa w języku polskim, szczególnie przedrostek „para”²⁶⁸ wskazuje na coś, co jedynie udaje bądź naśladuje dyplomację w jej tradycyjnym rozumieniu, co również ma negatywny wydźwięk²⁶⁹. Na przykładzie powyższych definicji widać jak znaczącą rolę w poprawnym zdefiniowaniu konceptu paradyplomacji odgrywa semantyka. John Kincaid uważa, że nie należy posługiwać się w tym wypadku słowem „dyplomacja”, bo ta jest zarezerwowana tylko dla państw²⁷⁰. Pisał więc o międzynarodowych aktywnościach podejmowanych przez rządy składowe (*constituent governments*), czyli republiki, regiony oraz miasta²⁷¹. Perspektywa ta jest też chętnie wykorzystywana przez Alexandra Kuznetsova²⁷². Paradyplomację zdefiniował jako – „formę komunikacji politycznej potrzebną do osiągnięcia korzyści ekonomicznych, kulturalnych, politycznych lub innych, których metodą są samowystarczalne działania samorządów regionalnych z zagranicznymi podmiotami rządowymi i pozarządowymi”²⁷³. Natomiast w kontrze do tego podejścia,

²⁶⁶ N. Cornago, *Paradiplomacy as International Custom: Sub-National Government and the Making of New Global Norms*, [w:] *Global Norms in the Twenty-First Century* (red. K. van der Pijl), Cambridge Scholars Press, Newcastle 2006, s. 69.

²⁶⁷ M. Keating, *Regions and international affairs: Motives, opportunities and strategies*, *Regional & Federal Studies* 9:1, 1999, s. 6, <https://doi.org/10.1080/13597569908421068>.

²⁶⁸ Zgodnie ze Słownikiem Języka Polskiego PWN przedrostek „para” oznacza „niby, prawie, wyrażający podobieństwo do tego, co jest określane drugą częścią złożenia”. Choć w języku greckim bądź angielskim przedrostek „para” nie ma negatywnych konotacji.

²⁶⁹ M. Raś, *Aktywność międzynarodowa regionów...* *op. cit.*, s. 195.

²⁷⁰ J. Kincaid, *Roles of Constituent Governments*, *Forum of Federations* (strona internetowa), 11.05.2001, <https://www.forumfed.org/libdocs/ForRelCU01/924-FRCU0105-int-kincaid.htm> [dostęp: 28.07.2024].

²⁷¹ H.J. Michelmann, P. Soldatos, *op. cit.*, s. 54.

²⁷² A.S. Kuznetsov, *op. cit.*

²⁷³ Ibidem, s. 30-31.

kilka lat później, Brian Hocking zaproponował termin wielopoziomowej dyplomacji (*multilayered diplomacy*). Oznacza on, że – „regiony są w stanie realizować różne cele na różnych etapach procesu negocjacyjnego. Czyniąc to, mogą stać się przeciwnikami celów narodowych, ale jednocześnie mogą służyć jako sojusznicy i agenci w dążeniu do tych celów”²⁷⁴.

Hanna Dumała posługuje się pojęciem „współpracy zdecentralizowanej”, rozumianej jako międzynarodowa kooperacja między subpaństwowymi jednostkami terytorialnymi²⁷⁵. Autorka w swoim artykule pt.: „Polskie miasta w transnarodowych sieciach terytorialnych rozproszonych przestrzennie” zauważa, że władze lokalne podejmują współpracę na skalę międzynarodową, która przybiera różne formy i – „może być dwu- lub wielostronna, sformalizowana lub niesformalizowana, transgraniczna (sąsiedzka) lub międzyregionalna, okazjonalna lub trwała”²⁷⁶. Z kolei Maciej Raś napisał, że paradyplomacja – „stała się najczęściej stosowanym synonimem zaangażowania władz regionalnych w przestrzeni międzynarodowej”²⁷⁷. Jego artykuł pt.: „Aktywność międzynarodowa regionów (paradyplomacja) w ujęciu teoretycznym” klarownie tłumaczy ewolucję pojęcia „paradyplomacji” oraz próby skonceptualizowania go przez różnych badaczy, co jest i celem mojej rozprawy doktorskiej. Igor Ksenicz posłużył się natomiast pojęciem „modelu paradyplomacji”, czyli dopasowaniem relacji pomiędzy rządem centralnym a lokalnym bądź regionalnym w odniesieniu do polityki zagranicznej, gdzie charakter tych relacji jest odzwierciedlany głównie w instytucjonalizacji, wspólnych działaniach lub ich braku²⁷⁸.

Wszystkie wymienione wyżej definicje zawierają elementy wspólne, które determinują to zjawisko. Przede wszystkim paradyplomacja jest formą kontaktów albo rodzajem dyplomacji. Celem jest osiągnięcie odmiennych dla poszczególnych aktorów subpaństwowych korzyści. Zakres przedmiotowy paradyplomacji mieści się zaś w dziedzinach, które mogą uzupełniać, udoskonalać albo konkurować z polityką rządową w zakresie uzyskania wielopłaszczyznowych korzyści. Natomiast jej

²⁷⁴ B. Hocking, *op. cit.*, s. 3.

²⁷⁵ H. Dumała, *Współpraca zdecentralizowana – forma paradyplomacji i instrument polityki Unii Europejskiej na rzecz rozwoju*, [w:] *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych* (red. E. Haliżak, M. Pietraś), Polskie Towarzystwo Studiów Międzynarodowych, Wydawnictwo Rambler, Warszawa 2012, s. 445.

²⁷⁶ H. Dumała, *Polskie miasta w transnarodowych sieciach... op. cit.*, s. 87-88.

²⁷⁷ M. Raś, *Aktywność międzynarodowa regionów... op. cit.*, s. 195.

²⁷⁸ I. Ksenicz, *Frameworks of Paradiplomacy... op. cit.*, s. 59.

podmiotami są aktorzy subpaństwowi, będący jednostkami administracyjnymi poszczególnych państw. Jednakże Brian Hocking paradyplomację odnosi tylko do międzynarodowej działalności regionów, ale już nie miast i nie jest w tym poglądzie osamotniony²⁷⁹. Również Noé Cornago uważa, że paradyplomacja dotyczy tylko regionów²⁸⁰, ponieważ umiędzynarodowienie miast trudno uznać za wyzwanie dla integralności państwa. Natomiast Ivo Duchacek twierdzi, że sfera mikro paradyplomacji może już dotyczyć międzynarodowej aktywności miast²⁸¹. Podobnie inni autorzy również zaliczają ośrodki miejskie jako podmioty zdolne do wykonywania paradyplomacji²⁸².

Moim zdaniem, paradyplomacja jest pojęciem szerokim, dotyczącym międzynarodowej aktywności jednostek regionalnych i lokalnych, jednakże już ich aktywność oraz cele cechują się różnymi zmiennymi czy dynamiką. Z jednej strony paradyplomacja, to koncept teoretyczny odnoszący działania niższych szczebli władzy do dyplomacji w wykonaniu państw. Z drugiej, umiejscawia ją równolegle z dyplomacją państwową, w jej obrębie albo niezależnie od niej. Należy więc odróżnić dyplomację miejską oraz paradyplomację wykonywaną przez regiony, bo są wykonywane przez różne podmioty, jakimi są odpowiednio władze lokalne bądź regionalne, co zauważyła również Francesca Dickson²⁸³. Reasumując – paradyplomacja w wykonaniu regionów i dyplomacja miejska – są zjawiskami posiadającymi wspólne cechy, ale realizowane przez różne podmioty, które z kolei funkcjonują w zbliżony sposób na arenie międzynarodowej. Można więc wskazać na istnienie w praktycznym wymiarze dyplomacji miejskiej (*city diplomacy*) oraz paradyplomacji wykonywanej przez regiony. Uważam, że nie można mówić o paradyplomacji regionalnej, ponieważ *sensu stricte* paradyplomacja oznacza właśnie działalność międzynarodową regionów (Diagram 2), ale równocześnie *sensu largo* tym pojęciem można definiować również aktywność międzynarodową władz miejskich, czyli dyplomację miejską (Diagram 1).

Diagram 1. Podział paradyplomacji *sensu largo* na dyplomację miejską oraz wykonywaną przez regiony

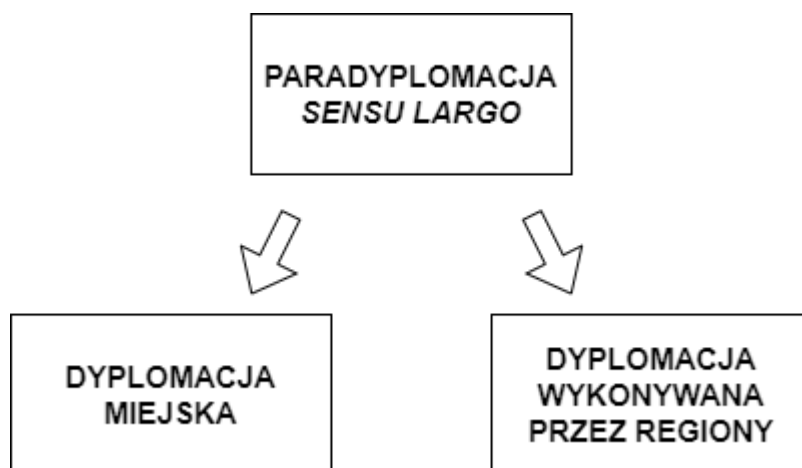
²⁷⁹ B. Hocking, *op. cit.*

²⁸⁰ N. Cornago, *On the Normalization...* *op. cit.*, s. 14.

²⁸¹ H.J. Michelmann, P. Soldatos, *op. cit.*

²⁸² M. Fantoni, C. Avellaneda, *op. cit.*, s. 358.

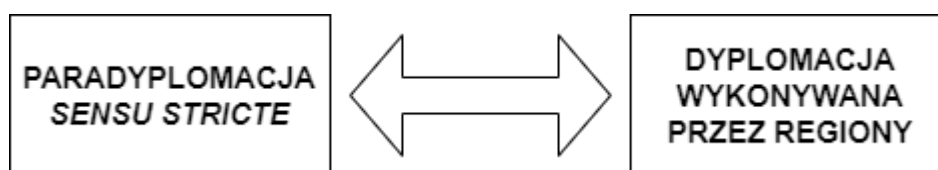
²⁸³ Dickson F., *The Internationalisation of Regions: Paradiplomacy or Multi-level Governance?*, *Geography Compass* 8:10, 2014, s. 693, <https://doi.org/10.1111/gec3.12152>.

Źródło: Opracowanie własne

Badania nad dyplomacją wykonywaną przez władze regionalne mają swoją genezę w próbie skonceptualizowania paradyplomacji przez wcześniej przywołanych badaczy takich jak Kuznetsov, Michelmann, Soldatos, Duchacek, czy Lecours. Z uwagi na wspomniane ograniczenia, analizowali oni tylko działalność międzynarodową jednostek subpaństwowych z punktu widzenia regionów, ignorując kompletnie rolę władz lokalnych reprezentujących miasta. Tym samym, paradyplomacja wedle jednego z istniejących nurtów literatury utożsamiana jest z dyplomacją regionalną, z czym jestem skłonny się zgodzić w sferze definicyjnej. Tak jak przedstawiłem to na poniższej grafice, paradyplomacja *sensu stricte* jest pojęciem tożsamym dla dyplomacji prowadzonej przez regiony (Diagram 2).

Diagram 2. Znaczenie paradyplomacji *sensu stricte*

Źródło: Opracowanie własne

Podsumowując, uważam, że należy rozdzielić zjawisko dyplomacji miejskiej od dyplomacji regionalnej, ponieważ oba są wykonywane przez różne podmioty, które z kolei mogą pozostawać w innych relacjach z centrum władzy państwowej. Niemniej, szanując istniejącą literaturę można się zgodzić, że paradyplomacja jest tożsama z dyplomacją regionalną, ponieważ oba pojęcia odnoszą się do międzynarodowej działalności regionów. Wtedy należy uznać dyplomację miejską za węższe od

paradyplomacji zjawisko, dotyczące tylko sfery zewnętrznej aktywności miast. Taki też, dychotomiczny, tok rozumowania przyjmuję na potrzeby tego opracowania.

Skoro już uznałem dyplomację miejską za fenomen będący w pewnej konotacji z paradyplomacją, to należy zaznaczyć, że studia nad nią są młodszym zjawiskiem. Ich początek jest datowany na lata 90. XX wieku. Można tutaj wyróżnić chociażby opracowanie Saskii Sassen, dotyczące globalnych metropolii i ich podobieństw w funkcjonowaniu na arenie międzynarodowej²⁸⁴. W XXI wieku trend badań nad dyplomacją miejską ewoluował, ponieważ do głosu zaczęli dochodzić badacze wywodzący się z dyscypliny studiów miejskich (*urban studies*). Dla przykładu Michele Acuto w swojej książce opisał znaczenie miast dla światowej polityki w związku z ich partycypacją w procesie globalnego zarządzania (*global governance*)²⁸⁵. Benjamin Barber natomiast scharakteryzował znaczenie miast oraz roli władz miejskich w czasach niewydolności państw narodowych, które są spowodowane piętrzącymi się globalnymi wyzwaniami. Również i on przytoczył unikalne cechy wspólne dla miast, pozwalające im reagować na ponadnarodowe problemy skuteczniej niż państwa narodowe²⁸⁶. Rodrigo Tavares wyróżnił tutaj przykład porozumienia podpisanego pomiędzy rosyjską wyspą Sachalin a japońską prefekturą Hokkaido pomimo, że oba państwa nie podpisały ze sobą traktatu pokojowego po zakończeniu II wojny światowej²⁸⁷, co jest związane ze sporem terytorialnym o Kuryle²⁸⁸.

Według Simona Curtisa i Michele Acuto dyplomację miejską można zdefiniować, jako – „formalną strategię miasta w radzeniu sobie z innymi rządowymi oraz pozarządowymi aktorami na międzynarodowej scenie”²⁸⁹. Dyplomacja miejska charakteryzuje się również tym, że – „ma swoje instrumenty, cechy, środki i atrybuty, które są odrębne od tych stosowanych przez państwa narodowe”²⁹⁰. Natomiast Rogier van der Pluijm oraz Jan Melissen uważają, że dyplomacja miejska jest procesem, a nie skonkretyzowaną aktywnością, ponieważ w jego ramach samorządy miejskie

²⁸⁴ S. Sassen, *The Global City: New York, London, Tokyo*, Princeton University Press, Princeton 1992.

²⁸⁵ M. Acuto, *Global Cities...* *op. cit.*

²⁸⁶ B. Barber, *op. cit.*

²⁸⁷ R. Tavares, *op. cit.*, s. 53.

²⁸⁸ V.M. Kaczynski, *The Kuril Islands Dispute Between Russia and Japan: Perspectives of Three Ocean Powers*, Russian Analytical Digest 20, 2007.

²⁸⁹ S. Curtis, M. Acuto, *The Foreign Policy of Cities*, The RUSI Journal 163:6, 2018, s. 8-17, <https://doi.org/10.1080/03071847.2018.1562014>.

²⁹⁰ R. Balbim, *op. cit.*, s. 28.

angażują się w krótkotrwałe bądź długotrwałe relacje z innymi podmiotami na arenie międzynarodowej w celu reprezentowania siebie i swoich interesów²⁹¹.

Choć moim zdaniem, nie w każdym przypadku możliwe jest reprezentowanie własnej agendy, co jest związane z koordynacją polityki z wyższymi centrami władzy²⁹². Zakres takiej koordynacji może gwarantować miastom więcej albo mniej swobody w odgrywaniu międzynarodowej aktywności²⁹³. Moim zdaniem, dyplomacja miejska to elastyczna strategia miasta, zgodna z zapotrzebowaniem społeczności, władzy lokalnej lub administracji państwowej, mająca na celu artykułowanie potrzeb oraz osiąganie zamierzonych celów na arenie międzynarodowej. W dalszej części pracy posługując się sformułowaniem dyplomacji miejskiej, będę miał na myśli właśnie tę definicję.

Podsumowując, uważam paradyplomację *sensu largo* za synonim dla dyplomacji miejskiej oraz tej wykonywanej przez regiony. Jednak w wąskim znaczeniu tego terminu uważam go za tożsamy z międzynarodową działalnością władz regionalnych. To podwójne rozumienie wynika z faktu, że za dyplomację miejską odpowiadają władze lokalne, a za paradyplomację *sensu stricte* władze regionalne. Jednakże instrumenty obu sposobów prowadzenia działalności międzynarodowej jednostek subpaństwowych są jednak niemal identyczne, co scharakteryzuję poniżej.

WYMIAR FUNKCJONALNY PARADYPLOMACJI

Po zdefiniowaniu problemów z semantyką terminu paradyplomacji oraz dyplomacji miejskiej, przedstawieniu perspektyw innych badaczy, zdefiniowaniu tych pojęć zgodnym z moim rozumowaniem oraz po rozróżnieniu dyplomacji miejskiej oraz regionalnej, uważam, że należy wskazać praktyczne możliwości ich zastosowania. Paradyplomacja nie jest bowiem tylko koncepcją teoretyczną oraz pojęciem zawieszonym w próżni, a realnym narzędziem prowadzenia aktywności międzynarodowej przez władze miast i regionów.

Ivo Duchacek wyróżnił dwa modele zagranicznej działalności podmiotów subpaństwowych. Pierwszy, w którym władze regionalne same inicjują transgraniczne

²⁹¹ R. van der Pluijm, J. Melissen, *op. cit.*, s. 6.

²⁹² Gzik M., Pejic D., Acuto M., *op. cit.* (artykuł w procesie recenzenckim).

²⁹³ Akapit w zmienionej formie pochodzi z artykułu: M. Gzik, M. Frenkel, *op. cit.*, s. 2-3.

relacje w celu ochrony albo promocji ich interesów. Drugi, w którym rządy niższego szczebla stają się adresatem zewnętrznych postanowień i samodzielnie decydują się im przeciwdziałać, jeżeli te mogą mieć negatywny wpływ na region lub miasto tj. taryfy celne, problemy środowiskowe, kryzysy migracyjne. Ten sam autor wyróżnił kilka form, za pomocą których władze regionalne mogą wykonywać swoje międzynarodowe kompetencje²⁹⁴, które te formy zostały następnie szerzej opisane przez Kuznetsova²⁹⁵. Podzieliłem je na: 1). samodzielne – realizowane bez wsparcia innych podmiotów; 2). niesamodzielne – inspirowane przy wsparciu podmiotów trzecich niepowiązanych bezpośrednio z daną władzą lokalną bądź regionalną; oraz 3). mieszane – mogące znaleźć się w obu tych kategoriach. Następnie uzupełniłem proponowane przez powyższych autorów formy międzynarodowej aktywności miast i regionów o własne propozycje tychże.

Tabela 7. Formy międzynarodowej aktywności miast i regionów z podziałem na stopień samodzielności ich realizacji

Samodzielne	Niesamodzielne	Mieszane
Ustanawianie stałych biur zagranicznych	Ustanowienie departamentu z ramienia rządu centralnego za granicą	Podróże zagraniczne oraz delegacje
Uczestnictwo w międzynarodowych programach lub sieciach współpracy	Udział w delegacjach rządowych lub w ramach międzynarodowych konferencji oraz organizacji	Organizacja wydarzeń kulturalnych, naukowych i sportowych
Wizyty okazjonalne	Wymiana uczniów/studentów	Udział w wydarzeniach w formie zdalnej
Udział w spotkaniach online		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Kuznetsov (2015, s. 111).

Jeżeli chodzi o samodzielne formy międzynarodowej aktywności, to możemy zaliczyć tutaj ustanawianie stałych biur zagranicznych w miastach będących stolicami albo ważnymi ośrodkami handlowymi lub przemysłowymi. Ma to za zadanie promowanie inicjatyw miasta bądź regionu macierzystego oraz przeciwdziałanie potencjalnym niekorzystnym umowom mającym wpływ na podmiot wysyłający np. poprzez lobbing wśród lokalnego biznesu. Podobnie uczestnictwo w międzynarodowych programach lub sieciach współpracy jest decyzją dobrowolną

²⁹⁴ H.J. Michelmann, P. Soldatos, *op. cit.*, s. 14.

²⁹⁵ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*, s. 111.

dla każdej władzy lokalnej bądź regionalnej ²⁹⁶ . Współpracę na poziomie subnarodowym często „podtrzymują” okazjonalne wydarzenia, związane np. z celebracją ważnych świąt bądź rocznic nawiązania partnerstwa. Są one doskonałą okazją do spotkania się władz z dwóch współpracujących ze sobą ośrodków, albo osobiście albo za pomocą form zdalnych.

Do niesamodzielných aktywności zaliczam ustanowienie departamentu z ramienia rządu centralnego za granicą, co w oczywisty sposób inicjowane jest przez rząd w ramach kreowania przez niego polityki zagranicznej i koordynowaniem jej z niższym szczeblem władzy. Poziom zależności oraz kontroli obu centrów władzy może zależeć od formalnych bądź nieformalnych postanowień. Aktywnością niesamodzielną jest również udział władz subpaństwowych w delegacjach rządowych lub w międzynarodowych konferencjach oraz organizacjach. Dzięki temu dane miasto bądź region może zwiększyć swój prestiż oraz mieć wpływ na kształtowanie międzynarodowej agendy. Taka obecność może też otworzyć nowe kanały dla rządu centralnego, jeżeli ten koordynuje swoje działania ze szczeblem subpaństwowym. Do działań niesamodzielných zaliczam ponadto ustanowienie wymiany uczniów lub studentów z dwóch miast bądź regionów, ponieważ zawsze jest to ustanawiane przez instytucje związane z edukacją, co w dalszej perspektywie dopiero może zostać legitymizowane przez władze subpaństwowe i wykorzystane jako element paradyplomacji.

Do mieszanych form zaliczam podróże zagraniczne oraz delegacje władz subpaństwowych. W ich skład mogą wchodzić eksperci z danej dziedziny, jak również przedstawiciele podmiotów współpracujących z daną władzą lokalną lub regionalną np. biznes czy akademia. Niemniej w takich delegacjach mogą też uczestniczyć tylko przedstawiciele władz miast bądź regionów, a co więcej mogą być one inspirowane z polecenia rządu bądź w porozumieniu z nim. Miało to miejsce, np. przy okazji spotkania gubernatora Kalifornii – Gavina Newsoma z Xi Jinpingiem. Było to preludium do spotkania Joe Bidena z Przewodniczącym ChRL w Stanach Zjednoczonych²⁹⁷. Podobnie organizacja wydarzeń związanych z kulturą bądź sportem na terenie danego miasta może, ale nie musi wymagać zaangażowania osób przynależnych do tych

²⁹⁶ M. Gzik, *op. cit.*, s. 106.

²⁹⁷ Governor Gavin Newsom, *Governor Newsom Meets with Chinese President Xi Jinping*, 25.10.2023, <https://www.gov.ca.gov/2023/10/25/governor-newsom-meets-with-chinese-president-xi-jinping/> [dostęp: 21.08.2024].

sektorów, będących członkami lokalnej społeczności. Takie *eventy* mogą być też organizowane samodzielnie przez władze miejskie bądź regionalne. Identycznie wygląda sytuacja z wydarzeniami w formie zdalnej.

Podsumowując, paradyplomacja to nie tylko termin nadający się do rozważań czysto akademickich. W funkcjonalnym wymiarze egzystencji tego zjawiska, władze lokalne bądź regionalne mogą podejmować szereg aktywności pozwalających na kontakty z zagranicznymi partnerami i które to mogą być albo autonomiczne albo zależne od władzy na szczeblu centralnym albo przynależeć do obu tych kategorii.

PARADYPLOMACJA Z „CHIŃSKĄ CHARAKTERYSTYKĄ”

Różnica pomiędzy paradyplomacją funkcjonującą chociażby w Europie Środkowo-Wschodniej a tą w Chińskiej Republice Ludowej jest jak różnica pomiędzy krzesłem a krzesłem elektrycznym. Niby są to dwa podobne „przedmioty”, ale ich znaczenie oraz funkcjonowanie cechują zupełnie inne właściwości. W tym podrozdziale scharakteryzuję, jak paradyplomacja działa w Chinach oraz wskażę na jej zależność od decyzji podejmowanych przez władze Komunistycznej Partii Chin. Pomimo, że moja rozprawa doktorska oraz składające się na nią badania empiryczne koncentrują się na perspektywie europejskiej dotyczącej subpaństwowych relacji z Chinami, to poświęcę kilka akapitów, aby wyjaśnić dynamikę relacji centrum władzy-prowincje w Chińskiej Republice Ludowej²⁹⁸.

Paradyplomacja jest zjawiskiem będącym przedmiotem zainteresowania chińskich badaczy, którzy starają się w sposób naukowy skonceptualizować ten fenomen w odniesieniu do ChRL. Tym samym, Tianyang Liu i Yao Song dokonali przeglądu teoretycznych ram chińskiej paradyplomacji²⁹⁹. Autorzy przede wszystkim zauważyli, że ogólnościowe badania tego zjawiska prezentują „zachodnią” perspektywę. W kontrze podkreślili oni, że badanie działalności chińskich prowincji, angażujących się w stosunki globalne, przyczynić się może do bardziej globalnego zrozumienia paradyplomacji³⁰⁰. Niemniej autorzy zauważyli, że badanie chińskiej

²⁹⁸ Jest to spowodowane faktem, że podczas moich kilkudziesięciu wystąpień konferencyjnych w trakcie studiów doktoranckich, niemal zawsze dostawałem pytanie o nakreślenie chińskiej perspektywy na paradyplomację.

²⁹⁹ T. Liu, Y. Song, *Chinese Paradiplomacy: A Theoretical Review*, Sage Open 10:1, 2020, <https://doi.org/10.1177/2158244019899048>.

³⁰⁰ Ibidem, s. 4.

międzynarodowej działalności podmiotów subpaństwowych aż nadto skupia się na regionach przybrzeżnych, podczas gdy prowincje śródlądowe i przygraniczne są słabo zbadane³⁰¹.

Z kolei Chen Wei w ujęciu czasowym przeanalizował rolę miast w transformacji dyplomatycznej w ChRL³⁰². Po pierwsze autor zauważył, że dyplomatyczna rola miast w Chinach łączy w sobie elementy zarówno tradycyjnej dyplomacji, jak i „dyplomacji sieciowej”. Ta pierwsza pozostaje scentralizowaną formą zarządzaną przez państwo. Natomiast, poprzez drugą miasta angażują się w bardziej elastyczne, zorientowane na problemy działania³⁰³. Co więcej autor zaznaczył, że dyplomacja miejska w Chinach nie opiera się tylko na samorządach, ale też na przedsiębiorstwach państwowych, lokalnych sektorach społecznych oraz różnych departamentach rządowych³⁰⁴.

Xingjian Liu oraz Xiaohui Hu przeanalizowali relacje zagraniczne chińskich miast w ujęciu ilościowym³⁰⁵. Ważną konstatacją z tego jest fakt, że miasta rozwinięte gospodarczo, tym bardziej leżące na wybrzeżu Chin, mają więcej relacji siostrzanych z ich odpowiednikami na całym świecie. Przekłada się to na większą liczbę turystów, bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz uruchamianie nowych połączeń lotniczych³⁰⁶.

Chińscy autorzy wskazują także na konkretne przykłady działań paradyplomatycznych. Tianyang Liu oraz Yao Song napisali artykuł o studium porównawczym międzynarodowej działalności Kantonu i Junanu³⁰⁷. Autorzy doszli do trzech wniosków. Po pierwsze, władze obu prowincji w swojej paradyplomatycznej działalności, aby zwiększyć swoją autonomię, nie stosowały się do zaleceń władzy w Pekinie. Po drugie, oba regiony konkurując ze sobą w walce o zagraniczne zasoby duplikowały i naśladowały swoje zachowania wobec partnerów. Wreszcie, po trzecie, autorzy uznali, że Inicjatywa Pasa i Szlaku pozwoliła chińskim prowincjom w drodze

³⁰¹ Ibidem, s. 7.

³⁰² C. Wei, *Between Club Diplomacy and Network Diplomacy: Exploring the Diplomatic Role of Cities in China since 2012*, The Hague Journal of Diplomacy, 16:3, 2021, s. 277-298.

³⁰³ Ibidem, s. 282.

³⁰⁴ Ibidem, s. 283.

³⁰⁵ X. Liu, X. Hu, *Are 'Sister Cities' from 'Sister Provinces'? An Exploratory Study of Sister City Relations (SCRs) in China*, Networks and Spatial Economics 18, 2018, s. 473-491, <https://doi.org/10.1007/s11067-018-9408-z>.

³⁰⁶ Ibidem, s. 488.

³⁰⁷ T. Liu, Y. Song, *Trajectories to becoming international relations actors in china's BRI initiative: a comparative study of the Guangdong and Yunnan provinces*, The Pacific Review 34:5, 2021, s. 778-809, <https://doi.org/10.1080/09512748.2020.1758757>.

konkurencji stworzyć atrakcyjniejszą ofertę dla partnerów zagranicznych, niż miało to miejsce przed uruchomieniem inicjatywy³⁰⁸.

Jednak opracowaniem, które miało największy wpływ na moje badania dotyczące paradyplomacji w odniesieniu do Chin, miała książka, którą napisał Zheng Yongnian. Dowiódł on w niej, że Państwo Środka jest *de facto* federacją, również w ujęciu historycznym³⁰⁹, stąd obecnie za rządów Xi Jinpinga występują tak nasilone tendencje centralistyczne, aby ograniczyć swobodę samorządów³¹⁰. Zresztą, w odróżnieniu od dyskursu naukowego, w praktyce funkcjonowania ChRL nie używa się pojęcia „paradyplomacji”, a „relacji zagranicznych władz lokalnych”. Według Justyny Szczudlik wyjaśnieniem tego jest fakt, że – „w międzynarodowej aktywności chińskich regionów nie ma widocznego komponentu politycznego, rozumianego jako autonomiczne działania polityczne inicjowane przez prowincje. Powodem takiego modelu relacji regionalnych jest unitarny i scentralizowany charakter chińskiego państwa”³¹¹.

Zgodnie z powyższym, uważam, że punktem wyjścia do analizy pojęcia „chińskiej paradyplomacji” powinna być zaktualizowana chińska ustawa o stosunkach zagranicznych z czerwca 2023 roku, ponieważ *explicite* wyraża one relacje władzy centralnej z samorządową³¹². Artykuł 16. ustawy stanowi, że – „na podstawie upoważnienia rządu centralnego prowincje, regiony autonomiczne i gminy mają prowadzić wymianę międzynarodową oraz współpracę w określonym zakresie. Rząd ludowy prowincji, regionu autonomicznego lub bezpośrednio zarządzanej gminy ma obsługiwać wymianę międzynarodową i współpracę w zakresie odpowiedniego regionu administracyjnego”.

Tłumacząc powyższy przepis, chodzi w nim o podział funkcji w procesie decyzyjnym chińskiej partii rządzącej. Istotny jest fragment rozpoczynający ten artykuł,

³⁰⁸ Ibidem, s. 803.

³⁰⁹ Z. Yongnian, *De Facto Federalism in China. Reforms and Dynamics of Central-Local Relations*, World Scientific Publishing, Londyn 2007.

³¹⁰ M. Bogusz, J. Jakóbowski, *Komunistyczna partia Chin i jej państwo. Konserwatywny zwrot Xi Jinpinga*, Raport Ośrodka Studiów Wschodnich, Warszawa 2019, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/raport-osw/2019-09-18/komunistyczna-partia-chin-i-jej-panstwo>.

³¹¹ T. Kamiński, A. Skorupska, J. Szczudlik, *Regionalny wymiar stosunków UE z Chinami*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2019, s. 37.

³¹² M. Rudolf, *China's Foreign Relations Law: Balancing "Struggle" with Beijing's "Responsible Great Power" Narrative*, NPC Observer (strona internetowa), 03.07.2023, <https://npcobserver.com/2023/07/china-foreign-relations-law-struggle-responsible-great-power-narrative/> [dostęp: 29.07.2024].

czyli „na podstawie upoważnienia rządu centralnego”. Wyrażona jest tu bezpośrednio zasada, że to władza w Pekinie ma arbitralne prawo inicjować kontakty zagraniczne chińskich podmiotów subpaństwowych. Tym samym, w ChRL prowincje mogą pełnić rolę pośredników w czasach kryzysów politycznych, jak miało to miejsce przed chińską wizytą Shinzo Abe, kiedy to gubernator prowincji Pekin złożył wcześniej w Japonii dwie wizyty, aby ułatwić relacje rządów centralnych. Podobnym przykładem jest wspomaganie chińsko-rosyjskiego strategicznego partnerstwa poprzez partnerstwo subpaństwowe Jangcy-Wołga³¹³. Dlatego można uznać, że możliwości działalności zagranicznej chińskich prowincji dotyczą realizowania polityki rządu centralnego³¹⁴.

W jednej z monografii znawca chińskiej paradyplomacji, Dominik Mierzejewski, szczegółowo opisał formułę realizacji działań chińskich regionów na arenie międzynarodowej. Autor wskazał w swej pracy na kilka kluczowych z punktu widzenia mojej dysertacji kwestii w kontekście studium przypadku zagranicznej działalności Kantonu³¹⁵. Jednak, co ważniejsze z punktu widzenia tego podrozdziału, wskazał na ramy instytucjonalne chińskiej paradyplomacji. Jedną z kluczowych instytucji jest Komisja Spraw Zagranicznych, funkcjonująca przy Ogólnochińskim Zgromadzeniu Przedstawicieli Ludowych. Odpowiada ona za implementację prawa na linii rząd centralny-regiony oraz nadzoruje funkcjonowanie tegoż prawa w praktyce. Na jej barkach spoczywa również organizacja międzynarodowych wydarzeń przyciągających inwestycje. Jej zadaniem jest też wyszukiwanie miast partnerskich, o profilu zgodnym z założeniami polityki zagranicznej państwa i utrzymywanie z nimi relacji. Ponadto, z punktu widzenia paradyplomacji, która zakłada częste wizyty międzynarodowe, Komisja Spraw Zagranicznych wydaje wizy i specjalne zezwolenia na podróże poza granice państwa.

Drugą instytucją są Departamenty Międzynarodowe, funkcjonujące jako przedstawicielstwa samorządów lokalnych w każdej prowincji. Z ramienia Partii, nadzorują one stale zagraniczne wysiłki podejmowane przez prowincje. Innymi ważnymi instytucjami odpowiedzialnymi za kreowanie polityki zewnętrznej miast

³¹³ D. Mierzejewski, *1/foreign policy begins at home - the Foreign Relations Law signals the division of functions and power/authority in China's FP decision-making process*, Twitter/X (strona internetowa), 03.07.2023, https://x.com/d_mierzejewski/status/1675952515160977409 [dostęp: 03.07.2023].

³¹⁴ T. Kamiński, A. Skorupska, J. Szczudlik, *op. cit.*, s. 37.

³¹⁵ D. Mierzejewski, *Channelling Foreign Policy Through Local Activities in China: City of Guangzhou Case Study*, [w:] *Paradiplomacy in Asia. Case studies of China, India and Russia* (red. M. Pietrasiak), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2018, s. 95-135.

i regionów są Chińska Rada ds. Promocji Handlu Międzynarodowego oraz Chińskie Stowarzyszenie Na Rzecz Przyjaźni z Krajami Obcymi. Zadaniem pierwszej z nich, jak sama nazwa wskazuje, jest promocja chińskiej gospodarki i handlu oraz pozyskiwanie nowych inwestorów. Zadania drugiej mieszczą się w szeroko rozumianej *soft power* i mają na celu promowanie wymiany handlowej, naukowej czy akademickiej.

Dominik Mierzejewski zauważa również, że relacje pomiędzy rządem centralnym a prowincjami w Chinach cechują się na czterema mechanizmami³¹⁶. Po pierwsze jest to brak komunikacji pomiędzy szczeblem centralnym i lokalnym, gdzie czasami decyzje podejmowane przez rząd centralny nie są skutecznie dystrybuowane na niższych poziomach. Po drugie, właściwe organy centralne liczą na znalezienie skutecznych politycznie partnerów na szczeblu lokalnym, ale ostatecznie tracą nadzór nad przyznanymi im funduszami. Po trzecie, brak jest wyraźnych rozróżnień między jednostkami na szczeblu lokalnym. W praktyce oznacza to, że decyzja podjęta na szczeblu centralnym nie może zostać wdrożona, ponieważ nikt nie wie, kto za co jest odpowiedzialny, a zainteresowane podmioty na szczeblu lokalnym „umywają ręce” od powstałego problemu. Po czwarte, rząd centralny może nagradzać lub karać samorządy lokalne za wykonywanie bądź niewykonywanie zleconych zadań³¹⁷.

Rząd w Pekinie, aby jeszcze skuteczniej zarządzać działalnością międzynarodową podmiotów subpaństwowych nadaje im specjalizacje w kontekście dziedzin ich aktywności (handel, inwestycje, innowacje, produkcja, infrastruktura, transport, logistyka kultura, elektronika) oraz kierunków geograficznych. Tym samym np. Chongqing odpowiada za rozwijanie lądowej infrastruktury transportowej oraz logistyki, a Syczuan za relacje z państwami EŚW³¹⁸. Z drugiej jednak strony chiński *quasi*-federalny system stwarza pewne możliwości do samodzielnej działalności podmiotów subpaństwowych³¹⁹. Na tej zależności opiera się Inicjatywa Pasa i Szlaku, poprzez którą KPCh koordynuje oraz kontroluje międzynarodową działalność regionów³²⁰. Potwierdza to zróżnicowane tempo rozwoju chińskich prowincji, które jest

³¹⁶ D. Mierzejewski, *Relations between central-local governments 上下 are governed by four mechanisms*, Twitter/X (strona internetowa), 03.01.2024, https://x.com/d_mierzejewski/status/1742448980888371426 [dostęp: 03.01.2024].

³¹⁷ D. Mierzejewski, *China's Provinces and The Belt and Road Initiative*, Routledge, Nowy Jork 2021, s. 17.

³¹⁸ T. Kamiński, A. Skorupska, J. Szczudlik, *op. cit.*, s. 37.

³¹⁹ Ibidem, s. 38.

³²⁰ D. Mierzejewski, *China's Provinces... op. cit.*

zależne od stopnia aktywności i zaangażowania międzynarodowego liderów³²¹. Jak dodaje Justyna Szczudlik – „o roli regionów w polityce władz centralnych świadczy też obecność szefów czy reprezentantów prowincji na ważnych wydarzeniach organizowanych przez władze centralne, państwowe i partyjne”³²².

Należy jeszcze zwrócić uwagę na to, że w Chinach wśród samych regionów paradyplomacja działa na zasadzie konfliktu, a nie kooperacji. Działalność międzynarodową chińskich prowincji napędzają trzy kwestie: slogany jako elementy mobilizujące do działania, sieci społeczne, jako element *guanxi*³²³ oraz skoordynowany rozwój regionalny, jako podstawa do horyzontalnej rywalizacji³²⁴. Co więcej w przypadku międzynarodowej działalności chińskich prowincji można mówić o fenomenie „paradyplomacji cienia” (*shadow paradiplomacy*). Oznacza to, że władze prowincjonalne różnych regionów wybierają te same destynacje zagraniczne, aby konkurować ze sobą nawzajem w celu nawiązania współpracy z potencjalnymi partnerami³²⁵. Ten fenomen uwypukla się za każdym razem, gdy Chiny podpisują z danym państwem umowę strategiczną, która dla prowincji w praktyce oznacza przyzwolenie na międzynarodową aktywność i nawiązywanie stosunków z tym państwem³²⁶.

Podsumowując, paradyplomacja w Chinach jest często zależna od decyzji podejmowanych centralnie, gdzie miasta i regiony pełnią komplementarną rolę dla chińskiej polityki zagranicznej oraz są używane instrumentalnie. Z drugiej jednak strony, narzucane przez rząd w Pekinie specjalizacje dla regionów pozwalają na skuteczne koordynowanie ich zagranicznej działalności, np. pod „parasolem” Inicjatywy Pasa i Szlaku. Dla przykładu – „władze lokalne, dla których w relacjach międzynarodowych najważniejsze są kwestie ekonomiczne, mogą wywierać presję na władze centralne, gdy te wymagają od chińskich regionów działań niezgodnych z ich interesami lub takie działania prowadzą”³²⁷.

³²¹ T. Kamiński, A. Skorupska, J. Szczudlik, *op. cit.*, s. 38.

³²² Ibidem.

³²³ Termin używany w kulturze chińskiej do opisanie sieci społecznej danej osoby, obejmującej wzajemnie relacje osobiste i biznesowe.

³²⁴ D. Mierzejewski, *China's Provinces... op. cit.*

³²⁵ Ibidem, s. 231.

³²⁶ T. Kamiński, *What are the factors... op. cit.*, s. 239.

³²⁷ T. Kamiński, A. Skorupska, J. Szczudlik, *op. cit.*, s. 39.

Dlatego mowa jest o paradyplomacji „z chińską charakterystyką”, ponieważ w odróżnieniu od tej „zachodniej”, władze subpaństwowe dysponują ograniczonym stopniem niezależności w swojej międzynarodowej działalności. Co więcej, paradyplomacja w Chinach opiera się na rywalizacji pomiędzy prowincjami. Taki mechanizm pozwala władzy w Pekinie kontrolować nastroje na niższych szczeblach zarządzania oraz centralizować władzę poprzez instrukcje wydawane urzędnikom prowincjonalnym. Pomocny w takiej polityce jest system kar i nagród za wywiązywanie albo niewywiązywanie się z zadań postawionych przez osoby decyzyjne w KPCh.

1.3. Paradyplomacja a polityka zagraniczna w ujęciu podejścia wielopoziomowego zarządzania

Podejście wielopoziomowego zarządzania może służyć do analizy relacji miast i regionów z wyższymi szczeblami władzy wewnątrz państwa oraz polityki zewnętrznej jednostek subpaństwowych (paradyplomacji) – choć nie jest to podstawowy pryzmat zastosowania *multi-level governance*. Jeżeli chodzi o ramy definicyjne, to obie koncepcje należą do różnych dyscyplin naukowych. Paradyplomacja do stosunków międzynarodowych, a MLG do studiów europejskich³²⁸. Natomiast biorąc pod uwagę same definicje, wydaje się, że paradyplomacja i wielopoziomowość rządów koncepcyjnie pokrywają się w odniesieniu do dwóch cech. Pierwszą z nich są aktorzy, czyli jednostki terytorialne niższego szczebla, niezależnie od tego, czy są to regiony, czy miasta. Drugi to przestrzeń, czyli międzynarodowe zaangażowanie aktorów zewnętrznych w odniesieniu do państwa³²⁹. Paradyplomacja została już zdefiniowana w poprzednim podrozdziale, tutaj natomiast uwaga zostanie poświęcona koncepcji wielopoziomowości rządów.

Gary Marks zdefiniował ją jako – „system ciągłych negocjacji między rządami na kilku poziomach terytorialnych – ponadnarodowym, krajowym, regionalnym i lokalnym – w wyniku szerokiego procesu tworzenia instytucjonalnego i alokacji decyzji, który podniósł niektóre wcześniej scentralizowane funkcje państwa do

³²⁸ M. Christie, *op. cit.*

³²⁹ Ibidem, s. 768.

poziomu ponadnarodowego a niektóre do poziomu regionalnego bądź lokalnego”³³⁰. Realny wymiar tego zjawiska jest widoczny na przykładzie Unii Europejskiej od czasu wejścia w życie Jednolitego Aktu Europejskiego (JAE) w 1986 roku, a zwłaszcza reformy polityki spójności z 1988 roku i wprowadzenia zasady partnerstwa, która przy podziale środków na rozwój regionalny wymagała od Komisji Europejskiej zaangażowania partnerów społecznych, tworząc tym samym przestrzeń dla podmiotów subpaństwowych na europejskim poziomie. Podejście wielopoziomowego zarządzania pomaga zrozumieć nie tylko dynamikę procesu decyzyjnego w UE, ale także jego integrację i codzienne funkcjonowanie³³¹.

MLG pozwala skonceptualizować, w jaki sposób polityka może być kształtowana przez wielu aktorów na różnych, często rozproszonych poziomach władzy³³². Innymi słowy, według Liesbet Hooghe, Garego Marksa i Arjana Schakela, wielopoziomowe zarządzanie to rozproszenie władzy w obrębie państw narodowych i poza nimi³³³. Należy się tutaj ponownie odnieść do zasady subsydiarności, wedle której w ramach państw i organizacji międzynarodowych kompetencje są wewnętrznie dzielone tak, aby zapewnić jak najbardziej racjonalne wykonanie powierzonych zadań.

Uważam, że w podobny sposób może być kształtowana polityka wobec partnerów zagranicznych, w którą zaangażowane są podmioty na szczeblu ponadpaństwowym, państwowym oraz subpaństwowym. Każdy z nich, zgodnie z posiadanymi kompetencjami, mógłby odpowiadać za dany obszar relacji. Władza, rozumiana również jako kompetencje, w tym specyficzne do prowadzenia działalności międzynarodowej, może być rozproszona wertykalnie bądź horyzontalnie³³⁴. Pierwsza możliwość została wyjaśniona powyżej. Natomiast w horyzontalnym rozproszeniu władzy, na każdym poziomie, kompetencje są dzielone i w związku z tym wykonywane przez różnych aktorów takich jak władza polityczna lub aktorzy prywatni³³⁵. Tymi aktorami prywatnymi na poziomie państwowym mogą być np. przedsiębiorstwa zbrojeniowe, a na poziomie miast uniwersytety bądź lokalny biznes. Tym samym,

³³⁰ G. Marks, *Structural Policy and Multilevel Governance in the EC*, [w:] *The State of the European Community* (red. A. Cafruny, G. Rosenthal), Lynne Rienner Publications, Nowy Jork 1993, s. 323.

³³¹ S. Piattoni, *op. cit.*, s. 17.

³³² P. Stephenson, *op. cit.*, s. 817.

³³³ L. Hooghe, G. Marks, A. Schakel, *op. cit.*, s. 194.

³³⁴ D. Allain-Dupré, *op. cit.*, s. 804.

³³⁵ M. Zürn, *Unravelling multi-level governance systems*, *The British Journal of Politics and International Relations* 22:4, 2020, s. 785, <https://doi.org/10.1177/1369148120937449>.

różne podmioty (organizacje międzynarodowe, państwa, miasta, regiony) mają odmienne kompetencje, potrzeby i cele. Dlatego uważam, że istotne jest analizowanie stosunków międzynarodowych poprzez uwzględnienie wszystkich poziomów sprawowania rządów³³⁶.

Paul Stephenson napisał wprost, że MLG może być wykorzystane do analizy polityki zagranicznej³³⁷. Joanna Ciesielska-Klikowska oraz Tomasz Kamiński również zwrócili uwagę jak można wykorzystać podejście *multi-level governance* do badania polityki zewnętrznej Unii Europejskiej, przy wykorzystaniu podmiotów subpaństwowych. Zaproponowali oni trzy potencjalne obszary, w których miasta i regiony mogłyby oddziaływać na politykę zagraniczną UE³³⁸.

Tym samym, po pierwsze, podmioty subpaństwowe mogą lobbować i tworzyć sieci za pośrednictwem kanałów wewnątrzpaństwowych. Oznacza to, że poprzez lobbying, miasta i regiony mogą wpływać na decyzje polityczne zgodne z ich interesami, co może mieć znaczący wpływ na polityki UE (kwestie związane ze zmianami klimatycznymi). W ramach tworzenia sieci, podmioty subpaństwowe często tworzą sojusze w celu wzmocnienia swoich wpływów (Eurocities, CEMR). Taki *networking* pomaga miastom oraz regionom wzmacniać ich postulaty na poziomie państwowym i w samej UE³³⁹.

Po drugie miasta i regiony mogą korzystać z władzy formalnej. Podmioty subpaństwowe starają się zwiększyć swoją władzę nie tylko za pośrednictwem Komitetu Regionów, ale także poprzez włączenie się do procesów kształtowania polityki UE w ich państwach poprzez prawo weta do niektórych traktatów międzynarodowych. Bowiem Komisja Europejska oraz Parlament Europejski muszą konsultować się z władzami subpaństwowymi w procesie legislacyjnym w określonych obszarach tematycznych. Komitet Regionów, jako przedstawicielstwo władz subpaństwowych, może kwestionować unijne prawodawstwo i wzywać regiony do konsultacji w celu wprowadzenia poprawek³⁴⁰.

³³⁶ Akapit pochodzi z artykułu: M. Gzik, T. Kamiński, N. Matiaszczyk, *op. cit.*, s. 6 (w procesie recenzenckim).

³³⁷ P. Stephenson, *op. cit.*, s. 828.

³³⁸ J. Ciesielska-Klikowska, T. Kamiński, *op. cit.*, s. 52-56.

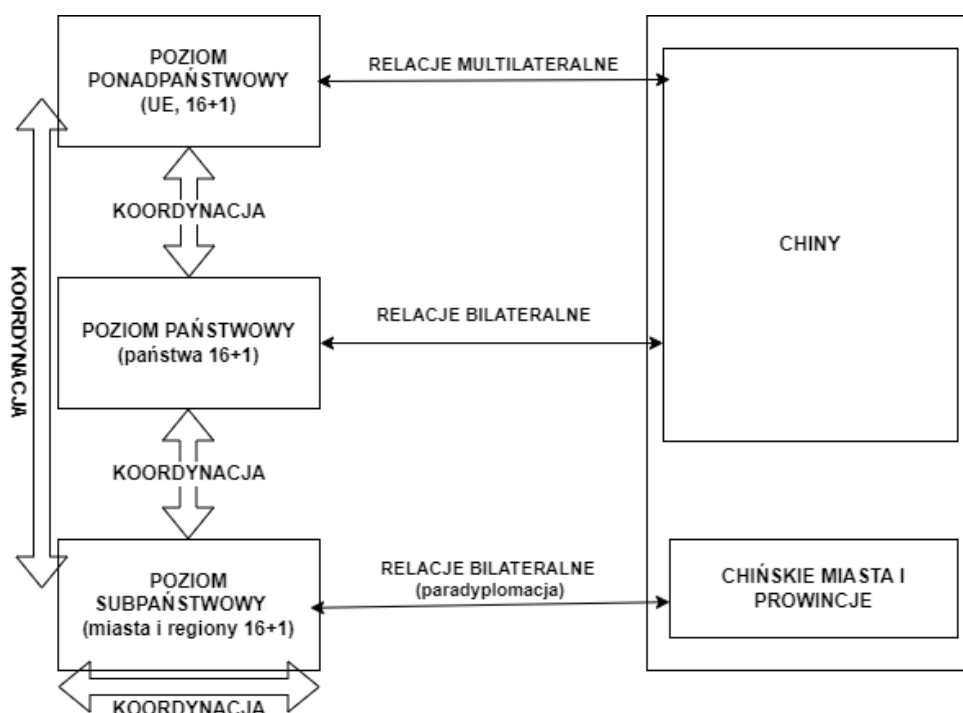
³³⁹ Ibidem, s. 52-53.

³⁴⁰ Ibidem, s. 53.

Po trzecie, miasta i regiony mogą oddziaływać na politykę zewnętrzną UE poprzez działania bezpośrednie. Inicjatywy te – „mogą być podejmowane całkowicie autonomicznie, w oparciu o decyzje władz lokalnych lub regionalnych, lub inicjowane przez rząd centralny lub przez samą UE. Innymi słowy, podmioty subpaństwowe mogą działać zgodnie z własnym planem lub jako instrumenty europejskiej polityki zagranicznej”³⁴¹.

Podobnie mogą „zachowywać” się miasta oraz regiony EŚW, prowadząc własną paradyplomatyczną politykę względem Chin. 11 państw EŚW, zgodnie z koncepcją zaprezentowaną przez Ciesielską-Klikowską oraz Kamińskiego, może pełnić komplementarną rolę dla całej zagranicznej polityki UE. Bowiem relacje ChRL z EŚW są prowadzone na poziomie ponadnarodowym w obrębie UE oraz w ramach inicjatywy 16+1, na poziomie państwowym przez rządy państw EŚW, a na poziomie subpaństwowym przez miasta i regiony (Diagram 3).

Diagram 3. Wielopoziomowość relacji Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami

Źródło: Opracowanie własne

Na najwyższym, ponadnarodowym, szczeblu przywódcy państw EŚW i ChRL w ramach inicjatywy 16+1 spotykają się na corocznych szczytach. 11 państw z uwagi na członkostwo w UE, uczestniczy w kontaktach z Chińczykami również w ramach tej

³⁴¹ J. Ciesielska-Klikowska, T. Kamiński, *op. cit.*, s. 55.

organizacji międzynarodowej. Każde z wyżej wymienionych państw „szesnastki” utrzymuje z Chinami relacje bilateralne. Wreszcie miasta oraz regiony Europy Środkowo-Wschodniej stale intensyfikują kontakty z ich chińskimi odpowiednikami. O ile jedną ze stron we wzajemnych stosunkach na poziomie ponadnarodowym i narodowym zawsze jest państwo chińskie, o tyle na poziomie subnarodowym relacje te są prowadzone przez miasta i regiony obu stron. Tak więc przykładowo, jeżeli napięcia polityczne oddziałują na dynamikę stosunków na dwóch wyższych poziomach, o tyle poziom subnarodowy jest niejako „pomostem”, w którym to relacje pomiędzy europejskimi i chińskimi miastami czy regionami mogą rozkwiąć pomimo napięć politycznych na szczeblu ponadnarodowym oraz narodowym.

Efektywnie prowadzona paradyplomacja może wynikać z praktycznego funkcjonowania wielopoziomowych rządów, ponieważ zapewnienie jednostkom subpaństwowym przestrzeni do reprezentowania się w oparciu o krajowe kompetencje w stosunkach międzynarodowych, może prowadzić do bardziej harmonijnych relacji i korzystniejszych wyników polityki na obu szczeblach władzy. Tym samym, zarówno w paradyplomacji, jak i zgodnie z wielopoziomowością rządów, zdolność rozwiązywania problemów w realizowanej polityce są silnie zdeterminowane przez poziom integracji oraz zaangażowania podmiotów subpaństwowych w politykę zagraniczną na szczeblu państwa bądź organizacji międzynarodowych³⁴². Podczas wywiadu Daniel Pejic podał przykład dobrze działającego mechanizmu wielopoziomowej polityki: *Global Forum on Migration and Development zostało utworzone jako swojego rodzaju „wygoda” dla państw, aby mogły się spotkać i omówić kwestię rozwoju narracji dotyczących migracji. Jednak zaproszono do niego bezpośrednio samorządy lokalne, a także przedsiębiorstwa i organizacje pozarządowe, aby wspólnie nadzorować ten problem*³⁴³.

Jednakże, aby podmioty subpaństwowe mogły wykonywać międzynarodowe działania, a co ważniejsze w ogóle być do tego uprawnionymi, muszą wystąpić pewne zmienne. Zmienne te mogą wspomagać albo limitować paradyplomację np. łatwiej być aktywnym tym miastom, które posiadają wsparcie rządowe i instytucjonalne, a do tego wprost z konstytucji państwa wynika ich uprawnienie do takiej działalności. Spełnienie takich wymogów, daje podmiotom subpaństwowym „łatwiejszy wstęp” do

³⁴² M. Christie, *op. cit.*, s. 774.

³⁴³ Wywiad z Danielem Pejicem, *op. cit.*

międzynarodowej polityki. Dla przykładu samorządom subpaństwowym mogącym polegać na państwowcentrycznych sieciach oraz mechanizmach tradycyjnej dyplomacji, łatwiej jest prowadzić zagraniczną aktywność niż tym, dla których te możliwości są zamknięte. Dlatego w poniższym podrozdziale przeanalizuję aspekt koordynacji wielopoziomowej polityki i tego jak mogą wyglądać relacje na linii władza subnarodowa-władza centralna w wykonywaniu wielopoziomowej polityki międzynarodowej.

WIELOPOZIOMOWA KOORDYNACJA POLITYKI

Podrozdział ten jest oparty na dwóch artykułach mojego współautorstwa³⁴⁴. Poniżej zaprezentuję ich obszernie fragmenty.

Zjawisko pluralizacji dyplomacji³⁴⁵, rosnąca rola podmiotów subpaństwowych oraz rozwój międzynarodowych połączeń między miastami są ściśle związane ze sposobami prowadzenia polityki zagranicznej przez państwa. Z perspektywy rządów centralnych wiąże się to z koniecznością adaptacji poprzez zmianę sposobu prowadzenia polityki zewnętrznej, aby wykorzystać pojawiające się możliwości i zminimalizować zagrożenia³⁴⁶. Sprawnie funkcjonująca wielopoziomowa koordynacja polityki może być więc rozwiązaniem pozwalającym wykorzystać cały potencjał polityki zagranicznej w ramach państwa.

Jak należy rozumieć wielopoziomową koordynację polityki? Olivier Blanchard, Jonathan Ostry i Atish Ghosh napisali – „międzynarodowa koordynacja polityki jest jak potwór z Loch Ness: często się o niej dyskutuje, ale rzadko się ją widzi”³⁴⁷. Z kolei Michele Acuto podczas wywiadu użył niecodziennego porównania dotyczącego wielopoziomowego zarządzania i koordynacji polityki: *to jest jak z francuskim deserem, który ma wiele warstw, ale jest bardzo kruchy*³⁴⁸. Aby zdefiniować to zjawisko, należy przyrzeć się kwestiom „miękkich” i „twardych” form koordynacji polityki. To właśnie

³⁴⁴ M. Gzik, D. Pejic, M. Acuto, *op. cit.* ; T. Kamiński, M. Gzik, *Współpraca polskich miast... op. cit.*, s. 65-92.

³⁴⁵ N. Cornago, *Plural Diplomacies, op. cit.*

³⁴⁶ J. Ciesielska-Klikowska, T. Kamiński, *op. cit.*

³⁴⁷ O. Blanchard, J.D. Ostry, A.R. Ghosh, *International Policy Coordination: The Loch Ness Monster*, International Monetary Fund (strona internetowa), 15.12.2013, <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2013/12/15/international-policy-coordination-the-loch-ness-monster> [dostęp: 03.07.2024].

³⁴⁸ Wywiad z Michele Acuto, *op. cit.*

tutaj najczęściej pojawiają się rozbieżności co do tego, czym ona jest lub mogłaby być. Z perspektywy stosunków międzyrządowych istnieją przypadki, w których globalne działania subpaństwowe mogą zostać uwzględnione w polityce zagranicznej państwa, pozbawiając w ten sposób miasta bądź regiony swobody zarządzania³⁴⁹. Dowody pokazują, że władze miast chcą zachować autonomię polityczną nad swoimi działaniami międzynarodowymi, aby dostosować je do potrzeb miasta lub lokalnej społeczności³⁵⁰. Jednak niektóre akcje międzynarodowe podejmowane przez miasta mogą zaszkodzić państwom i ich integralności. Dlatego obecnie trudno jest utrzymać korzystny dla obu centrów władzy schemat koordynacji wielopoziomowej polityki.

Rozumiem wielopoziomową koordynację polityki w sposób bardziej nieformalny, „miękki”, ponieważ paradyplomacja nie musi być narzędziem polityki zagranicznej państwa, a władze subpaństwowe nie muszą wykonywać zadań ściśle delegowanych przez ministerstwa spraw zagranicznych, aby było to efektywne z punktu widzenia władzy centralnej. Celem mogłoby być stworzenie środowiska, w którym miasta byłyby zachęcane i mogłyby konsultować się z innymi poziomami zarządzania odnośnie do swoich międzynarodowych doświadczeń. Podmioty subpaństwowe w danym państwie mogłyby być również grupowane według wspólnych interesów dotyczących polityki wobec partnerów zagranicznych. Natomiast ministerstwa spraw zagranicznych mogłyby ustanowić fora lub mechanizmy współpracy i dyskusji, w tym regularne spotkania, co byłby stosunkowo łatwą do realizacji formą koordynacji polityki. Miękkie formy koordynacji zakładają również włączenie partnerów miejskich bądź regionalnych do zagranicznych delegacji rządowych lub pomoc finansową przy ich organizacji.

Władze subpaństwowe często nie znają swoich paradyplomatycznych kompetencji, możliwości lub ograniczeń we współpracy z partnerami zagranicznymi. MSZ-ty odgrywają tutaj kluczową rolę w dostarczaniu wiedzy oraz narzędzi³⁵¹. Co więcej, ministerstwa spraw zagranicznych poszczególnych państw mogłyby mapować sieci międzynarodowych partnerstw miejskich i regionalnych, aby zarządzać

³⁴⁹ G. Cartier, *The relationship between the state and the city from a comparative (constitutional) perspective*, [w:] *Research Handbook on International Law and Cities* (red. H.P. Aust, J.E. Nijman), Edward Elgar, Cheltenham 2021, s. 381-397.

³⁵⁰ D. Pejic, M. Acuto, *City Diplomacy Back Home: Central-Local Tensions in a Time of Global Urban Governance*, *Journal of International Affairs* 74:1, 2022.

³⁵¹ M. Bouchet, *op. cit.*, s. 96-108.

potrzebami oraz korzystać odgórnie z pojawiających się możliwości np. inwestycyjnych.

Koordinacja polityki, w tym kontekście wobec Chin, ale także w szerszym rozumieniu, może być korzystna zarówno dla miast, jak i państw. Ministerstwa mogłyby informować władze subpaństwowe o swoich celach i założeniach strategicznych. Natomiast władze miast lub regionów mogłyby otrzymać materialne lub niematerialne wsparcie (ekspertyzę, zasoby ludzkie) w celu realizacji tych celów. Taki model pozwoliłby miastom zachować niezależność w działaniach międzynarodowych i pomóc państwom w osiągnięciu celów polityki zagranicznej, które, moim zdaniem, powinny uwzględniać poziom subpaństwowy.

Związek między paradyplomacją a polityką zagraniczną państwa był już przedmiotem naukowych analiz, a rodzaje zależności zostały zdefiniowane, biorąc pod uwagę różne role podmiotów subpaństwowych w systemach politycznych państw³⁵². Aby to lepiej zilustrować, można posłużyć się typologią Soldatosa, który podzielił koordynację działań w polityce zagranicznej z punktu widzenia państwa³⁵³, co później zostało doprecyzowane przez Kuznietsova³⁵⁴.

Tabela 8. Modele koordynacji polityki subpaństwowej ze szczeblem rządowym

Wzór kooperatywno-skoordynowany	Wzór kooperatywno-wspólny	Wzór harmonii równoległej	Wzór dysharmonii równoległej
Zakłada włączenie paradyplomacji pod całkowitą i formalną koordynację z rządem centralnym bądź federalnym	Zakłada formalne lub nieformalne włączenie paradyplomacji w ramach krajowej polityki zagranicznej	Zakłada, że samorządy mogą działać samodzielnie na arenie międzynarodowej zgodnie z ich kompetencjami, ale jednocześnie ich działania mają nie stać w sprzeczności z polityką państwa	Działania władz subpaństwowych stoją w sprzeczności z polityką rządu krajowego. Rząd centralny nie dysponuje mechanizmami kontroli działalności niższego szczebla

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Kuznetsov (2015, s. 114)

Z jednej strony, zgodnie z dwoma pierwszymi modelami, władze lokalne i regionalne mogą, a nawet są zobowiązane przez państwo, do korzystania ze ścisłych

³⁵² J.A. Schiavon, *op. cit.*

³⁵³ H.J. Michelmann, P. Soldatos, *op. cit.*, s. 38.

³⁵⁴ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*, s. 114.

mechanizmów dostępnych dla polityki zagranicznej w celu standaryzacji działań oraz unikania konfliktów interesów. Paradyplomacja staje się zatem narzędziem państwa w realizacji jego woli, co może prowadzić do napięć pomiędzy centrum władzy a miastami i regionami z powodu braku swobody w działaniach zagranicznych.

Trzeci i czwarty model wskazują scenariusze, w których podmioty subpaństwowe „wymykają” się spod kontroli państwa mając swobodę wykonywania niezależnej od niego paradyplomacji. Taka sytuacja występowała np. w Federacji Rosyjskiej, w której centrum nie kontrolowało poczynań lokalnych elit, które kierowały się własnym interesem w działalności międzynarodowej³⁵⁵. Ponieważ miasta i regiony są składowymi państw, powinny naturalnie cieszyć się pewną swobodą w zakresie samostanowienia w swoich sprawach, w tym w kwestiach dotyczących działalności zagranicznej. Autonomia polityczna w zakresie zaangażowania międzynarodowego jest silnie pożądana przez miasta, chociaż nieco paradoksalnie wiele z nich opowiada się również za większą koordynacją z rządami krajowymi³⁵⁶.

Biorąc pod uwagę powyższe, działania władz subpaństwowych mogą zakłócić politykę zagraniczną państwa z powodu fragmentacji inicjatyw zagranicznych. Może to z kolei utrudniać rządowi projektowanie spójnej narracji polityki zagranicznej na arenie międzynarodowej³⁵⁷. Podczas gdy fragmentacja polityk i podmiotów w danym państwie jest zjawiskiem naturalnym, zwłaszcza w systemach demokratycznych, w polityce zagranicznej może prowadzić do zwiększonego ryzyka³⁵⁸. Ponadto czasami działania międzynarodowe podejmowane przez władze subpaństwowe mogą być sprzeczne z kierunkami polityki zagranicznej wyznaczonymi przez państwo³⁵⁹. Dlatego koordynacja spójnej wielopoziomowej polityki zagranicznej jest szczególnie ważna z punktu widzenia państwa.

W przypadku relacji Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami międzynarodowa aktywność miast i regionów może przyczynić się do realizacji agend politycznych państw narodowych. W szczególności samorządy odgrywają kluczową rolę

³⁵⁵ M. Raś, *Regiony Federacji Rosyjskiej w stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych* (red. E. Haliżak, M. Pietraś), Polskie Towarzystwo Studiów Międzynarodowych, Wydawnictwo Rambler, Warszawa 2012, s. 856.

³⁵⁶ D. Pejic, M. Acuto, *op. cit.*

³⁵⁷ H.J. Michelmann, P. Soldatos, *op. cit.*, s. 28.

³⁵⁸ B. Kowalski, *Central and Eastern Europe, China's Core Interests, and the Limits of Relational Politics Lessons from the Czech Republic in the 2010s*, *East European Politics and Societies* 36:1, 2022, s. 62, <https://doi.org/10.1177/0888325420952142>.

³⁵⁹ J. Ciesielska-Klikowska, T. Kamiński, *op. cit.*, s. 55.

w promowaniu eksportu, przyciąganiu inwestycji zagranicznych, rozwijaniu turystyki, intensyfikacji wymiany akademickiej oraz współpracy edukacyjnej i kulturalnej. Innymi słowy, działania samorządów mogą umożliwić realizację deklaracji politycznych dotyczących strategicznej współpracy z Chinami³⁶⁰. Kolejną potencjalną korzyścią jest polityczna użyteczność dodatkowych kanałów komunikacji z ChRL. Ta subnarodowa droga może mieć wartość w podtrzymywaniu relacji z chińskimi partnerami w obszarach wspólnych zainteresowań, gdy na szczeblu krajowym występują napięcia dyplomatyczne³⁶¹. Dokładniej rzecz biorąc, rozwiązywanie globalnych wyzwań takich jak zmiany klimatyczne, pandemia i terroryzm, wymaga zaangażowania różnych ośrodków decyzyjnych wewnątrz oraz na zewnątrz państw, niezależnie od ich poziomu rozwoju, zamożności lub systemu politycznego.

Ponadto lokalne podmioty mogą służyć jako cenne źródło informacji, które mogą wpływać na politykę zagraniczną i pomagać w zapewnieniu bezpieczeństwa ekonomicznego państwa. Urzędnicy lokalni zaangażowani we współpracę międzynarodową często mają praktyczną wiedzę na temat sytuacji politycznej w danym państwie i mogą być pierwszymi, którzy dowiadują się o planowanych działaniach inwestycyjnych. W miarę jak rosną obawy dotyczące chińskich inwestycji motywowanych politycznie³⁶², przedstawiciele lokalnych władz mogą odgrywać ważną rolę w monitorowaniu chińskiej aktywności inwestycyjnej w Europie.

Jednak samorządy powinny być również świadome potencjalnych zagrożeń ze strony chińskich partnerów i być przygotowane do odpowiedniej reakcji w celu zwiększenia bezpieczeństwa państwa. Kwestię tę dokładnie opisali Joanna Ciesielska-Klikowska i Tomasz Kamiński³⁶³. Takie oddzielenie miast od dyplomacji państwowej nie jest optymalne dla realizacji celów polityki zagranicznej poszczególnych państw. Brak koordynacji i współpracy z władzami lokalnymi zwiększa ryzyko materializacji zagrożeń. Jedną z przeszkód w zaakceptowaniu wielopoziomowej struktury polityki zagranicznej może być brak zrozumienia nowych wymiarów dyplomacji przez osoby prowadzące politykę zagraniczną w państwach Europy Środkowej i Wschodniej. Ministrowie oraz doradcy często prezentują

³⁶⁰ T. Kamiński, M. Gzik, *Współpraca polskich miast... op. cit.*, s. 68.

³⁶¹ M. Acuto, A. Kosovac, D. Pejic, T.L. Jones, *op. cit.*

³⁶² L. Perot, *Sweet and Sour Investments. A Sentiment Analysis of Chinese Investment in Europe*, Princeton University, Princeton 2020.

³⁶³ J. Ciesielska-Klikowska, T. Kamiński, *op. cit.*, s. 59-61.

tradycjonalistyczny pogląd na stosunki międzynarodowe, a ich polityka zagraniczna jest silnie państwowcentryczna³⁶⁴.

Podsumowując, istnieje więc duży potencjał dla państw Europy Środkowo-Wschodniej, aby skorzystać z poziomu subpaństwowego w kontaktach z Chinami. Aby zmaksymalizować korzyści, konieczne wydaje się zdiagnozowanie, monitorowanie oraz wykorzystanie potencjału oferowanego przez międzynarodowe działania miast bądź regionów. Chińska Republika Ludowa jest odwrotnym przykładem tego zintegrowanego podejścia. Chińczycy integrują dyplomację subnarodową w ramach swojej globalnej strategii, umieszczając prowincje i miasta jako instrumenty w zestawie narzędzi polityki zagranicznej³⁶⁵, co z kolei skutkuje utratą autonomii w działaniach zagranicznych przez podmioty subpaństwowe.

Wnioski

W niniejszym rozdziale przedstawiłem koncepcje teoretyczne oraz siatkę pojęciową, na których opieram moją rozprawę doktorską. W pierwszym podrozdziale scharakteryzowałem teraźniejszy obraz stosunków międzynarodowych, w których uczestniczą zarówno aktorzy państwowi oraz niepaństwowi – w tym władze miast oraz regionów. W jego ramach zdefiniowałem, jak rozumiem pojęcie „regionu” oraz „miasta”. Przez to pierwsze rozumiem „terytorialne jednostki administracyjne (podstawowe jednostki podziału terytorialnego) poszczególnych państw, gdzie powierzchnia którą zajmują oraz ich wielkość, czy populacja nie mają znaczenia”. Zaś pojęcie „miasto” rozumiem w trojaki sposób, tzn. jako aktora (aktywny uczestnik spraw międzynarodowych, zdolny do wdrażania działań i angażowania się w kwestie natury politycznej), miejsce (byt pasywny, fizyczna lokalizacja, w której dzieją się wydarzenia lub są wdrażane nieokreślone działania) oraz zagadnienie (temat szerszych dyskusji tematycznych, często związanych z problemami społecznymi i środowiskowymi). W ramach tego samego, pierwszego, podrozdziału charakteryzowałem również rolę

³⁶⁴ T. Kamiński, M. Gzik, *Współpraca polskich miast... op. cit.*, s. 87.

³⁶⁵ W. Rabe, *China's Provinces Go Global: Internationalization Under Guided Autonomy*, Routledge, Nowy Jork 2023.

aktorów subpaństwowych, jaką oni odgrywają w stosunkach międzynarodowych, podając przykładowe możliwości ich działalności na globalnej arenie politycznej.

W drugim podrozdziale opisałem teorię paradyplomacji i dyplomacji miejskiej, wchodząc w polemikę oraz powołując się na istniejące już opracowania o tej tematyce. Na samym początku wyszczególniłem różnice pomiędzy paradyplomacją a dyplomacją tradycyjną opierając się na siedmiu obszarach tj.: aktorzy, poziom decyzyjności, agenda, instytucjonalizacja, dostęp do zasobów ludzkich i finansowych, czynnik osoby oraz zakres przedmiotowy. Następnie zdefiniowałem „paradyplomację”, jako – „zaangażowanie rządu niższego szczebla w stosunki międzynarodowe poprzez zawieranie formalnych i nieformalnych stałych lub *ad hoc* umów z zagranicznymi podmiotami publicznymi lub prywatnymi w celu promowania kwestii społeczno-ekonomicznych lub politycznych, jak również wszelkich innych zagranicznych wymiarów ich własnych kompetencji konstytucyjnych” oraz „dyplomację miejską”, jako – „elastyczną strategię miasta, zgodną z zapotrzebowaniem społeczności, władzy lokalnej lub administracji państwowej, mającą na celu artykułowanie potrzeb oraz osiąganie zamierzonych celów na arenie międzynarodowej”.

Następnie rozróżniłem pojęcie „paradyplomacji” od „dyplomacji miejskiej” wskazując, że to pierwsze odnosi się do działalności międzynarodowej regionów i jest pojęciem szerszym niż to drugie odnoszące się tylko do aktywności zagranicznej miast. W tym samym podrozdziale opisałem też wymiar funkcjonalny paradyplomacji, czyli to jakie formy może przyjmować jej praktyczne zastosowanie, dzieląc je na samodzielne, mieszane oraz niesamodzielne. W ostatniej części scharakteryzowałem paradyplomację „z chińską charakterystyką”, opisując jej odrębność od tej znanej ze „świata demokratycznego”. Wskazałem, że podstawową różnicą jest zależność chińskich prowincji od decyzji zapadających w Pekinie oraz horyzontalna rywalizacja pomiędzy regionami w ChRL.

W ostatnim podrozdziale scharakteryzowałem podejście *multi-level governance*, jako ramy do analizy wielopoziomowych relacji pomiędzy Europą Środkowo-Wschodnią a Chinami. Szczególną uwagę poświęciłem problematyce wielopoziomowej koordynacji polityki, charakteryzując braki w jej zastosowaniu oraz podając sugerowane przeze mnie rekomendacje, jak taka koordynacja mogłaby

wyglądać w praktyce oraz jakie korzyści mogłaby przynieść zarówno dla państw, jak i jednostek subpaństwowych.

2. DETERMINANTY MIĘDZYNARODOWEJ WSPÓŁPRACY MIEJSKIEJ I REGIONALNEJ

WPROWADZENIE

Celem tego rozdziału jest wyselekcjonowanie, a następnie scharakteryzowanie determinantów współpracy subpaństwowej w „wymiarze uniwersalnym”, czyli takich typowych dla działalności międzynarodowej miast i regionów, bez osadzania ich w konkretnym kontekście geograficznym bądź politycznym. Odpowiadając na pytanie badawcze (P4) – „Jakie są determinanty współpracy subpaństwowej w wymiarze uniwersalnym?”, rozdział ten będzie stanowił podstawę do analizy porównawczej z determinantami współpracy miast i regionów Europy Środkowo-Wschodniej odnośnie do ich kontaktów z Chinami, która będzie częścią ostatniego, piątego, rozdziału.

W pierwszym podrozdziale wyjaśnię, jak rozumiem pojęcie „determinantów współpracy subpaństwowej” oraz wytłumaczę zastosowaną przeze mnie perspektywę analityczną opierającą się na klasyfikacji Ryszarda Zięby, dotyczącej podziału uwarunkowań polityki zagranicznej państwa. Tym samym, uszereguję determinanty współpracy subpaństwowej wedle wzoru: czynniki wewnętrzne (subiektywne, obiektywne) oraz zewnętrzne (subiektywne, obiektywne)³⁶⁶. Kolejność selekcji oraz charakterystyki wyznaczników kooperacji będzie więc uporządkowana.

W kolejnych podrozdziałach zdefiniuję oraz krótko scharakteryzuję każdy wyselekcjonowany wyznacznik kooperacji, celem wyjaśnienia czytelnikowi toku mojego rozumowania. Będzie to stanowiło o jednym z walorów teoretycznych mojego opracowania, ponieważ w sposób usystematyzowany dokonam przeglądu literatury, na tej podstawie wyodrębnię determinanty współpracy, nazwę je oraz dokonam ich kategoryzacji. Niemożliwe jest natomiast przypisanie wagi odnośnie do każdej determinanty, ponieważ nie da się tego w żaden naukowo poprawy sposób ocenić. Bowiem to od uwarunkowań danego miasta bądź regionu oraz od kontekstu

³⁶⁶ R. Zięba, *Uwarunkowania polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa* (red. R. Zięba), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004, s. 20.

prowadzonej współpracy międzynarodowej, polityki, czy też zasobów zależy, która z nich będzie najważniejsza, a która najmniej ważna.

2.1. Opis przyjętej perspektywy analitycznej

Tak jak przedsięwzięcia we wszystkich dziedzinach życia, tak również międzynarodowa aktywność miast oraz regionów może zakończyć się sukcesem bądź porażką. Rezultaty te zależą jednak od szeregu czynników ułatwiających albo utrudniających wykonywanie działań władzom miejskim i regionalnym na arenie międzynarodowej. Co więcej, brak określonych uwarunkowań może taką aktywność w ogóle uniemożliwić. Konieczne jest zatem wyodrębnienie tych czynników, aby możliwe było określenie, które z nich mogą determinować paradyplomatyczną działalność miast i regionów pozytywnie, a które negatywnie.

Punktem wyjścia do analizy tego zjawiska jest zdefiniowanie, czym są owe „determinanty współpracy subpaństwowej”. Zgodnie z moim rozumieniem są to zmienne, których istnienie, skala oraz natężenie wpływa albo może wpływać na przebieg lub rezultat międzynarodowej aktywności prowadzonej przez władze miast i regionów. Dla przykładu, Michele Acuto podczas wywiadu wskazał, że najważniejszymi, jego zdaniem, determinantami międzynarodowej aktywności miast są: *motywacje natury ekonomicznej, uczestnictwo w sieciach miejskich i przywództwo polityczne w mieście*³⁶⁷.

Poniższa tabela (Tabela 9) zawiera wyselekcjonowane, na podstawie źródeł naukowych, determinanty współpracy subpaństwowej. Co prawda Kuznetsov w swojej książce przyjął podział na determinanty zewnętrzne (uniwersalne) oraz wewnętrzne. Te pierwsze zdefiniował, jako mające charakter ogólnoświatowy, a drugie, jako – „zeterminowane konkretnymi problemami politycznymi, historycznymi, kulturowymi, gospodarczymi lub innymi, zlokalizowanymi w danym regionie, które popychają władze niższego szczebla do aktywności zagranicznej”³⁶⁸. Natomiast ja przyjąłem podział wzorując się na klasyfikacji Ryszarda Zięby, dotyczącej podziału uwarunkowań polityki

³⁶⁷ Wywiad z Michele Acuto, *op. cit.*

³⁶⁸ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*, s. 102.

zagranicznej państwa³⁶⁹, modyfikując ją tak aby odpowiadała międzynarodowej działalności podmiotów subpaństwowych, a nie polityce zagranicznej Polski. W kolejnych czterech podrozdziałach tego opracowania uzasadnię mój wybór z przydzieleniem danego uwarunkowania współpracy do każdej z czterech kategorii.

Tabela 9. Determinanty współpracy międzynarodowej miast i regionów

Wewnętrzne	Zewnętrzne
Obiektywne: 1. Potencjał gospodarczy i geograficzny 2. Populacja miasta/regionu 3. Instytucjonalizacja 4. Uwarunkowania prawne	Obiektywne: 1. Globalizacja 2. Demokratyzacja 3. Prawo międzynarodowe 4. Instytucjonalizacja
Subiektywne: 1. Przenikanie się obszarów polityki 2. Czynniki ludzkie i rola liderów 3. Udział lokalnych partnerów 4. Percepcja własnej tożsamości/odrębności 5. Wielopoziomowa koordynacja polityki	Subiektywne: 1. Status lub marka miasta/regionu 2. Inicjatywy międzynarodowe 3. Zaangażowanie partnerów zagranicznych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (Zięba, s. 20).

Wewnętrzne determinanty obiektywne obejmują stałe charakterystyki podmiotu subpaństwowego prowadzącego działalność międzynarodową. Są to m.in. środowisko geograficzne, potencjał ludnościowy, potencjał gospodarczy i naukowo-techniczny oraz system społeczno-polityczny.

Wewnętrzne determinanty subiektywne uwzględniają percepcję środowiska międzynarodowego przez własne społeczeństwo, media bądź polityków, własne koncepcje polityki zewnętrznej oraz jakość i aktywność własnych urzędników.

Zewnętrzne determinanty obiektywne, to trendy ewolucji sytuacji międzynarodowej wokół danego podmiotu subpaństwowego, pozycja międzynarodowa danego miasta bądź regionu na świecie, umowne powiązania z innymi partnerami i obowiązujące prawo międzynarodowe.

Zewnętrzne determinanty subiektywne obejmują postrzeganie miasta bądź regionu przez otoczenie międzynarodowe oraz stawiane mu wymagania, koncepcje polityki zewnętrznej innych podmiotów oraz jakość i aktywność obcych urzędników.

³⁶⁹ R. Zięba, *Uwarunkowania polityki zagranicznej państwa... op. cit.*, s. 17-21.

2.2. Wewnętrzne determinanty obiektywne

POTENCJAŁ GOSPODARCZY I GEOGRAFICZNY

Dla miast oraz regionów jednym z celów ich międzynarodowej aktywności jest pozyskanie nowych rynków, możliwości handlowych, przyciągnięcie zagranicznych inwestycji i przedsiębiorstw, tworzenie zagranicznych biur, czy uczestnictwo w zagranicznych misjach handlowych³⁷⁰. Jednak, aby podmioty subpaństwowe mogły zwiększać swoje możliwości w tych kwestiach, to same muszą dysponować pewnymi obiektywnymi uwarunkowaniami. Chodzi tutaj o wewnątrzpaństwową dywersyfikację wśród miast bądź regionów, która może wynikać z różnorodnych czynników takich jak zamożności, wielkości terytorium, rozwoju czy dysponowania infrastrukturą logistyczną.

Joachim Blatter, Matthias Kreutzer, Michaela Rentl oraz Jan Thiele dokonali analizy ekonomicznych warunków niezbędnych, aby regiony europejskie mogły angażować się w działalność zagraniczną³⁷¹. Wnioskiem jest, że podmioty subpaństwowe o znaczącym poziomie powiązań gospodarczych (wysoki współczynnik eksportu) są bardziej zmotywowane do globalnego zaangażowania. Wynika to z faktu, że takie regiony mają osobisty interes w promowaniu i podtrzymywaniu swojego wzrostu gospodarczego poprzez handel oraz inwestycje³⁷². W praktyce obrazuje to kanadyjska Alberta, która poprzez integrację gospodarczą w ramach Północnoamerykańskiej Umowy o Wolnym Handlu (North American Free Trade Agreement – NAFTA) zintensyfikowała starania mające na celu przyciąganie inwestycji zagranicznych³⁷³. Niemniej utrzymywanie zintensyfikowanej działalności zagranicznej wymaga do tego znacznego nakładu środków finansowych np. w celu utrzymania przedstawicielstw w innych miastach bądź regionach, które służą właśnie, jako pośrednicy handlu i inwestycji³⁷⁴.

Dla przykładu, gdyby regiony traktować jako samodzielne państwa, to pod kątem PKB, chiński Kanton byłby w czołówce najbogatszych państw na świecie.

³⁷⁰ M. Fantoni, C. Avellaneda, *op. cit.*, s. 359.

³⁷¹ J. Blatter, M. Kreutzer, M. Rentl, J. Thiele, *Preconditions... op. cit.*, s. 171-199.

³⁷² Ibidem, s. 187.

³⁷³ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*, s. 132-133.

³⁷⁴ J. Blatter, M. Kreutzer, M. Rentl, J. Thiele, *Preconditions... op. cit.*, s. 190.

Podobnie PKB Kalifornii może być przyrównywane do PKB Włoch, a PKB Teksasu do Australii³⁷⁵. Te zamożniejsze, czy po prostu większe jednostki subpaństwowe zazwyczaj dysponują odpowiednimi zasobami do działalności zagranicznej, co chętnie wykorzystują. Co więcej, Fantoni i Avellaneda dowiodły, że im wyższe jest PKB miasta, tym większe prawdopodobieństwo, że to zgłosi chęć uczestnictwa w międzynarodowej sieci miejskiej³⁷⁶.

Z drugiej strony, podmioty subpaństwowe z mniejszym potencjałem finansowym bądź technologicznym, będą się do współpracy międzynarodowej chętniej włączać, aby pozyskiwać wiedzę, jak niwelować dysproporcje względem „silniejszych” odpowiedników. Przykładem to potwierdzającym są działania władz Antwerpii, które ściśle koordynują wysiłki zagraniczne ze swoim portem w celu pobudzenia wzrostu gospodarczego³⁷⁷. Zresztą, położenie geograficzne w kontekście dostępu do mórz stwarza miastom oraz regionom możliwość posiadania portu morskiego, poprzez który zwiększają się sposobności handlu światowego³⁷⁸.

Dlatego paradyplomację z całą pewnością ułatwia też dysponowanie konkretną infrastrukturą, wynikającą często z uwarunkowań geograficznych. Dzięki obecności portów lub lotnisk łatwiej będzie danemu miastu albo regionowi przyciągnąć zagranicznych partnerów bądź inwestorów. Miasta posiadające *huby* kolejowe bądź komunikacyjne będą też z całą pewnością częściej przyjmować delegacje oraz będą naturalnym miejscem pod bezpośrednie inwestycje zagraniczne.

POPULACJA MIASTA/REGIONU

Oczywistym wydawać by się mogło, że im większa liczba ludności danego miasta bądź regionu, tym wyższa jest szansa na powodzenie międzynarodowej działalności wypełnionej zróżnicowaną treścią – i oczywiście jest to prawda³⁷⁹. Wynika to z faktu, że statystycznie w dużych miastach jest większa szansa na znalezienie

³⁷⁵ Governor Gavin Newsom, *California Remains the World's 5th Largest Economy*, Governor Gavin Newsom (strona internetowa), 2023, <https://www.gov.ca.gov/2024/04/16/california-remains-the-worlds-5th-largest-economy/> [dostęp: 02.08.2024].

³⁷⁶ M. Fantoni, C. Avellaneda, *op. cit.*, s. 369.

³⁷⁷ J. Koelemaj, S. Taveirne, B. Derudder, *op. cit.*, s. 1002.

³⁷⁸ Y. Yeping, *China's Piraeus Port partnership under the BRI upgrade a significant element for future Greek economy: official*, Global Times (strona internetowa), 09.10.2023, <https://www.globaltimes.cn/page/202310/1299519.shtml> [dostęp: 23.08.2024].

³⁷⁹ B. Hocking, *op. cit.*

lokalnych partnerów. Fantoni i Avellaneda dowiodły, że im większa jest liczba ludności podmiotu subpaństwowego, tym większe prawdopodobieństwo, że ten zgłosi chęć uczestnictwa w międzynarodowej sieci miejskiej³⁸⁰.

Co więcej, badania dotyczące powiązań miast europejskich z ChRL wskazały, że im większa jest liczba populacji danego podmiotu subpaństwowego, tym większe jest prawdopodobieństwo nawiązania relacji partnerskich z Państwem Środka. Bowiem 100% miast europejskich od 1 do 5 milionów mieszkańców prowadzi taką współpracę oraz 91% miast pomiędzy 500 tysięcy a 1 mln rezydentów³⁸¹.

Z drugiej jednak strony, badania Agnieszki Szpak, Joanny Modrzyńskiej oraz Michała Dahla wskazują, że również małe i średnie ośrodki miejskie wykazują pewne przejawy globalizacji. Autorzy twierdzą, że postępująca urbanizacja, integracja gospodarcza, rozwój światowej gospodarki oraz nowoczesne technologie prowadzą do powstawania globalnie usieciowionych miast, niezależnie od ich rozmiaru. W związku z tym wielkość nie jest najważniejszym czynnikiem wpływającym na działalność miasta, ponieważ równie ważne są takie determinanty jak innowacyjność, aktywność w sieciach miejskich i dynamika działań³⁸². Potwierdził to Daniel Clausen, który podkreślił, że małe ośrodki miejskie wykorzystują swoje unikalne zasoby (np. tożsamość), aby uczestniczyć w międzynarodowych sieciach, wspierać wymianę kulturalną oraz rozwiązywać globalne problemy³⁸³. Louis Clerc natomiast, na przykładzie międzynarodowej działalności niewielkiego finlandzkiego Turku, wykazał, że małe i średnie miasta w międzynarodowej działalności postępują podobnie, jak większe ośrodki miejskie³⁸⁴.

³⁸⁰ M. Fantoni, C. Avellaneda, *op. cit.*, s. 369.

³⁸¹ T. Kamiński, J. Ciesielska-Klikowska, M. Gzik, *op. cit.*, s. 11.

³⁸² A. Szpak, J. Modrzyńska, M. Dahl, *Processes of globalisation and small and medium-sized cities*, *Stosunki Międzynarodowe – International Relations*, 2023, s. 2-20, <https://doi.org/10.12688/stomiedintrelat.17553.2>.

³⁸³ D. Clausen, *Looking for city diplomacy in small places*, USC Center for Public Diplomacy (strona internetowa), CDP Blog, 27.10.2022, <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/looking-city-diplomacy-small-places> [dostęp: 24.03.2024].

³⁸⁴ L. Clerc, *A Different View on City Diplomacy: Mid-sized Baltic Towns and Their International Contacts*, *Diplomatica* 3:1, 2021, s. 180-186, <https://doi.org/10.1163/25891774-03010011>.

INSTYTUCJONALIZACJA

Działalność międzynarodowa podmiotów subpaństwowych jest też uwarunkowana poprzez dysponowanie bądź brak posiadania odpowiednich zasobów instytucjonalnych dla aktywności paradyplomacji. Poprzez ten czynnik rozumiem obecność w mieście bądź regionie biura ds. współpracy międzynarodowej, dedykowanego budżetu, liczbę osób zatrudnionych do współpracy zagranicznej oraz ich kompetencje czy dysponowanie zagranicznymi przedstawicielstwami.

Odnosnie do dedykowanych biur współpracy międzynarodowej, to niektóre miasta i regiony tworzą określone stanowiska, a nawet całe jednostki zajmujące się pracą w sprawach międzynarodowych. Choć Daniel Pejic, Michele Acuto i Anna Kosovac w swoim artykule bazującym na badaniu ankietowym wśród kilkudziesięciu miast dowiedli, że niewiele z nich dysponuje dedykowanym biurem współpracy międzynarodowej³⁸⁵. Jednak moim zdaniem w kwestii takiej instytucjonalizacji, to mając na myśli „instytucję” nie chodzi przecież o daną jednostkę organizacyjną, tylko o ludzi ją tworzących. Ich fachowa wiedza ma w założeniu pomagać nawiązywać oraz utrzymywać relacje z różnymi podmiotami na całym świecie. Jeżeli są oni świadomi możliwości, wykształceni oraz przede wszystkim gotowi do działania, to dzięki własnym ambicjom mogą napędzić międzynarodową działalność w mieście albo regionie, w którym pracują.

Wszak to właśnie te osoby „na co dzień” odpowiadają za kontakt z partnerami zagranicznymi i wypełnianiem istniejącej współpracy namacalną treścią. Daniel Pejic podczas wywiadu wskazał jak ważne jest więc zatrudnianie w miastach osób posiadających już pewne kompetencje bądź cechy: *widziałem kilka przykładów miast w moich badaniach, które zatrudniały jednego kluczowego pracownika, który wcześniej miał wiele międzynarodowych powiązań albo, który wcześniej pracował dla organizacji międzynarodowych lub grup biznesowych i do nowej pracy przynosił te powiązania ze sobą*³⁸⁶.

Z drugiej jednak strony, nawet w największych metropoliach świata istnieje problem braku wykwalifikowanej kadry do prowadzenia paradyplomacji. Jak wykazali Anna Kosovac, Kris Hartley, Michele Acuto oraz Darcy Gunning na próbie 47 miast –

³⁸⁵ D. Pejic, M. Acuto, A. Kosovac, *op. cit.*

³⁸⁶ Wywiad z Danielem Pejicem, *op. cit.*

„większość, które udzieliły odpowiedzi (51%) wskazała, że nie zapewnia się formalnie odpowiedniego szkolenia w zakresie międzynarodowej działalności personelu, a tylko 45% wskazało, że takie szkolenie jest dostępne”³⁸⁷. Do prowadzenia paradyplomatycznej działalności niezbędne są umiejętności miękkie takie jak znajomość języka, przede wszystkim angielskiego³⁸⁸, czy kultury partnerów³⁸⁹. Władze miast i regionów mogą więc decydować o alokacji środków, aby te w stopniu przynajmniej wystarczającym pozwalały prowadzić efektywną działalność międzynarodową.

Fantoni oraz Avellaneda w swoim badaniu na próbie kilkuset miast brazylijskich niejako to potwierdziły. Miasta posiadające departament międzynarodowy wydają się być o 48% bardziej skłonne do uczestnictwa w międzynarodowych sieciach miejskich niż miasta bez jakiegokolwiek struktury³⁹⁰. Oczywiście bez wyżej wspomnianych struktur prowadzenie działalności paradyplomatycznej również jest możliwe, ale z całą pewnością nie jest tak łatwe oraz efektywne.

Warto jednak pamiętać, że choć miasta i regiony dysponują narzędziami dyplomatycznymi podobnymi do państw, to często nie mają akcesu do środków niezbędnych do instytucjonalizacji międzynarodowej aktywności oraz wiedzy dostępnej jedynie dla najwyższych szczebli władzy. Dlatego mniejszy potencjał w efektywnie wykonywanej paradyplomacji jest widoczny tam, gdzie jej realizacja może być niemożliwa ze względu na brak zasobów ludzkich lub środków finansowych³⁹¹.

UWARUNKOWANIA PRAWNE

W zależności od przyjętych uwarunkowań prawnych w danym państwie oraz praktyki, podmioty subpaństwowe mogą mieć mniejszą bądź większą swobodę podczas aktywności międzynarodowej. Z uwarunkowaniami prawnymi związany jest również system polityczny danego państwa, jak i procesy takie jak federalizacja

³⁸⁷ A. Kosovac, K. Hartley, M. Acuto, D. Gunning, *City Leaders Go Abroad: A Survey of City Diplomacy in 47 Cities*, Urban Policy and Research 39:2, 2021, s. 134, <https://doi.org/10.1080/08111146.2021.1886071>.

³⁸⁸ T. Kamiński, *Funkcjonowanie miast Azji Południowo-Wschodniej w ramach międzynarodowych sieci współpracy*, Sprawy Międzynarodowe 72:3, 2019, s. 122, <https://doi.org/10.35757/SM.2019.72.3.11>.

³⁸⁹ M. Fantoni, C. Avellaneda, *op. cit.*, s. 361.

³⁹⁰ Ibidem, s. 369.

³⁹¹ M. Gzik, T. Kamiński, N. Matiaszczyk, *op. cit.*

oraz decentralizacja. Dla przykładu od lat 50. XX wieku utworzenie ponad stu euroregionów dało międzynarodową legitymację do negocjacji pomiędzy jednostkami subpaństwowymi za przyzwoleniem państw narodowych³⁹².

Należy wyróżnić tu przykładową sytuację, w której samorządy lokalne oraz regionalne mogą mieć więcej swobody w sytuacjach, gdy prawodawstwo jest niejednoznaczne, a więc zezwala na otwarty katalog swobód. Podmioty subpaństwowe mogą więc dysponować nie do końca ściśle zdefiniowanym poziomem suwerenności w prowadzeniu przez nich polityki międzynarodowej. Natomiast państwa muszą poruszać się po ściśle nakreślonych przez prawo obszarach. Nie jest to regułą, ponieważ konstytucje oraz ustawy je dookreślające niektórych krajów warunkują katalog obowiązków i swobód podmiotów subpaństwowych, tak jak ma to miejsce we Włoszech³⁹³. Co do zasady te są większe w państwach federalnych niż unitarnych. Dla przykładu w Belgii regiony i wspólnoty językowe zgodnie z ustawą ratyfikują umowy międzynarodowe podpisane przez państwo. Jednak praktyka działalności miast i regionów nie zawsze przebiega według ściśle ustanowionych zasad prawnych i to odróżnia je od państw. Dlatego warto w tym miejscu zdefiniować zjawiska takie jak federalizm i decentralizacja, ponieważ mają one wpływ na międzynarodową działalność podmiotów subpaństwowych, a są nieodłącznie związane z system prawnym w danym państwie.

Christian Lequesne oraz Stéphane Paquin zdefiniowali federalizm jako system rządów, w którym suwerenność jest konstytucyjnie podzielona między rząd centralny oraz rządy subpaństwowe, z których każdy zachowuje suwerenne prawa w określonych obszarach kompetencji. System ten tworzy co najmniej dwa porządki prawne. Rządy centralne oraz niecentralne dzielą uprawnienia, co może prowadzić do niejasności, rywalizacji, czy nawet nieporozumień między różnymi rządami w ramach federacji³⁹⁴.

Z kolei Liesbet Hooghe i Gary Marks definiują federalizm jako system rządów, który rozdziela władzę między rząd centralny i rządy regionalne, umożliwiając każdemu szczeblowi podejmowanie decyzji w sprawie określonych działań. Rząd

³⁹² A. Lecours, *op. cit.*, s. 91-114.

³⁹³ T. Kamiński, M. Gzik, *Italy*, [w:] *The Role of Regions in EU-China Relations* (red. T. Kamiński, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021, s. 64-66.

³⁹⁴ C. Lequesne, S. Paquin, *Federalism, Paradiplomacy and Foreign Policy*, *International Negotiation* 22:2, 2017, s. 183-204, <https://doi.org/10.1163/15718069-22001133>.

centralny, jak i rządy regionalne posiadają własne uprawnienia oraz obowiązki. Kontrastuje to z systemem unitarnym, w którym ostateczna władza należy do rządu centralnego, nawet jeśli może on delegować niektóre uprawnienia podmiotom lokalnym. Ponadto, koncepcja federalizmu ma swoje korzenie w idei balansowania władzy w celu uwzględnienia różnych interesów i promowania efektywnego zarządzania regionalnego w obrębie państwa³⁹⁵.

Co się tyczy decentralizacji, to Alexander Kuznetsov definiuje ją jako proces redystrybucji lub rozpraszania funkcji, uprawnień lub procesu podejmowania decyzji w oderwaniu od władzy centralnej. W kontekście zarządzania obejmuje przeniesienie uprawnień z rządu centralnego do lokalnego, co pozwala podmiotom subpaństwowym na większą autonomię i odpowiedzialność w zarządzaniu własnymi sprawami³⁹⁶. Ta zmiana w dynamice władzy ilustruje, w jaki sposób decentralizacja umożliwia tym podmiotom aktywny udział w dyplomacji międzynarodowej, odzwierciedlając szerszy trend regionalizacji i globalizacji wpływających na suwerenność państwową oraz struktury zarządzania³⁹⁷. Ostatecznie to właśnie ten proces spowodował przyznanie większej autonomii regionom³⁹⁸.

John Kincaid wyróżnił cztery typy relacji międzyrządowych, które warunkują jakość i zasięg międzynarodowej aktywności regionów, w zależności od systemu politycznego państwa. Podział ten jest bezpośrednio związany z procesem decentralizacji państwowej. Pierwszy model dualistyczny (obecny w Stanach Zjednoczonych) stanowi, że rząd federalny i stany realizują „odrębne interesy w zakresie polityki zagranicznej niezależnie, zgodnie z ich odpowiednimi konstytucyjnymi uprawnieniami”. Więc relacje pomiędzy oboma szczeblami władzy są „aktywowane”, gdy stany potrzebują pomocy rządu federalnego lub rząd federalny potrzebuje pomocy stanów. W modelu rosyjskim w stosunkach międzynarodowych nadrzędną rolę ma państwo, a rola regionów jest niewielka. Model parlamentarny Westminster zakłada, że państwa kreują międzynarodową rzeczywistość, ale istnieje większy parytet i lepsza równowaga sił między państwem narodowym a regionami. Czwarty model obecny w Austrii, Belgii, czy Niemczech zakłada, że jednostki

³⁹⁵ L. Hooghe, G. Marks, *Beyond Federalism: Estimating and Explaining the Territorial Structure of Government*, Publius 43:2, 2013, s. 179-204, <https://www.jstor.org/stable/42000283>.

³⁹⁶ T. Hale, D. Held, *The Handbook of Transnational Governance: Institutions and Innovations*, Polity, Cambridge 2016.

³⁹⁷ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*

³⁹⁸ M. Christie, *op. cit.*, s. 772.

subpaństwowe są zaangażowane w proces polityki zagranicznej wykonywanej przez państwa w ramach ich zorganizowanych międzyrządowych struktur³⁹⁹.

Podsumowując, w zależności od uwarunkowań prawnych w danym państwie oraz uprawnień wynikających z konstytucji bądź ustaw, miasta oraz regiony mogą mieć klarownie zdefiniowane uprawnienia do prowadzenia działalności paradyplomatycznej. Choć jeżeli te nie są jasno zdefiniowane, to podmioty subpaństwowe w swojej międzynarodowej aktywności mogą poruszać się w „szarej strefie”, która wynika z braku precyzyjnie zapisanych w ustawach kompetencji. Możliwości te z kolei są, co do zasady, większe w państwach federalnych niż w unitarnych. W kwestii uwarunkowań prawnych istotne są również procesy takie jak decentralizacja i federalizacja, ponieważ wpływają one bezpośrednio na zwiększenie się uprawnień podmiotów subpaństwowych do prowadzenia paradyplomacji.

2.3. Wewnętrzne determinanty subiektywne

PRZENIKANIE SIĘ OBSZARÓW POLITYKI

Rozumiem ten czynnik jako brak klarownego podziału, za które obszary polityki zewnętrznej odpowiadają podmioty subpaństwowe, a za które rządy państwowe, co może prowadzić do wzmożonej aktywności międzynarodowej miast i regionów, ale też do konfliktów z centrum władzy. Wynika to z faktu, że władze subpaństwowe w swojej działalności międzynarodowej w pewien sposób naśladują państwa, a więc i same są odpowiedzialne za wyznaczanie celów polityki zewnętrznej oraz za wybór narzędzi jej realizacji.

Jest to determinant współpracy subpaństwowej opisany pierwotnie przez Alexandra Kuznetsova, który nazwał go „uwewnętrznieniem polityki zagranicznej i uzewnętrznieniem polityki wewnętrznej”⁴⁰⁰. Abstrahując od opisu chodzi o to, że obecnie coraz częściej przenikają się obszary *low politics* oraz *high politics*, podobnie jak polityka zagraniczna z polityką wewnętrzną. Obszar zainteresowania działalności

³⁹⁹ J. Kincaid, *Comparative Observations On The International Activities of Constituent Governments*, [w:] *Foreign Policy of Constituent Units at the Beginning of 21st Century* (red. F. Requejo), Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis Autònoms, Barcelona 2010, s. 21-22.

⁴⁰⁰ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*, s. 104.

zagranicznej podmiotów subpaństwowych ogranicza się, co do zasady, do miękkich obszarów polityki *low politics*, które mogą być również przedmiotem polityki zagranicznej państwa. Są to między innymi promocja gospodarki oraz interesów narodowych i kulturalnych, przyciąganie inwestycji, promocja eksportu, produktów krajowych, regionalnych lub lokalnych, przyciąganie turystów, tworzenie misji handlowych oraz zachęcanie inwestorów.

Celem skutecznego zarządzania miastem bądź regionem, władze tychże szukają rozwiązań wewnętrznych problemów w międzynarodowym środowisku. W takich właśnie przypadkach procesy decyzyjne na linii miasta/regiony-państwo mogą zostać rozmyte. Pozostawiając podmiotom subpaństwowym pewien luz decyzyjny niejako zachęca się je do angażowania w coraz to większej liczbie inicjatyw międzynarodowych. Dobrym przykładem może być rzecznictwo miast oraz sieci miejskich na rzecz walki ze zmianami klimatycznymi⁴⁰¹. Ponadto, obecnie państwa nie są w stanie kontrolować, które obszary polityki zewnętrznej będą wyłączone spod wykonawstwa miast i regionów. Co więcej, Agnieszka Szpak oraz Michał Piechowicz wskazali, że jeżeli władze miasta dysponują instytucjonalnymi możliwościami, to mogą „omijać” działalność państw narodowych, jeżeli uznają, że działają zgodnie z szeroko pojętym „dobrem ludzkości”⁴⁰².

O przenikaniu się obszarów polityki może też świadczyć niewystarczająca skuteczność rządu centralnego w stosunkach z zagranicą. W takim przypadku działania paradyplomatyczne są niejako wymuszone, jeżeli miasta bądź regiony stoją przed sytuacjami kryzysowymi albo po prostu chcą wypełniać znamiona polityki zagranicznej państwa. Ma to miejsce, gdy rząd centralny nie jest w stanie sprostać takim wyzwaniom poprzez niewykazywanie odpowiedniej woli lub niedysponowanie efektywnym przywództwem. Tym bardziej, że paradyplomacja może być napędzana przez odczuwaną przez samorządy nieefektywność rządów centralnych w określonych obszarach w środowisku międzynarodowym. Zdarza się, że rząd centralny nie wykazuje wystarczającej woli politycznej do podjęcia konkretnego tematu,

⁴⁰¹ M. Acuto, D. Pejic, S. Mokhles, B. Leffel, D. Gordon, R. Martinez, S. Cortes, C. Oke, *What three decades of city networks tell us about city diplomacy's potential for climate action*, *Nature Cities* 1:533, 2024, <https://doi.org/10.1038/s44284-024-00101-0>.

⁴⁰² A. Szpak, M. Piechowicz, *Cities As a Transnational Institutional Bypass of Nation-States*, *Polish Political Science Review* 11:1, 2023, s. 86-101, <https://doi.org/10.2478/ppsr-2023-0006>.

strategicznie ważnego z punktu widzenia interesów regionu, który już w tej sytuacji stara się budować międzynarodową przestrzeń dla jego artykulacji i realizacji⁴⁰³.

Dobrym przykładem powyższego jest inicjatywa samorządowców amerykańskich „We Are Still In” powstała w 2017 roku, po wycofaniu się Stanów Zjednoczonych, za prezydentury Donalda Trumpa, z „Porozumienia paryskiego”. Jak sama nazwa „We Are Still In” wskazuje, władze subpaństwowe w USA zbuntowały się wobec decyzji prezydenta, chcąc uczestniczyć w globalnych paktach klimatycznych, argumentując to m.in. tym, że przejście na mniej emisyjną energię oferuje korzyści ekonomiczne⁴⁰⁴. Jest to wprost inicjatywa mająca swoją genezę w nieefektywnym przywództwie politycznym na wyższym szczeblu niż samorządowy.

Kolejnym przykładem może być Pakt Wolnych Miast powołany przez Warszawę, Budapeszt, Bratysławę oraz Pragę mający na celu współpracę pomiędzy miastami w odpowiedzi na współczesne globalne wyzwania tj. populizm, kryzys klimatyczny, nierówności, kryzys mieszkaniowy, starzenie się społeczeństwa, rozwarstwienie społeczne i trybalizm polityczny⁴⁰⁵. Pakt Wolnych Miast pozwala miastom na bezpośrednią współpracę, skutecznie omijając rządy państwowe rządzone ówczesznie przez partie populistyczne, które są postrzegane jako nieskuteczne w rozwiązywaniu bieżących problemów. Dlatego właśnie Pakt kładzie nacisk na współpracę między miastami podzielającymi podobne wartości, a w szczególności tymi, które są oddane liberalnym zasadom demokratycznym. Obecnie inicjatywa zrzesza ponad 30 ośrodków miejskich⁴⁰⁶.

CZYNNIK LUDZKI I ROLA LIDERÓW

Chodzi o zaangażowanie prezydentów bądź burmistrzów miast oraz władz regionalnych, mające na celu prowadzenie efektywnej współpracy międzynarodowej. Sam Alexander Kuznetsov wskazał, że osobowość przywódcy może determinować intensywność bądź charakter subnarodowego zaangażowania w sprawy

⁴⁰³ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*, s. 106.

⁴⁰⁴ We Are Still In (strona internetowa), <https://www.wearestillin.com> [dostęp: 05.08.2024].

⁴⁰⁵ Urząd Miasta Stołecznego Warszawy, *Pakt Wolnych Miast*, Urząd Miasta Stołecznego Warszawy (strona internetowa), <https://europa-swiat.um.warszawa.pl/pakt-wolnych-miast1> [dostęp: 28.08.2024].

⁴⁰⁶ A. Szpak, R. Gawłowski, J. Modrzyńska, P. Modrzyński, *Pact of Free Cities – A New Form of European Cities' Cooperation*, Polish Political Science Yearbook 52, 2023, <https://doi.org/10.15804/ppsy202308>.

międzynarodowe⁴⁰⁷. Choć osobiście, rozumiem tę determinantę bardziej szeroko, ponieważ dotyczy ona również strategii miasta/regionu, rozumianej jako postrzeganie znaczenia „kierunku chińskiego” w paradyplomacji przez decydentów politycznych. Czasem taka strategia może przybrać formę spisanego dokumentu, a czasem ogólnych ram prowadzonej działalności zagranicznej. Dlatego nie chodzi koniecznie o zapisaną jako dokument strategię polityki zewnętrznej, ale o spójne starania mające na celu realizację konkretnych celów bądź priorytetów miast lub regionów. Tym bardziej, że to w kwestii władz subpaństwowych jest realizacja polityki zewnętrznej zgodnie z zapotrzebowaniem lokalnej społeczności.

Osobowość oraz nastawienie przywódcy danego miasta lub regionu przesądza o kierunkach lub efektywności paradyplomacji, co zostanie dowiedzione również w tym opracowaniu. Jeżeli prezydent traktuje działania zagraniczne jako szansę dla miasta bądź regionu albo gospodarczą albo jako na podniesienie prestiżu (własnego bądź miasta/regionu), to chętniej będzie angażował się w międzynarodową aktywność. Również ambicje oraz aspiracje indywidualnego przywódcy mają znaczenie, bo jeżeli będą one wykraczały poza politykę wewnętrzną, to taka osoba będzie skora do ekspozycji własnej osoby oraz miasta bądź regionu na arenie międzynarodowej⁴⁰⁸.

Z kolei przywódcy, którzy uważają właśnie sprawy typowo lokalne za największy priorytet, będą niechętnie korzystać z szans, które przynosi partycypacja w sprawach międzynarodowych. Daniel Pejic, Michele Acuto oraz Anna Kosovac w badaniu ankietowym odkryli, że – „przywódcy podmiotów subpaństwowych wywierają bardziej bezpośredni wpływ na zaangażowanie zewnętrzne miasta, a więc indywidualne przywództwo jest postrzegane jako istotny czynnik w międzynarodowym zaangażowaniu miasta”⁴⁰⁹.

Ponadto miasta rządzone przez burmistrzów wybieranych ponownie na kolejną kadencję mają większe szanse na uczestnictwo w międzynarodowych inicjatywach niż miasta rządzone przez burmistrzów w pierwszej kadencji. Wynikać to może z priorytetów, które ustalić muszą rządzący. Uczestnictwo w międzynarodowych sieciach współpracy co do zasady nie jest uważane za kwestię największej potrzeby,

⁴⁰⁷ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*, s. 107.

⁴⁰⁸ T. Kamiński, *What are the factors...* *op. cit.*, s. 239.

⁴⁰⁹ D. Pejic, M. Acuto, A. Kosovac, *op. cit.*, s. 8.

więc może być realizowane efektywniej podczas kolejnych kadencji, gdy rządzący dysponują już stałym poparciem i kapitałem politycznym⁴¹⁰.

Aby działalność paradyplomatyka nie była chaotyczna, wykonywana dla samego faktu jej istnienia, potrzebna jest spójna strategia zagraniczna, wyposażona w cele kluczowe dla rozwoju miast bądź regionów przy wykorzystaniu osiągalnych dla danej jednostki metod. Patrząc na globalny trend partnerstw pozostających w „stanie uśpienia” bądź „martwych”, czyli funkcjonujących tylko w dokumentach lub na pamiątkowych fotografiach, ale już nie w rzeczywistości, to jedną z przyczyn jest niewłaściwe dobieranie partnerów zagranicznych. Wszak niektóre partnerstwa ciężko namacalnie wypełnić treścią, przez co współpraca może się zakończyć. Natomiast świadome dobieranie partnerów wedle konkretnego zapotrzebowania pozwala zniwelować możliwość porażek w działalności międzynarodowej, które w pewnej perspektywie czasowej mogą zniechęcać władze subnarodowe do dalszej działalności zewnętrznej.

Alexander Buhmann, dostrzegł rolę posiadania i realizacji strategii zagranicznej miasta bądź regionu, jako determinanty międzynarodowej aktywności. Podał on przykłady budowania marki przez władze Jerozolimy oraz Tel Awiwu, które próbując zachęcić turystów do przyjazdu odcinają się od wspominania, że są z Izraela, który może budzić na świecie negatywne skojarzenia z konfliktem, wojną, rozlewem krwi i okupacją⁴¹¹. Dzięki odpowiedniej kampanii PR-owej oraz dyplomacji publicznej budowana jest spójna wizja, albo wręcz wyobrażenie tego, jak przez potencjalnych turystów powinny być postrzegane Jerozolima i Tel Awiw.

Z kolei przykładem miasta, które miało spisaną strategię międzynarodową na lata 2020-2023 była Barcelona⁴¹². Została w niej przedstawiona wizja (Barcelona jako miasto transformacji cyfrowej, czy stolica śródziemnomorska), cele (stolica Katalonii jako miasto globalne, technologiczne, praw człowieka, zielonego ładu), narzędzia realizacji tych celów (wymiana idei, doświadczeń, przejrzystość, komunikacja) oraz opis miasta, jako „międzynarodowego centrum świata”. Takie strategie, szczególnie

⁴¹⁰ M. Fantoni, C. Avellaneda, *op. cit.*, s. 369.

⁴¹¹ A. Buhmann, *op. cit.*, s. 110.

⁴¹² Ajuntament de Barcelona, *Barcelona, Global City International Relations Master Plan 2020-2023*, Barcelona City Council 2020.

spisane, pozwalają skutecznie realizować cele polityki zewnętrznej w oparciu o pewne zasady oraz ideały.

Powiązany z Barceloną przykładem jest czeska Praga, która jeszcze w 2023 roku sporządzała międzynarodową strategię. Wedle urzędników pomysł na miasto jako ośrodek turystyki oraz historii już się „zużył”. Stolica Czech tworzy więc dokument, który zakłada działania mające na celu uczynić z miasta ośrodek napędzany nowoczesną technologią, aby przyciągnąć do miasta przedsiębiorców oraz najzdolniejszych pracowników związanych z branżą cyfrową. Dodatkowo Praga chce być postrzegana jako miasto, które jest rzecznikiem praw człowieka w Europie Środkowo-Wschodniej. Problem w tym, że ani czeska stolica, ani żadne inne miasto w Czechach nigdy nie tworzyło strategii *rebrandingu* miejskiego. Dlatego urzędnicy odpowiedzialni za współpracę międzynarodową kontaktują się w tej sprawie z ich odpowiednikami z Barcelony prosząc o pomoc, a nawet omawiają tę kwestię na forum Paktu Wolnych Miast, korzystając z porad pozostałych zrzeszonych członków⁴¹³.

UDZIAŁ LOKALNYCH PARTNERÓW

Uwarunkowanie to dotyczy chęci albo możliwości władz subpaństwowych do włączania lokalnej społeczności w międzynarodową aktywność. Jeżeli chodzi o „chęć”, to tylko od władz lokalnych i regionalnych zależy, czy będą one zapraszać inne podmioty prywatne do współpracy zagranicznej. Natomiast w kwestii „możliwości”, to takie wykorzystanie potencjału ludnościowego nie zawsze będzie realne. Dla przykładu, jeżeli w danym mieście nie znajduje się żaden uniwersytet, to włączenie lokalnego środowiska akademickiego we współpracę zagraniczną nie może mieć miejsca⁴¹⁴.

Pomimo faktu, że relacje paradyplomatyczne często są inicjowane przez władze subpaństwowe, to już na etapie istnienia współpracy należy ją wypełnić odpowiednią treścią. Osoby na poziomie politycznym nie są onipotenne i z braku wymaganych zasobów, czy też kompetencji nie są w stanie nadać relacjom oczekiwanego tempa.

⁴¹³ Wywiad z Dyrektorką Działu Współpracy Międzynarodowej Miasta Pragi, Praga, komunikacja osobista, 18.05.2023.

⁴¹⁴ Uniwersytetu nie można bowiem traktować, jako zasobu „samego w sobie” bądź jako niezidentyfikowanej fizycznej przestrzeni. Uniwersytety, to w rzeczywistości studenci oraz środowisko akademickie. Podobnie lokalne przedsiębiorstwa, to *de facto* ludzie pracujący w nich na co dzień.

Wszak, jeżeli współpraca ma dotyczyć kwestii ekonomicznych bądź ściśle biznesowych, to zaangażowane muszą w nią być lokalne przedsiębiorstwa. Jeżeli kooperacja ma skupiać się na promocji kultury, to zaangażowane w nią będą, w oczywisty sposób, lokalne instytucje kultury takie jak teatry, domy kultury, opery czy biblioteki. Na tej samej zasadzie w sektorze szkolnictwa do współpracy powinny być włączane szkoły i nauczyciele. Jeżeli partnerstwo miast bądź regionów ma opierać się na wymianie akademickiej, to powinny zostać w nią włączone uniwersytety. Dotyczy to każdego sektora, takiego jak chociażby sport i turystyka.

Dla przykładu, w przypadku kooperacji województwa łódzkiego z Chinami istotna była współpraca miasta z lokalnym uniwersytetem oraz środowiskiem biznesowym. W pierwszym przypadku władze lokalne i regionalne korzystały z wiedzy miejscowych naukowców zajmujących się tematyką chińską. Wykorzystywane były ich analizy, ekspertyzy oraz tłumaczenia. Ponadto władze regionalne zaczęły chętniej wspierać polsko-chińską wymianę akademicką oraz szkołę letnią dla studentów z Chin. Współpraca władz z akademią była więc dwustronna. Dzięki współpracy miasta, regionu, akademii oraz biznesu, relacje z Chinami ewoluowały we wszystkich płaszczyznach współpracy⁴¹⁵.

Dlatego władze subpaństwowe w paradyplomacji mogą pełnić rolę „parasola”, czyli podmiotu, który koordynuje współpracę oraz nadaje jej niezbędną legitymizację polityczną. Wedle tego konceptu władze mogłyby nadawać relacji międzynarodowej odpowiedni bieg oraz dbać o regularne kontakty z partnerami, a lokalne instytucje mogłyby być przez nie włączane już na etapie istnienia współpracy.

PERCEPCJA WŁASNEJ TOŻSAMOŚCI I ODRĘBNOŚCI

Chodzi o autopercepcję konkretnego miasta bądź regionu świadczącą o jego wyjątkowości oraz odrębności od państwa na tle tożsamościowym, co owocuje wytężoną aktywnością na arenie międzynarodowej, aby przekonać społeczność zagraniczną do uwzględnienia tej odrębności i zalegitymizowanie specjalnego statusu tego podmiotu w ramach państwa. Jeżeli takie działania przyjmą charakter, którego

⁴¹⁵ T. Kamiński, *What are the factors... op. cit.*, s. 236.

celem jest uzyskanie suwerenności, to w literaturze nazywane jest protodyplomacją⁴¹⁶. Natomiast nie jest to regułą, na co przykładem jest Bawaria lub Śląsk, które mają własną tożsamość, odrębność historyczną i kulturową, ale nie podejmują działań zmierzających do secesji. Wynika to z percepcji tworzonej przez zainteresowane miasto bądź region (społeczeństwo i decydentów) na to, czy jest ono odrębne tożsamościowo bądź kulturowo.

Tam, gdzie regiony są zróżnicowane i charakteryzują się innym od państw czynnikiem etnicznym, historycznym, czy językowym, wpływa to na specjalny status takiego regionu w ramach państwa⁴¹⁷. Paradyplomacja może być więc „wielofunkcyjnym narzędziem promocji zainteresowań i tożsamości, czyli paradyplomacją tożsamości”⁴¹⁸. Regiony budując relacje z resztą świata, omijają rządy centralne, żeby zbudować własną pozycję i dążyć do uzyskania uznania międzynarodowego, co też może być elementem nacisku na własny rząd centralny, jak to miało miejsce w Katalonii, Kraju Basków czy Flandrii. Tam, gdzie występują zróżnicowania wewnętrzne w państwach i regionach, owa asymetria motywuje władze subpaństwowe do podejmowania bardziej śmiałych bądź konfrontacyjnych wobec państwa działań w polityce zagranicznej. Dla przykładu, we Włoszech regiony utworzyły partnerstwa międzynarodowe w celu zwiększenia presji na reformy wewnątrz państwa. Ta strategia okazała się skuteczna, ponieważ zmiany legislacyjne ostatecznie przyznały włoskim regionom większą swobodę w zakresie autonomicznych działań zagranicznych⁴¹⁹. Z kolei reprezentacja regionalna w Brukseli jest powiązana z polityczną odrębnością regionu oraz siłą tożsamości regionalnej obywateli⁴²⁰.

Joachim Blatter, Matthias Kreutzer, Michaela Rentl oraz Jan Thiele w swoim badaniu wykazali, że europejskie regiony otwierają biura w Brukseli m.in. z przyczyn politycznych, związanych z ochroną unikalnej tożsamości. Wynika to z chęci wpływania na instytucje unijne w celu ochrony interesów regionalnych, które nie zawsze są obiektem pożądanых akcji rządów centralnych. Taki rodzaj lobbingu jest

⁴¹⁶ N. Cornago, *Paradiplomacy and Protodiplomacy*, [w:] *The Encyclopedia of Diplomacy* (red. G. Martel), John Wiley & Sons, Nowy Jork 2018.

⁴¹⁷ B. Curyło, *op. cit.*, s. 20.

⁴¹⁸ C. Lequesne, S. Paquin, *op. cit.*, s. 183-204.

⁴¹⁹ J. Blatter, M. Kreutzer, M. Rentl, J. Thiele, *Preconditions... op. cit.*, s. 189.

⁴²⁰ G. Marks, F. Nielsen, L. Ray, J. Salk, *Competencies, Cracks, and Conflicts: Regional Mobilization in the European Union*, *Comparative Political Studies* 29:2, 1996, s. 170.

w istocie autonomicznym działaniem regionu wykonywanym „poza państwem”. Pozwala to wpływać podmiotom subpaństwowym na kształtowanie polityki na poziomie Unii, co jest często motywowane właśnie chęcią ochrony autonomii regionalnej przed zewnętrznymi ograniczeniami⁴²¹.

WIELOPOZIOMOWA KOORDYNACJA POLITYKI

Wielopoziomowa koordynacja polityki oznacza chęć oraz możliwość, zarówno ze strony władz subpaństwowych, jak i władz na szczeblu centralnym do współdziałania celem osiągnięcia efektywnego oraz spójnego modelu działalności zagranicznej na konkretnych kierunkach. Kwestę tę szczegółowo scharakteryzowałem w pierwszym rozdziale mojej rozprawy doktorskiej, gdy wpisałem zagadnienie wielopoziomowej koordynacji polityki jako praktyczne zastosowanie podejścia wielopoziomowego zarządzania⁴²². Dlatego w tym miejscu tylko powtórzę moje kluczowe wnioski.

By zdefiniować wielopoziomową koordynację polityki należy przyjrzeć się problematyce „twardych” i „miękkich” jej form. Jeżeli chodzi o te pierwsze, to Geneviève Cartier opisała przypadki, gdy subpaństwowa działalność międzynarodowa może zostać włączona w politykę zagraniczną państwa, pozbawiając tym samym miasta bądź regiony wolności zarządzania⁴²³. Dowody jednak wskazują, że władze miejskie chcą zachować autonomię polityczną w zakresie swoich działań międzynarodowych, aby dostosować je do potrzeb miasta lub społeczności lokalnej⁴²⁴. Stąd koncepcja „miękkiej” koordynacji wielopoziomowej polityki. W tym kontekście Max Bouchet dostrzegł i opisał potencjalną rolę ministerstw spraw zagranicznych, które mogą odgrywać kluczową rolę w zapewnianiu specjalistycznej wiedzy władzom miejskim⁴²⁵. Dzięki takiemu rozwiązaniu dyplomacja miejska mogłaby komplementarnie uzupełniać się z polityką zagraniczną, przy zachowaniu wysokiego poziomu samorządności miast bądź regionów.

⁴²¹ J. Blatter, M. Kreutzer, M. Rentl, J. Thiele, *Preconditions... op. cit.*, s. 171-199.

⁴²² Patrz: część „Wielopoziomowa koordynacja polityki” w podrozdziale „1.3. Paradyplomacja a polityka zagraniczna w ujęciu wielopoziomowego zarządzania”.

⁴²³ G. Cartier, *op. cit.*, s. 381-397.

⁴²⁴ D. Pejic, M. Acuto, A. Kosovac, *op. cit.*

⁴²⁵ M. Bouchet, *op. cit.*, s. 96-108.

W zależności od poziomu poparcia ze strony wyższych szczebli rządowych, władze miasta mogą mieć ograniczone zasoby i zmuszone są szukać nowych możliwości takich jak wykonywania działań na arenie międzynarodowej⁴²⁶. Samorządy terytorialne mogą mieć więc motywy ekonomiczne, polityczne oraz kulturowe, aby zróżnicować swoje kierunki polityczne i zmniejszyć zależność zasobów dostarczanych z rządu centralnego. Korzystają więc z możliwości współpracy, transferu wiedzy i przyciągania bezpośrednich inwestycji zagranicznych⁴²⁷.

2.4. Zewnętrzne determinanty obiektywne

GLOBALIZACJA

Jest to fenomen, dzięki któremu zatarły się granice państwowe, co poskutkowało „otwarcie bram” dla miast i regionów do uczestnictwa w międzynarodowych stosunkach politycznych, społecznych oraz gospodarczych. Nicholas Phelps oraz Julie Miao dowiedli, że skutki globalizacji w połączeniu z coraz bardziej aktywnymi miastami poszukującymi międzynarodowych inwestycji sprawiły, że samorządy lokalne nadały priorytet zaangażowaniu międzynarodowemu w wielu obszarach polityki⁴²⁸.

Jak jednak należy rozumieć globalizację? Jest to proces historyczny, w którym – „działania społeczne, polityczne oraz gospodarcze są rozciągane poza granice państwowe. Tym samym wydarzenia, decyzje i działania w jednym regionie świata mogą mieć bezpośredni i pośredni wpływ na jednostki, społeczności i kraje w odległych regionach globu”⁴²⁹. Globalizacja skutkuje nasileniem się skali wzajemnych powiązań w niemal każdej sferze współczesnego życia. Oznacza też przyspieszenie tempa globalnych przepływów np. idei, towarów czy kapitału. Dotyczy to zarówno państw, jak i podmiotów subpaństwowych⁴³⁰. Wraz rozwojem tego zjawiska należało więc na nowo zdefiniować aktorów stosunków międzynarodowych, ich role, możliwości oraz kompetencje. W kontekście aktywności podmiotów subpaństwowych, globalizacja

⁴²⁶ M. Fantoni, C. Avellaneda, *op. cit.*, s. 371.

⁴²⁷ Ibidem.

⁴²⁸ N.A. Phelps, J.T. Miao, *Varieties of Urban Entrepreneurialism*, *Dialogues in Human Geography* 10:3, 2020, s. 304-321, <https://doi.org/10.1177/2043820619890438>.

⁴²⁹ A. McGrew, *op. cit.*, s. 23.

⁴³⁰ B. Curyło, *op. cit.*, s. 14.

zniósła granice ekonomiczne i kulturowe, umożliwiając miastom bądź regionom realizację celów na arenie międzynarodowej⁴³¹.

Skala nowych możliwości do działania powiększyła się wraz z tym procesem, ponieważ wzmocniły się międzynarodowe zależności pomiędzy podmiotami oraz powstały mnogie obszary współpracy związane z nowymi wyzwaniami – zmiany klimatyczne, ochrona środowiska, prawa człowieka, migracje, kwestie polityki monetarnej, nowe ramy handlowe czy zrównoważony rozwój. Wszystkie te kwestie dzieją się równocześnie i z dużym wzmożeniem, więc niezbędna jest również sieciowa współpraca aktorów stosunków międzynarodowych, w tym subpaństwowych, żeby przeciwdziałać negatywnym konsekwencjom powyższych oraz promować nowe, korzystne rozwiązania. Empirycznie potwierdziły to Marylis Fantoni oraz Claudia Avellaneda podkreślając, że samorządy włączają się w globalne relacje, celem zmagania się z powszechnymi problemami światowymi. Tym samym, ich działalności są odzwierciedleniem aktualnych kryzysów międzynarodowych⁴³².

Jednak globalizacja może mieć też niepożądane skutki w postaci światowych kryzysów oddziałujących na paradyplomację. W moim rozumieniu należy je definiować, jako czynniki zewnętrzne, który są lub mogą być potencjalnie destrukcyjne. Dla przykładu, podczas kryzysu jakim niewątpliwie była pandemia COVID-19, część połączeń subpaństwowych zostało „zamrożonych” lub zerwanych. Wiele spotkań dyplomatycznych, konferencji i innych ważnych wydarzeń zostało odwołanych, a nieuchronne przestawienie się na reżim spotkań w trybie zdalnym sprawiło początkowo pewne trudności⁴³³.

Podobnie sytuacja ma się z globalnymi kryzysami gospodarczymi, falami migracji, wybuchami wojen albo rozprzestrzenianiem się pandemii. Gdy państwa narodowe nie są w stanie zapewnić szeroko rozumianego bezpieczeństwa, w tym finansowego, to władze regionalne mogą zostać zmuszone szukać pomocy wśród swoich odpowiedników za granicą, którzy przecież prawdopodobnie zmagają się z tymi samymi problemami w tym samym czasie. Tyczy się to szczególnie problemów globalnych. W 1983 roku premier kanadyjskiej Alberty powiedział, że jego region – „pozostaje pod wpływem decyzji, które są podejmowane w Rijadzie, Genewie, Tokio,

⁴³¹ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*, s. 102-108.

⁴³² M. Fantoni, C. Avellaneda, *op. cit.*, s. 363.

⁴³³ M. Gzik, T. Kamiński, N. Matiaszczyk, *op. cit.*

Pekinie, Hongkongu czy Londynie”⁴³⁴. Wszystkie te zewnętrzne czynniki, będące skutkiem globalizacji, mogą utrudnić działania paradyplomatyczne. Choć niektórzy badacze tacy jak Anthony Pipa i Max Bouchet twierdzą, że światowe kryzysy napędzają multilateralną współpracę poprzez konieczność wspólnej integracji niezbędnej do przezwyciężenia problemów⁴³⁵.

DEMOKRATYZACJA

Alexander Kuznetsov zdefiniował to zjawisko jako ułatwienie prowadzenia paradyplomacji poprzez pluralizm w podejmowaniu decyzji w ramach państwa⁴³⁶. Demokratyzacja to proces, który w naturalny sposób stymuluje miasta i regiony do działania. Paradyplomacja jest bardziej powszechna oraz efektywniejsza w państwach, które mają gospodarkę rynkową, demokratycznie wybrany rząd, władze regionalne i lokalne, konkurencję na rynku politycznym (partie polityczne), zapewnione przestrzeganie praw człowieka, jak również prawa własności⁴³⁷. Demokratyzację należy też postrzegać, jako proces, który zapoczątkował wewnątrzpaństwowe przemiany polityczne (transformacje), w których to samorządy regionalne oraz lokalne zaczęły stawać się najpierw podmiotem polityki wewnętrznej państwa, a następnie polityki zewnętrznej⁴³⁸.

Fenomen ten promuje pluralistyczny proces podejmowania decyzji, który pozwala wielu podmiotom, w tym władzom subpaństwowym, uczestniczyć w kształtowaniu polityk międzynarodowych. Ten pluralizm jest niezbędny dla paradyplomacji, ponieważ umożliwia regionom reprezentowanie ich odrębnych głosów i interesów na arenie międzynarodowej. Co więcej, demokratyzacja często obejmuje reformy decentralizacyjne, które przyznają większą władzę rządów regionalnym. Ta zwiększona autonomia upoważnia podmioty subpaństwowe do bezpośredniego angażowania się we współpracę międzynarodową, handel i wymianę kulturalną, rozszerzając w ten sposób działania paradyplomatyczne. Globalne fale demokratyzacji pod koniec XX wieku nie tylko przekształciły państwowe krajobrazy

⁴³⁴ H.J. Michelmann, P. Soldatos, *op. cit.*, s. 7.

⁴³⁵ A.F. Pipa, M. Bouchet, *Multilateralism Restored? City Diplomacy in the COVID-19 Era*, *The Hague Journal of Diplomacy* 15:4, 2020, s. 599-610, <https://doi.org/10.1163/1871191X-BJA10043>.

⁴³⁶ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*, s. 103.

⁴³⁷ B. Curyło, *op. cit.*, s. 14.

⁴³⁸ A.S. Kuznetsov, *op. cit.*, s. 104.

polityczne, ale także zachęciły miasta bądź regiony na całym świecie do zaznaczenia swojej obecności międzynarodowej. W miarę jak państwa przyjmowały bardziej demokratyczne struktury zarządzania, regiony w nich znajdowały nowe możliwości nawiązywania kontaktów z globalnymi partnerami i uczestniczenia w transnarodowych sieciach⁴³⁹.

Dobrymi przejawami działania procesów demokratycznych jest przykład francuski oraz europejski. Chodzi o działalność stowarzyszeń wspierających miasta, czy to w demokratyzacji, czy w paradyplomatycznej aktywności. W pierwszym przypadku mowa o „Cités Unies France”, czyli sieci francuskich samorządów lokalnych zaangażowanych w stosunki międzynarodowe. Została ona powołana w 1975 roku z inicjatywy samych samorządowców, ale stale współpracuje z francuskim Ministerstwem Spraw Zagranicznych. Organizacja ma na celu pomoc wszystkim francuskim samorządom lokalnym we wdrażaniu strategii międzynarodowej, celem zwiększenia ich wpływu, atrakcyjności i promowania partnerstw międzyludzkich, kulturalnych bądź gospodarczych⁴⁴⁰.

Jeżeli chodzi o przykład europejski, to należy wyróżnić działalność Rady Gmin i Regionów Europy (CEMR) powstałą w 1951 roku. Promuje ona – „budowę zjednoczonej, pokojowej i demokratycznej Europy opartej na samorządzie lokalnym, poszanowaniu zasady pomocniczości oraz partycypacji obywateli”⁴⁴¹. Celem tej organizacji jest m.in. zapewnienie forum do debaty między samorządami lokalnymi oraz regionalnymi za pośrednictwem ich krajowych stowarzyszeń przedstawicielskich. Gdyby nie procesy demokratyczne, w tym przypadku w Europie, to działalność takich stowarzyszeń nie mogłaby mieć miejsca. Tylko dzięki procesowi „podziału władzy” pomiędzy rządami centralnymi a lokalnymi podmiotami mogły się wykształcić takie formy wspierania samorządowców.

Jak więc widać, w miarę postępu demokratyzacji podmioty subpaństwowe zyskują większy autorytet polityczny oraz gospodarczy, co umożliwia im realizację

⁴³⁹ Ibidem.

⁴⁴⁰ Cités Unies France (strona internetowa), <https://cites-unies-france.org/-Cites-unies-France-EN-> [dostęp: 06.08.2024].

⁴⁴¹ Council of European Municipalities and Regions (CEMR) (strona internetowa), https://www.ccre.org/en/article/introducing_cemr [dostęp: 06.08.2024].

własnych strategii zagranicznych, przy współpracy z innymi podmiotami takimi jak powyższe stowarzyszenia.

PRAWO MIĘDZYNARODOWE

Czynnik ten oznacza wpływ globalnych uwarunkowań prawnych na paradyplomatyczną działalność miast bądź regionów oraz w ogóle na uznanie podmiotów subpaństwowych, jako podmiotów prawa międzynarodowego. Tym samym, na skutek akcesji państw do Unii Europejskiej, ich władze lokalne oraz regionalne otrzymały nowe kompetencje tj. dostęp do funduszy albo możliwość wpływu na unijne prawodawstwo poprzez Komitet Regionów. Przykładowo Hanna Dumala dowiodła, że 13 z 16 województw przyjęło nowe uchwały dotyczące priorytetów współpracy zagranicznej na skutek akcesji Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku⁴⁴².

Sam Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) w artykule 175 *explicite* wyraża zasadę, że realizacja celów spójności UE ma odbywać się poprzez polityki i działania, które uwzględniają specyficzne potrzeby regionów. Natomiast artykuł 4 tego dokumentu stanowi podstawę prawną dla zaangażowania regionów i władz lokalnych w proces decyzyjny UE. Bowiem w ramach kompetencji dzielonych z państwami członkowskimi w kilku obszarach polityki możliwa jest współpraca przy wykorzystaniu podmiotów subpaństwowych⁴⁴³.

Nie bez powodu funkcjonuje pojęcie „Europa regionów”, które stanowi o tym, że aktorzy subpaństwowi mobilizują się w celu uzyskania lepszej reprezentacji w instytucjach europejskich w celu stworzenia nowego obszaru podejmowania decyzji w ramach samej organizacji⁴⁴⁴. Celem takiej aktywności może być wpływanie na prawodawstwo unijne. Należy tu wyszczególnić doniosłą rolę, powołanego na mocy traktatu z Maastricht, Komitetu Regionów UE, czyli instytucji, której celem jest zapewnienie, że perspektywy i potrzeby samorządów lokalnych i regionalnych są

⁴⁴² H. Dumala, *Wpływ akcesji Polski do Unii Europejskiej na „priorytety współpracy zagranicznej województw”*, Teka Kom. Politol. Stos. Międzynar. – OL PAN 11:2, 2016, s. 110, <http://dx.doi.org/10.17951/teka.2016.11.2.109>.

⁴⁴³ EUR-Lex, *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, Unia Europejska (strona internetowa), <https://eur-lex.europa.eu/PL/legal-content/summary/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union.html> [dostęp: 28.08.2024].

⁴⁴⁴ M. Christie, *op. cit.*, s. 771.

uwzględniane w prawodawstwie tej organizacji międzynarodowej⁴⁴⁵. Wszak wsparcie instytucjonalne zwiększa zdolność, w tym wypadku, regionów do skutecznego prowadzenia paradyplomacji, ponieważ UE jest m.in. areną zmagania zdecentralizowanej działalności paradyplomatycznej, w której partycypują samorządy regionalne, mające swoje przedstawicielstwa w Brukseli⁴⁴⁶. Dlatego KR zapewnia im niezbędne narzędzia, wiedzę i kontakty do „nawigowania” po zawiłościach prawodawstwa unijnego⁴⁴⁷.

Zresztą unijne prawo międzynarodowe dało możliwość miastom i regionom korzystania z funduszy tej organizacji. Można tu wyróżnić Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (European Regional Development Fund – ERDF), który finansuje programy wspólnej działalności pomiędzy Komisją Europejską a władzami krajowymi i regionalnymi w państwach członkowskich. Jednym z celów tego funduszu jest zwiększenie mobilności w celu budowy ściślejszych więzów pomiędzy regionami⁴⁴⁸. Należy też wyróżnić unijną pomoc finansową dla miast chociażby w ramach Europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych, o których mówi artykuł 177 TFUE⁴⁴⁹. W tym obszarze inicjatywa „Urban Innovative Actions” zapewnia finansowanie do testowania nowych rozwiązań w celu rozwiązywania lokalnych wyzwań. Z kolei program „URBACT” wspiera wymianę i proces uczenia się, który promuje zrównoważony rozwój miast i pomaga im współpracować w celu opracowania pragmatycznych rozwiązań np. w ramach sieci miejskiej Eurocities⁴⁵⁰.

Jednakże, o ile Unia Europejska w swoim prawodawstwie zapewnia odpowiednie wsparcie finansowe oraz reprezentację dla podmiotów subpaństwowych, to w ogólnościowym ujęciu te nie zawsze są włączane w międzynarodowe ramy prawne. Rozdział pt.: „The position of cities in international relations and international law” w książce autorstwa Agnieszki Szpak, Roberta Gawłowskiego, Joanny

⁴⁴⁵ European Union, *European Committee of the Regions (CoR)*, Unia Europejska (strona internetowa), https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-committee-regions-cor_en [dostęp: 06.08.2024].

⁴⁴⁶ B. Curyło, *op. cit.*, s. 21.

⁴⁴⁷ M. Tatham, M. Thau, *The more the merrier: Accounting for regional paradiplomats in Brussels*, *European Union Politics* 15:2, 2014, s. 255-276, <https://doi.org/10.1177/1465116513512539>.

⁴⁴⁸ Komisja Europejska, *European Regional Development Fund*, Komisja Europejska (strona internetowa), https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/erdf_en [dostęp: 28.08.2024].

⁴⁴⁹ EUR-Lex, *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej...* *op. cit.*

⁴⁵⁰ Komisja Europejska, *Funding for cities*, Komisja Europejska (strona internetowa), https://commission.europa.eu/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/funding-cities_en [28.08.2024].

Modrzyńskiej, Pawła Modrzyńskiego oraz Michała Dahla⁴⁵¹ oraz artykuł autorstwa Agnieszki Szpak i Joanny Rezmer⁴⁵² szczegółowo omawia perspektywy włączenia miast do międzynarodowego porządku prawnego. Bowiem w swoim opracowaniu autorzy domagają się ponownego rozważenia statusu oraz możliwości działania miast w sferze globalnych stosunków politycznych, ponieważ ta ewoluowała z biegiem lat, a stosunki międzynarodowe nie skupiają się już tylko na suwerennych państwach i ich interakcjach. Ponieważ obecnie miasta *per se* nie posiadają osobowości prawnej, więc nie są zdolne zaciągać międzynarodowych zobowiązań niezależnie od swoich państw⁴⁵³.

Skoro jednak miasta obecnie uczestniczą we wdrażaniu prawa międzynarodowego np. w obszarze ochrony środowiska i ochrony praw człowieka, to takie uprawnienie wydawać by się mogło dla nich naturalne. Ponadto liczne miasta przyjęły konwencje międzynarodowe, nawet jeśli ich rządy centralne nie ratyfikowały tych porozumień. Przykładem może być Inicjatywa Miast Przyjaznych Dzieciom (Child Friendly Cities Initiative) utworzona przez ONZ. Inne przykłady obrazują działania Los Angeles oraz San Francisco, które przyjęły lokalne rozporządzenia w celu egzekwowania Konwencji ONZ w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet⁴⁵⁴.

Miasta odegrały również kluczową rolę w rozwiązywaniu globalnych wyzwań. Podczas europejskiego kryzysu uchodźczego kilka miast europejskich (np. Utrecht oraz Amsterdam) otwarcie sprzeciwiło się polityce antyimigracyjnej swoich rządów centralnych, powołując się na międzynarodowe zobowiązania w zakresie ochrony praw człowieka⁴⁵⁵.

Choć istnieją już organy reprezentujące interesy miast w organizacjach międzyrządowych, takie jak Doradczy Komitet Władz Lokalnych ONZ (United Nations Advisory Committee of Local Authorities – UNACLA) oraz Komitet Regionów w UE, to

⁴⁵¹ A. Szpak, R. Gawłowski, J. Modrzyńska, P. Modrzyński, M. Dahl, *op. cit.*, s. 22-59.

⁴⁵² A. Szpak, J. Rezmer, *The United Nations and Cities of the World: A new reality?*, *Cities* 126, 2024, <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104761>.

⁴⁵³ A. Szpak, R. Gawłowski, J. Modrzyńska, P. Modrzyński, M. Dahl, *op. cit.*, s. 23.

⁴⁵⁴ Ibidem, s. 36.

⁴⁵⁵ Ibidem, s. 24-25.

organy te często mają ograniczone role doradcze i nie mają formalnych uprawnień decyzyjnych⁴⁵⁶.

Skoro więc miasta na szeroką skalę angażują się w realizację postanowień międzynarodowych konwencji, to wydawać by się mogło, że należy wyposażyć je w osobowość prawną, chociażby w ramach Narodów Zjednoczonych, mogącą ułatwić im globalną działalność kształtującą międzynarodowe normy oraz polityki. Dlatego Agnieszka Szpak oraz Joanna Rezmer w swoim artykule, będącym swojego rodzaju manifestem, opowiadają się za ustanowieniem nowego organu na łamach ONZ, który wzmocniłby reprezentację miast, aby umożliwić im efektywny udział w globalnym zarządzaniu⁴⁵⁷.

INSTYTUCJONALIZACJA

Jest to uwarunkowanie nie tylko wewnętrzne obiektywne, ale też zewnętrzne o tym charakterze. Wszak również partnerzy zagraniczni muszą dysponować pewnymi formami instytucjonalizacji, aby prowadzić skuteczną działalność paradyplomatyczną. Dlatego ten czynnik współpracy subpaństwowej występuje po obu stronach relacji. Nie będę więc powtarzał charakterystyki tej determinanty raz jeszcze, ponieważ w obu przypadkach jej formy są takie same, czyli obecność w mieście bądź regionie biura ds. współpracy międzynarodowej, dedykowanego budżetu, liczbę osób zatrudnionych do współpracy zagranicznej oraz ich kompetencje czy dysponowanie zagranicznymi przedstawicielstwami.

Chcę jednak zwrócić w tym miejscu uwagę na zróżnicowane podejście do instytucjonalizacji w przypadku amerykańskim oraz chińskim. W tym pierwszym współpraca zagraniczna może odbywać się wedle trzech modeli. Jak pisze Marcin Frenkel – „Dwa z nich zakładają scedowanie współpracy na zewnętrzne (względem urzędu miasta) podmioty. W pierwszym z modeli istotne jest powierzenie bieżącego zarządzania partnerstwem grupie wolontariuszy. Drugi model wiąże się z powołaniem w tym celu – współpracującej z burmistrzem – organizacji *non-profit*. Wreszcie model trzeci, najbardziej zbliżony do funkcjonującego w Polsce, czyli stworzenie

⁴⁵⁶ A. Szpak, J. Rezmer, *op. cit.*, s. 3.

⁴⁵⁷ *Ibidem*.

departamentu (lub mniejszej jednostki) w ramach urzędu miasta⁴⁵⁸. Tym samym, za działalność paradyplomatyczną w USA mogą odpowiadać osoby prywatne w ogóle niepowiązane z urzędem miejskim bądź regionalnym, co może świadczyć o słabej instytucjonalizacji działalności zagranicznej.

Natomiast w przypadku chińskim widać przeciwną tendencję. Wszak w Pańskie Środku, z nadania Komunistycznej Partii Chin, działają instytucje takie jak Komisja Spraw Zagranicznych, Departamenty Międzynarodowe funkcjonujące jako przedstawicielstwa samorządów lokalnych w każdej prowincji, czy chociażby Chińska Rada ds. Promocji Handlu Międzynarodowego oraz Chińskie Stowarzyszenie Na Rzecz Przyjaźni z Krajami Obcymi. Ich dokładną charakterystykę przedstawiłem już w rozdziale pierwszym, gdy omawiałem paradyplomację z „chińską charakterystyką”. Niemniej, ich obecność świadczy o wysoce zinstytucjonalizowanym systemie działalności paradyplomatycznej, nad którą kontrolę sprawuje KPCh.

Podsumowując, na dwóch wybranych i skrajnych przykładach zobrazowałem, że sukces bądź porażka w działalności zagranicznej nie zależą od czynników instytucjonalnych występujących tylko u jednego z partnerów.

2.5. Zewnętrzne determinanty subiektywne

STATUS LUB MARKA MIASTA/REGIONU

Rozumiem ten determinant szeroko, jako uwarunkowania, które sprawiają, że dane miasto bądź region będzie atrakcyjnym celem w oczach partnerów zagranicznych, jak również cechy, które sprawiają, że dany podmiot subpaństwowy będzie miał przewagę nad swoimi odpowiednikami w ramach danego państwa.

Rosa Groen podkreśliła, jak istotnym czynnikiem może być status bądź rozpoznawalność miasta, aby stać się „stolicą” dla organizacji międzynarodowych tak jak Bruksela bądź Haga. Władze miejskie mogą więc kreować swój międzynarodowy wizerunek i system wartości, który byłby zgodny ze statutem danej organizacji międzynarodowej, celem „przyciągnięcia” do siebie jej struktur, co może owocować

⁴⁵⁸ M. Frenkel, *Reakcja amerykańskich miast na rosyjską inwazję na Ukrainę*, Sprawy Międzynarodowe 76:2, 2023, s. 191-192, <https://doi.org/10.35757/SM.2023.76.2.02>.

wzrostem gospodarczym czy zwiększeniem prestiżu miasta na świecie. Ponadto, autorka dowiodła, że im bardziej oferta miasta jest dostosowana do życzeń i potrzeb konkretnej organizacji międzynarodowej, tym większe jest prawdopodobieństwo sukcesu ustanowienia jej instytucji w mieście⁴⁵⁹.

Tym samym, Haga zarabia rocznie 2,9 miliarda euro będąc miastem goszczącym międzynarodowe instytucje⁴⁶⁰. Czynniki ekonomiczne jest więc niepodważalny, a goszczenie organizacji międzynarodowych się opłaca. Jednak na tym rynku panuje konkurencja wśród miast, dlatego należy stworzyć jak najlepsze środowisko do współpracy z organizacjami międzynarodowymi.

Z kolei miasta znajdujące się w amerykańskiej Dolinie Krzemowej, jak San Jose czy Palo Alto, czy izraelski Tel Awiw mogą szczycić się statusem potęg technologicznych⁴⁶¹. Dzięki temu są one atrakcyjnymi rynkami zbytu oraz potrafią przyciągać najzdolniejszych pracowników z innych państw. Ponadto, należy zwrócić uwagę na status miast w zależności od sektorów, z których słyną. Tym samym możemy wyróżnić miasta portowe, uniwersyteckie, kolejowe czy sportowe. Dzięki takiemu skategoryzowaniu ich do konkretnego obszaru, będą one atrakcyjniejszym celem paradyplomacji dla ich odpowiedników.

Ponadto, miastom paradyplomację z całą pewnością ułatwia posiadanie statusu stolicy państwa lub regionu. Ułatwieniem jest też fakt, że są one centrami władzy zarówno subpaństwowej, jak i państwowej. Takie miasta stanowią też atrakcyjny cel dla delegacji zagranicznych, ponieważ w trakcie jednej wizyty można jednorazowo spotkać się z wieloma interesariuszami. Wynika to z faktu, że stolice zazwyczaj skupiają instytucje władzy centralnej bądź regionalnej.

Na budowanie własnej marki wpływać może też odpowiednie zarządzanie zasobem, jakim jest dyplomacja publiczna. Wszak nie może być ona postrzegana tylko z perspektywy interesów państwa i budowania jego marki na arenie

⁴⁵⁹ R.S. Groen, *Understanding the Context for Successful City Diplomacy: Attracting International Organisations*, The Hague Journal of Diplomacy 17:1, 2022, s. 129, <https://doi.org/10.1163/1871191X-bja10095>.

⁴⁶⁰ Ibidem, s. 131.

⁴⁶¹ S. Wrobel, *Tel Aviv moves up to 5th place in annual ranking of best global tech ecosystem*, The Times of Israel (strona internetowa), 12.06.2023, <https://www.timesofisrael.com/tel-aviv-moves-up-to-5th-place-in-annual-ranking-of-best-global-tech-ecosystems/> [dostęp: 24.08.2024].

międzynarodowej⁴⁶². Miękka siła i marka w stosunkach międzynarodowych jest również tworzona przez aktorów subpaństwowych, a konkretnie dzięki pomocy lokalnej społeczności. Miasta oraz regiony eksportują własne systemy wartości. Dla przykładu w Hiszpanii Katalonia oraz Kraj Basków budują wewnętrznie, ale i na arenie międzynarodowej własną markę, jako podmiotów w pewien sposób autonomicznych⁴⁶³. Kolejnym przykładem dobrze działającej dyplomacji publicznej jako zasobu, jest przypadek Łodzi i jej relacji z chińskim Kantonem oraz Syczuanem. Władze lokalne stworzyły atrakcyjną opowieść o współpracy, przy pomocy lokalnego biznesu w nią zaangażowanego. W następstwie kampania ta przyciągnęła do Łodzi zagranicznych dziennikarzy i otworzyła drzwi do licznych prezentacji współpracy na międzynarodowych imprezach w Europie oraz Chinach⁴⁶⁴.

Z drugiej jednak strony, na przykładzie współpracy Łodzi z Syczuanem i Chengdu widoczna była rywalizacja horyzontalna pomiędzy miastami o to kto stanie się „twarzą” dwustronnych relacji, czyli *de facto* o budowę własnej marki. W tym przypadku zarówno Łódź (stolica regionu), jak i Kutno (mniejsze miasto w regionie) dysponowały terminalem kolejowym mogącym obsługiwać połączenia kolejowe z Chinami. Władze Kutna zaznaczały, że Łódź ma uprzywilejowaną pozycję z tytułu bycia stolicą regionu oraz, że nie powinno być tak, że „tylko stolica ma stosunki z chińskimi partnerami”. W odpowiedzi władze Łodzi, aby uniknąć konfliktu na tle politycznym, zmieniły status biura regionalno-miejskiego w Chengdu na regionalne⁴⁶⁵.

Kolejnym dobrym przykładem prowadzenia polityki opierającej się na autopromocji jest koreański Seul, który wykorzystuje do tego sieci miejskie. Stolica Korei Południowej jest członkiem 25 różnych sieci miejskich, ale przy tym siedzibą dwóch z nich – CityNet oraz WeGO, co służy jej do współpracy z innymi miastami, dzieleniem się zasobami, prezentowaniem swoich osiągnięć i wdrażaniem innowacji w celu budowania swojej globalnej reputacji. Prowadzi to do konstatacji, że globalne miasta takie jak Seul, mogą strategicznie wykorzystywać międzynarodowe sieci

⁴⁶² S. Amiri, *Dynamics Between City Diplomacy and Public Diplomacy*, CDP Blog, USC Center on Public Diplomacy (strona internetowa), 08.08.2022, <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/dynamics-between-city-diplomacy-and-public-diplomacy> [dostęp: 06.08.2024].

⁴⁶³ M. Christie, *op. cit.*, s. 773.

⁴⁶⁴ T. Kamiński, *What are the factors...* *op. cit.*, s. 239.

⁴⁶⁵ Ibidem, s. 238.

miejskie, jako instrumenty dyplomacji miejskiej w celu realizacji swoich celów na arenie międzynarodowej⁴⁶⁶.

INICJATYWY MIĘDZYNARODOWE

Gdy rząd danego państwa zdecyduje się na uruchomienie inicjatywy międzynarodowej wobec swoich partnerów zagranicznych, w przypadku chińskim np. BRI, 16+1, FOCAC (Forum on China-Africa Cooperation), to pośrednio mogą zostać nią objęte również miasta i regiony. Tym samym, to nie podmioty subpaństwowe, a obce rządy decydują, czy dane miasto bądź region zostanie częścią wdrożonej w życie inicjatywy międzynarodowej. Należy też wyróżnić sytuacje, w których poprzez działalność organizacji międzynarodowych takich jak ONZ czy Rada Europy, miasta albo regiony uzyskują dodatkowe możliwości do prowadzenia paradyplomacji.

Fenomen wpływu inicjatyw międzynarodowych na podmioty subpaństwowe opisuje książka Simona Curtisa oraz Iana Kłausa „The Belt and Road City: Geopolitics, Urbanization, and China's Search for a New International Order” i jak sama nazwa wskazuje, dotyczy ona oddziaływania Inicjatywy Pasa i Szlaku na kształtowanie infrastruktury miejskiej w całej Eurazji, mając na celu projekcję chińskiej potęgi oraz wpływów. Autorzy dowodzą w niej, że Chińczycy inwestują w infrastrukturę oraz urbanizację, co łączą z wizją nowego porządku światowego. Państwo Środka wykorzystuje więc międzynarodową inicjatywę, aby wykształcić społeczeństwa oparte na kulturze politycznej, gospodarce kierowanej przez państwo oraz modelach miejskich i infrastrukturalnych typowych dla tego państwa. Miasta są niejako przedmiotem chińskiego planu, ponieważ są „miejscami”, w których może powstawać nowa infrastruktura. Wszak szlaki przepływu towarów bądź idei w ramach BRI są połączone drogą, koleją, portami, energią i infrastrukturą cyfrową⁴⁶⁷. Relacje na poziomie miejskim pomiędzy Unią Europejską a Chinami klarownie też wskazują, jak istotne było „uruchomienie” Inicjatywy Pasa i Szlaku dla intensyfikacji wzajemnych powiązań⁴⁶⁸.

⁴⁶⁶ T. Kamiński, N. Matiaszczyk, *City Networks as Tools of City Diplomacy – the Case of Seoul*, [w:] *Cities in Asia*, Budapesti Gazdasági Egyetem, Budapest 2023, s. 43-63.

⁴⁶⁷ S. Curtis, I. Klaus, *op. cit.*.

⁴⁶⁸ T. Kamiński, J. Ciesielska-Klikowska, M. Gzik, *op. cit.*, s. 11.

Przykładem potwierdzającym znaczenie tego czynnika jest kazus Łodzi. Ta według strategii Chińczyków z 2014 roku stała się miejscem docelowym dla chińskich pociągów towarowych, bo istniało już tam dogodnie zlokalizowane połączenie kolejowe. Miasto oraz województwo łódzkie stało się naturalnym beneficjentem współpracy subpaństwowej z Chinami tylko ze względu na ogłoszenie Inicjatywy Pasa i Szlaku oraz dzięki posiadaniu *hubu* kolejowego⁴⁶⁹. Można więc powiedzieć, że znajdowało się w predestynowanej pozycji do efektywnej współpracy międzynarodowej z przyczyn obiektywnie niezależnych.

Również Organizacja Narodów Zjednoczonych poprzez swoją międzynarodową działalność wspomaga miasta, ponieważ z jej inicjatywy powstała sieć miejska CityNet⁴⁷⁰. Natomiast już w jej ramach, Seul jako jedno z miast członkowskich, utworzył „Urban SDG Knowledge Platform”. Forum to skupia się na – „promocji oraz wspieraniu dzielenia się wiedzą i współpracy między miastami na rzecz zrównoważonego rozwoju miejskiego”⁴⁷¹. Te działania nie były jednak przypadkowe, ponieważ zgodnie z „ONZetowską” Agendą 2030, to właśnie miasta mają być współodpowiedzialne za wdrażanie jej postanowień dotyczących ochrony klimatu. Tym samym, CityNet powstało z inicjatywy ONZ jako organizacji międzynarodowej, aby efektywniej wypełniać postanowienia Agendy 2030. Podobną inicjatywą wykazał się Kongres Władz Lokalnych i Regionalnych Europy (CLRAE), ale dotyczącą pomocy miastom ukraińskim dotkniętym rosyjską agresją w lutym 2022 roku. Organ doradczy Rady Europy postanowił ogłosić ponadnarodową inicjatywę „Cities4Cities” łączącą miasta, czyli platformę internetową ułatwiającą ukraińskim miastom poszukiwania pomocy od ich zagranicznych odpowiedników⁴⁷².

Dlatego inicjatywy międzynarodowe planowane oraz wdrażane w życie zarówno przez państwa, jak i organizacje międzynarodowe mogą mieć przełożenie na wspomaganie paradyplomatycznej aktywności miast oraz regionów.

⁴⁶⁹ T. Kamiński, *What are the factors...* op. cit., s. 238.

⁴⁷⁰ S. Niederhafner, *Comparing functions of transnational city networks in Europe and Asia*, Asia Europe Journal 11, 2013, s. 388-389, <https://doi.org/10.1007/s10308-013-0365-3>.

⁴⁷¹ T. Kamiński, N. Matiaszczyk, op. cit., s. 55.

⁴⁷² N. Matiaszczyk, *City diplomacy as a mechanism of multi-level solidarity and support for Ukraine: A study of the changes following the 2022 Russian invasion*, Journal of Eurasian Studies, 2024, s. 10, <https://doi.org/10.1177/18793665241254835>.

ZAANGAŻOWANIE PARTNERÓW ZAGRANICZNYCH

Tak jak podstawą udanego związku jest zaangażowanie obu partnerów, tak w paradyplomacji, to również jest uwarunkowaniem niezbędnym dla trwałości współpracy. Wszak bez wzajemnego starania o nawiązanie oraz utrzymywanie danego tempa subpaństwowych relacji, te będą miały większą szansę przejścia w stan „uśpienia”.

Badania dotyczące relacji 213 miast europejskich współpracujących z Chinami uwypukliły, jak zaangażowanie chińskiego partnera jest istotne dla powodzenia kooperacji⁴⁷³. W badaniu ankietowym europejscy urzędnicy odpowiedzialni za współpracę międzynarodową musieli w skali 1-5, gdzie (1) oznaczało „najmniej ważne”, a (5) „najważniejsze”, określić jak dla sukcesu współpracy oceniają nastawienie chińskiego partnera. Z 213 miast, które odpowiedziały na ankietę, aż 121 przyznało temu czynnikowi najważniejszy status, a 57 bardzo ważny (4). Czyli aż ponad 83% miast uważa, że zaangażowanie zagranicznego partnera jest bardzo ważne albo najważniejsze dla powodzenia współpracy paradyplomatycznej.

Taka aktywna postawa partnerów może przybrać różne formy. Można tu wyróżnić chęć do otwierania biur w mieście bądź regionie partnerskim, częstotliwość delegacji, responsywność kontaktu elektronicznego, czy organizowanie wydarzeń przy udziale partnerów.

Wnioski

W tym rozdziale wyszczególniłem, nazwałem, zdefiniowałem oraz dokonałem klasyfikacji determinantów subpaństwowej współpracy międzynarodowej w „wymiarze uniwersalnym”, czyli mogącej dotyczyć wszystkich miast i regionów na świecie. W tym celu dokonałem przeglądu kilkudziesięciu opracowań dotyczących paradyplomacji, wyodrębniając na ich podstawie uwarunkowania współpracy subpaństwowej. Następnie, wzorując się na klasyfikacji Ryszarda Zięby dotyczącej uwarunkowań polityki

⁴⁷³ Akurat ten wynik badania ankietowego wśród europejskich urzędników miejskich odpowiedzialnych za współpracę międzynarodową nie został opublikowany w artykule „Cities as Actors in the EU Policy Towards China” mojego współautorstwa, ale posiłkuję się wynikami analizy danych, której dokonałem na potrzeby tego projektu.

zagranicznej, podzieliłem determinanty na wewnętrzne (subiektywne i obiektywne) oraz zewnętrzne (subiektywne i obiektywne). Ostatecznie, na podstawie literatury scharakteryzowałem każdy wyznacznik kooperacji.

Wewnętrzne determinanty obiektywne obejmują stałe charakterystyki podmiotu subpaństwowego prowadzącego działalność międzynarodową. Są to m.in. środowisko geograficzne, potencjał ludnościowy, potencjał gospodarczy i naukowo-techniczny oraz system społeczno-polityczny. Zakwalifikowałem tutaj: potencjał gospodarczy i geograficzny, populację miasta/regionu, instytucjonalizację oraz uwarunkowania prawne.

Wewnętrzne determinanty subiektywne uwzględniają percepcję środowiska międzynarodowego przez własne społeczeństwo, media bądź polityków, własne koncepcje polityki zewnętrznej oraz jakość i aktywność własnych urzędników. Zakwalifikowałem tutaj: przenikanie się obszarów polityki, czynnik ludzki i rolę liderów, udział lokalnych partnerów, percepcję własnej tożsamości/odrębności oraz wielopoziomową koordynację polityki.

Zewnętrzne determinanty obiektywne, to trendy ewolucji sytuacji międzynarodowej wokół danego podmiotu subpaństwowego, pozycja międzynarodowa danego miasta bądź regionu na świecie, umowne powiązania z innymi partnerami i obowiązujące prawo międzynarodowe. Zakwalifikowałem tutaj: globalizację, demokratyzację, prawo międzynarodowe oraz instytucjonalizację.

Zewnętrzne determinanty subiektywne obejmują postrzeganie miasta bądź regionu przez otoczenie międzynarodowe oraz stawiane mu wymagania, koncepcje polityki zewnętrznej innych podmiotów oraz jakość i aktywność obcych urzędników. Zakwalifikowałem tutaj: status lub markę miasta/regionu, inicjatywy międzynarodowe oraz zaangażowanie partnerów zagranicznych.

Tak stworzona i zdefiniowana lista szesnastu wyznaczników współpracy subpaństwowej posłuży mi w ostatnim rozdziale tego opracowania do porównania ich z determinantami typowymi dla współpracy miast i regionów EŚW z Chinami. Dzięki temu, oraz moim badaniom empirycznym, będę mógł dokonać klasyfikacji, które z wyznaczników kooperacji w tym przypadku są najważniejsze, umiarkowanie ważne i najmniej ważne oraz stworzyć model kooperacji miast i regionów EŚW z Chinami.

3. WIELOPOZIOMOWE RELACJE EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ Z CHINAMI

WPROWADZENIE

Pomimo faktu, iż we wstępie rozprawy doktorskiej wyraźnie zaznaczyłem, że nie jest to kolejne opracowanie o relacjach Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami na poziomie państwowym albo w ramach inicjatywy 16+1, to rozdział ten stanowi od tego odstępstwo. W dysertacji wielokrotnie pojawia się pojęcie wielopoziomowości rządów jako pryzmatu, wedle którego – moim zdaniem – warto postrzegać i badać stosunki międzynarodowe. Dlatego, pomimo faktu, że przedmiotem podjętej przeze mnie analizy jest zmapowanie powiązań miast oraz regionów Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami oraz odpowiedź na pytanie jakie są determinanty tej współpracy, to wymagane jest ujęcie szerszego kontekstu relacji Europy Środkowo-Wschodniej z Chińską Republiką Ludową, aby uzupełnić wszystkie elementy tej „wielopoziomowej układanki”.

Celem tego rozdziału jest więc charakterystyka percepcji regionu w wykonaniu Chin jako twórcy agendy oraz inicjatora relacji zarówno na poziomie ponadpaństwowym, w ramach formatu 16+1, oraz państwowym w ramach relacji bilateralnych z państwami członkowskimi inicjatywy. Tym samym odpowiem na dwa pytania badawcze: (P5) „Jak Chińczycy postrzegają obszar Europy Środkowo-Wschodniej?” oraz (P6) „Jak przedstawiają się relacje państw Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami na szczeblu subpaństwowym, centralnym oraz ponadnarodowym w ramach inicjatywy 16+1?”. Opiszę więc dlaczego Europa Środkowo-Wschodnia znalazła się w orbicie zainteresowań ChRL oraz, jak ewoluował format 16+1 od momentu utworzenia go w 2012 roku. W tym celu, wzorując się na książce Gabrieli Pleschowej pt.: „China in Central Europe. Seeking Allies, Creating Tensions”⁴⁷⁴, krótko scharakteryzuję wybrane oraz, moim zdaniem, najciekawsze przykłady bilateralnych relacji Chin z państwami EŚW, które stanowiły o spadku znaczenia tej inicjatywy. Rozdział ten będzie podsumowaniem istniejącej bogatej literatury dotyczącej relacji tego regionu z Chińczykami, wzbogaconym

⁴⁷⁴ G. Pleschová, *China in Central Europe. Seeking Allies, Creating Tensions*, Edward Elgar, Cheltenham 2022.

przeprowadzonymi przeze mnie wywiadami z naukowcami, analitykami oraz politykami, zajmującymi się stosunkami Chin z Europą Środkowo-Wschodnią.

Na zakończenie chcę podkreślić, że to zagadnienie przedstawię w ujęciu problemowym. Nie będzie to chronologiczny opis kooperacji od, na przykład, upadku Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich aż do teraźniejszości, tylko charakterystyka selektywnych zagadnień mających na celu nadanie kontekstu dla analizowanych przeze mnie w tej dysertacji relacji na poziomie subpaństwowym.

3.1. Europa Środkowo-Wschodnia w percepcji Chińskiej Republiki Ludowej

Dojście do władzy Xi Jinpinga w 2012 roku sprawiło, że Chiny coraz śmielej zaczęły stawiać się globalnym graczem oraz rzecznikiem chińskich wartości (np. inkluzywność, ochrona klimatu, stabilizacja sytuacji międzynarodowej, większa rola ONZ⁴⁷⁵) w globalnej polityce⁴⁷⁶. Inicjatywa 16+1 oraz ogłoszona rok później Inicjatywa Pasa i Szlaku, która miała za zadanie dotrzeć do nowych rynków dla chińskich produktów, były tego najlepszymi przykładami⁴⁷⁷. Jednakże, aby osiągnąć swoje cele, władza w Pekinie musiała odpowiednio obudować ideologicznie oraz strukturalnie oba projekty⁴⁷⁸.

Umieszczenie szesnastu państw jednego regionu o zróżnicowanych uwarunkowaniach historycznych, kulturowych, gospodarczych, politycznych oraz społecznych pod wspólnym „parasolem”, z perspektywy europejskiej wydawało się nie lada wyczynem⁴⁷⁹. Jednak historia chińskich sukcesów w tworzeniu formatów multilateralnych pozwalała mieć obserwatorom nadzieję na pomyślny los inicjatywy

⁴⁷⁵ M. Przychodniak, *Świat według ChRL. Chińskie plany wobec społeczności międzynarodowej*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych (strona internetowa), 16.01.2024, <https://www.pism.pl/publikacje/swiat-wedlug-chrl-chinskie-plany-wobec-spolesznosci-miedzynarodowej> [dostęp: 06.08.2024].

⁴⁷⁶ M. Bogusz, J. Jakóbowski, *op. cit.*

⁴⁷⁷ A. Gerstl, *China's New Silk Roads. Categorising and Grouping the World: Beijing's 16+1+X European Formula*, Vienna Journal of East Asian Studies 10:1, 2018, s. 33-37, <https://doi.org/10.2478/vjeas-2018-0002>.

⁴⁷⁸ G. Pleschová, *op. cit.*

⁴⁷⁹ R. Turcsányi, R. Qiaoan, *Friends or foes? How diverging views of communist past undermine the China-CEE '16+1 platform'*, Asia Europe Journal 18, 2020, s. 397-412, <https://doi.org/10.1007/s10308-019-00550-6>.

16+1. Andreea Brînză, założycielka m.in. Rumuńskiego Instytutu Studiów Azji i Pacyfiku, podczas wywiadu powiedziała wprost, że: *postrzegałam 16+1 jako szansę dla regionu na pozyskanie większej liczby inwestycji z Chin*⁴⁸⁰. Natomiast, Anastas Vangeli, ekspert ds. stosunków Chin z EŚW, podczas rozmowy dotyczącej opinii na temat inicjatywy 16+1 w chwili jej powstania stwierdził: *byłem podekscytowany, ponieważ wtedy w Europie kontakty z Chinami były napędzane przez Francję i Niemcy, a ta inicjatywa mogła spowodować, że państwa EŚW również staną się aktorami w tych relacjach*⁴⁸¹.

Zgodnie z zasadą „od ogółu, do szczegółu”, dokładnym zdefiniowaniem tego formatu, jego celami oraz ewolucją zajmę się w następnym podrozdziale. W tym miejscu natomiast scharakteryzuję percepcję Chin na Europę Środkowo-Wschodnią od 2012 roku oraz wyjaśnię dlaczego taka multilateralna inicjatywa w ogóle powstała, starając się wskazać motywacje Chińczyków. Stąd należy zadać pytanie: dlaczego Chińska Republika Ludowa uznała, że należy włączyć cały obszar EŚW do współpracy w ramach jednego formatu oraz jak postrzega ten region? Bartosz Kowalski w swojej książce wyszczególnił trzy cechy EŚW, które zdiagnozowali Chińczycy. Jest to peryferyjność, postkolonializm i przynależność do Globalnego Południa⁴⁸². Poniżej pokrótce omówię te perspektywy.

PERYFERIE EUROPY

Na fakt bycia postrzeganym jako peryferie Europy mieli wpływ chińscy uczeni oraz historycy, ale nie tylko, ponieważ sami Europejczycy już w XVIII wieku przeorientowali definicję Starego Kontynentu dzieląc go nie tylko na oś Północ-Południe, ale i wedle osi Zachód-Wschód, co było powiązane z rozwojem cywilizacyjnym⁴⁸³. Co więcej, podczas konferencji jałtańskiej, to przywódcy państw europejskich wyznaczyli nowe granice Europy zgodnie z horyzontalnym profilem kontynentu z XVIII wieku. Tym samym, podział na „Europę Wschodnią i Zachodnią”,

⁴⁸⁰ Wywiad z dr Andreeą Brînză, analityczką w China Observers in Central and Eastern Europe (CHOICE), komunikacja osobista, 19.12.2022.

⁴⁸¹ Wywiad z dr. Anastasem Vangelim, adiunktem w Szkole Ekonomii i Biznesu Uniwersytetu w Lublanie, komunikacja osobista, 06.01.2023.

⁴⁸² B. Kowalski, *Relacyjność w stosunkach Chin z Europą Środkowo-Wschodnią. Przypadek Czech*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2024, s. 53-75.

⁴⁸³ L. Wolff, *Wynalezienie Europy Wschodniej. Mapa cywilizacji w dobie Oświecenia*, Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków 2020, s. 30.

jako konstrukt intelektualny, odnalazł odzwierciedlenie w powojennej rzeczywistości, a od 1946 roku definiowała go sztuczna granica nazywana „żelazną kurtyną”⁴⁸⁴. Skoro więc nawet w europejskiej percepcji Wschód kontynentu stanowił cywilizacyjną odrębność od zaawansowanej Europy Zachodniej, to Chińczykom naturalnie przyszło zaadoptowanie tego podziału.

Natomiast już *stricto* z chińskiego punktu widzenia Europę Wschodnią, jako konstrukt ideologiczny, wyznaczały cechy charakterologiczne Słowian zamieszkujących te tereny. Liang Qichao w eseju z 1902 roku zatytułowanym „Relacje między historią a rasą” napisał, że – „Słowianie nie byli zdolni do osiągnięcia poziomu odwagi w odkrywaniu świata, moralnego idealizmu oraz cenili sobie wolność”⁴⁸⁵ – i to właśnie wolność albo ściślej dążenie do niej, było według Chińczyków atrybutem wyróżniających ludy zamieszkałe Europę Wschodnią. Z jednej strony, ci chętniej czerpali wiedzę dotyczącą modernizacji z państw Europy Zachodniej. Z drugiej strony – „dużo sympatii i podziwu wzbudzała determinacja do odrodzenia się państw i narodów Europy Wschodniej, które wyzwoliły się od wielkich imperiów w wyniku zakończenia pierwszej wojny światowej”⁴⁸⁶. Historyk Rana Mitter tłumaczył to faktem, że powojenne młode pokolenie Chińczyków⁴⁸⁷ stawiało Europę Wschodnią za punkt odniesienia, ponieważ ta – „wytworzyła poczucie statusu narodowego, kierowanego przez wolę i determinację”⁴⁸⁸. Widać więc, że elity intelektualne w ChRL odróżniały Zachód od Wschodu Europy przede wszystkim na podstawie rozwoju oraz charakterystyki społeczeństwa, gdzie ów „Wschód” miał być tym peryferyjnym, drugorzędnym wobec rozwiniętego Zachodu.

OBSZAR POSTKOLONIALNY

Po wyjaśnieniu dlaczego Chiny obecnie postrzegają region Europy Środkowo-Wschodniej za obszar peryferyjny, wytłumaczę dlaczego również widzą go jako obszar postkolonialny. Wpływ miały na to wydarzenia historyczne tj. rozpad Imperium Austro-

⁴⁸⁴ B. Kowalski, *Relacyjność... op. cit.*, s. 54.

⁴⁸⁵ Za: Ibidem, s. 57. Org: L. Qichao, *Lishi yu renzhong de guanxi*, [w:] Jiang Guoxue, Fenghuang Chubanshe, Nankin 2008, s. 139.

⁴⁸⁶ Ibidem, s. 58.

⁴⁸⁷ Określane Ruchem 4 maja, czyli chińskim antyimperialistycznym i kulturalnym studenckim ruchem politycznym, skierowanym przeciwko postanowieniom traktatu wersalskiego.

⁴⁸⁸ Za: B. Kowalski, *Relacyjność... op. cit.*, s. 58. Org: R. Mitter, *Gorzka rewolucja*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2008, s. 130.

Węgierskiego oraz rosyjskiego po pierwszej wojnie światowej, co spowodowało powstanie nowych, niepodległych państw oraz przede wszystkim, pośrednio, stanowiło o triumfie ruchów narodowowyzwoleńczych. Natomiast podczas zimnej wojny, w okresie rywalizacji z ZSRR, ChRL starała się budować wpływy zgodnie z koncepcją „dwóch stref pośrednich”, czyli obszarów leżących pomiędzy Moskwą a Stanami Zjednoczonymi, które mogłyby być wykorzystywane do zwiększenia pozycji Chin na arenie międzynarodowej⁴⁸⁹. Europa Środkowo-Wschodnia miała się znajdować w pierwszej z tych stref.

Dlatego teraźniejsza percepcja Europy Środkowo-Wschodniej przez Chińską Republikę Ludową wciąż jeszcze nosi znamiona relacji zimnowojennych, kiedy na politycznej mapie świata istniał ZSRR. Wszak Litwa, Łotwa i Estonia stanowiły do 1991 roku integralną część tego państwa. Słowenia, Chorwacja, Macedonia Północna, Czarnogóra, Bośnia i Hercegowina oraz Serbia wchodziły w skład Jugosławii, a Polska, Czechy, Słowacja, Węgry, Rumunia⁴⁹⁰ oraz Bułgaria były politycznie zależne od decyzji zapadających na Kremlu, jako tzw. państwa „satelickie”⁴⁹¹. Wszystkie te państwa były więc częścią sowieckiego bloku komunistycznego, który prowadził bilateralne relacje z Chińską Republiką Ludową⁴⁹². Jednak, o ile trwały sojusz polityczno-militarny obu państw był niezbędny przed proklamowaniem ChRL w 1949 roku, o tyle już w okresie zimnowojennym zależności między oboma państwami stopniowo słabły⁴⁹³. Było to wynikiem odmiennego postrzegania i wdrażania w życie idei marksizmu-leninizmu, konfliktów personalnych oraz kolizyjnych kierunków obu polityk zagranicznych⁴⁹⁴. Dopiero upadek ZSRR wykreował nowe państwa w Europie Środkowo-Wschodniej przez co ewaluowała chińska percepcja tego regionu.

Według chińskiego politologa Kan Sijinga, EŚW była zbiorem państw będących przedmiotem a nie podmiotem polityki międzynarodowej. Ze względu na położenie pomiędzy mocarstwami, po końcu zimnej wojny i wyjściu ze strefy wpływu Związku

⁴⁸⁹ B. Kowalski, *Relacyjność... op. cit.*, s. 59.

⁴⁹⁰ Choć tylko do 1965 roku.

⁴⁹¹ B. Gruszczyński, *Chiński multilateralizm. Studium porównawcze współpracy Chin z Afryką i Europą Środkowo-Wschodnią*, praca magisterska, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2016, s. 33.

⁴⁹² P. Ciborek, *Multilateralizm w promowaniu relacji bilateralnych: polityka Chińskiej Republiki Ludowej wobec Bułgarii, Rumunii oraz Serbii w formacie 17+1*, rozprawa doktorska, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2022, s. 47.

⁴⁹³ M. Gzik, *Przyczyny zwycięstwa Komunistycznej Partii Chin w chińskiej wojnie domowej*, praca licencjacka, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2018.

⁴⁹⁴ C. Tubilewicz, *Taiwan and Post-Communist Europe: Shopping for Allies*, Routledge, Nowy Jork 2007.

Sowieckiego państwa regionu wykonały zwrot w stronę struktur zachodnich takich jak NATO i UE⁴⁹⁵. Ostatecznie, Analityk Ośrodka Studiów Wschodnich, Marcin Kaczmarek uważa, że obszar EŚW jest postrzegany przez Chińczyków, jako region postkolonialny, ponieważ definiuje się go jako – „swoiste przedpole Unii Europejskiej, obszar jej wpływów politycznych oraz gospodarczych, co w skrajnych przypadkach prowadzi do traktowania UE jako czynnika zewnętrznego wobec regionu”⁴⁹⁶.

GLOBALNE POŁUDNIE

Trzecia percepcja Chin na Europę Środkowo-Wschodnią koncentruje się na deskrypcji tego regionu jako Globalnego Południa, względem którego prowadzona jest polityka zgodna ze założeniami typowymi dla państw rozwijających się⁴⁹⁷. Pomimo, że władze ChRL uznały procesy demokratyczne zachodzące w państwach Europy Wschodniej po upadku ZSRR, to jednocześnie postrzegały je za państwa rozwijające się. Jak wskazuje Marcin Kaczmarek, ów paradoks można częściowo tłumaczyć tym, że – „chińscy eksperci mają trudności ze zrozumieniem istoty procesów, jakie dokonały się w regionie EŚW po 1989 roku, ponieważ widzą oni źródło przemian w presji Europy Zachodniej i nie dostrzegają wewnętrznej woli zmian w krajach EŚW”⁴⁹⁸. Taka percepcja jednoznacznie wskazuje, że Chińczycy postrzegają ten region jako niesamodzielny, a nawet zależny od decyzji zapadających w Brukseli⁴⁹⁹.

Znamienny przykład spojrzenia decydentów chińskich na EŚW, jako na obszar Globalnego Południa, przywołał sinolog Dominik Mierzejewski. Dostrzegł on, że były chiński premier Wen Jiabao podczas jednego z przemówień w ramach szczytu 16+1, użył sformułowania „ramię w ramię kroczymy naprzód”, które jest powszechnie stosowane przez chińską dyplomację wobec państw rozwijających się, czyli Globalnego Południa⁵⁰⁰. Co więcej, trzy lata później sam Xi Jinping potwierdził takie

⁴⁹⁵ Za: B. Kowalski, *Relacyjność... op. cit.*, s. 67. Org: K. Sijing, *Daguo zhengduo yige jiaodian – dui yi zhong lishi guaiquan de tan tan yuan*, [w:] *DongOu yanbian de lishi sikao*, Pekin 1997, s. 234.

⁴⁹⁶ M. Kaczmarek, *Chiny – Europa Środkowo-Wschodnia: „16+1” widziane z Pekinu*, Ośrodek Studiów Wschodnich (strona internetowa), 14.04.2015, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-04-14/chiny-europa-srodkowo-wschodnia-161-widziane-z-pekinu> [dostęp: 02.08.2024].

⁴⁹⁷ D. Mierzejewski, B. Kowalski, P. Ciborek, *op. cit.*, s. 55.

⁴⁹⁸ M. Kaczmarek, *op. cit.*

⁴⁹⁹ B. Kowalski, *Relacyjność... op. cit.*, s. 72.

⁵⁰⁰ D. Mierzejewski, *Między pragmatyzmem a konfucjańską moralnością: dezideologizacja retoryki chińskiej polityki zagranicznej w okresie reform*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, s. 277.

spojrzenie w swoim przemówieniu na szczycie w Pekinie. Stwierdził, że – „dotychczasowa współpraca Chin i EŚW otworzyła nową ścieżkę rozwijania relacji między Chinami i tradycyjnymi przyjaciółmi, wprowadzając innowacje do praktyki relacji pomiędzy Chinami i Europą ustanawiając nową platformę współpracy Południe-Południe, posiadającą cechy właściwe dla współpracy Północ-Południe”⁵⁰¹. Potwierdził to w wywiadzie Filip Šebok, analityk ds. relacji Chin z EŚW w czeskim Stowarzyszeniu Spraw Międzynarodowych: *przez Chiny współpraca jest postrzegana, jako „Południe-Południe” i to stworzyło pewne problemy. Jeżeli spojrzymy na Bałkany Zachodnie, to są one na zupełnie innym etapie rozwoju niż państwa V4. Nie można ich traktować jednakowo*⁵⁰².

Podsumowując, percepcja Europy Środkowo-Wschodniej przez Chińczyków sprowadza się do niezbyt trafnych – z europocentrycznego punktu widzenia – określeń takich jak obszar peryferyjny, postkolonialny oraz rozwijający się. Ponadto, w swoich przemówieniach członkowie KPCh regularnie podkreślają wspólną komunistyczną przeszłość Chin oraz państw EŚW, zdając się nie mieć na uwadze, że kraje Europy Wschodniej pozycjonują się jako część „zachodnich” struktur politycznych⁵⁰³. Świadczy to o tym, że – „chińscy decydenci uważają region Europy Środkowo-Wschodniej za polityczne i geograficzne peryferia Europy Zachodniej”⁵⁰⁴. Dlatego, gdy w następnym podrozdziale będę omawiał inicjatywę 16+1, należy już od samego początku mieć na uwadze, jak Chińska Republika Ludowa postrzegała ten region wdrażając multilateralny format współpracy w 2012 roku.

3.2. Ponadnarodowy wymiar relacji EŚW z Chinami w ramach inicjatywy 16+1

Po zdefiniowaniu tego jak Chińczycy, czyli twórcy narracji wobec Europy Środkowo-Wschodniej rozumieją znaczenie tego regionu, przybliżę czym jest format

⁵⁰¹ B. Kowalski, *Relacyjność... op. cit.*, s. 73.

⁵⁰² Wywiad z Filipem Šebokiem, kierownikiem projektów i pracownikiem naukowym ds. Chin w czeskim Stowarzyszeniu Spraw Międzynarodowych (AMO), pracującym również w China Observers in Central and Eastern Europe (CHOICE) oraz MapInfluenCE, komunikacja osobista, 15.12.2022.

⁵⁰³ R. Turcsányi, R. Qiaoan, *op. cit.*

⁵⁰⁴ B. Kowalski, *Relacyjność... op. cit.*, s. 74.

16+1, czyli ponadnarodowa choć *de facto* wielopoziomowa inicjatywa multilateralna zrzeszająca państwa regionu do współpracy pod chińskim „parasolem”. Tym samym zdefiniuję tenże format, jego cele oraz sposób funkcjonowania. Szczególną uwagę zwrócę na to, że 16+1 jest w istocie wielopoziomowym formatem współpracy. Spotkania przywódców państw odbywają się bowiem na zasadzie corocznych szczytów, w ramach międzypaństwowych kontaktów bilateralnych, ale również na płaszczyźnie subpaństwowych forów współpracy burmistrzów.

DEFINICJA ORAZ MOTYWY POWSTANIA FORMATU 16+1

Platforma 16+1 to międzynarodowa inicjatywa ChRL, ogłoszona w 2012 roku na szczycie w Warszawie, w celu usprawnienia współpracy politycznej, gospodarczej i międzyludzkiej z szesnastoma państwami Europy Środkowo-Wschodniej⁵⁰⁵. Według Chińczyków stworzenie takiej stałej inicjatywy pozwalało nadać relacjom odpowiedniego tempa oraz uczynić je bardziej dynamicznymi⁵⁰⁶. Natomiast według Marcina Kaczmarzkiego powodem utworzenia formatu 16+1 było – „dostrzeżenie przez Pekin zarówno wzrostu znaczenia państw regionu w Unii Europejskiej, jak i zmniejszenia różnic ideologicznych, które wcześniej hamowały współpracę”⁵⁰⁷. Ów różnice ideologiczne wynikały z faktu, że na początku XXI wieku dla Chińczyków priorytetem było urynkowanie gospodarki, wykreowanie chińskiej klasy średniej, dalsza legitymizacja władzy oraz współpraca z państwami sąsiedzkimi. Z kolei dla państw Europy Środkowo-Wschodniej najważniejsze było dołączenie do „zachodnich” struktur takich jak Unia Europejska oraz Pakt Północnoatlantycki (NATO)⁵⁰⁸. Obaj partnerzy nie stawiali więc na piedestale intensyfikacji wzajemnych relacji, które opierały się głównie na wymianie handlowej. Z ideologicznego punktu widzenia współpraca pomiędzy oboma bytami politycznymi byłaby ciężka do ustanowienia, nie wliczając do tego współpracy gospodarczej, która z reguły jest „ślepa” na pobudki ideowe.

⁵⁰⁵ A. Bachulska, *Format 17+1: mniej niż suma części*, Komentarz, Fundacja im. Stefana Batorego (strona internetowa), 31.07.2020, <https://www.batory.org.pl/publikacja/format-171-mniej-niz-suma-czesci/> [dostęp: 02.08.2024].

⁵⁰⁶ B. Gruszczyński, *op. cit.*, s. 57.

⁵⁰⁷ M. Kaczmarzki, *op. cit.*

⁵⁰⁸ R. Fürst, G. Pleschová, *Czech and Slovak Relations with China: Contenders for China's Favour*, *Europe-Asia Studies* 62:8, 2010, s. 1363-1381, <https://doi.org/10.1080/09668136.2010.504387>.

Niemniej, Europa Środkowo-Wschodnia była dla Chińczyków istotna, ponieważ jest położona „na trasie” Nowego Jedwabnego Szlaku i w kontekście tej inicjatywy mogła dać dostęp do istniejącej w EŚW infrastruktury transportowej, połączonej z Europą Zachodnią, co było równoznaczne z dotarciem do nowych rynków zbytu⁵⁰⁹. Ponadto, inicjatywa 16+1 to dla Chin możliwość budowania pozytywnego wizerunku na arenie międzynarodowej w oparciu o ideę pokojowego wzrostu, aby odwracać uwagę od kwestii ustrojowych, prawnych, społecznych oraz wewnętrznych⁵¹⁰. Natomiast analitycy z Ośrodka Spraw Azjatyckich uważają, że – „zadaniem formatu 16+1 jest kreowanie liderów współpracy z Chinami w regionie oraz określenie modeli współpracy gospodarczej na poziomie bilateralnym”⁵¹¹. Dlatego decydenci z KPCh postanowili wykorzystać wcześniej sprawdzone mechanizmy współpracy multilateralnej w odniesieniu do Europy Środkowo-Wschodniej, traktując każde państwo na tych samych zasadach, pomimo dzielących ich znacznych różnic⁵¹². Wcześniej taka strategia została zastosowana wobec Rosji i Azji Centralnej w ramach Szanghajskiej Organizacji Współpracy, wobec Afryki w ramach Forum Współpracy Chiny-Afryka (FOCAC) oraz względem Ameryki Łacińskiej na łamach Wspólnoty Państw Ameryki Łacińskiej i Karaibów (CELAC)⁵¹³. Chińczycy nakreślili więc strategię wobec Europy Środkowo-Wschodniej, która ujrzała światło dzienne w 2012 roku pod nazwą 16+1.

„Szesnastka” w nazwie inicjatywy oznacza państwa regionu a „jedyńka” Chiny. Dlaczego jednak władze w Pekinie uznają tylko szesnaście państw za część regionu Europy Środkowo Wschodniej? Wynika to z pobudek natury politycznej. Do formatu pierwotnie należały Albania, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Czarnogóra, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Macedonia Północna, Polska, Rumunia, Serbia, Słowacja, Słowenia i Węgry. Tym samym, Ukraina oraz Białoruś są uznawane przez KPCh za strefę wpływów rosyjskich, więc zdecydowano się nie włączać ich do inicjatywy⁵¹⁴. Natomiast Kosowo nie jest częścią formatu z dwóch ściśle powiązanych

⁵⁰⁹ A. Vangeli, *Belt and Road and China's Attempt at Region Building in Central-East and Southeast Europe*, Journal of Current Chinese Affairs 49:1, 2020, s. 14-32, <https://doi.org/10.1177/1868102620953439>.

⁵¹⁰ B. Gruszczyński, *op. cit.*, s. 58.

⁵¹¹ D. Mierzejewski, B. Kowalski, P. Ciborek, *op. cit.*, s. 7.

⁵¹² J. Jakóbowski, *Chinese-led Regional Multilateralism in Central and Eastern Europe, Africa and Latin America: 16 + 1, FOCAC, and CCF*, Journal of Contemporary China 27:113, 2018, s. 659-673, <https://doi.org/10.1080/10670564.2018.1458055>.

⁵¹³ G. Pleschová, *op. cit.*, s. 6.

⁵¹⁴ D. Mierzejewski, B. Kowalski, *op. cit.*, s. 11.

ze sobą powodów. Przede wszystkim państwo to nie jest uznawane międzynarodowo przez Państwo Środka, co wydaje się racjonalne, biorąc pod uwagę relacje ChRL z Republiką Chińską. Władze w Pekinie postrzegają Kosowo jako region separatystyczny Serbii, część tego państwa, a nie niezależny byt. Uznanie Kosowa zaprzeczałoby więc polityce jednych Chin, wedle której Tajwan jest również częścią tego państwa⁵¹⁵. Drugi z powodów jest powiązany z pierwszym, ponieważ udział państwa ze stolicą w Prisztinie w 16+1 nie byłby możliwy wspólnie z Serbią.

Wracając jeszcze do nazwy formatu, to często można się spotkać również z nazewnictwem 17+1 albo 14+1. 16+1 zamieniło się w 17+1, gdy wraz z początkiem 2019 roku do inicjatywy dołączyła Grecja. Pomimo geograficznej niezgodności tego państwa z obszarem Europy Środkowo-Wschodniej, Chińczycy postrzegali to państwo, jako mające podobne uwarunkowania, co pozostała szesnastka, czyli dostęp do infrastruktury transportowej (w przypadku Grecji – portów morskich)⁵¹⁶. Jednakże wraz z 2021 rokiem Litwa opuściła ten format w wyniku konfliktu z Chinami na skutek zmiany nazwy tajwańskiej placówki dyplomatycznej w Wilnie, czy wreszcie uznania przez Litwę prześladowań Ujgurów w ChRL za ludobójstwo⁵¹⁷. Oznaczało to powrót do nomenklatury 16+1. Jednakże kilka miesięcy później, solidarność z Litwą wykazały Łotwa oraz Estonia, które również wycofały się z inicjatywy. Tym samym, początkowe 16+1, a następnie 17+1, w chwili obecnej, czyli w 2024 roku zrzesza czternaście państw, czyli format nosi *de facto* nazwę 14+1⁵¹⁸.

Tym co według Chińczyków miało łączyć wszystkie te państwa, to bliżej niezdefiniowana komunistyczna przeszłość, co było dodatkowo racjonalizowane tożsamością granicy żelaznej kurtyny z obecną granicą państw członkowskich inicjatywy 16+1. Zgodnie ze słowami Bartosza Kowalskiego – „za pierwotny klucz doboru członków inicjatywy uznaje się przede wszystkim czynniki ideowe, w tym podkreślaną regularnie przez stronę chińską tradycyjną przyjaźń odnoszącą się do

⁵¹⁵ K. Mokrzycka, *Miały być inwestycje, został głównie PR. Chiny zmieniają swoją taktykę w Europie*, Wywiad z Przemysławem Ciborkiem, 300gospodarka.pl (strona internetowa), 07.11.2022, <https://300gospodarka.pl/wywiady/chiny-inwestycje-zagraniczne-w-europie-serbia-niemcy-polityka-gospodarcza> [dostęp: 02.08.2024].

⁵¹⁶ P. Ciborek, *op. cit.*, s. 90-91.

⁵¹⁷ M. Adamczyk, T. Matras, *Uwarunkowania oraz implikacje chińsko-litewskiego konfliktu handlowego*, Przegląd Geopolityczny 43, 2023, s. 124-140.

⁵¹⁸ Zostało to już wyjaśnione we wstępie mojej rozprawy doktorskiej, ale celem klaryfikacji chcę podkreślić, że w kontekście moich badań „patrzę” na oryginalną „szesnastkę” państw EŚW będących pierwotnie członkami inicjatywy 16+1. Dlatego na przestrzeni całej pracy referuję zagadnienia właśnie do 16+1, a nie stanu faktycznego, w którym obecnie znajduje się inicjatywa, czyli 14+1.

faktu, że państwa regionu były jednymi z pierwszych, które uznały dyplomatycznie ChRL w 1949 roku”⁵¹⁹. Jednak z europejskiego punktu widzenia ów tradycyjna przyjaźń oparta na wspólnej socjalistycznej przeszłości nie jest dobrze odbierana w Europie Wschodniej. Państwa tego regionu mają odmienną perspektywę definiowania socjalizmu, co jest oparte na doświadczeniach historycznych⁵²⁰.

Warto jeszcze raz podkreślić postrzeganie EŚW przez Chińczyków, jako obszaru, po pierwsze, peryferyjnego, drugorzędnego wobec Europy Zachodniej. Po drugie, postkolonialnego znajdującego się pomiędzy Moskwą a Waszyngtonem, ale będącym instrumentalnie wykorzystywanym przez Unię Europejską. Po trzecie, Globalnego Południa, czyli należącego do strefy państw rozwijających się. Te uwarunkowania świadczą o błędnie zaprojektowanej przez Chińczyków narracji wobec EŚW.

Tym samym powstanie 16+1 było odzwierciedleniem szeroko pojętego rozumienia przez Chińczyków tego, czym geograficznie oraz ideologicznie jest Europa Środkowo-Wschodnia. Jednak percepcja ta nie zakładała jakże ogromnego zróżnicowania państw regionu. Poczynając od faktu, że tylko część z nich ma status członka UE (11 państw) i NATO (12 państw)⁵²¹, to dzielą je również różnice gospodarcze, społeczne czy rozwojowe⁵²². Według typologii ONZ, w 2014 roku spośród siedemnastu ówczesnych członków formatu tylko Chiny były zaliczane do grona gospodarek rozwijających się, pięć państw bałkańskich definiowano jako gospodarki przejściowe, a jedenaście państw UE jako rozwinięte⁵²³. Ponadto Chińczycy dysponowali niewielką wiedzą o państwach regionu, szczególnie dotyczącą ich odrębnej tożsamości⁵²⁴.

Inicjatywa 16+1 jest też nazywana „koniem trojańskim” wymierzonym w Unię Europejską, choć Chińczycy zdecydowanie zaprzeczają tej retoryce podkreślając, że współpraca z EŚW koncentruje się na m.in. zacieśnianiu współpracy gospodarczej. Niemniej część państw Europy Zachodniej mogła tak postrzegać ten mechanizm

⁵¹⁹ B. Kowalski, *Relacyjność... op. cit.*, s. 71.

⁵²⁰ R. Turcsányi, R. Qiaoan, *op. cit.*, s. 400.

⁵²¹ D. Mierzejewski, B. Kowalski, P. Ciborek, *op. cit.*, s. 9.

⁵²² Y. Koyama, *(Balkans) Challenges facing the Western Balkans after the Global Financial Crisis: Focus on Serbia*, [w:] *The Unwinding of the Globalist Dream: EU, Russia and China* (red. S. Rosefielde), Routledge, Nowy Jork 2019, s. 4.

⁵²³ B. Kowalski, *Relacyjność... op. cit.*, s. 70.

⁵²⁴ L. Barauskaite, *Chinese foreign investments and economic relations with the Baltic Sea region countries*, Electronic Publications of Pan-European Institute, 2009, s. 16.

współpracy w chwili jego ogłoszenia, ponieważ nie da się zaprzeczyć, że jeszcze w pierwszych latach istnienia inicjatywy relacje poszczególnych państw regionu EŚW z Chinami znacznie się poprawiły. Jednakże analityczka m.in. China Observers, Alicja Bachulska, twierdzi, że takowe zbliżenia wynikały raczej z dynamiki wewnętrznej np. w Czechach aniżeli realizacji strategii mającej na celu współpracę z Chinami⁵²⁵. Podobną konstatację w swojej książce udowodnił Bartosz Kowalski, pisząc o prochińskim zwrocie prezydenta Zemana⁵²⁶.

Z drugiej jednak strony, w oczywisty sposób, wobec zdecydowanej antychińskiej retoryki narzuconej przez Komisję Europejską, Chiny starają się rozgrywać państwa członkowskie UE bilateralnie, jednocześnie utrzymując relacje z instytucjami unijnymi⁵²⁷. Począwszy od 2004 roku, państwa EŚW zaczęły wstępować w drodze akcesji do Unii Europejskiej⁵²⁸. Obecnie aż 11 państw EŚW należy do UE, a więc Chińczycy mogą bezpośrednio lobbować wśród nich swoje interesy względem Unii. ChRL liczyła też, że jeżeli w ramach UE dojdzie do tarć pomiędzy państwami członkowskimi, to będzie stanowiła alternatywę dla państw EŚW, które nie mają takiej pozycji w ramach organizacji, jak pozostałe państwa członkowskie z Europy Zachodniej⁵²⁹.

SPOSÓB FUNKCJONOWANIA FORMATU 16+1

Inicjatywa 16+1 opiera się na corocznych szczytach najwyższego szczebla, podczas których dyskutowane są kierunki wspólnej polityki. Do tej pory odbyło się dziewięć takich spotkań. W Warszawie w 2012 roku, w Bukareszcie w 2013 roku, w Belgradzie w 2014 roku, w Suzhou w 2015 roku, w Rydze w 2016 roku, w Budapeszcie w 2017 roku, w Sofii w 2018 roku, w Dubrowniku w 2019 roku oraz w Pekinie w 2021 roku⁵³⁰. Szczyt w 2020 roku nie odbył się z powodu pandemii

⁵²⁵ A. Bachulska, *op. cit.*

⁵²⁶ B. Kowalski, *Relacyjność... op. cit.*

⁵²⁷ G. Pleschová, *op. cit.*, s. 1.

⁵²⁸ W 2004 roku Polska, Słowacja, Słowenia, Czechy, Węgry, Litwa, Łotwa oraz Estonia uzyskały członkostwo w Unii Europejskiej.

⁵²⁹ G. Pleschová, *op. cit.*, s. 2.

⁵³⁰ Secretariat for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries, *Cooperation between China and Central and Eastern European Countries*, Secretariat for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries (strona internetowa), http://www.china-ceec.org/eng/ldrhwh_1/ [dostęp: 20.07.2024].

COVID-19⁵³¹. W ostatnich trzech latach takie spotkania nie były organizowane, co jest związane ze spadkiem znaczenia inicjatywy. Podczas każdego z takich spotkań nakreślano wytyczne stanowiące o celach współpracy na najbliższy rok ⁵³². Ostatecznie jednak, takie szczyty służyły Chińczykom do ogłaszania kierunków polityki ChRL.

Rzeczywiście, najwięcej o samej inicjatywie mówią komunikaty strony chińskiej ogłaszane po każdym corocznym szczycie, jak np. 12-punktowy plan przedstawiony przez chińskiego premiera Wen Jiabao w 2012 roku podczas ogłoszenia formatu. Nakreślił on obszar przedmiotowy dla funkcjonowania 16+1. Stanowił m.in. o promocji handlu i inwestycji, rozwijaniu współpracy finansowej, utworzeniu specjalnej linii kredytowej dla członków, współpracy w dziedzinie kultury, turystyki i badań, czy rozbudowie sieci transportowej⁵³³.

Format 16+1, upodabniając się do organizacji międzynarodowych posiada stałe instytucje. Jedną z nich, a zarazem najważniejszą, jest Stały Sekretariat ds. Współpracy Chiny-Europa Środkowo-Wschodnia, czyli organ wykonawczy. Podlega chińskiemu Ministerstwu Spraw Zagranicznych oraz Ministerstwu Handlu i koordynuje prace osiemnastu podległych mu jednostek po stronie chińskiej oraz innych ministerstw czy przedsiębiorstw państwowych. Organ ten zajmuje się również stałym kontaktem z przedstawicielami państw EŚW, przygotowaniem szczytów oraz implementacją postanowień ustalanych w ich trakcie⁵³⁴.

W 2014 roku podczas szczytu w Belgradzie powołana została Rada Biznesu 16+1. W jej skład wchodzi instytucje otoczenia biznesu z państw Europy Środkowo-Wschodniej oraz Chin. Celem bytności tej instytucji jest – „pobudzenie współpracy gospodarczej w obszarze wzajemnych inwestycji, handlu oraz współpracy technologicznej, jak również zrównoważenie wymiany gospodarczej pomiędzy jej członkami”⁵³⁵. Jednak, jak napisałem powyżej, funkcjonowanie inicjatywy 16+1 opiera się na corocznych szczytach państw członkowskich. Tym samym, w ramach formatu

⁵³¹ R. Furst, *China and Central Europe: cooperation in difficult times during the Covid-19 outbreak*, Journal of Chinese Economic and Business Studies 19:3, 2021, s. 181-196.

⁵³² P. Ciborek, *op. cit.*, s. 53.

⁵³³ Ibidem, s. 51-52.

⁵³⁴ B. Gruszczyński, *op. cit.*, s. 58.

⁵³⁵ PARP, *Spotkanie Rady Biznesu Chin oraz Państw Europy Środkowo-Wschodniej*, PARP (strona internetowa), 21.04.2015, https://www.parp.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=47287 [dostęp: 02.08.2024].

porozumienia mają charakter nieformalny oraz niewiążący, a ustalenia zapadają w ramach konsultacji lub negocjacji. Interakcje zachodzą na wielu różnych poziomach i angażują przywódców państw, urzędników oraz aktorów pozarządowych takich jak władze miast i regionów⁵³⁶.

Ostatnią, ale bardzo istotną cechą inicjatywy 16+1, którą chcę przybliżyć, jest zagadnienie „falszywego multilateralizmu”, czyli zdaniem wielu ekspertów immanentnego, choć niedosłownego atrybutu funkcjonowania formatu, jak i całej chińskiej dyplomacji. Przemysław Ciborek w swojej rozprawie doktorskiej przywołuje koncepcję multilateralizmu, jako „narzędzia dla słabych”⁵³⁷. Zakłada ona, że – „państwa mają poszukiwać umów o współpracy wielostronnej, ponieważ same nie są w stanie wyegzekwować własnych interesów, tym samym poszukując pomocy u innych aktorów sceny międzynarodowej”⁵³⁸.

Taki obraz EŚW podzielają Chińczycy wedle, których ustanowienie platformy 16+1 miało być ratunkiem dla państw regionu przed niedziałającą integracją europejską. Natomiast analityk OSW ds. Chin, Jakub Jakóbowski, wskazuje, że – „charakterystyka chińskich formatów wielostronnych jest nominalnie multilateralna, ponieważ oferują platformy dla rozmów międzyrządowych i są koordynowane z dość spójnym wzrostem instytucjonalizacji, niemniej w praktyce są one używane do rozwoju stosunków bilateralnych z poszczególnymi państwami formatu”⁵³⁹. Sam Bartosz Kowalski, wielokrotnie przywoływany przeze mnie w tym opracowaniu, powiedział: *teraz wszystkie kontakty [po 2021 roku] w 16+1 są bilateralne. Multilateralizm w tym formacie to czysta fikcja*⁵⁴⁰. Ostatecznie Tamas Matura, dyrektor Central and Eastern European Center for Asian Studies, podczas wywiadu potwierdził fakt istnienia fałszywego multilateralizmu w dyplomacji chińskiej: *16+1 od zawsze było dwustronną rzeczywistością. Lepszą nazwą inicjatywy byłoby 1+1 pomnożone szesnaście razy*⁵⁴¹.

⁵³⁶ J. Jakóbowski, *op. cit.*, s. 672.

⁵³⁷ C. Bouchard, J. Peterson, *Conceptualising Multilateralism. Can We All Just Get Along?*, Mercury 2011.

⁵³⁸ P. Ciborek, *op. cit.*, s. 32.

⁵³⁹ Za: Ibidem, s. 32. Org: J. Jakóbowski, *op. cit.*, s. 661.

⁵⁴⁰ Wywiad z dr. Bartoszem Kowalskim, adiunktem w Katedrze Studiów Azjatyckich na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, komunikacja osobista, 18.01.2023.

⁵⁴¹ Wywiad z dr. Tamasem Maturą, dyrektorem Central and Eastern European Center for Asian Studies oraz adiunktem na Uniwersytecie Korwina w Budapeszcie, komunikacja osobista, 16.12.2022.

Podsumowując, z perspektywy Chińczyków, 16+1 to optymalny format, który pozwala utrzymywać relacje z aż szesnastką państw w „jednym miejscu” w ramach chińskiej idei wertykalnego multilateralizmu⁵⁴². To zjawisko można zdefiniować jako używanie mechanizmów polityki zagranicznej wynikających z wewnętrznych doświadczeń politycznych Chin, których ostatecznym celem jest zabezpieczenie nadrzędnej pozycji Pekinu w danej organizacji⁵⁴³. Ponadto obecność przywódców EŚW w jednym miejscu może podsycać ich rywalizację o chińskie względy, co aż nazbyt widocznie przypomina kreowanie przez KPCh rywalizacji wśród chińskich miast i prowincji o względy Pekinu⁵⁴⁴.

3.3. Stan inicjatywy 16+1 w 2024 roku

Stan formatu 16+1 w chwili obecnej najlepiej oddają słowa Andreei Brînzy, która określiła go mianem „mechanizmu zombie”⁵⁴⁵. W tym jakże dźwięcznym sformułowaniu chodzi o to, że inicjatywa jest *de facto* martwa, ale wciąż wykazuje pewne oznaki życia, czyli od czasu do czasu pojawia się w narracji chińskich polityków bądź dyplomatów⁵⁴⁶. Sama Andreea Brînză podczas wywiadu powiedziała, że: *to inicjatywa, która nic nie przynosi, ale której rząd chiński nie pozwolić umrzeć, ponieważ nie jest skłonny do uznania swoich niepowodzeń*⁵⁴⁷. Na taki obraz platformy 16+1 w chwili obecnej składają się czynniki takie jak niespełnienie chińskich obietnic inwestycyjnych oraz europejskich nadziei pokładanych w projekcie, niski poziom inwestycji w poszczególnych państwach EŚW, stale niepomniejszający się deficyt handlowy⁵⁴⁸ oraz rywalizacja Chińskiej Republiki Ludowej ze Stanami Zjednoczonymi, która wymusiła zmiany w europejskiej polityce bezpieczeństwa⁵⁴⁹. Dodatkowo,

⁵⁴² D. Mierzejewski, B. Kowalski, J. Jura, *op. cit.*, s. 652-668.

⁵⁴³ Ibidem, s. 655.

⁵⁴⁴ D. Mierzejewski, *China's Provinces...* *op. cit.*

⁵⁴⁵ A. Brînză, *How China's 17+1 Became a Zombie Mechanism*, The Diplomat (strona internetowa), 10.02.2021 <https://thediplomat.com/2021/02/how-chinas-171-became-a-zombie-mechanism/> [dostęp: 02.08.2024].

⁵⁴⁶ Economic and Commercial Office in Hungary, *Keynote Speech by Chinese President Xi Jinping at the China-CEEC Summit*, Ministerstwo Handlu ChRL (strona internetowa), 10.02.2021, <http://hu.mofcom.gov.cn/article/speeches/202102/20210203038516.shtml> [dostęp: 02.08.2024].

⁵⁴⁷ Wywiad z dr Andreeą Brînză, *op. cit.*

⁵⁴⁸ A. Jaklić, M. Svetličić, *op. cit.*, s. 83-100.

⁵⁴⁹ M. Przychodniak, *Koniec złudzeń w relacjach ChRL i państw Europy Środkowej*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych (strona internetowa), 25.07.2023, s. 1-2,

pomimo wkładu znacznej ilości środków, choć niekoniecznie w oczekiwany sposób, odpowiadający potrzebom państw EŚW, percepcja Chin znacznie pogorszyła się w regionie (za wyjątkiem Serbii i Węgier⁵⁵⁰), szczególnie wobec jawnego wsparcia rosyjskiego reżimu w agresji na niepodległą Ukrainę⁵⁵¹ oraz w obliczu strategicznego partnerstwa na linii Pekin-Moskwa⁵⁵².

W tym podrozdziale, scharakteryzuję ogólnie powody degradacji znaczenia inicjatywy w kontekście oczekiwań państw EŚW w momencie jej powstania w 2012 roku. Następnie, dokonam bardziej szczegółowej analizy posługując się, moim zdaniem, najciekawszymi przykładami relacji bilateralnych z państwami EŚW, których przebieg poskutkował pośrednio bądź bezpośrednio utratą zainteresowania współpracą w ramach 16+1⁵⁵³. Krótko scharakteryzuję też subpaństwowy wymiar formatu 16+1, ponieważ pod jego „parasolem” organizowane są spotkania burmistrzów. Jednak, moim zdaniem, są one narzędziami czysto propagandowymi, mającymi pokazać, że inicjatywa wciąż jeszcze funkcjonuje, choć „tylko” na lokalnym poziomie. Aby dochować naukowej uczciwości pokrótce opiszę również wybrane przykłady relacji chińsko-serbskich oraz chińsko-węgierskich, ponieważ tylko te dwa państwa utrzymują obecnie przyjacielskie relacje z ChRL i są jedynymi przykładami sukcesu inicjatywy 16+1 – przynajmniej w teorii, ponieważ dobre relacje są wynikiem kontaktów bilateralnych oraz polityk wewnętrznych w tych dwóch państwach.

OD „CHIŃSKIEGO MARZENIA” DO „CHIŃSKIEGO KOSZMARU”, CZYLI PRZYCZYNY DEGRADACJI FORMATU 16+1

Aby znaleźć odpowiedź na pytanie dlaczego obecnie inicjatywa 16+1 jest nieefektywnym formatem współpracy multilateralnej, należy skoncentrować się na kilku przyczynach. Część z nich była zależna od Chińczyków, a część nie wynikała

<https://www.pism.pl/publikacje/koniec-zludzen-w-relacjach-chrl-i-panstw-europy-srodkowej> [dostęp: 02.08.2024].

⁵⁵⁰ M. Przychodniak, *op. cit.*

⁵⁵¹ I. Karásková et al., *Backing Russia on Ukraine: China's Messaging in Central and Eastern Europe*, Briefing Paper, China Observers in Central and Eastern Europe (strona internetowa), 04.05.2022, <https://chinaobservers.eu/backing-russia-on-ukraine-chinas-messaging-in-central-and-eastern-europe/> [dostęp: 02.08.2024].

⁵⁵² M. Bogusz, J. Jakóbowski, W. Rodkiewicz, *Oś Pekin-Moskwa. Fundamenty asymetrycznego sojuszu*, Raport Ośrodka Studiów Wschodnich, Warszawa 2021, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/raport-osw/2021-11-15/os-pekini-moskwa>.

⁵⁵³ D. Mierzejewski, B. Kowalski, *op. cit.*, s. 5.

wprost z prowadzonej przez nich polityki. Przede wszystkim w ocenach wybranych państw formatu 16+1 dominuje poczucie rozczarowania wynikającego z dotychczasowych efektów współpracy Chinami, czyli niski wolumen inwestycji oraz rosnący deficyt w handlu zagranicznym⁵⁵⁴. Również i media w państwach EŚW wielokrotnie w negatywny sposób komentowały wydarzenia międzynarodowe z udziałem Komunistycznej Partii Chin jak np. siłowe tłumienie protestów w Hongkongu w 2019 roku, co przełożyło się na negatywną ocenę opinii publicznej o Państwie Środka⁵⁵⁵.

Badanie Lai Suetyi oraz Cai Yidong, dotyczące percepcji Chin w Europie Środkowo-Wschodniej w oparciu o dane Eurobarometru, zidentyfikowało kilka ważnych prawidłowości. Po pierwsze, nie wykazało ono żadnego pozytywnego wpływu inicjatywy 16+1 na wizerunek Chin wśród krajów Europy Środkowo-Wschodniej⁵⁵⁶. Po drugie, zdiagnozowało brak wpływu formatu na powiększanie się przepaści pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej w ramach 16+1 a państwami nieczłonkowskimi UE. Prowadzi to do konstatacji, że inicjatywa nie zbudowała wspólnej tożsamości członków, ani nie pomogła Chinom w budowaniu wizerunku wiarygodnego partnera dla państw Europy Środkowo-Wschodniej⁵⁵⁷. Wreszcie, po trzecie – „opinia publiczna w sześciu ankietowanych państwach UE, w tym Polska i Węgry, uznały, że chiński rząd nie szanuje wolności swoich obywateli, a więc format 16+1 nie ukształtował tożsamości Chin jako ekonomicznej, politycznej i normatywnej alternatywy dla UE dla państw Europy Środkowo-Wschodniej”⁵⁵⁸.

Wydaje się też, że od początku władze ChRL potraktowały region EŚW „po macoszemu”. Potwierdziła, to Andreea Brînză, która powiedziała, że: *region Europy Wschodniej od początku był tematem marginalnym w agendzie polityki zagranicznej Chin. Sieć 16+1 została stworzona bardziej, aby umożliwić premierowi lub ministrowi spraw zagranicznych jednoczesną współpracę z wieloma krajami regionu i uniknąć czasochłonnych wycieczek* ⁵⁵⁹. Podobne wnioski wysnuł Damir Josipovič ze Słoweńskiego Instytutu Studiów Etnicznych, który wskazał, że: *problemem 16+1 od*

⁵⁵⁴ D. Mierzejewski, B. Kowalski, P. Ciborek, *op. cit.*, s. 7.

⁵⁵⁵ E. Kavaliski, *op. cit.*, s. 86.

⁵⁵⁶ L. Suetyi, C. Yidong, *Mapping perception of China in Central and Eastern Europe*, Asia Europe Journal 20, 2021, s. 313, <https://doi.org/10.1007/s10308-021-00607-5>.

⁵⁵⁷ Ibidem, s. 326.

⁵⁵⁸ Ibidem.

⁵⁵⁹ Wywiad z dr Andreeą Brînză, *op. cit.*

początku było to, że nie był to stabilny sojusz. Inicjatywa została zaprojektowana oraz stworzona w pośpiechu na skutek kryzysu finansowego w 2008 roku. Państwa EŚW były zadłużone i to właśnie w tym Chińczycy wyczuli szansę⁵⁶⁰. Podsumował to Filip Šebok mówiąc: *państwa w regionie oczekiwały naprawdę dużego zaangażowania Chin, to się nie udało i moim zdaniem takie oczekiwania już od samego początku były nierealne*⁵⁶¹.

Marginalne potraktowanie Europy Wschodniej w odniesieniu do Europy Zachodniej znalazło potwierdzenie w twardych danych. Według raportu *think tanku* Mercator Institute for China Studies (MERICS) z 2019 roku łączna wartość chińskich inwestycji w dwunastu państwach EŚW należących do 16+1 w latach 2000-2019 wyniosła niecałe 9,5 miliarda euro. Dla porównania w tym okresie w samych Niemczech strona chińska zainwestowała prawie 23 miliardy euro, a we Włoszech niemalże 16 miliardów. Tym samym, uzależnienie tego regionu od chińskiej gospodarki jest prawdopodobnie najniższe w całej Europie i może świadczyć, że format 16+1 nie spełnia swojej zapowiadanej funkcji⁵⁶².

Natomiast David Castrillón-Kerrigan w swoim artykule naukowym, powołując się na dane z American Enterprise Institute, wyszczególnił z podziałem na państwa wielkość chińskich inwestycji oraz udziału w kontraktach budowlanych (Tabela 10)⁵⁶³.

Tabela 10. Chińskie inwestycje i udział w kontraktach budowlanych w EŚW (2009-2019)

Państwo	Wartość (w miliardach dolarów)
Czechy	0.96
Węgry	4.67
Polska	2.18
Słowacja	-
Estonia	-
Łotwa	0.11
Litwa	-
Bułgaria	0.46
Chorwacja	0.69
Rumunia	2.11
Słowenia	2.18
Albania	-
Bośnia i Hercegowina	1.44
Czarnogóra	1.22
Macedonia Północna	0,65

⁵⁶⁰ Wywiad z dr. Damirem Josipovičem, starszym pracownikiem naukowym w Słoweńskim Instytucie Studiów Etnicznych (IES), komunikacja osobista, 10.12.2022.

⁵⁶¹ Wywiad z Filipem Šebokiem, *op. cit.*

⁵⁶² A. Bachulska, *op. cit.*

⁵⁶³ D. Castrillón-Kerrigan, *op. cit.*, s. 76-77.

Serbia	6.80
Łącznie	23.47

Źródło: Castrillón-Kerrigan, s. 77.

Jak więc doskonale widać, Węgry oraz Serbia okazały się największymi beneficjentami chińskich inwestycji. Z kolei Słowacja, Estonia, Litwa oraz Albania, wedle powyższych danych, w ogóle nie skorzystały na chińskich inwestycjach budowlanych w Europie Środkowo-Wschodniej. Co ciekawe, łącznie ponad 43% całości inwestycji zostało ulokowanych w państwach Bałkanów Zachodnich. Wyjaśnienia należy szukać w dwóch powodach. Po pierwsze, są to rynki stosunkowo słabo rozwinięte, ale posiadające duże potrzeby inwestycyjne w infrastrukturze. Po drugie, państwa Bałkanów Zachodnich nie są członkami UE, co oznacza, że nie mają dostępu do pełni unijnych zasobów finansowych⁵⁶⁴.

Oprócz niespełnionych obietnic oraz braku odpowiedniej podbudowy ideologicznej formatu, współpracę z Chinami w regionie zastopowały również kwestie związane z architekturą bezpieczeństwa w Europie oraz obecnością amerykańską. Zdiagnozował to m.in. Marcin Przychodniak, analityk Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych – „reakcja ChRL na rosyjską agresję na Ukrainę blokuje możliwości rozwoju jej relacji z większością państw Europy Środkowej. Nie należy oczekiwać ożywienia formatu 14+1 czy inicjatywy Pasa i Szlaku w regionie. Wizyty dwóch wysłanniczek chińskiego MSZ do Europy Środkowej nie zakończyły się sukcesem. Chińskie zapowiedzi pogłębienia współpracy mają charakter wyłącznie propagandowy. Pozostaną projektami fasadowymi, utrzymywanymi ze względu na kwestie wizerunkowe, istotne dla ChRL”⁵⁶⁵. W trakcie wywiadu potwierdził to Bartosz Kowalski: *w 2017 roku, po wygranej Donalda Trumpa w wyborach, Amerykanie zaczęli mocniej naciskać na państwa EŚW w kwestiach dotyczących bezpieczeństwa sieci 5G. Większość rządów podpisała taką umowę, z czego np. Rumunia wprost wspomniała w niej o Huawei. Był to dla Chin jasny sygnał polityczny*⁵⁶⁶.

Odzwierciedlają to również stosunki bilateralne Chin z Rumunią. Andreea Brînză podczas rozmowy powiedziała mi, że: *Rumunia jest zagorzałym sojusznikiem*

⁵⁶⁴ M. Charokopos, *Infrastructure networks in the Western Balkans: A tug-of-war between EU and China?*, European University Institute (strona internetowa), 19.05.2021, <https://euiideas.eui.eu/2021/05/19/infrastructure-networks-in-the-western-balkans-a-tug-of-war-between-eu-and-china/> [dostęp: 02.08.2024].

⁵⁶⁵ M. Przychodniak, *op. cit.*

⁵⁶⁶ Wywiad z dr. Bartoszem Kowalskim, *op. cit.*

USA i w ciągu ostatnich kilku lat rozpoczęła politykę decouplingu od Chin. W latach 2013-2014 bilateralne stosunki były bliższe, gdy Rumunia była gospodarzem ówczesnego szczytu 16+1 i podpisała kilkanaście protokołów ustaleń z Chinami w sprawie projektów energetycznych, prowadząc jednocześnie rozmowy na temat innych projektów infrastrukturalnych jak koleje dużych prędkości czy autostrady. Żadne z nich nie doszło do skutku. Dlatego Rumunia zmieniła swoje stanowisko wobec Chin i anulowała całe chińskie zaangażowanie w ważne projekty takie jak budowa elektrowni jądrowej Cernavodă. Zatem poza kilkoma inwestycjami prywatnych chińskich przedsiębiorstw, z których żadna nie jest duża, nie ma godnego uwagi przykładu wspólnego projektu lub współpracy⁵⁶⁷.

Spadek znaczenia relacji w ramach 16+1 potwierdza też przykład kontaktów chińsko-chorwackich. Davor Ivo Stier, m.in. były Minister Spraw Zagranicznych Chorwacji, podczas wywiadu wskazał kilka czynników, przez które doszło do rozłamu stosunków. Przede wszystkim rząd Chorwacji prowadzi swoją politykę zagraniczną w zgodzie z założeniami strategii Komisji Europejskiej wobec Chin, w której te są definiowane jako „partner, konkurent oraz systemowy rywal”: *Chorwacja dostosowuje się do polityki UE, formułując własną strategię zagraniczną zgodną z tą potrójną definicją ChRL, jako państwa*⁵⁶⁸. Ostatnimi laty, w obliczu rosnącej konkurencji w zakresie bezpieczeństwa pomiędzy Chinami a Stanami Zjednoczonymi, a tym samym Chinami a „Zachodem”, coraz bardziej wyraźnie uwypukla się wymiar systemowej rywalizacji. Davor Ivo Stier dodał: *byłem na ceremonii otwarcia mostu współfinansowanego przez Chińczyków, ale ze strony chińskiej nie było żadnej fizycznej obecności przedstawicieli władz bądź rządu. Myślę, że świadczy to w pewnym sensie o zmianie stosunków i o tym, że konkurencja w zakresie bezpieczeństwa, a zatem wymiar rywalizacji systemowej, staje się coraz bardziej widoczna w ciągu ostatnich dwóch lat*⁵⁶⁹.

Na ten niezbyt pozytywny obraz stosunków chorwacko-chińskich wpływał też moment ogłoszenia inicjatywy 16+1 w 2012 roku. Chorwacja uzyskała status państwa członkowskiego Unii Europejskiej w 2013 roku, a więc w chwili ogłaszania chińskiego

⁵⁶⁷ Wywiad z dr Andreeą Brînză, *op. cit.*

⁵⁶⁸ Wywiad z Davorem Ivo Stierem, posłem krajowym, eurodeputowanym VII i VIII kadencji, a od 2016 do 2017 roku wicepremierem oraz Ministrem Spraw Zagranicznych i Europejskich Chorwacji, komunikacja osobista, 04.01.2023.

⁵⁶⁹ Ibidem.

formatu była skoncentrowana na spełnieniu wymogów akcesyjnych, a nie wnikaniem się w nową multilateralną inicjatywę. Dlatego moment ogłoszenia 16+1 był niefortunny, ponieważ każde państwo Europy Środkowo-Wschodniej znajdowało się wtedy w innej sytuacji politycznej, a koniec końców z perspektywy ChRL, zostało potraktowane jednakowo. Davor Ivo Stier powiedział: *myślę, że Chorwacja w 2012 roku nie była zbyt świadoma, że została zaproszona do 16+1. Dopiero w 2016 roku po raz pierwszy uczestniczyliśmy na szczycie inicjatywy na szczęblu premiera. Priorytetem wszystkich w Chorwacji przed 2013 rokiem było przede wszystkim przystąpienie do UE, a potem cała administracja publiczna włożyła ogromny wysiłek, aby prawidłowo funkcjonować w ramach Unii Europejskiej. Chorwacja nie ma na tyle zasobów, aby prowadzić wielowektorową politykę zagraniczną jednocześnie*⁵⁷⁰.

Co więcej, o tracącej na znaczeniu roli inicjatywy 16+1 świadczą zachowania rządów państw Europy Środkowo-Wschodniej tj. celowe obniżanie rangi dyplomatycznej podczas corocznych szczytów⁵⁷¹. Moim zdaniem najbardziej dobitny przykład obrazuje zachowanie premiera Polski, Mateusza Morawieckiego, który zamiast pojechać na szczyt 16+1 w Sofii w 2018 roku, wybrał uczestnictwo w pielgrzymce na Jasnej Górze. Na szczycie Polskę reprezentował wtedy wicepremier Jarosław Gowin⁵⁷².

Richard Turcsányi w swoim krytycznym artykule o niezwykle adekwatnej nazwie „China and the Frustrated Region: Central and Eastern Europe's Repeating Troubles with Great Powers”, dotyczącym inicjatywy 16+1, wskazuje, że obecnie panuje w niej stagnacja. Przez taki obrót spraw liderzy państw Europy Środkowo-Wschodniej są niechętni przeznaczaniu dalszego kapitału politycznego na rozwój relacji z Chinami w ramach tego formatu. Jednakże badacz twierdzi, że istnieje niewielkie prawdopodobieństwo tego, iż ta inicjatywa przestanie istnieć. Argumentuje to tym, że – „raz w roku możliwość zrobienia sobie zdjęcia z Przewodniczącym ChRL bądź innymi przywódcami nadal ma swoją wartość dla większości przywódców w EŚW”⁵⁷³. Zdanie to zdaje się dzielić Anastas Vangelis, który również nie jest tak sceptyczny w ocenie przyszłości 16+1. Podczas rozmowy powiedział, że: *format stworzył nowe możliwości*

⁵⁷⁰ Ibidem.

⁵⁷¹ R. Turcsányi, *op. cit.*, s. 70.

⁵⁷² J. Ciesielska-Klikowska, *The Belt and Road Initiative and Its Implications for Poland*, [w:] *A Geopolitical Assessment of the Belt and Road Initiative* (red. C. Moldicz), Budapest Business School, Budapeszt 2020, s. 66.

⁵⁷³ R. Turcsányi, *op. cit.*, s. 70.

*dla państw EŚW, otworzył też nowe kanały komunikacji z Chinami. Być może, gdy skończy się kryzys finansowy i jeżeli obecność USA w Europie się zmniejszy, to powrót do współpracy z ChRL będzie możliwy*⁵⁷⁴.

Sami Chińczycy nie porzucają jednak nadziei na sukces współpracy z EŚW, planując „nowe otwarcie” w relacjach, które będzie miało jednak inną charakterystykę oraz priorytety. Władze KPCh podchodzą do oceny współpracy z Europą Wschodnią bardziej optymistycznie twierdząc, że kooperacja w znacznym stopniu pobudziła europejskie gospodarki. Co więcej, Chińczycy zwrócili uwagę jak ich inwestycje m.in. w port w Pireusie, linię kolejową Belgrad-Budapeszt oraz pociągi towarowe regularnie wysyłane do Europy, pomogły wielu państwom stać się ważnymi *hubami* komunikacyjnymi. Przyszłość relacji ChRL-EŚW ma być jednak zdominowana przez – „przyjazne dla środowiska projekty infrastrukturalne, inwestycje w energię odnawialną oraz przyjmowanie zielonych technologii”⁵⁷⁵.

„ŚWIATŁO W TUNELU”, CZYLI SUBPAŃSTWOWY WYMIAR FORMATU 16+1

Podkreślając argument, że stosunki międzynarodowe należy analizować z perspektywy wielopoziomowej, to celem tego podrozdziału jest zwrócenie uwagi na fakt, iż w ramach formatu 16+1 funkcjonował mechanizm spotkań na szczeblu regionalnym i lokalnym. Całościowo inicjatywa ta ma więc wielopoziomowy charakter. Operowała bowiem na szczeblu ponadnarodowym (coroczne szczyty państw członkowskich), narodowym (bilateralne relacje ChRL z państwami EŚW) oraz właśnie subpaństwowym (fora regionalne/lokalne). Ostatni szczyt w ramach inicjatywy 16+1 odbył się w 2021 roku w Pekinie, co oznacza, że od trzech lat format ten nie funkcjonuje w pierwotnie zaplanowanych ramach. Jednak na szczeblu subpaństwowym forum przedstawicieli regionów odbyło się jeszcze w 2023 roku w Ningbo⁵⁷⁶. Może to świadczyć o fakcie, że po pierwsze – lokalny kanał kontaktów

⁵⁷⁴ Wywiad z dr. Anastasem Vangelim, *op. cit.*

⁵⁷⁵ L. Xuanmin, *China-CEE BRI cooperation expected to become 'deeper,' 'greener' in next stage*, Global Times (strona internetowa), 17.10.2023, <https://www.globaltimes.cn/page/202310/1300049.shtml> [dostęp: 07.08.2024].

⁵⁷⁶ CGTN, *China-CEEC Mayors Forum opens in Ningbo*, CGTN (strona internetowa), 17.05.2023, <https://news.cgtn.com/news/2023-05-17/China-CEEC-Mayors-Forum-opens-in-Ningbo-1jSXu39GN9K/index.html> [dostęp: 08.08.2024].

przetrwiał pomimo „kłopotów” całej inicjatywy oraz po drugie – relacje na szczeblu subpaństwowym podtrzymują kontakty EŚW z Chinami oraz mogą stanowić „furtkę” do nowego otwarcia relacji ponadnarodowych w przyszłości⁵⁷⁷.

Wspomniane wcześniej forum w Ningbo (*The China-Central and Eastern European Countries (CEEC) Mayors Forum*) zgromadziło 22 przedstawicieli z miast EŚW oraz 32 delegatów miejskich z 14 chińskich prowincji wraz z ekspertami, naukowcami oraz przedsiębiorcami. Tematem rozmów, zgodnie z chińskim „nowym otwarciem”, były kwestie dotyczące zielonego i niskoemisyjnego przemysłu oraz promowanie zrównoważonego rozwoju⁵⁷⁸. Identyczna inicjatywa w tym samym mieście odbyła się w 2019 roku. Wtedy udział wzięło 23 urzędników z miast EŚW oraz przedstawiciele z Hefei, Shaoxing i Zhoushan. Burmistrz Ningbo, Qiu Dongyao, wygłosił przemówienie, podczas którego podkreślił rolę współpracy w ramach innowacji, gospodarki, handlu, inwestycji, cyfryzacji oraz budowy *smart cities*. Wspomniał też o istotnej roli turystyki, ponieważ – „w 2018 roku ponad 1,4 miliona chińskich turystów odwiedziło EŚW, a 350 tysięcy obywateli EŚW odwiedziło Chiny”⁵⁷⁹. Pierwsza edycja forum w Ningbo odbyła się zaś w 2018 roku, na którym została podkreślona rola pogłębienia współpracy regionalnej i wspólnego opracowania polityki Inicjatywy Pasa i Szlaku. Po raz kolejny padły hasła o – „budowaniu platformy współpracy na zasadach przyjaźni, współpracy, rozwoju i wzajemnych korzyści”⁵⁸⁰.

Kolejną flagową inicjatywą subpaństwową w ramach 16+1 jest Forum Burmistrzów Stolic Chin i Europy Środkowo-Wschodniej. Pierwsza edycja *China-CEEC Capital Mayors Forum* odbyła się w 2016 roku w Sofii, druga w 2017 w Podgoricy a trzecia w 2018 roku w Belgradzie⁵⁸¹.

⁵⁷⁷ Zostanie to przeze mnie udowodnione w następnym rozdziale, w którym na podstawie badań empirycznych dowiodę znaczną skalę kontaktów subpaństwowych EŚW z Chinami.

⁵⁷⁸ CGTN, *op. cit.*

⁵⁷⁹ Zhejiang China, *China-CEEC cooperation achievements hailed at mayors forum*, Zhejiang China (strona internetowa), 07.06.2019, http://www.ezhejiang.gov.cn/2019-06/07/c_381081.htm [dostęp: 08.08.2024].

⁵⁸⁰ Ningbo, China, *Mayors forum to deepen China-CEEC cooperation*, Ningbo, China (strona internetowa), 08.06.2018, https://regional.chinadaily.com.cn/ningbo/2018-06/08/c_241058.htm [dostęp: 08.08.2024].

⁵⁸¹ M. Musabelliu, *Albania external relations briefing: 4th China-CEEC Capital Mayors Forum held in Tirana*, China-CEE Institute (strona internetowa), 06.12.2019, <https://china-cee.eu/2019/12/06/albania-external-relations-briefing-4th-china-ceec-capital-mayors-forum-held-in-tirana/> [dostęp: 08.08.2024].

Natomiast w 2019 roku odbyła się już czwarta odsłona *China-CEEC Capital Mayors Forum* w Tiranie pod hasłem „zrównoważony rozwój miast”⁵⁸². Udział w nim wzięli przedstawiciele m.in. stolicy Albanii, Sarajewa, Podgoricy, Skopje, Belgradu oraz wiceburmistrz Pekinu. Podczas szczytu duży nacisk został położony na relacje albańsko-chińskie, co podkreślił ambasador Chin w Albanii – „dzięki współpracy w ramach Inicjatywy Pasa i Szlaku oraz ram Chiny-EŚW, relacje między Albanią a Chinami rozwijają się szybko oraz stabilnie”⁵⁸³. Forum zwieńczyło podpisanie wspólnej deklaracji, w której strony zgodziły się promować udoskonalone rozwiązania zarządzania miastem oraz traktować *China-CEEC Capital Mayors Forum* jako platformę do wymiany doświadczeń w zakresie zarządzania miastem. Uczestnicy wyrazili także poparcie dla współpracy akademickiej, wymiany młodzieży oraz gospodarczej⁵⁸⁴.

W 2021 roku miało miejsce *5th China-CEEC Capital Mayors Forum*, ale tym razem w Sarajewie, podczas której obecni byli przedstawiciele m.in. Tirany, Belgradu, Aten, Podgoricy i Bukaresztu. Z obecnymi zdalnie połączył się Chen Jining, czyli burmistrz Pekinu. Wygłosił on przemówienie podkreślając kilka istotnych kwestii dotyczących przyszłości kooperacji Chin z EŚW. Po pierwsze podkreślił, że – „Pekin zobowiązuje się do dążenia do większego otwarcia, zwiększenia łączności, komplementarności z innymi miastami oraz wzmocnienia odporności w rozwoju i współpracy”. Podkreślona też została istotna kwestia związana z dalszym przeciwdziałaniem pandemii COVID-19 w ramach wielostronnej współpracy medycznej. Kolejno, wyrażona została chęć – „wzmocnienia współpracy naukowej i technologicznej w zakresie badań podstawowych, zmian klimatu, ochrony ekologicznej i środowiska, ułatwiając współpracę w zakresie innowacyjnych projektów oraz wymiany talentów technologicznych”. Po trzecie natomiast, zaznaczone zostało doniosłe znaczenie – „międzynarodowej współpracy w zakresie oszczędzania energii i redukcji emisji dwutlenku węgla oraz promowania zielonego oraz zrównoważonego

⁵⁸² Ibidem.

⁵⁸³ Xinhua, *Albania's capital hosts 4th China-CEEC Forum of Capital City Mayors*, Xinhua (strona internetowa), 26.10.2019, http://www.xinhuanet.com/english/2019-10/26/c_138503639_2.htm [dostęp: 08.08.2019].

⁵⁸⁴ Ibidem.

rozwoju w miastach. Ostatecznie doceniona została też kwestia pogłębiania wymiany kulturalnej oraz akademickiej, jak również promocja turystyki⁵⁸⁵.

Podsumowując, strona chińska zdaje sobie sprawę z istnienia lokalnego kanału kontaktów z EŚW i stara się to wykorzystywać, nawet pomimo „zamrożenia” kontaktów na forum 16+1. Warto jednak zauważyć, że Chińczycy powielają niektóre schematy, które zadecydowały o fiasku ponadnarodowej inicjatywy. Przede wszystkim podczas szczytów *China-CEEC Capital Mayors Forum* oraz *The China-Central and Eastern European Countries (CEEC) Mayors Forum* chińscy urzędnicy powielają te same hasła o współpracy i bliskości interesów. Wciąż jednak nie są one wypełnione namacalną treścią np. w przypadku budowy zapowiadanych *smart cities* w EŚW.

Po drugie, nawet forum kontaktów subpaństwowych jest traktowane przez Chińczyków jako format do zacieśniania kontaktów bilateralnych z państwami EŚW. Potwierdzeniem tego może być spotkanie z Premierem Albanii, Edi Ramą, podczas szczytu w Tiranie w 2019 roku⁵⁸⁶.

Ostatecznie, należy zwrócić uwagę na to, że na forum burmistrzów goszczą przedstawiciele tylko niektórych państw EŚW i to przeważnie tych, które nie wchodzą w skład UE (Albania, Bośnia i Hercegowina, Serbia, Macedonia Północna)⁵⁸⁷. Dokładnie tak samo, jak w ramach 16+1, Chińczycy „celują” więc w zintensyfikowaną współpracę ze słabiej rozwiniętymi państwami EŚW, podkreślając istotę swojej wizji rozwoju w tym regionie. Ponadto, moim zdaniem, przepełnione szumnymi deklaracjami natury politycznej fora burmistrzów pełnią dla ich organizatorów – władz Ningbo oraz Pekinu rodzaj „okna wystawowego na świat”, co pomaga im się piąć w hierarchii Komunistycznej Partii Chin, co jest typowym procesem politycznym dla Państwa Środka⁵⁸⁸.

⁵⁸⁵ S. Zheng, *Chen Jining Delivers Keynote Speech at the 5th China-CEEC Capital Mayors Forum Toward Resilient Cooperation in the Fight against the Pandemic*, Foreign Affairs Office Hong Kong and Macao Affairs Office (strona internetowa), 21.11.2021, https://wb.beijing.gov.cn/en/sister_cities/sister_cities_of_beijing/latest_news/202201/t20220128_2602309.html [dostęp: 08.08.2024].

⁵⁸⁶ M. Musabelliu, *op. cit.*

⁵⁸⁷ Choć oczywiście gościli też przedstawiciele z miast bułgarskich, greckich czy rumuńskich.

⁵⁸⁸ P. Ho, W. Huang, *Uderzenie w czerń. Morderstwo, pieniądze i walka o władzę w Chinach*, Czarne, Sękowa 2015.

„MIESIĄC MIODOWY” W RELACJACH CHIŃSKO-WĘGIERSKICH ORAZ CHIŃSKO-SERBSKICH

Powyżej wyjaśniłem przyczyny marginalizacji inicjatywy 16+1 w chwili obecnej, czyli w 2024 roku, na co miały wpływ czynniki takie jak niewłaściwa percepcja EŚW przez Chińczyków, błędne założenia odnośnie do funkcjonowania inicjatywy 16+1 oraz kryzysy w relacjach bilateralnych z państwami w Europie Środkowo-Wschodniej. Wskazałem natomiast, że istnienie kanałów paradyplomacyjnych pod „parasolem” 16+1 oznacza jednak pewne oznaki „żywołności” inicjatywy. Jednak od kryzysów bilateralnych kontaktów można wyszczególnić dwa odstępstwa, czyli relacje ChRL z Serbią oraz Węgrami, które od kilku lat przeżywają rozkwit, co jest jednak powiązane z sytuacją wewnętrzną w tych państwach⁵⁸⁹. Poniżej pokrótce scharakteryzuję, dlaczego akurat te dwa państwa są jedynymi „wygranymi” chińskiej obecności w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Ów „zwycięstwo” jest jednak dwustronne, ponieważ korzystają na nim również Chińczycy. Obrazują to wyniki sondażu opinii publicznej z 2021 roku. Na pytanie „czy postrzegasz Chiny jako zagrożenie dla Twojego państwa?” 84% Serbów odpowiedziało, że nie, podobnie jak 65% Węgrów. Są to najwyższe wyniki w całej Europie Środkowo-Wschodniej⁵⁹⁰. Ponadto oba państwa były najczęściej wymienianymi spośród wszystkich szesnastu w chińskich komunikatach politycznych w latach 2013-2018⁵⁹¹.

Viktor Orbán w 2010 roku, po objęciu stanowiska premiera powiedział, że – „węgierski statek żegluguje po wodach zachodnich, ale wiejący w żagle wiatr, wieje ze wschodu”⁵⁹². Ten cytat, moim zdaniem, doskonale obrazuje ostatnie czternaście lat rządów węgierskiego polityka, który umiejętnie balansuje pomiędzy funkcjonowaniem w ramach Unii Europejskiej, a coraz to śmielszym zbliżeniem z Chińską Republiką Ludową. W kontekście zachowania Viktora Orbána, Tamas Matura nazwał prowadzoną przez niego politykę międzynarodową jako: *one man show* i dodał: *gdyby Orbán stracił władzę, wpływy Chin na Węgrzech zniknęłyby z dnia na dzień*⁵⁹³.

⁵⁸⁹ D. Mierzejewski, B. Kowalski, *op. cit.*, s. 5.

⁵⁹⁰ Statista GLOBSEC, *Do you think China presents a danger (significant threat) to your country?*, Statista, 2021.

⁵⁹¹ D. Mierzejewski, B. Kowalski, P. Ciborek, *op. cit.*, s. 10.

⁵⁹² A. Szunomar, K. Volgyi, T. Matura, *op. cit.*, s. 5.

⁵⁹³ Wywiad z dr. Tamasem Maturą, *op. cit.*

Jednak początków zbliżenia Budapesztu z Pekinem należy szukać w 2008 roku i europejskim kryzysie finansowym oraz kryzysem strefy euro. Wtedy też wiele państw w Europie Środkowo-Wschodniej, w tym Węgry, dołożyło wszelkich starań, aby znaleźć nowe kierunki eksportu oraz nowych partnerów inwestycyjnych w Azji Wschodniej, szczególnie w Chinach. Przełomowy był jednak rok 2016, gdy relacje Węgier z Unią Europejską zaczęły się pogarszać. Wtedy na Węgrzech wieszczono, że Chiny mogą odegrać istotną rolę gospodarczą. Dodatkowo, Viktor Orbán wierzył, że „chińską kartę” będzie można wykorzystać w ramach negocjacji na gremium Unii Europejskiej. Tamas Matura dodał do tego: *wierzę, że wśród węgierskich elit istnieje prawdziwy podziw dla chińskiego systemu. Kilka lat temu Orbán ogłosił, że Węgry są krajem nieliberalnym, a Chiny reżimem nieliberalnym. Węgierski premier korzysta z retoryki pozycjonowania się lub udawania, że jest znaczącą figurą na świecie. Węgierska polityka wewnętrzna jest dla niego za mała. Nie ma prawdziwych konkurentów, nie ma prawdziwych wyzwań, a on dąży do konfliktu – to część jego osobowości. Zbliżenie z Chinami pozwala mu prezentować takie opozycyjne stanowisko chociażby w stosunku do świata zachodniego*⁵⁹⁴. Rząd węgierski unika też w swojej retoryce jakichkolwiek drażliwych kwestii dla Chin takich jak respektowanie praw człowieka, koncentrując się tylko na kwestiach gospodarczych⁵⁹⁵.

Można wyróżnić kilka przykładów prochińskiej polityki rządu węgierskiego. W 2017 roku ten odmówił sygnowania listu Unii Europejskiej wobec prześladowań prawników w Chińskiej Republice Ludowej, co uniemożliwiło jego publikację. Rok później węgierska dyplomacja odmówiła podpisania raportu, który krytycznie wyrażał się w temacie Inicjatywy Pasa i Szlaku i był przygotowany przez ambasadorów państw Unii Europejskiej w Pekinie⁵⁹⁶. Ponadto, jak dowiedli analitycy z Ośrodka Spraw Azjatyckich – „na Węgrzech odnotowano aktywność firm z chińskiej branży telekomunikacyjnej oraz zaawansowanych technologii Huawei, ZTE, Lenovo, Orient Solar, x. czy producentów samochodów BYD Electronics, których łączna kwota inwestycji oscyluje w granicach 600 mln EUR”⁵⁹⁷. Znamienne są słowa przewodniczącego komitetu Pest, który podczas wywiadu, gdy zapytałem

⁵⁹⁴ Wywiad z dr. Tamasem Maturą, *op. cit.*

⁵⁹⁵ B. Kowalski, *China's foreign policy towards Central and Eastern Europe: The "16+1" format in the South-South cooperation perspective. Cases of the Czech Republic and Hungary*, Cambridge Journal of Eurasian Studies 1, 2017, s. 14, <https://doi.org/10.22261/7R65ZH>.

⁵⁹⁶ D. Mierzejewski, B. Kowalski, *op. cit.*, s. 21.

⁵⁹⁷ Ibidem, s. 32.

o uwarunkowania współpracy regionu ze Stanami Zjednoczonymi⁵⁹⁸ powiedział: *ze względu na uwarunkowania historyczne, jeśli mówimy o Ameryce, to najprawdopodobniej byłbym mniej pozytywny*⁵⁹⁹. Świadczy to o powielaniu chińskiego sceptycyzmu oraz narracji antagonistycznej wobec Stanów Zjednoczonych.

Połączenie wątków Serbii i Węgier najlepiej, moim zdaniem, zobrazować można w kontekście budowy połączenia kolejowego Belgrad-Budapeszt, finansowanego przez Chińską Republikę Ludową. Doniosłe znaczenie tej inwestycji jest często propagandowo podkreślane przez rząd w Pekinie, który twierdzi, że jest ona wynikowej działalności inicjatywy 16+1 a nie dobrych relacji bilateralnych z Serbią oraz Węgrami. Sama modernizacja węgierskiego odcinka tego połączenia kosztowała około 1,72 miliarda dolarów, z czego strona chińska pokryła 85%⁶⁰⁰. Według mojego rozmówcy, Tamasa Matury, jest jeszcze jedna kwestia łącząca wątek serbski z węgierskim. Według niego oba kraje są w pewien sposób podobne do państw afrykańskich, ponieważ Chińczycy mogą w nich realizować swoje interesy za pomocą korupcji politycznej. Ponadto, Tamas Matura określił Węgry oraz Serbię jako: *idealny plac zabaw do dokonywania inwestycji, nawiązywania kontaktów, a także tworzenia sieci kontaktów*⁶⁰¹.

Podobnie jak w przypadku Węgier, przyspieszenie w relacjach chińsko-serbskich możemy datować na 2008 rok. Tym razem jednak głównym motorem napędowym była kwestia związana z Kosowem, a nie globalnym kryzysem finansowym. Gdy nowopowstałe państwo ogłosiło niepodległość, serbski rząd znalazł wśród chińskiego rządu sprzymierzeńca w kwestii negacji niepodległości Kosowa⁶⁰².

Jednak, gdy Aleksandar Vučić od 2014 roku zaczął pełnić urząd Premiera Serbii, a następnie nieprzerwanie od 2017 roku urząd Prezydenta, polityka tego państwa względem Chin zintensyfikowała się. Obecnie te relacje opierają się na trzech filarach – przyciąganiu chińskich bezpośrednich inwestycji zagranicznych, współpracy

⁵⁹⁸ Kwestię tę poruszyłem na potrzeby innych, jednocześnie prowadzonych badań.

⁵⁹⁹ Wywiad z przewodniczącym oraz wiceprzewodniczącym Zgromadzenia Ogólnego Komitatu Pest, Budapeszt, komunikacja osobista, 28.05.2024. Podczas dalszej wymiany zdań urzędnik stwierdził, że w Europie Zachodniej powiązania z USA są mocniejsze niż w Europie Wschodniej, ponieważ ta była „okupowana” przez armię amerykańską po zakończeniu drugiej wojny światowej.

⁶⁰⁰ B. Kowalski, *China's foreign policy...* op. cit., s. 14.

⁶⁰¹ Wywiad z dr. Tamasem Maturą, op. cit.

⁶⁰² B. Kowalski et al., *The Many Faces of Chinese Engagement in Serbia*, Policy Paper, Instytut Europy Środkowej, Lublin 2022, s. 17.

w ramach 16+1 bądź BRI oraz kwestia nieuznawania niepodległości Kosowa⁶⁰³. Tempo współpracy bilateralnej zostało też obudowane partnerstwem strategicznym podpisanym w 2016 roku. Jego wzorowe funkcjonowanie potwierdził Przemysław Ciborek w wywiadzie z Katarzyną Mokrzycką – „w ciągu dziewięciu miesięcy tego roku inwestycje chińskie w Serbii przekroczyły 490 mln euro, a projekty UE 400 mln euro. Chińczycy przejęli trzy kombinaty górniczo-hutnicze, uratowali kilka tysięcy miejsc pracy, a dziś te firmy to topowi eksporterzy Serbii. To były bardzo medialne przejęcia, które mocno podniosły chińskie notowania. Rząd Serbii także buduje prochińską narrację, głównie za pomocą przychylnych mediów”⁶⁰⁴.

Ponownie, jak w przypadku Węgier, relacje z Chinami opierają się na elitach rządzących. Według Przemysława Ciborka – „wyraźnie widać, że nie ma w skali europejskiej drugiego państwa, w którym liderzy polityczni, ludzie władzy, mieliby tak zażyłe stosunki, jak w układzie Chiny-Serbia. Współpraca między oboma państwami nabrała jeszcze głębszego wymiaru, gdy obaj liderzy nazywali siebie braćmi, wszystkie budynki w stolicy Serbii zostały podświetlone na czerwono, a w mieście wisiały bannery z wizerunkiem Xi Jinpinga podpisane: „dziękujemy ci, bracie Xi”⁶⁰⁵. Zacieśnienie relacji bilateralnych było uwidocznione podczas pandemii COVID-19, gdy Chińczycy w myśl relacji patron-klient zaopatrywali stronę serbską w maseczki, respiratory oraz szczepionki, kreując narrację o globalnym zaangażowaniu przeciwko koronawirusowi⁶⁰⁶.

Należy również wspomnieć o kwestiach związanych z bezpieczeństwem wewnętrznym. Jak przewiduje Bartosz Kowalski – „ponieważ administracja amerykańska nie wykazuje zainteresowania w przeciwdziałaniu wpływom Chin w Serbii, instalacja sieci 5G w Serbii, we współpracy z Huawei wydaje się teraz bardziej prawdopodobna”⁶⁰⁷. Dość powiedzieć, że już w chwili obecnej w Belgradzie funkcjonuje chiński system rozpoznawania twarzy. Ponadto ChRL zaczęła się angażować w modernizację serbskiego przemysłu obronnego m.in. w produkcję

⁶⁰³ Ibidem, s. 20.

⁶⁰⁴ K. Mokrzycka, *op. cit.*

⁶⁰⁵ Ibidem.

⁶⁰⁶ B. Kowalski, M. Rekść, *Pandemic diplomacy and patron-client relations in Sino-Serbian cooperation*, *China Information* 37:2, 2023, s. 185-206, <https://doi.org/10.1177/0920203X231155148>.

⁶⁰⁷ B. Kowalski et al., *op. cit.*, s. 73.

dronów wojskowych. Serbia zakupiła także zaawansowane technologicznie chińskie systemy przeciwlotnicze⁶⁰⁸.

Na sam koniec tej charakterystyki należy jeszcze wspomnieć o subnarodowym wymiarze relacji Chin z Węgrami oraz Serbią, odnosząc się do przeprowadzonego przeze mnie badania ankietowego. W pierwszym z przypadków, na 13 miast, które wzięły udział w moim badaniu, aż 10 prowadzi współpracę z Państwem Środka, nawiązując łącznie 18 relacji partnerskich. W przypadku regionów na 10, które wypełniły ankietę, osiem kooperuje z ChRL, nawiązując 16 unikalnych więzi partnerskich. Na obu szczeblach sprawowania władzy współpraca ta najczęściej opiera się na obszarze gospodarki oraz kultury. W Serbii natomiast, na 7 miast, które wypełniły moją ankietę, tylko jedno nie współpracuje z Chinami, nawiązując łącznie 13 partnerstw. Ponownie, jak w przypadku Węgier, kooperacja opiera się na sektorze biznesu oraz kultury. Choć serbscy urzędnicy podkreślali wielokrotnie rolę wsparcia medycznego płynącego z ChRL w trakcie pandemii COVID-19. Warto również odnotować, że Belgrad był w 2018 roku miastem goszczącym China-CEEC Capital Mayors Forum w ramach formatu 16+1. Widać więc, że dobre relacje bilateralne na szczeblu państwowym oddziałują na skalę kooperacji wśród miast i regionów.

Wnioski

W niniejszym rozdziale dokonałem analizy relacji Chin z Europą Środkowo-Wschodnią na narodowym oraz ponadnarodowym poziomie wielopoziomowego zarządzania, wspominając również o subpaństwowych formatach w ramach 16+1. Dzięki temu zabiegowi nadałem kontekst dla przedmiotu mojej rozprawy doktorskiej, czyli analizy powiązań subpaństwowych pomiędzy ChRL a EŚW oraz wskazaniem jej determinantów.

W powyższym rozdziale zdefiniowałem percepcję chińską wobec regionu Europy Środkowo Wschodniej. Obecnie obszar ten jest postrzegany za państwo ze stolicą w Pekinie za postkolonialne peryferie Europy oraz część Globalnego Południa. Wpływ na to ma fakt, że chińskie elity postrzegają państwa EŚW za mniej rozwinięte,

⁶⁰⁸ B. Kowalski et al., *op. cit.*, s. 74.

a wręcz drugorzędne wobec rozwiniętego Zachodu. Tym bardziej, że państwa Europy Wschodniej są traktowane, jako swoista „brama” do Unii Europejskiej, ale też obszar wpływów tej organizacji międzynarodowej. Wreszcie ChRL traktuje współpracę z EŚW, jako współpracę na linii „Południe-Południe”, nie zwracając uwagi na to, że każde z państw regionu znajduje się na innym etapie rozwoju gospodarczego. Dodatkowo chińskie slogany mówiące o „wspólnej komunistycznej przeszłości” ChRL oraz EŚW nie uznają faktu, że część państw Europy pozycjonuje się, jako część struktur „zachodnich”, a nie „relikty komunizmu”⁶⁰⁹.

Następnie, po charakterystyce chińskiej narracji wobec Europy Środkowo-Wschodniej, omówiłem ponadnarodową inicjatywę 16+1, która ma na celu zrzeszać państwa regionu do współpracy pod chińskim „parasolem”. Określiłem zakres podmiotowy oraz przedmiotowy tego formatu, sposób jego funkcjonowania oraz jego immanentne cechy tj. fałszywy oraz wertykalny multilateralizm. Co więcej, zwróciłem uwagę na regionalne i lokalne formy kooperacji w ramach 16+1, wskazując, że inicjatywa ma wielopoziomowy charakter. Wreszcie, posługując się przykładami relacji bilateralnych wybranych państw EŚW z Chinami, nakreśliłem przyczyny degradacji znaczenia inicjatywy 16+1 w odniesieniu do 2012 roku, czyli daty jej powstania. Złożyły się na to czynniki takie jak błędna percepcja regionu przez Chińczyków, sojusz chińsko-rosyjski będący w opozycji do proamerykańskiej polityki w EŚW oraz niedostateczne – zdaniem państw Europy – chińskie inwestycje w regionie. Ostatecznie, scharakteryzowałem czynniki, które zadecydowały o sukcesie relacji serbsko- oraz węgiersko-chińskich, wskazując, że głównym warunkiem dobrych relacji jest rola liderów tych państw Europy Środkowo-Wschodniej.

⁶⁰⁹ W tym kontekście należy też podkreślić, że stosunek do komunizmu w Europie Wschodniej oraz w Chinach był odmienny również w 1949 roku. W tym roku została proklamowana Chińska Republika Ludowa o ustroju komunistycznym, której powstanie było efektem wojny domowej. Natomiast, w Europie Wschodniej, ustrój komunistyczny został narzucony przez ZSRR.

4. DETERMINANTY SUBPAŃSTWOWEJ WSPÓŁPRACY EŚW Z CHINAMI

WPROWADZENIE

Celem tego rozdziału jest scharakteryzowanie współpracy na poziomie subpaństwowym pomiędzy miastami oraz regionami Europy Środkowo-Wschodniej z ich chińskimi odpowiednikami. Po pierwsze, pozwoli to zmapować istniejące partnerstwa, co będzie stanowiło uzupełnienie luki badawczej w ramach lokalnego i regionalnego szczebla wielopoziomowych relacji EŚW z Chinami. Po drugie, opisane zostaną wzorce określające tę kooperację oraz cechy, które realnie są treścią ją wypełniającą. W końcu, po trzecie, przedstawienie tych wzorców umożliwi rozpoznanie oraz wyodrębnienie czynników determinujących funkcjonowanie partnerstw z Chinami na szczeblu niższym niż krajowy w Europie Środkowo-Wschodniej. Rozdział ten będzie więc stanowił odpowiedź na trzy pytania badawcze: (P7) „Które miasta i regiony w Europie Środkowo-Wschodniej współpracują z Chinami oraz czym charakteryzuje się ta współpraca?”, (P8) „Jakie czynniki decydują o nawiązaniu, istnieniu i rozwijaniu relacji EŚW z Chinami na poziomie subnarodowym, a które hamują takowe relacje?” oraz (P9) „Czy relacje subnarodowe z Chinami w EŚW są skoordynowane pozostałymi szczeblami sprawowania władzy?”.

Zaprezentowana przeze mnie poniżej analiza danych pozyskanych w wyniku badań empirycznych przyjmie strukturę odpowiadającą kwestionariuszowi ankiety (Aneks 2), z podziałem na osobne segmenty tematyczne takie jak spis partnerstw miejskich i regionalnych, partnerstwa w ujęciu czasowym, istotność współpracy z Chinami na tle innych partnerstw, wpływ wielkości miasta/regionu na współpracę, wielopoziomowa koordynacja polityki, udział lokalnych partnerów, formy oraz obszary współpracy, czynniki sukcesu i niepowodzeń – co następnie zostanie podbudowane dwoma studiami przypadku współpracy z Chinami w wykonaniu Pragi oraz Ostrowa Wielkopolskiego. Pozwoli mi to zweryfikować dwie hipotezy badawcze: (H1) „Współpraca miast i regionów EŚW z Chinami opiera się na współpracy władz subpaństwowych, biznesu oraz środowiska akademickiego” oraz (H3) „Polityka miejska oraz regionalna wobec Chin nie jest skoordynowana wertykalnie –

z pozostałymi szczeblami sprawowania rządów oraz horyzontalnie – wśród jednostek subpaństwowych tego samego poziomu zarządzania”.

Tak przyjęta struktura tego rozdziału nie jest przypadkowa i odpowiada celowi mojej dysertacji. Chcę w nim przedstawić jak najwięcej danych, które zgromadziłem, aby jak najdokładniej ukazać obraz współpracy subpaństwowej Chin z Europą Środkowo-Wschodnią, celem wypełnienia luki badawczej⁶¹⁰. Natomiast, następny oraz zarazem ostatni rozdział opracowania, będzie poświęcony „nałożeniu” determinantów charakterystycznych dla kooperacji ChRL i EŚW na uwarunkowania współpracy w „wymiarze uniwersalnym”, a następnie uszeregowanie ich wedle wagi doniosłości relacji w tym konkretnym kontekście⁶¹¹.

4.1. Charakterystyka współpracy miejskiej i regionalnej

SPIS PARTNERSTW MIEJSKICH I REGIONALNYCH

Na 152 odpowiedzi z ankiet, 83 miasta Europy Środkowo-Wschodniej współpracują z Chińską Republiką Ludową (54,61%), nawiązując łącznie aż 156 unikalnych więzi partnerskich. Po uzupełnieniu danych z 65 miast, które nie wypełniły ankiety⁶¹² ustaliłem, że 20 współpracuje z Chinami (31%), nawiązując łącznie 21 powiązań partnerskich. Natomiast, z 57 regionów, które odpowiedziały na moją ankietę, 38 współpracuje z Chinami (66,66%), nawiązując łącznie aż 78 unikalnych więzi partnerskich. Również po uzupełnieniu danych z 78 regionów, które nie wypełniły

⁶¹⁰ Podczas wywiadów z moimi rozmówcami okazali oni wielkie zainteresowanie zebranymi przeze mnie danymi. Nie chciałbym więc, żeby się one „zmarnowały”, poprzez niewłączenie ich do rozprawy doktorskiej, którą zamierzam później opublikować.

⁶¹¹ Fragmenty tego rozdziału były selektywnie użyte w innych złożonych albo wydanych przeze mnie publikacjach w trakcie moich studiów doktoranckich. Mowa tutaj o artykułach: T. Kamiński, M. Gzik, *Współpraca polskich miast... op. cit.*, s. 65-92. ; Gzik M., Pejic D., Acuto M., *op. cit.* ; M. Gzik, T. Kamiński, N. Matiaszczyk, *op. cit.* ; Natomiast studium przypadku współpracy Ostrowa Wielkopolskiego z Chinami zostało przeze mnie wykorzystane w niemal identycznej formie na potrzeby książki pisanej wspólnie z Tomaszem Kamińskim, Joanną Ciesielską-Klikowską oraz Małgorzatą Karpińską-Krakowiak. Książka nosi roboczy tytuł „City diplomacy and the EU policy towards China”.

⁶¹² Gwoli przypomnienia Lubin, jako jedyne miasto zakomunikował mi e-mailowo, że w ogóle nie prowadzi współpracy międzynarodowej.

ankiety⁶¹³ ustaliłem, że 23 współpracuje z Chinami (29,48%), nawiązując łącznie 27 powiązań partnerskich⁶¹⁴.

Podsumowując, w przypadku 218 miast liczących ponad 50,000 mieszkańców oraz korzystając ze wszelkich dostępnych źródeł, 103 współpracuje z Chinami (47,25%), nawiązując łącznie 177 unikalnych więzi partnerskich. Natomiast, w przypadku 136 regionów, korzystając ze wszelkich dostępnych źródeł, 61 współpracuje z Chinami (44,85%), nawiązując łącznie 105 unikalnych powiązań partnerskich. Obrazuje to ogromną skalę tego zjawiska. Chcąc jednak zachować poprawność metodologiczną, podrozdział ten będzie zawierał tylko analizę danych pozyskanych w wyniku badania ankietowego, czyli dotyczącą 152 odpowiedzi z miast oraz 57 odpowiedzi z regionów⁶¹⁵. Z metodologicznego punktu widzenia tylko one są dla mnie istotne, ponieważ zawierają informacje odnośnie do pytań szczegółowych zadanych w kwestionariuszu ankiety oraz umożliwią mi opisać skalę i zakres współpracy z ufnością statystyczną na poziomie wskazanym w podrozdziale dotyczącym metodologii.

Wśród miast (Aneks 4) najwięcej chińskich partnerów ma chorwacki Zagrzeb (10 – cztery aktywne), niewiele mniej słoweński Maribor (dziewięć – wszystkie aktywne) oraz bułgarska Sofia (siedem – jedno aktywne). Cztery miasta tj. Belgrad, Lublin, Ryga oraz Tallinn mają po czterech chińskich partnerów. 11 miast ma trzech partnerów, w tym m.in. Budapeszt, Bukareszt, Debreczyn, Kowno, Kragujevac, Pecz, Płowdiw, Rijeka i Zadar. 16 miast ma dwóch partnerów, a 49 miast jednego.

Spośród regionów (Aneks 5), to wciąż stolica Chorwacji ma najwięcej nawiązanych partnerstw z uwagi na swój specjalny status administracyjny – miasta, jak i regionu. Siedem nawiązanych partnerstw ma węgierski region Pest (cztery aktywne), pięć chorwacka żupania medzimurska (zero aktywnych), a żupania varaždinska cztery (zero aktywnych). Cztery regiony mają trzech partnerów (kraj morawsko-śląski, województwo śląskie, województwo pomorskie oraz kraj preszowski). 10 regionów ma dwóch chińskich partnerów, a 20 jednego.

⁶¹³ Gwoli przypomnienia, nie wysłałem ankiety do Kosowa, bo nie traktuję go jako serbskiego regionu.

⁶¹⁴ Metodę triangulacji danych opisałem we wstępie tego opracowania w podrozdziale poświęconym metodologii.

⁶¹⁵ Chcę również przypomnieć, że w przypadku analizy danych z regionów nie będę się posługiwał punktami procentowymi, ponieważ niższa zwrotność ankiet w stosunku do miast stanowi o zbyt dużym błędzie statystycznym.

Spośród 156 partnerstw miejskich w Europie Środkowo-Wschodniej, 122 zostało sformalizowanych w drodze podpisanych umów partnerskich (78,20%), co wskazuje, że miasta dążą do sformalizowania swoich partnerstw w celu bliższej i bardziej zintensyfikowanej współpracy. Z 83 miast, 57 ma sformalizowane wszystkie partnerstwa na podstawie umowy. Osiem miast uznało, że taka umowa nie jest potrzebna w przypadku współpracy z Chińczykami. Natomiast 19 miast sformalizowało tylko część swoich partnerstw⁶¹⁶. Na podstawie powyższego można z całą pewnością stwierdzić, że posiadanie podpisanej umowy partnerskiej jest determinantem współpracy miejskiej miast EŚW z Chinami. Posiadanie jej jest w pewien sposób legitymizacją namacalnie potwierdzającą istnienie współpracy. Nawet, gdy kooperacja jest nieaktywna, to umowa może być wykorzystywana w celach politycznych przez władze lokalne. Takie stanowisko potwierdziła urzędniczka z miasta Székesfehérvár⁶¹⁷: *to co jest na piśmie jest traktowane przez obie strony na poważnie. Chodzi też o znaczenie zasad prawnych (rules), których można dochodzić na podstawie umowy, która z kolei jest też dowodem współpracy dla radnych oraz lokalnej społeczności [...] Nawet, jeżeli partnerstwa przechodzą w stan uśpienia, to posiadanie umowy ułatwia przywrócenie ich regularnego funkcjonowania*⁶¹⁸.

Na 78 unikalnych partnerstw regionalnych w Europie Środkowo-Wschodniej, 45 jest sformalizowanych na podstawie podpisanej umowy partnerskiej⁶¹⁹. Aż 21 regionów ma sformalizowane wszystkie partnerstwa z Chińczykami, co pokazuje, że dla nich istotne jest posiadanie takiego dokumentu. Tylko pięć regionów nie ma sformalizowanego żadnego partnerstwa i obok rumuńskiego Marmaroszu są to cztery żupanie chorwackie – licko-seńska, medzimurska, sisacko-moslawińska oraz varaždínska. 11 regionów ma sformalizowane tylko niektóre współprace. Podobnie, jak w przypadku współpracy miejskiej, posiadanie umowy o partnerstwie może być dla władz namacalnym gwarantem jego istnienia. Przewodniczący komitetu Pest przyznał podczas wywiadu, że kwestia formalizacji umów jest bardzo ważna dla Chińczyków:

⁶¹⁶ Kielce nie odpowiedziały na to pytanie.

⁶¹⁷ Pomimo, że miasto udzieliło odpowiedzi na moją ankietę, jako to niewspółpracujące z Chinami, to przy okazji innego badania i wywiadu na jego potrzeby, odbyłem rozmowę w temacie współpracy miasta z partnerami chińskimi w przeszłości.

⁶¹⁸ Wywiad z urzędniczką odpowiedzialną za współpracę międzynarodową oraz z zastępcą burmistrza miasta Székesfehérvár, Székesfehérvár, komunikacja osobista, 14.12.2023.

⁶¹⁹ Rumiński region Braşów nie odpowiedział na to pytanie.

*dla nich protokół jest istotny, a podpisywanie umowy o partnerstwie jest swojego rodzaju ceremoniałem – chodzi też o budowanie wiarygodności*⁶²⁰.

W kwestii partnerstw miejskich, warto również zauważyć, że znaczna część jest nieaktywna. Ze wszystkich 156 partnerstw, 109 było aktywnych⁶²¹ w momencie przeprowadzania badania (69,87%)⁶²². 55 miast zadeklarowało aktywność wszystkich posiadanych umów o partnerstwie, a tylko 13 miast przyznało, że takie partnerstwa są „martwe” albo przeszły w stan „uśpienia”. W przypadku pozostałych 14 miast tylko część kooperacji uległa wygaśnięciu. Niecałe 70% partnerstw jest więc wypełnionych namacalną treścią, a współpraca nie jest tylko deklaratywna.

Na poziomie regionalnym 39 na 78 partnerstw pozostawało aktywnych⁶²³ w momencie prowadzenia badania ankietowego. Oznacza to, że tylko połowa nawiązanych relacji z Chinami realnie funkcjonuje, a nie istnieje w stanie „uśpienia”. Taka liczba partnerstw nieaktywnych bądź „uśpionych” może wynikać z okresu prowadzenia badania ankietowego⁶²⁴, który przypadał na erę postpandemiczną. Pandemia COVID-19 niejednokrotnie uniemożliwiła miastom oraz regionom na całym świecie utrzymywanie relacji oraz tworzenie nowych inicjatyw⁶²⁵. Tylko w 16 regionach udało się utrzymać aktywne wszystkie partnerstwa z Chinami. Ta sztuka nie udała się 11 regionom, w których wszystkie partnerstwa przeszły w stan „zamrożenia” albo wygaśnięcia. To właśnie w chorwackiej żupani medzimurskiej oraz varaždíńskiej, pomimo istnienia odpowiednio – pięciu oraz czterech partnerstw, ani jedno z nich nie jest aktywne oraz nie bazuje na podstawie podpisanej umowy. Współpraca w tym przypadku ma więc charakter jedynie deklaracyjny.

Cztery miasta zdecydowały się na współpracę z chińskimi regionami. Są to partnerstwa Belgradu z prowincją Hunan, Podgoricy z Syczuanem, Kraljeva z Jilin oraz Zagrzebia z regionami Hubei oraz Hunan. Trzy europejskie miasta są stolicami swoich państw, co może w pewien sposób tłumaczyć ich silną pozycję względem chińskich regionów, poprzez dostęp do zróżnicowanych zasobów ludzkich (obecność czołowych

⁶²⁰ Wywiad z przewodniczącym oraz wiceprzewodniczącym Zgromadzenia Ogólnego Komitatu Pest, *op. cit.*

⁶²¹ Mając na myśli „aktywne partnerstwo” chodziło o takie, które było wypełnione namacalnymi inicjatywami w przeciągu 24 miesięcy poprzedzających badanie.

⁶²² Kielce nie odpowiedziały na to pytanie.

⁶²³ Mając na myśli „aktywne partnerstwo” chodziło o takie, które było wypełnione namacalnymi inicjatywami w przeciągu 24 miesięcy poprzedzających badanie.

⁶²⁴ Od stycznia 2022 roku do lutego 2023 roku.

⁶²⁵ M. Gzik, T. Kamiński, N. Matiaszczyk, *op. cit.*

polityków) bądź też infrastrukturalnych (obecność centrów władzy państwowej). Co więcej, Belgrad posiada również status serbskiego dystryktu (autonomicznego regionu). Pozwala to zakamuflować dysproporcje w liczbie mieszkańców na tle wielomilionowych chińskich regionów. Wyjątek w tej grupie stanowi Kraljevo niebędące stolicą Serbii.

Natomiast tylko chorwacka żupania sisacko-moslavińska zdecydowała się na współpracę z chińskim obszarem Xiangjiang, położonym w mieście Changsha w prowincji Hunan. Składa się on z kilku dzielnic, których obszar liczy 126 kilometrów kwadratowych, zamieszkuje go ponad 1,3 miliona mieszkańców, a PKB wynosi niespełna 26 miliardów dolarów⁶²⁶. Stanowi to o potężnej sile Xiangjiang, niemniej wciąż bardziej równoważnej dla żupani sisacko-moslavińskiej aniżeli całe miasto Changsha. Z kolei z łącznej liczby 78 partnerstw regionalnych po stronie EŚW, 27 jest nawiązanych z chińskimi miastami, a 48 z prowincjami⁶²⁷.

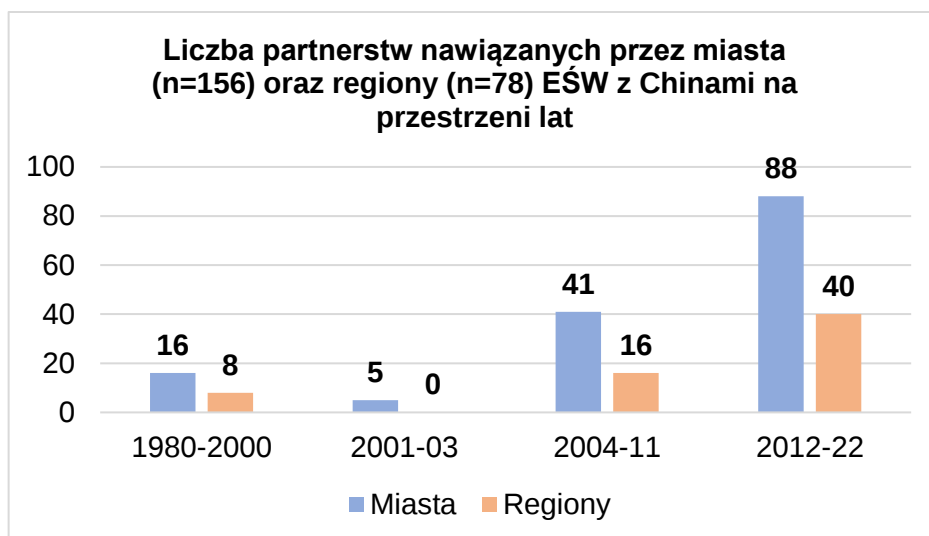
PARTNERSTWA EŚW Z CHINAMI W UJĘCIU CZASOWYM

W moim badaniu zdefiniowałem 156 unikalnych partnerstw pomiędzy miastami Europy Środkowo-Wschodniej a Chinami (Aneks 4). Dwa najstarsze z nich sięgają 1980 roku i powstały pomiędzy Zagrzebiem a Szanghajem oraz Belgradem a Pekinem. Partnerstwo Lublany z Chengdu, założone w 1981 roku, jest tylko o rok młodsze. W ujęciu ogólnym współpraca zaczęła się intensyfikować dopiero w latach 90. XX wieku, kiedy partnerstwa nawiązały trzy miasta węgierskie (Budapeszt, Debreczyn i Győr), dwa miasta polskie (Łódź i Poznań) oraz dwa miasta chorwackie (Rijeka oraz Zagrzeb). Ponadto jedno miasto słowackie (Żylina), jedno rumuńskie (Kluż-Napoka), jedno bułgarskie (Stara Zagora) i jedno estońskie (Tallinn). W ciągu tej dekady łotewskie miasto Ryga również nawiązało dwa partnerstwa.

⁶²⁶ Wikipedia, *Xiangjiang New Area*, Wikipedia.org (strona internetowa), https://en.wikipedia.org/wiki/Xiangjiang_New_Area [dostęp: 03.04.2024].

⁶²⁷ Braşów, Marmarosz oraz żupania licko-seńska nie odpowiedziały na to pytanie.

Wykres 1. Liczba partnerstw nawiązanych przez miasta oraz regiony Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami na przestrzeni lat⁶²⁸

Źródło: Opracowanie własne

Umowa Zagrzebia z Szanghajem sięgająca 1980 roku jest ponownie najstarszym istniejącym partnerstwem z Chinami, ale tym razem wśród regionów EŚW. Pięć lat młodsza jest współpraca województwa pomorskiego z tym samym chińskim miastem. W latach 90. XX wieku swoje partnerstwa ustanowił węgierski region Csongrád-Csanád z regionem Shanxi, rumuńska Tulcza z miastem Suzhou oraz Zagrzeb z Pekinem. Wraz z początkiem nowego milenium swoje współprace zapoczątkowały regiony takie jak Arad z prowincją Hainan, okręg Marusza z prowincją Shanxi oraz Pest z prowincją Hebei. Tylko osiem partnerstw regionów Europy Środkowo-Wschodniej nawiązanych przez 20 lat wskazuje, że kierunek chiński nie cieszył się wtedy dużym zainteresowaniem wśród władz europejskich, nawet pomimo otwarcia się Chin na zagraniczne kontakty w ramach reform przewodniczącego Deng Xiaopinga⁶²⁹. Jednak z drugiej strony, EŚW w tamtym okresie była w zbyt małym stopniu zdecentralizowana, aby rozwijać kontakty paradyplomatyczne.

Pomimo przystąpienia Chin do Światowej Organizacji Handlu (WTO) w 2001 roku i wynikającego z tego członkostwa zwiększającego się wolumenu handlu ChRL z Europą, trudno zauważyć zwiększone zainteresowanie nawiązywaniem relacji pomiędzy miastami. Choć należy wskazać, że wolumen wymiany handlowej rósł

⁶²⁸ Sześć miast oraz 14 regionów nie udzieliło odpowiedzi w ankiecie, a na podstawie triangulacji źródeł nie potrafiłem odnaleźć dat nawiązania partnerstw.

⁶²⁹ K. Gawlikowski, *Charakter i dynamika „reform Deng Xiaopinga”*, Blog SWPS, Uniwersytet SWPS (strona internetowa), 04.06.2016, <https://swps.pl/nauka-i-badania/materialy-ccaw/2445-charakter-i-dynamika-reform-deng-xiaopinga> [dostęp: 06.04.2024].

powoli i faktycznie dopiero z biegiem lat przełożył się na wzrost liczby partnerstw subpaństwowych. Co więcej, być może, obszar EŚW nie był w centrum zainteresowania Chińczyków z uwagi na jego dopiero odbudowujący się potencjał gospodarczy po upadku Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. W latach 2001-2003 swoje partnerstwa miejskie zapoczątkowały jedynie Calarasi, Konstanca, Kowno, Sliwen oraz Toruń. Wśród regionów ani jedno partnerstwo nie zostało nawiązane w tym przedziale czasowym.

Liczba partnerstw pomiędzy Europą Środkowo-Wschodnią a Chinami zaczęła gwałtownie rosnąć po 2004 roku, wraz z akcesją niektórych państw do Unii Europejskiej (Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Słowacja, Słowenia, Węgry). W tym okresie, do 2012 roku, nawiązano łącznie 41 partnerstw miejskich. Wśród regionów w tym przedziale czasowym nawiązano łącznie 16 partnerstw, czyli aż o osiem więcej niż przez dwie dekady pomiędzy 1980 a 2000 rokiem. Tym samym wzrost pozycji tych państw na arenie międzynarodowej oraz zacieśnienie współpracy ponadnarodowej z Chinami w ramach UE, doprowadziły do rozwoju kontaktów na poziomie subpaństwowym. Widać więc, że wzmożone kontakty lokalne są powiązane ze wzrostem znaczenia kontaktów rządowych na linii państwa EŚW i ChRL. W intensyfikacji relacji dużą rolę odegrały też reformy samorządowe oraz decentralizacja władzy. Można więc ten fakt uznać za kolejny z determinantów współpracy.

Największy przełom w relacjach nastąpił w 2012 roku, kiedy powstała inicjatywa 16+1 zrzeszająca pod chińskim „parasolem” państwa z regionu Europy Środkowo-Wschodniej. Rok później przewodniczący Xi Jinping ogłosił Inicjatywę Pasa i Szlaku, dając „zielone światło” chińskim miastom oraz prowincjom do intensyfikacji współpracy międzynarodowej⁶³⁰. Od chwili uruchomienia BRI powstało aż 88 unikalnych partnerstw miejskich (Wykres 1). Stanowi to aż 56,41% wszystkich nawiązanych kontaktów. Podobnie w przypadku regionów, aż 40 na 78 z nich zaczęło współpracować z Chińczykami po 2012 roku. Widać zatem, że intensywne stosunki dyplomatyczne na szczeblu centralnym oraz otworzenie się Chin na poziomie subnarodowym, dzięki uwarunkowaniom polityki wewnętrznej⁶³¹, wpłynęły na

⁶³⁰ J. Szczudlik, *One Belt, One Road: Mapping China's New Diplomatic Strategy*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Biuletyn PISM 67, Warszawa 2015.

⁶³¹ D. Mierzejewski, *China's Provinces... op. cit.*

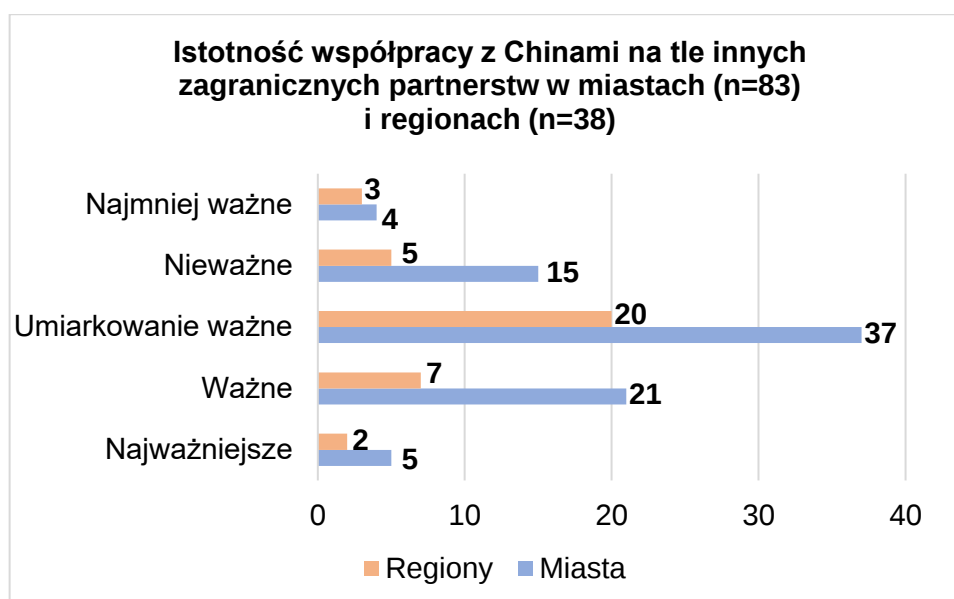
intensyfikację kontaktów lokalnych. Z całą pewnością można więc uznać chińskie inicjatywy wewnętrzne, oddziałujące międzynarodowo, za determinantę współpracy z Europą Środkowo-Wschodnią na poziomie lokalnym.

ISTOTNOŚĆ WSPÓŁPRACY Z CHINAMI NA TLE INNYCH PARTNERSTW

W ankiecie zapytałem urzędników o istotność relacji z Chinami na tle innych zagranicznych partnerstw miejskich bądź regionalnych (Wykres 2). Na to pytanie można było odpowiedzieć w pięciostopniowej skali, gdzie (1) oznaczało „najmniej ważne”, a (5) „najważniejsze”⁶³². Jak można wywnioskować z powyższego wykresu, średnio miasta oraz regiony Europy Środkowo-Wschodniej postrzegają partnerów z ChRL, jako umiarkowanie ważnych, ponieważ w pięciostopniowej skali średnia odpowiedzi wyniosła w przybliżeniu w miastach 3,1 a w regionach 3,0. Na taką średnią w największym stopniu ma wpływ aż 37 miast oraz 20 regionów dających rangę (3) dla współpracy z chińskimi partnerami. Chińczyków za najważniejszych partnerów uważają, w zgodzie z polityką rządową, aż trzy serbskie miasta (Belgrad, Kraljevo i Šabac) oraz dwa polskie (Olsztyn i Ostrów Wielkopolski). W przypadku regionów są to Arad oraz województwo lubuskie. Z kolei, wśród miast Chin za najmniej ważny kierunek w paradyplomacji uważają Igława, Maribor, Radom oraz Żylna. Szczególną uwagę zwraca tu przypadek słoweńskiego miasta, które mimo tak nisko przypisanej rangi relacji, ma z Chińczykami nawiązanych aż dziewięć partnerstw. Gwoli uzupełnienia, 21 miast przyznało współpracy rangę (4), a 15 miast – rangę (2).

⁶³² Miasto Kielce oraz region Braszów nie odpowiedziały na to pytanie.

Wykres 2. Istotność współpracy z Chinami na tle innych zagranicznych partnerstw

Źródło: Opracowanie własne

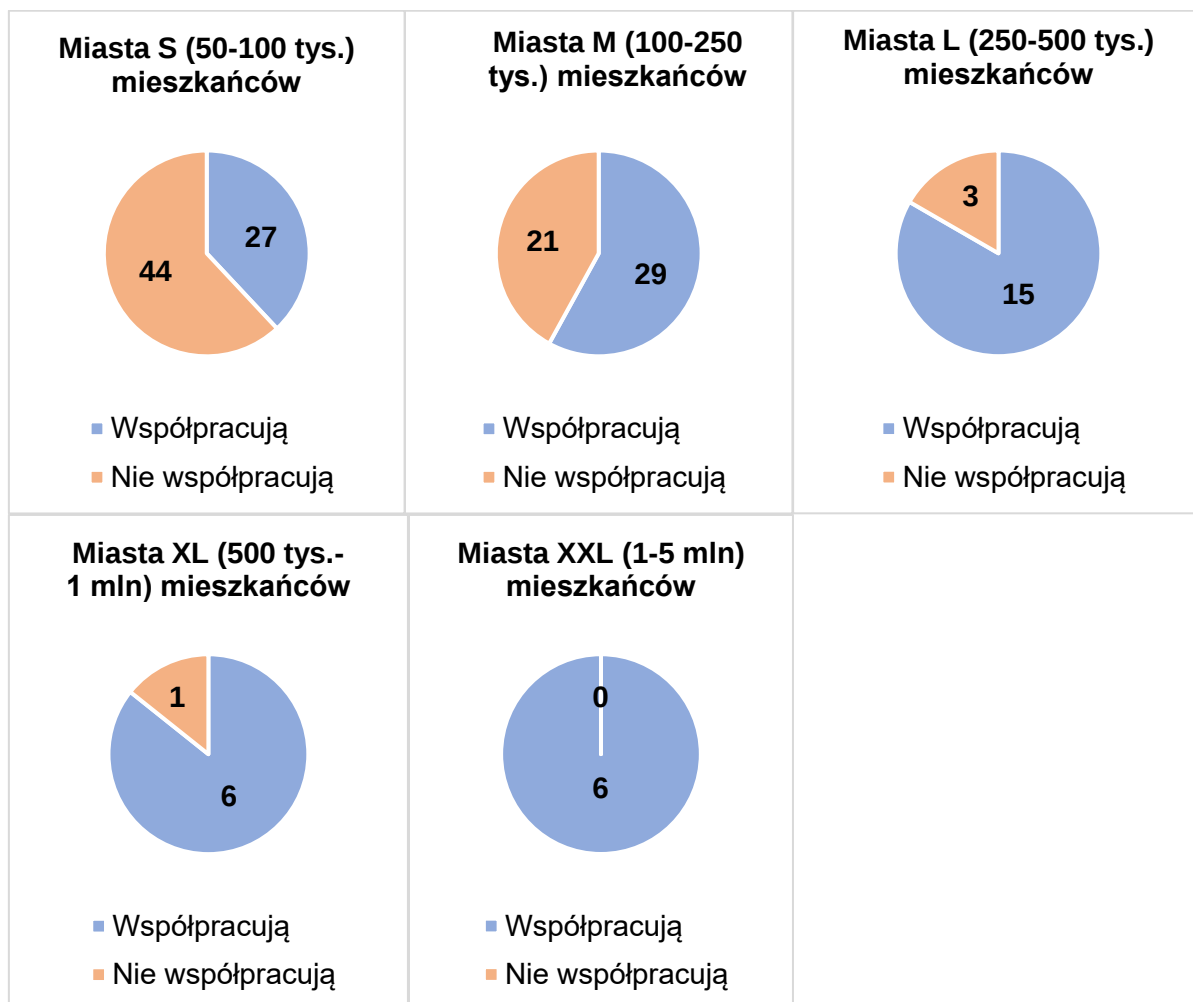
Rumuński region Cluj, węgierski Csongrád-Csanád oraz czeski kraj pardubicki uważają Chińczyków za najmniej ważnych partnerów (1). Pięć regionów nadało rangę (2) takowej współpracy – Bács-Kiskun, kraj preszowski, kraj żyliński, żupania licko-seńska oraz żupania medzimurska. Siedem zaś rangę (4) – Baranya, Marmaros, województwo lubelskie, województwo łódzkie, województwo pomorskie, Zadar oraz żupania istryjska.

WPŁYW WIELKOŚCI MIASTA/REGIONU NA WSPÓŁPRACĘ

W celu zróżnicowania miast pod kątem liczebności populacji zaczerpnąłem z europejskiego klasycznego podziału rozmiarów odzieży (S-XXL) (Diagram 1). Spośród 71 miast liczących mniej niż 100,000 mieszkańców 27 współpracuje z chińskimi partnerami (38%). W miastach liczących od 100,00 do 250,000 mieszkańców, z Chinami współpracuje ich 29 na 50 (58%). Posiadanie chińskich partnerów jest jeszcze bardziej powszechne w przypadku miast liczących mniej niż 500,000 mieszkańców. W nich aż 15 z 18 miast współpracuje z Chinami (83%). Co ciekawe, obok dwóch czeskich miast (Brno, Ostrawa), w grupie miast niewspółpracujących znalazła się także stolica Słowacji – Bratysława. Spośród 13 miast o liczbie ludności od 500,000 do 5 milionów jedynie polski Wrocław nie współpracuje z ChRL (86%). Spośród grupy miast XXL, czyli od 1 do 5 milionów

mieszkańców, wszystkie z nich współpracują z chińskimi partnerami. Są to Belgrad, Budapeszt, Bukareszt, Praga, Sofia oraz Warszawa.

Diagram 4. Liczba miast współpracujących i niewspółpracujących z Chinami wedle podziału na wielkość miasta pod kątem liczby mieszkańców

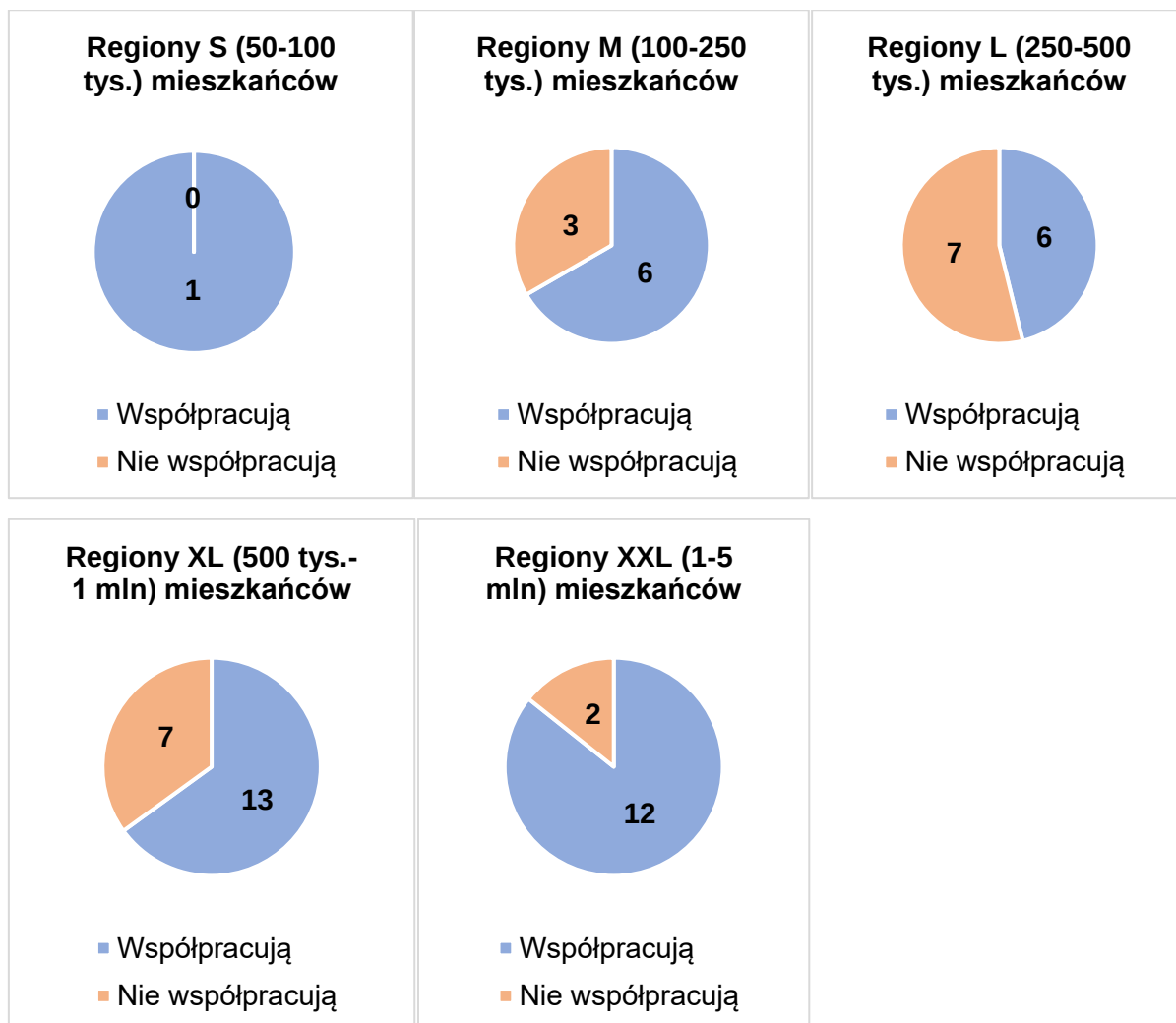
Źródło: Opracowanie własne

Dlatego wielkość miasta jest ważnym determinantem we współpracy z chińskimi partnerami. Tendencja ta jest wyraźnie uwidoczniona w przypadku coraz to większych ośrodków miejskich pod kątem populacji (Diagram 4). O ile małe i średnie miasta, jako tzw. *secondary cities*⁶³³, powszechnie nawiązują kontakty z Chinami, o tyle tendencja ta jest bardziej widoczna w większych metropoliach. Można to wytłumaczyć zasobami, którymi dysponują takie miasta, co często jest ściśle powiązane z ich wielkością.

⁶³³ Zazwyczaj miasta drugorzędne, to geograficznie zdefiniowane jednostki miejskie lub ośrodki pełniące ważne funkcje zarządcze, logistyczne i produkcyjne w ramach systemu miast w danym państwie (def. Bank Światowy). Więcej: B. Roberts, *Connecting Systems of Secondary Cities*, Cities Alliance (strona internetowa), 11.07.2019, <https://www.citiesalliance.org/newsroom/news/cities-alliance-news/introducing-connecting-systems-secondary-cities> [dostęp: 02.08.2024].

Co ciekawe, na kooperację z chińskimi dzielnicami zdecydowały się jedynie trzy polskie miasta. Taka współpraca ma miejsce w przypadku Lublina z dzielnicą Jiading, Nowego Sącza z dzielnicą Huangdao oraz Ostrowa Wielkopolskiego z dzielnicą Qingbaijiang. Wskazuje to na trend, wedle którego miasta szukają partnerów nie tylko wśród władz miejskich czy prowincjonalnych, ale także wśród władz dzielnicowych (w tym przypadku Szanghaju, Qingdao i Chengdu). Takie działania są zrozumiałe, biorąc pod uwagę ogromną asymetrię charakteryzującą polskie i chińskie miasta, szczególnie pod względem liczby mieszkańców. Partnerstwa na linii miasto-dzielnica mogą zrównoważyć te rozbieżności.

Diagram 5. Liczba regionów współpracujących i niewspółpracujących z Chinami wedle podziału na wielkość regionu pod kątem liczby mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne

Stosując identyczną skalę podziału wielkości regionów, jak wielkości miast (S-XXL) zauważyć można nieco odmienne trendy, które wynikają z faktu, że szczebel

regionalny z oczywistych względów liczy więcej mieszkańców aniżeli pojedyncze miasto. Jedynym współpracującym z Chinami regionem liczącym mniej niż 50,000 mieszkańców jest chorwacka żupania licko-seńska. Kooperacja jest popularna również w większych regionach (M), ponieważ z Chińczykami współpracuje ich aż sześć z dziewięciu. W przypadku miast zauważalna była tendencja, że im większa jest liczba mieszkańców, tym współpraca z ChRL jest bardziej powszechna. Trend ten załamuje się na szczeblu regionalnym, przynajmniej w przypadku regionów liczących od 250,000 do 500,000 rezydentów⁶³⁴. Takie kontakty ma bowiem tylko sześć regionów z trzynastu, czyli mniej niż połowa. W 20 regionach od 500,000 do miliona mieszkańców, 13 współpracuje z Chińczykami. Widać więc tu tendencję zwykłą, ale wciąż siedem regionów takiej współpracy nie prowadzi i aż sześć z nich znajduje się na terytorium Czech oraz Słowacji. Natomiast w największych regionach, liczących od jednego do pięciu milionów mieszkańców, aż 12 z 14 współpracuje z partnerami Chińskimi, z czego dziewięć, to polskie województwa.

Podsumowując, z perspektywy europejskiej partnerstwa z ChRL mogą być problematyczne, ponieważ chińskie miasta, a nawet prowincje są znacznie liczniejsze pod względem populacji. Dlatego większe ośrodki miejskie bądź regionalne są bardziej atrakcyjnymi rynkami zbytu dla towarów oraz usług. Mogą też oferować rozpoznawalne wydarzenia kulturalne czy biznesowe (wystawy, targi, festiwale), jak również posiadają rozbudowaną ofertę edukacyjną, poprzez obecność uniwersytetów. Ponadto większe miasta posiadają lepszą infrastrukturę i globalne powiązania gospodarcze (obecność renomowanych przedsiębiorstw oraz *hubów* transportowych). Warto zauważyć, że im większa liczba mieszkańców, tym statystycznie większa jest szansa na znalezienie lokalnych partnerów chcących i gotowych współdziałać z władzami lokalnymi w paradyplomatycznej aktywności miasta. Inni badacze tacy jak Hocking⁶³⁵, Clausen⁶³⁶ oraz Clerc⁶³⁷ już wcześniej wykazali, że wielkość miasta jest

⁶³⁴ Zdaję sobie sprawę, że słowo „rezydenci” pochodzi od angielskiego słowa „residents” i słownikowo nie oznacza tego samego, czyli mieszkańców. Jednakże, w tym kontekście używa się tego słowa w mowie potocznej. Kilukrotnie w mojej rozprawie doktorskiej posłużyłem się więc tym sformułowaniem, aby uniknąć powtórzeń.

⁶³⁵ B. Hocking, *op. cit.*

⁶³⁶ D. Clausen, *op. cit.*

⁶³⁷ L. Clerc, *op. cit.*, s. 180-186.

jednym z głównych czynników determinujących lokalną współpracę międzynarodową⁶³⁸.

WIELOPOZIOMOWA KOORDYNACJA POLITYKI WZGLĘDEM CHIN

Urzednicy w miastach oraz regionach Europy Środkowo-Wschodniej odpowiedzialni za współpracę międzynarodową zostali poproszeni o ocenę koordynacji polityki wobec Chin w skali 1-5. W przypadku ankiety kierowanej do miast – z innymi miastami, z poziomem regionalnym, krajowym oraz unijnym (Tabela 11). W przypadku regionów – z władzami miejskimi w danym regionie, z poziomem regionalnym, krajowym oraz unijnym (Tabela 12). Odpowiedź (1) oznaczała „brak koordynacji”, a odpowiedź (5) oznaczała „pełną koordynację”.

Tabela 11. Koordynacja polityki miejskiej wobec Chin na różnych poziomach sprawowania władzy

Poziom administracji / Koordynacja polityki	Brak koordynacji (1)	(2)	(3)	(4)	Pełna koordynacja (5)	Brak danych	Średni wynik (1-5)
Inne miasta	57	7	7	2	1	9	1,42
Regiony	24	3	10	7	4	35	2,25
Rząd centralny	38	7	17	6	7	8	2,16
Unia Europejska ⁶³⁹	45	7	9	2	0	11	1,50

Źródło: Opracowanie własne

Spośród 74 miast, które odpowiedziały na to pytanie, 57 (77%) w ogóle nie koordynuje swojej polityki wobec Chin z innymi miastami w obrębie jednego państwa. Tylko rumuńskie Arad koordynuje ją w całości. Ten brak horyzontalnej koordynacji sugeruje, że miasta nie dzielą się wiedzą i rozwiązaniami oraz realizują swoje międzynarodowe cele, jako niezależni aktorzy. Na globalnej arenie w kontaktach z chińskimi partnerami działają więc, jako „samotne wilki”. Spośród 48 miast, 24 (50%) nie koordynuje swoich działań wobec Chin ze szczeblem regionalnym.

⁶³⁸ Argumenty tych autorów przytoczyłem dokładniej we wcześniejszej części opracowania dotyczącej charakterystyki determinantów współpracy subpaństwowej.

⁶³⁹ Dziewięć miast, które wzięły udział w badaniu, nie ma statusu członkostwa w Unii Europejskiej i nie udzieliło odpowiedzi na to konkretne pytanie.

Podobnie 38 (51%) z 75 miast nie koordynuje swojej polityki z rządem centralnym. Sugeruje to, że w wielu państwach ministerstwa spraw zagranicznych nie podejmują widocznych inicjatyw na rzecz koordynacji wielopoziomowych relacji z Chińską Republiką Ludową. W rezultacie wsparcie władz lokalnych ma charakter incydentalny, a nie systemowy⁶⁴⁰. Większość polityk miejskich pozostawiona jest samym sobie bez monitorowania ze strony wyższych szczebli władzy. Dodatkowo na 63 miasta, 45 (71%) nie koordynuje w ogóle swoich działań wobec Chin z Unią Europejską, a żadne nie koordynuje tego w pełni. Jest to szerszy problem braku wykorzystania szczebla lokalnego w kontekście polityki Unii Europejskiej względem ChRL⁶⁴¹.

Tabela 12. Koordynacja polityki regionalnej wobec Chin na różnych poziomach sprawowania władzy

Poziom administracji / Koordynacja polityki	Brak koordynacji (1)	(2)	(3)	(4)	Pełna koordynacja (5)	Brak danych	Średni wynik (1-5)
Miasta w danym regionie	16	7	4	5	3	3	2,20
Regiony	21	3	0	1	0	13	1,24
Rząd centralny	15	2	4	3	4	9	2,27
Unia Europejska	17	3	3	1	1	13	1,64

Źródło: Opracowanie własne

Odpowiedzi otrzymane z 38 regionów również wskazują na wyraźnie widoczną tendencję braku koordynacji wielopoziomowej polityki względem Chin. Aż 21 z nich w ogóle nie harmonizuje swojej polityki z innymi regionami w danym państwie. Żaden ośrodek regionalny nie koordynuje tej polityki w pełni. Tylko rumuński okręg Marusza nadał takiej harmonizacji rangę (4). Co więcej, w celu ujednolicenia polityki względem Chin, regiony EŚW nie robią tego z władzami miejskimi w obrębie swojego terytorium. 16 regionów odpowiedziało, że taka polityka nie jest w ogóle skoordynowana. Tylko województwo warmińsko-mazurskie, dolnośląskie oraz rumuński Arad uważają, że z miastami koordynują taką politykę w pełni (5). Pod kątem harmonizacji wielopoziomowej polityki względem Chin najlepiej wygląda komunikacja ze szczeblem

⁶⁴⁰ T. Kamiński, M. Gzik, *Współpraca polskich miast... op. cit.*, s. 86.

⁶⁴¹ T. Kamiński, J. Ciesielska-Klikowska, M. Gzik, *op. cit.*

centralnym, choć wciąż daleko jej do optymalnej. 15 regionów w ogóle nie koordynuje swojej polityki z rządem, a cztery regiony robią to w pełni – Zadar, Somogy, Győr-Moson-Sopron oraz żupania licko-seńska. Ponownie, jak w przypadku miast, aż 17 regionów w ogóle nie koordynuje swojej polityki ze szczeblem unijnym. Tylko węgierski region Somogy w pełni harmonizuje działania (5).

Odpowiedzi na pytanie o wpływ miast lub regionów na politykę wobec Chin prowadzoną na poziomie miejskim, regionalnym, krajowym oraz unijnym, dopełniają obraz „rozdźwięku” pomiędzy paradyplomacją a polityką zewnętrzną prowadzoną na innych poziomach sprawowania rządów. W ankiecie poprosiłem urzędników o ocenę wpływu ich działań zagranicznych na politykę wobec Chin na innych szczeblach władzy w skali 1-5, gdzie (1) oznaczało „brak wpływu”, a (5) oznaczało „pełen wpływ” (Tabela 13).

Tabela 13. Wpływ miast na politykę wobec Chin na różnych poziomach sprawowania władzy

Wpływ na	Liczba miast, które odpowiedziały „brak wpływu” (1)	Liczba wszystkich odpowiedzi	Udział procentowy	Średni wynik (1-5)
Politykę UE	52	67	78%	1,34
Politykę rządu	42	77	55%	1,83
Politykę regionu	23	49	47%	2,24

Źródło: Opracowanie własne

Niskie średnie wyniki w pytaniach dotyczących koordynacji i wysoki odsetek urzędników miejskich (78% na szczeblu UE i 55% na szczeblu krajowym) uważających, że ich „chińska polityka” nie wpływa na wyższe poziomy zarządzania, potwierdzają, że miasta są oderwane od polityki wobec Chin wykonywanej na wyższych poziomach zarządzania. Jednym z wielu przykładów takiej praktyki jest Rijeka, której urzędniczka powiedziała: *nasze miasto nie ma bezpośredniego wpływu na politykę względem Chin w innych miastach regionalnych, w państwie oraz w Europie*⁶⁴². Urzędnicy wykazali, że ich wpływ na politykę regionalną jest stosunkowo niski – 47% miast przyznało, że nie ma żadnego wpływu. Ta nieoptymalna, moim zdaniem, sytuacja z punktu widzenia realizacji celów polityki zagranicznej wynika z braku odpowiednich mechanizmów koordynacji pomiędzy różnymi częściami wielopoziomowej struktury relacji EŚW-

⁶⁴² Wywiad z Koordynatorką Protokołu i Współpracy Międzynarodowej miasta Rijeka, Rijeka, komunikacja osobista, 21.03.2024.

Chiny. Takie zaniedbanie zwiększa ryzyko materializacji zagrożeń i utrudnia czerpanie potencjalnych korzyści z praktycznej współpracy z partnerami zagranicznymi⁶⁴³.

Tabela 14. Wpływ regionów na politykę wobec Chin na różnych poziomach sprawowania władzy

Wpływ na	Liczba miast, które odpowiedziały „brak wpływu” (1)	Liczba wszystkich odpowiedzi	Udział procentowy	Średni wynik (1-5)
Politykę UE	18	27	66,66%	1,66
Politykę rządu	14	29	48,27%	2,10

Źródło: Opracowanie własne

Również i urzędnicy odpowiedzialni za współpracę międzynarodową w regionach nie uważają, że prowadzona przez nich polityka względem Chin ma wpływ na politykę na szczeblu unijnym oraz rządowym. W pierwszym przypadku aż 18 z 27 regionów udzieliło odpowiedzi (1) oznaczającej brak jakiegokolwiek wpływu. W przypadku wpływu działań zewnętrznych wobec ChRL na szczeblu centralnym, 14 z 29 regionów uważa, że brakuje tego wpływu.

Gdyby jednak miasta oraz regiony środkowo-wschodnio europejskie skoordynowały swoją politykę wobec Chińczyków, to mogłyby stanowić dla nich bardziej atrakcyjny rynek. Na przykład miasta Europy Środkowo-Wschodniej mogłyby współpracować w obrębie państw i pomiędzy nimi, aby znaleźć obszary wspólnych potrzeb, zaoferować większe rynki dla chińskich inwestycji oraz zwiększyć wspólną siłę negocjacyjną. Natomiast regiony, jako jednostki o większych zasobach aniżeli miasta, mogłyby je wspierać w zagranicznej działalności. Dlatego też kwestia koordynacji wielopoziomowej polityki, a w tym przypadku jej brak stanowi istotny determinant współpracy międzynarodowej na szczeblu subpaństwowym.

Rozważając wpływ wielkości miasta pod kątem liczby mieszkańców na koordynację polityki względem Chin, należy podkreślić odmienne tendencje w zależności od tego rozmiaru. Przekłada się on bowiem na poziom braku koordynacji działań wobec Chin z innymi szczeblami sprawowania rządów. Tabela 15⁶⁴⁴ ilustruje

⁶⁴³ J. Ciesielska-Klikowska, T. Kamiński, *op. cit.*

⁶⁴⁴ W kategorii „Od 50 do 100 tys.” i „Brak koordynacji ze szczeblem regionalnym (1)” odpowiedzi udzieliło 12 miast. W kategorii „Od 100 do 250 tys.” i „Brak koordynacji ze szczeblem regionalnym (1)” odpowiedzi udzieliło 17 miast. W kategorii „Od 1 do 5 milionów” i „Brak koordynacji ze szczeblem regionalnym (1)” odpowiedzi udzieliły dwa miasta.

liczbę miast w każdej kategorii wielkości (S-XXL), które zaznaczyły odpowiedź (1) wskazując „brak koordynacji”.

Tabela 15. Wpływ wielkości miasta pod względem liczby ludności na brak koordynacji polityki wobec Chin z pozostałymi szczeblami sprawowania władzy

Liczba obywateli	Liczba miast współpracujących z Chinami	Brak koordynacji z innymi miastami (1)	Brak koordynacji ze szczeblem regionalnym (1)	Brak koordynacji z rządem centralnym (1)	Brak koordynacji z UE (1)
Od 50 do 100 tys.	27	23	3	17	19
Od 100 do 250 tys.	29	17	10	12	15
Od 250 do 500 tys.	15	9	7	6	5
Od 500 tys. do 1 miliona	6	5	3	2	5
Od 1 do 5 milionów	6	4	2	1	2

Źródło: Opracowanie własne

Jeśli chodzi o koordynację polityki między miastami w poszczególnych państwach, to ośrodki te wykazują niechęć do dzielenia się wiedzą i doświadczeniami ze współpracy z Chinami, podkreślając panujący trend nieistniejącej horyzontalnej koordynacji polityki miejskiej (Tabela 15). Jeśli chodzi o koordynację polityki z Chinami na szczeblu regionalnym, sytuacja wydaje się nieco bardziej optymistyczna, choć wciąż daleka od optymalnej. W najmniejszych miastach trzy z 12 wskazań stanowiły odpowiedź o całkowitym braku koordynacji polityki. Liczba ta wzrasta do 10 na 17 w miastach od 100,000 do 250,000 mieszkańców. Natomiast w niemal połowie miast do 500,000 mieszkańców, zauważalny jest całkowity brak koordynacji polityki na poziomie regionalnym. Podobnie sytuacja wygląda w największych miastach z kategorii XL oraz XXL.

Na temat polityki wobec Chin z poziomem centralnym, to wśród najmniejszych miast 63% z nich nie harmonizuje w ogóle swojej polityki. Podobnie miasta z przedziału M-XL, czyli o liczbie mieszkańców od 100,00 do 1 miliona również wykazują całkowity brak koordynacji, odpowiednio – 41%, 40% i 33%. Jednak analizując przypadek największych miast (XXL), to ich urzędnicy nie oceniają tak krytycznie stopnia koordynacji polityki ze szczeblem rządowym, za wyjątkiem Warszawy, która udzieliła odpowiedzi (1). Moje wyjaśnienie jest takie, że pozostałe

miasta takie jak Belgrad, Budapeszt, Bukareszt, Praga oraz Sofia są stolicami, a zarazem centrami rządowymi. Taka podwójna rola może ułatwić komunikację pomiędzy władzami lokalnymi a centralnymi⁶⁴⁵. Odmienne zdanie ma praska urzędniczka odpowiedzialna za współpracę międzynarodową: *MSZ nie postrzega umów miast partnerskich jako istotnych dla systemu państwa, ponieważ traktuje je tylko, jako deklaracje polityczne. Ministerstwo nie ingeruje w politykę miast, a miasta same o to nie zabiegają*⁶⁴⁶.

Na podstawie powyższej tabeli można także wskazać, że w dużych miastach koordynacja polityki jest częstsza, ponieważ tylko jedno z sześciu miast od 1 do 5 mln mieszkańców nie koordynuje swojej polityki z rządem. Podobnie w mniejszych ośrodkach miejskich, od 500 tys. do 1 mln mieszkańców, swojej polityki z rządem nie koordynują tylko dwa z sześciu miast. Natomiast władze miejskie wskazują najczęściej na całkowity brak koordynacji polityki wobec Chin ze szczeblem unijnym. To stwierdzenie jest nieco zaskakujące, biorąc pod uwagę, że Parlament Europejski w swojej rezolucji z 2021 roku w sprawie nowej strategii Unii Europejskiej wobec Chin podkreślił, że tę politykę należy koordynować z podmiotami na szczeblu regionalnym oraz lokalnym. Szczególnie wobec podmiotów, które rozwijają i utrzymują powiązania z Chinami⁶⁴⁷.

Tabela 16. Wpływ wielkości regionu pod względem liczby ludności na brak koordynacji polityki wobec Chin z pozostałymi szczeblami sprawowania władzy

Liczba obywateli	Liczba regionów współpracujących z Chinami	Brak koordynacji z regionami (1) ⁶⁴⁸	Brak koordynacji z miastami w regionie (1) ⁶⁴⁹	Brak koordynacji z rządem centralnym (1) ⁶⁵⁰	Brak koordynacji z UE (1) ⁶⁵¹
Od 50 do 100 tys.	1	1	1	0	0
Od 100 do 250 tys.	6	3	1	2	1
Od 250 do 500 tys.	6	2	2	1	1

⁶⁴⁵ Zostało to dokładniej opisane we wcześniejszej części opracowania dotyczącej determinantów współpracy subpaństwowej, jako uwarunkowanie „Status lub marka miasta/regionu”.

⁶⁴⁶ Wywiad z Dyrektorką Działu Współpracy Międzynarodowej Miasta Pragi, *op. cit.*

⁶⁴⁷ Parlament Europejski, *European Parliament resolution of 16 September 2021 on a new EU-China strategy*, Parlament Europejski (strona internetowa), 16.09.2021, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0382_EN.html [dostęp: 09.08.2024].

⁶⁴⁸ 13 regionów nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie.

⁶⁴⁹ Trzy regiony nie udzieliły odpowiedzi na to pytanie.

⁶⁵⁰ Dziewięć regionów nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie.

⁶⁵¹ 13 regionów nie udzieliło odpowiedzi na to pytanie.

Od 500 tys. do 1 miliona	13	10	9	9	9
Od 1 do 5 milionów	12	5	3	3	4

Źródło: Opracowanie własne

Na szczeblu regionalnym widać podobny trend, w którym władze regionalne stosunkowo niechętnie współpracują ze sobą nawzajem w ramach danego państwa. Pod tym kątem sytuacja wygląda najmniej korzystnie w najmniejszych (50-100 tys. mieszkańców) oraz większych (od 500 tys. do jednego mln mieszkańców) regionach. Żupania licko-seńska, jako jedyny region z kategorii (S) nie koordynuje swojej polityki z innymi regionami w Chorwacji w ogóle. W drugiej wyżej wymienionej kategorii aż 10 z 13 regionów nie wykonuje takich działań. Niemal identycznie rysuje się sytuacja odnośnie do koordynacji polityki z miastami w obrębie konkretnego regionu. Tylko w trzech z największych ośrodków regionalnych (XXL) polityka względem Chin jest całkowicie nieskoordynowana. Tendencja ta jest niemal identyczna również odnośnie do koordynacji względem szczebla rządowego oraz unijnego. Można więc uznać, że wzorce harmonizacji polityki względem liczby mieszkańców w regionach są do siebie zbliżone w zależności od wielkości.

Natomiast, celem dokładniejszego zbadania koordynacji wielopoziomowej polityki względem Chin, określiłem stopień powiązania politycznego burmistrzów bądź prezydentów miast z partiami rządzącymi w poszczególnych państwach (Aneks 6). Podstawą do zbadania tej zależności była data wypełnienia ankiety przez konkretne miasto. Ponadto, gdy w danym państwie władzę sprawowała koalicja, a burmistrz bądź prezydent miasta wywodził się z jednej z partii członkowskich, to uznawałem, że przynależy do partii rządzącej.

Zgodnie z moimi przewidywaniami widać zależność pomiędzy stopniem koordynacji polityki z rządem a przynależnością partyjną najwyższej władzy wykonawczej w mieście. W 44 miastach, które udzieliły odpowiedzi (1) bądź (2) w kwestii koordynacji polityki, aż w 28 przypadkach burmistrz bądź prezydent miasta wywodził się z innego nadania politycznego (63,63%). Z tej kategorii 13 przypadków stanowili prezydenci miast polskich. Pięć węgierskich miast, których władza nie pochodzi z Fideszu również udzieliło odpowiedzi o braku albo całkowitym braku koordynacji.

Na łącznie 13 miast, które udzieliły odpowiedzi, że ich polityka względem Chin jest dobrze (4) albo całkowicie (5) skoordynowana z rządem centralnym, aż w 9 przypadkach burmistrzowie bądź prezydenci wywodzą się z partii rządzących w państwie (69,23%). Ciekawy przykład stanowi Rijeka, która pomimo faktu podkreślenia całkowitej koordynacji polityki z rządem, formalnie tego nie robi: [...] *taki obowiązek nie istnieje w ustawodawstwie chorwackim. Miasto, jako jednostka samorządu terytorialnego, może za zgodą Rady Miasta zawrzeć umowę o współpracy z innym miastem, a podpisana umowa jest następnie przekazywana Ministerstwu Spraw Zagranicznych wyłącznie do celów archiwalnych*⁶⁵².

Na przykładzie skrajnych odpowiedzi (1 oraz 5) widać więc, że waga czynnika politycznego dla koordynacji polityki względem Chin jest znacząca. Jeżeli władza pochodzi z różnych partii, to o koordynację jest trudniej. Analogicznie, jeżeli z tych samych – łatwiej. Potwierdzili to urzędnicy z węgierskiego miasta Székesfehérvár, którzy stwierdzili, że: *w partii Fidesz wszyscy się znają i rozmawiają ze sobą na co dzień, więc nie ma problemów z komunikacją, nawet z Ministerstwem Spraw Zagranicznych [...]. Znaczenie bardzo dobrych stosunków z Chinami na szczeblu centralnym oraz poczucie chińskiej obecności w państwie również wpływa pozytywnie na międzynarodowe relacje lokalne*⁶⁵³. W nawiązaniu urzędnik z komitatu Pest dodał: *my tak naprawdę [w ramach partii na różnych szczeblach władzy] współistniejemy obok siebie, ale nie mieszamy się w sprawy drugiego podmiotu. Współpracujemy natomiast blisko z konsulatami, dzieląc się informacjami. Podczas delegacji do Chin konsulaty zapewniają nam np. tłumaczy*⁶⁵⁴.

Odmienny trend można odczytać na podstawie współczynnika korelacji r-Pearsona wynoszącego 0.215 dla całej populacji 75 miast. Bazując na poniższym wykresie macierzy korelacji (Wykres 3) można stwierdzić, że występuje słaba korelacja pomiędzy stopniem koordynacji polityki miejskiej wobec Chin z rządem centralnym, a przynależnością burmistrza bądź prezydenta miasta do partii rządzącej w państwie. Jednakże, jeżeli wziąć by pod uwagę tylko te miasta, które deklarują, że koordynacja

⁶⁵² Wywiad z Koordynatorką Protokołu i Współpracy Międzynarodowej miasta Rijeka, *op. cit.*

⁶⁵³ Wywiad z urzędniczką odpowiedzialną za współpracę międzynarodową oraz z zastępcą burmistrza miasta Székesfehérvár, *op. cit.*

⁶⁵⁴ Wywiad z przewodniczącym oraz wiceprzewodniczącym Zgromadzenia Ogólnego Komitatu Pest, *op. cit.*

polityki jest dobra (4) bądź bardzo dobra (5), to czynnik przynależności partyjnej odgrywa duże znaczenie⁶⁵⁵.

Wykres 3. Macierz korelacji dla powiązania politycznego burmistrzów bądź prezydentów miast z partiami rządzącymi w poszczególnych państwach

Macierz korelacji

		Koordinacja polityki z rządem centralnym	Przynależność burmistrza do partii rządzącej
Koordinacja polityki z rządem centralnym	r	—	
	Pearsona	—	
	df	—	
Przynależność burmistrza do partii rządzącej	p	—	
	r	0.215	—
	Pearsona	73	—
	df	0.064	—
	p		—

Uwaga. * p < .05, ** p < .01, *** p < .001

Źródło: Opracowanie własne

UDZIAŁ LOKALNYCH PARTNERÓW WE WSPÓŁPRACY

Uznając, że współpraca władz miejskich lub regionalnych z partnerami lokalnymi jest kolejnym wyznacznikiem współpracy postanowiłem zbadać tę kwestię. W jednym z pytań ankietowych, na które mogli odpowiadać urzędnicy zarówno miejscy, jak regionalni w jednostkach współpracujących, jak i niewspółpracujących z ChRL, zadałem pytanie o wskazanie najważniejszych lokalnych partnerów dla całości paradyplomatycznej działalności podmiotu subpaństwowego (Tabela 17).

Tabela 17. Najważniejsi lokalni partnerzy dla całości międzynarodowej współpracy w miastach i regionach ESW współpracujących oraz niewspółpracujących z Chinami

Najważniejsi partnerzy lokalni	Liczba odpowiedzi z miast (n=152)	Liczba odpowiedzi z regionów (n=57)
Instytucje kultury	127	39
Szkoły	102	27
Instytucje sportowe	71	9
Inne rządy regionalne lub lokalne	71	42
Uniwersytety	67	30
Biznes	64	32
Inne	16	3

⁶⁵⁵ Współczynnik korelacji r-Pearsona nie jest tu możliwy do obliczenia, ponieważ współczynnik p-Pearsona wynosi 0.867, co świadczy o zbyt małej próbie dla wyciągnięcia wniosków.

Źródło: Opracowanie własne

Najważniejsi lokalni partnerzy, to instytucje działające w tzw. miękkich obszarach zaliczających się do *low politics*. Są to jednostki związane np. z kulturą, edukacją oraz sportem. Kooperacja ze środowiskiem biznesowym jest wymieniona na ostatnim miejscu, a wskazań jest niemal o połowę mniej niż na dominujące instytucje kultury. Być wynika to z odmiennych podejść biznesowych oraz kultury transakcyjnej funkcjonujących w Europie i Chinach. Ponadto urzędnicy wskazywali na istotność partnerów takich jak kościoły, pozarządowe organizacje międzynarodowe, sieci miejskie, czy instytucje związane ze zdrowiem publicznym.

Również i na szczeblu regionalnym widać duże zaangażowanie instytucji kultury – aż 39 wskazań. Niemniej, to jednak jednostki spoza „miękkich obszarów” tj. inne rządy regionalne lub lokalne zostały wskazane najczęściej – 42 razy. Na tym poziomie o wiele ważniejsza jest rola biznesu (32 wskazania) oraz uniwersytetów (30 wskazań). Z oczywistych względów najrzadszym lokalnym partnerem dla regionów są instytucje sportowe. Wynika to z faktu, że kluby np. piłkarskie, hokejowe czy koszykarskie są powiązane z konkretnym miastem a nie regionem.

Tabela 18. Najważniejsi lokalni partnerzy dla całości międzynarodowej współpracy w miastach i regionach EŚW współpracujących z Chinami

Najważniejsi partnerzy lokalni	Liczba odpowiedzi z miast (n=83)	Liczba odpowiedzi z regionów (n=38)
Instytucje kultury	69	26
Szkoły	54	15
Biznes	48	22
Uniwersytety	46	23
Instytucje sportowe	39	5
Inne rządy lokalne lub regionalne	37	30
Inne	16	3

Źródło: Opracowanie własne

Jednakże, przy odpowiedzi na to samo pytanie oraz po wyodrębnieniu tylko miast bądź regionów współpracujących z Chinami (Tabela 18), w przypadku współpracy z partnerami biznesowymi, sytuacja przedstawia się inaczej. 48 wskazań pozycjonuje ten sektor na trzecim miejscu po instytucjach kultury oraz szkołach. Widać więc, że miasta współpracujące w EŚW z Chinami częściej opierają swoją międzynarodową aktywność o kooperację ze środowiskiem biznesowym, co może być jednym z determinantów sukcesu takiej współpracy. Z drugiej jednak strony sektor ten wskazało niespełna 48 na 83 urzędników (57,83%), czyli nieco więcej niż połowa. Zaś na poziomie regionów, to prym wciąż wiodą inne rządy lokalne lub regionalne, a za

nimi instytucje kultury. Tym razem jednak o jedno wskazanie więcej padło na współpracę z uniwersytetami (23) niż z biznesem. Ponownie najrzadziej wybierane były instytucje związane ze sportem.

Tabela 19. Podmioty inicjujące współpracę z Chinami w miastach i regionach EŚW

Inicjator współpracy	Liczba odpowiedzi z miast (n=83)	Liczba odpowiedzi z regionów (n=38)
Chińskie władze lokalne/regionalne	46	17
Władze miasta/regionu	45	21
Lokalny biznes	19	9
Inne	11	11
Akademia	9	4
Instytucje kultury	3	3
Szkoły	1	1
Instytucje sportowe	1	0

Źródło: Opracowanie własne

W przypadku kooperacji z Chinami relacje inicjowały najczęściej środkowo-wschodnio europejskie albo chińskie władze miejskie bądź regionalne (Tabela 20). Wola polityczna jest więc oczywistym determinantem współpracy. Warto jednak zauważyć, że kooperacja z ChRL relatywnie często była inicjowana ze strony lokalnego biznesu, co pokrywa się zaangażowaniem tego sektora w całość współpracy międzynarodowej miast (Tabela 18). Instytucje kultury oraz szkoły były najrzadziej wskazywanymi instytucjami w odpowiedzi na to pytanie. Jedynie Ołomuniec, Rijeka, Zagrzeb, Baranya oraz województwo śląskie czerpały z zasobów lokalnych instytucji kultury przy inicjowaniu współpracy z Chinami. Debreczyn oraz region Baranya zainicjowały współpracę za pośrednictwem instytucji związanych ze szkolnictwem, a Maribor za pośrednictwem jednostek związanych ze sportem. Ciekawej odpowiedzi udzielił kraj ołomuniecki, który wskazał, że – „czesko-chińskie forum inwestycyjne, które odbyło się w 2014 roku w Pradze, zapoczątkowało partnerstwo z chińskimi prowincjami dla wielu czeskich regionów”. Widać więc, jak ogromne znaczenie może mieć koordynacja polityki względem ChRL ze szczeblem centralnym.

Współpraca z Prowincją Jiangsu została przejęta po reformie samorządowej od Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego

Powyższy trend potwierdzają odpowiedzi na pytanie, w którym prosiłem urzędników o wskazanie lokalnych partnerów zaangażowanych tylko we współpracę z Chinami (Tabela 18). Najważniejszymi lokalnymi partnerami dla władz są podmioty biznesowe, uniwersytety oraz instytucje kultury, choć na poziomie regionów również

instytucje związane z edukacją, które w miastach uplasowały się na czwartym miejscu. Ponownie więc sektor kultury oraz edukacji nie inicjuje współpracy, ale zbiera frukta na etapie jej istnienia. Potwierdziła to urzędniczka z miasta Székesfehérvár twierdząc, że: *bez pomocy instytucji kultury dyplomacja miejska nie mogłaby w ogóle istnieć [...]*. *Wśród instytucji kultury najłatwiej znaleźć lokalnych partnerów*⁶⁵⁶.

Tabela 20. Lokalne podmioty zaangażowane we współpracę z Chinami

Lokalne podmioty zaangażowane we współpracę z Chinami	Liczba odpowiedzi z miast (n=83)	Liczba odpowiedzi z regionów (n=38)
Partnerzy biznesowi	46	23
Uniwersytety	43	27
Instytucje kultury	40	14
Instytucje edukacyjne	33	15
Organizacje turystyczne	25	14
Inne jednostki samorządu terytorialnego	17	8
Inne	9	3
Instytucje sportowe	8	2
NGOs	7	2

Źródło: Opracowanie własne

Widać zaś doniosłą rolę sektora biznesowego, który uczestniczy we współpracy z Chinami na każdym etapie. Opieranie kooperacji na wsparciu tego środowiska można więc uznać za jej determinant. Należy zwrócić również uwagę na znaczącą rolę uniwersytetów na etapie istnienia relacji z Chinami, ponieważ akademicy mogą pełnić rolę ekspertów w kontaktach z Chińczykami⁶⁵⁷.

W przypadku polskiego Płocka współpracę zainicjował konsulat RP w Szanghaju. Jednocześnie z inicjatywy chińskiej ambasady na Słowacji, Koszyce rozpoczęły współpracę z Wuhan. Natomiast urzędniczka z Székesfehérvár zaznaczyła, że: *bez pomocy chińskiej ambasady na Węgrzech ciężko jest utrzymać współpracę jako aktywną*⁶⁵⁸. W ujęciu całościowym rola konsulatów oraz ambasad w funkcjonowaniu relacji z Chińczykami nie jest doniosła, ale w niektórych przypadkach bywa kluczowa, co potwierdzi opisany w następnym podrozdziale przykład współpracy Ostrowa Wielkopolskiego.

Organizacje turystyczne jako istotnych partnerów wskazywały przeważnie miasta bądź regiony bałkańskie. Należy również zwrócić uwagę na niskie

⁶⁵⁶ Wywiad z urzędniczką odpowiedzialną za współpracę międzynarodową oraz z zastępcą burmistrza miasta Székesfehérvár, *op. cit.*

⁶⁵⁷ T. Kamiński, *What are the factors...* *op. cit.*, s. 227-242.

⁶⁵⁸ Wywiad z urzędniczką odpowiedzialną za współpracę międzynarodową oraz z zastępcą burmistrza miasta Székesfehérvár, *op. cit.*

zaangażowanie pozarządowych organizacji międzynarodowych, ponieważ mają one ograniczone możliwości działalności w chińskiej przestrzeni społecznej oraz politycznej, co wynika z wysokiej centralizacji władzy, która nie uznaje swobód obywatelskich znanych chociażby z Europy. Podsumowując, istnieje widoczna dysproporcja pomiędzy najważniejszymi lokalnymi partnerami dla całości paradyplomatycznych działań podejmowanych przez miasta i regiony a inicjatorami współpracy z Chinami.

FORMY ORAZ OBSZARY WSPÓŁPRACY

Prawie wszystkie miasta oraz regiony współpracujące z Chinami prowadzą swoje działania w drodze wzajemnych oficjalnych wizyt (Tabela 21). W obu przypadkach, drugą i trzecią najczęściej wybieraną formą współpracy jest udział w targach i forach gospodarczych oraz misjach biznesowych. Po raz kolejny, obrazuje to istotną rolę środowiska biznesowego we wzajemnych kontaktach. Współpraca rzadko jest zinstytucjonalizowana w formie stałych przedstawicielstw. Chińskie przedstawicielstwa działają tylko w dwóch polskich miastach – Łodzi⁶⁵⁹ i Stalowej Woli, oraz w jednym bułgarskim mieście – Płowdiw. Chińskie przedstawicielstwa funkcjonują też w województwie łódzkim oraz węgierskiej Baranyi. Jedynie miasta takie jak Belgrad, Braiła, Gdynia, Lublin, Łódź, Maribor, Olita, Płowdiw, Rijeka, Šabac, Suczawa, Tallinn, Tirana oraz Zrenjanin działały w ramach delegacji rządowych, co świadczy o niskim stopniu koordynacji polityki miejskiej z rządami krajowymi (Tabela 11). Podobny trend widać na poziomie regionów. W ramach delegacji rządowych uczestniczą tylko Braszów, województwo lubelskie, lubuskie, pomorskie oraz żupania medzimurska.

Spośród wyżej wymienionych 14 miast współpracujących ze szczyblem państwowym w ramach oficjalnych delegacji rządu centralnego, 12⁶⁶⁰ odpowiedziało na pytanie dotyczące koordynacji polityki z Chinami na innych poziomach zarządzania (Tabela 11). Odpowiedzi rozkładały się równomiernie – po trzy miasta wskazały na odpowiedź (1), (2), (3), (4) oraz (5). Rozbieżności w tych odpowiedziach są zastanawiające, ponieważ pracę w oficjalnych delegacjach rządu centralnego można rozumieć, jako formę koordynacji polityki z rządem krajowym. Należy z tego wysnuć

⁶⁵⁹ W stanie na 2024 rok, współpraca Łodzi z partnerami chińskimi jest „martwa”, a wskazane przedstawicielstwa nie istnieją. Źródło: M. Gzik, T. Kamiński, N. Matiaszczyk, *op. cit.*, s. 6.

⁶⁶⁰ Braiła i Suczawa nie odpowiedziały na to konkretne pytanie.

wniosek, że urzędnicy - jako praktycy - mogą zupełnie inaczej postrzegać zagadnienie koordynacji niż środowisko akademickie.

Tabela 21. Formy współpracy z partnerami chińskimi w miastach EŚW

Formy współpracy	Liczba odpowiedzi z miast (n=83)	Liczba odpowiedzi z regionów (n=38)
Oficjalne wizyty	77	35
Udział w targach i forach gospodarczych	47	21
Misje biznesowe	38	18
Praca w oficjalnych delegacjach rządu centralnego	14	5
Inne	14	3
Międzynarodowe sieci miast/regionów	9	6
Stałe biuro chińskie w mieście/regionie	5	2
Stałe biuro w Chinach	4	4

Źródło: Opracowanie własne

Tylko dziewięć miast oraz sześć regionów współpracuje z partnerami chińskimi na forum międzynarodowych sieci miejskich. Jednym z nich jest Rijeka, która bardzo chwali sobie taką formę kontaktów: *nasze dotychczasowe doświadczenia są bardzo pozytywne, ponieważ takie wyspecjalizowane sieci miejskie stanowią doskonałą okazję do wymiany doświadczeń i nawiązywania kontaktów z partnerami zagranicznymi. Z pewnością w przyszłości nadal będziemy częścią takich stowarzyszeń miast*⁶⁶¹.

Tabela 22. Obszary współpracy miast Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami

Obszary współpracy	Liczba odpowiedzi z miast (n=83)	Liczba odpowiedzi z regionów (n=38)
Kultura	66	24
Ekonomia	56	28
Edukacja	39	19
Sport i turystyka	36	19
Współpraca akademicka	27	21
Polityka zdrowotna i społeczna	20	16
Planowanie/zarządzanie urbanistyczne	18	2
Kwestie środowiskowe	13	1
Inne	6	7

Źródło: Opracowanie własne

Formy współpracy z partnerami chińskimi w wielu miastach czy regionach opierają się przede wszystkim na współpracy gospodarczej, czy też biznesowej (Tabela 21). Znajduje to swoje odzwierciedlenie w odpowiedziach na pytanie o obszary współpracy z Chinami (Tabela 22), ponieważ kwestie związane z ekonomią były

⁶⁶¹ Wywiad z Koordynatorką Protokołu i Współpracy Międzynarodowej miasta Rijeka, *op. cit.*

pierwszą najczęściej wybieraną odpowiedzią w regionach, a drugą w miastach. Do 2021 roku Chińska Republika Ludowa dokonała 297 bezpośrednich inwestycji zagranicznych na terenie Europy Środkowo-Wschodniej oraz aż 49 inwestycji infrastrukturalnych⁶⁶². Taka strategia znalazła odzwierciedlenie w słowach przewodniczącego Xi Jinpinga, który podczas Szczytu Chiny-CEEC w 2021 roku powiedział – „moglibyśmy jeszcze bardziej wzmocnić współpracę ekonomiczną na poziomie subpaństwowym i kontynuować rozwój parków przemysłowych na potrzeby współpracy biznesowej między Chinami a Europą Środkowo-Wschodnią w chińskich miastach, takich jak Ningbo i Cangzhou”⁶⁶³. Choć na przykładzie komitatu Pest za kwestie biznesowe odpowiadają tylko lokalne przedsiębiorstwa, a region służy dodatkowym wsparciem: *my nie zajmujemy się sprawami gospodarczymi, to nie jest nasz zakres kompetencji. To co możemy, to stworzyć pewien relacyjny grunt pod to, żeby połączyć naszych lokalnych partnerów z Chińczykami. Jesteśmy platformą, która umożliwia te kontakty. Potem ich tak naprawdę nie śledzimy*⁶⁶⁴.

Jednakże, w miastach prymat wiedzie obszar kultury, co potwierdza wniosek, że pomimo praktycznego braku zaangażowania w inicjowanie współpracy ze strony instytucji kultury (Tabela 20), to już na etapie praktycznego funkcjonowania partnerstwa kwestie te odgrywają doniosłą rolę. Również 24 na 38 regionów współpracuje z Chinami w kwestiach związanych z kulturą. Można więc stwierdzić, że zaangażowanie instytucji kultury jest determinantem współpracy miejskiej z ChRL. Niepokojący, moim zdaniem, jest jednak fakt, że jedynie 13 miast oraz jeden region (województwo śląskie) w Europie Środkowo-Wschodniej współpracują z chińskimi partnerami w zakresie ochrony środowiska, co stanowi jedno z głównych wyzwań współczesności, nawet w ponadnarodowych relacjach Unii Europejskiej z Chinami⁶⁶⁵.

⁶⁶² T. Matura et al., *op. cit.*

⁶⁶³ J. Xi, *Keeping up the Momentum and Working Together for A New Chapter in China-CEEC Cooperation*, Keynote Speech by Chinese President Xi Jinping at the China-CEEC Summit Ministerstwo Handlu ChRL (strona internetowa), 09.02.2021, <http://hu.mofcom.gov.cn/article/speeches/202102/20210203038516.shtml> [dostęp: 24.03.2024].

⁶⁶⁴ Wywiad z przewodniczącym oraz wiceprzewodniczącym Zgromadzenia Ogólnego Komitatu Pest, *op. cit.*

⁶⁶⁵ X. Lu, E. Zhu, L. Campbell, M. Hafner, M. Noussan, P.P. Raimondi, *Comparison between China, the EU and the US's Climate and Energy Governance: How Policies Are Made and Implemented at Different Levels*, FEEM Working Paper 34, 2021, s. 6, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.401742>.

KORZYŚCI ORAZ PRZESZKODY WE WSPÓŁPRACY

Urzednicy zostali przeze mnie zapytani o wskazanie korzyści we współpracy z partnerami chińskimi (Tabela 23). 55 miast oraz 23 regiony angażują się w promocję kultury, aby wzbudzić nią zainteresowanie chińskich partnerów. Potwierdza to obserwacje, że działalność w „obszarach miękkich” najłatwiej jest wypełnić treścią, co przekłada się na potencjalne korzyści. Ponadto, urzednicy odpowiedzialni za stosunki z Chinami jako istotne benefity współpracy wskazują wymianę doświadczeń. Równie ważna jest promocja lokalnej bądź regionalnej turystyki, szczególnie w przypadku miast i regionów bałkańskich, która przekłada się na korzyści natury ekonomicznej. Rzadziej wymieniane są kwestie takie jak przyciągnięcie chińskich inwestycji w regionie, pomimo dużego zaangażowania europejskich przedsiębiorstw we współpracę (Tabela 20, 21, 22). Działalność na chińskim rynku jest dla firm z Europy Środkowo-Wschodniej wyzwaniem, ponieważ ten nie sprzyja aktywności zagranicznych podmiotów gospodarczych⁶⁶⁶.

Tabela 23. Korzyści ze współpracy miejskiej z Chinami w Europie Środkowo-Wschodniej

Korzyści ze współpracy	Liczba odpowiedzi z miast (n=83)	Liczba odpowiedzi z regionów (n=38)
Wymiana doświadczeń	68	35
Promocja kultury	55	23
Promocja turystyki	45	23
Wymiana edukacyjna	41	24
Przyciągnięcie chińskich inwestycji w regionie	36	15
Lepsza pozycja lokalnych firm prowadzących działalność w Chinach	14	12
Inne	6	2

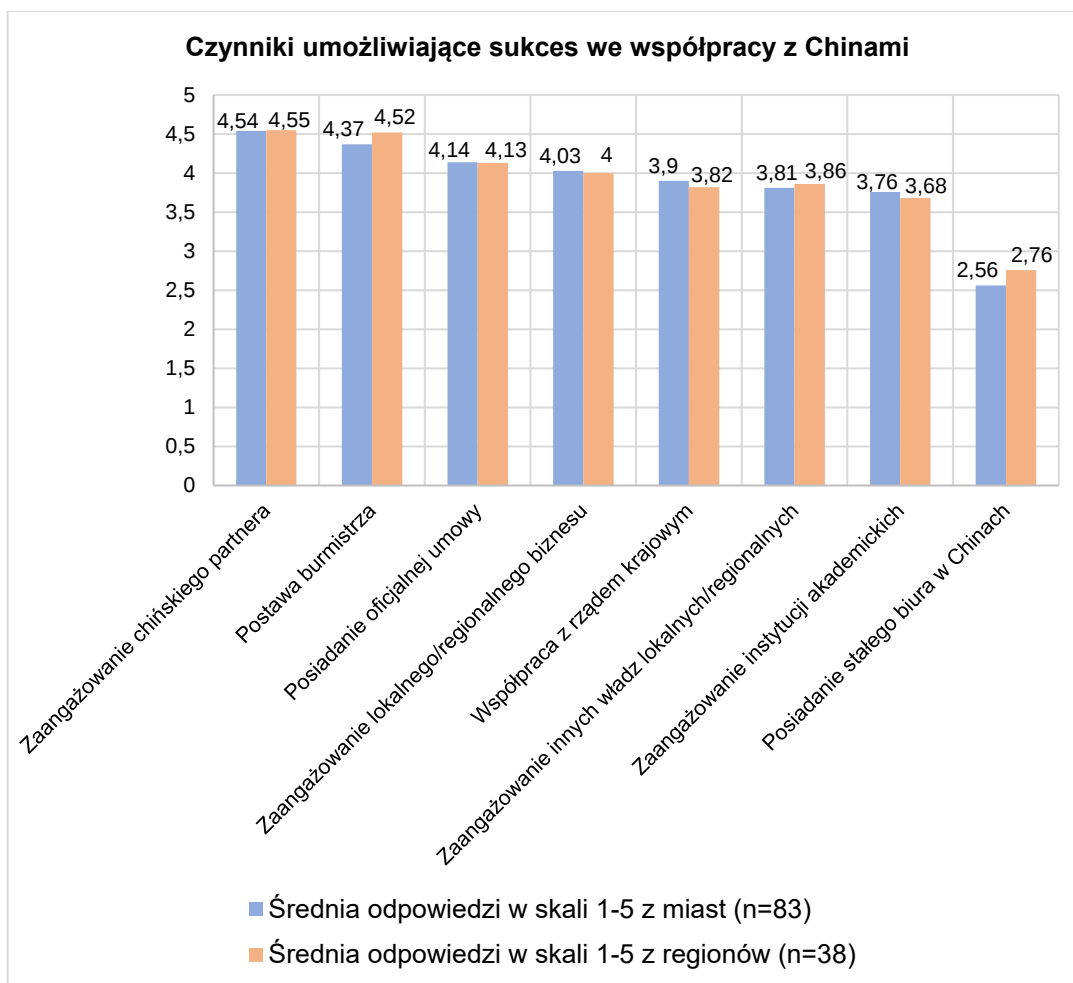
Źródło: Opracowanie własne

Urzedników odpowiedzialnych za współpracę międzynarodową zapytałem także o czynniki, które uważają za istotne dla powodzenia współpracy z chińskimi partnerami. Respondenci udzielali odpowiedzi na pięciostopniowej skali od (1) – „w ogóle nieważne” do (5) – „najważniejsze” (Wykres 4). Zdaniem respondentów najważniejszym determinantem dla udanej współpracy jest zaangażowanie chińskiego partnera. Brak tego czynnika może spowodować zamrożenie albo zerwanie współpracy, co wynika wprost z przeprowadzonego przeze mnie odrębnego

⁶⁶⁶ T. Kamiński, M. Gzik, *Trzydzieści lat niewygodnego partnerstwa – ewolucja stosunków UE-Chiny*, [w:] *Unia Europejska w turbulentnym świecie 30 lat traktatu z Maastricht* (red. T. Stępniewski), Instytut Europy Środkowej, Lublin 2022, s. 220.

badania⁶⁶⁷ oraz studium przypadku współpracy Ostrowa Wielkopolskiego z Chinami, które zostanie opisane w następnym podrozdziale.

Wykres 4. Czynniki umożliwiające sukces we współpracy z Chinami

Źródło: Opracowanie własne

Dla efektywnej współpracy niezbędna jest także postawa władz miasta bądź regionu, gdyż zainteresowany współpracą burmistrz, naczelnik czy prezydent może stać się siłą napędową dla partnerstwa⁶⁶⁸. Potwierdziła, to urzędniczka z Rijeki: *postawa burmistrza jest ważnym czynnikiem w procesie współpracy z Chinami, ale także z każdym innym państwem*⁶⁶⁹. Pokazuje to kluczową, moim zdaniem, rolę czynnika ludzkiego jako determinantu subpaństwowej współpracy międzynarodowej, co potwierdzą studia przypadku kooperacji Pragi oraz Ostrowa Wielkopolskiego. Również badania innych naukowców wskazały taką zależność⁶⁷⁰. Podczas wywiadu

⁶⁶⁷ M. Gzik, T. Kamiński, N. Matiaszczyk, *op. cit.*, s. 6.

⁶⁶⁸ B. Barber, *op. cit.*.

⁶⁶⁹ Wywiad z Koordynatorką Protokołu i Współpracy Międzynarodowej miasta Rijeka, *op. cit.*

⁶⁷⁰ D. Pejic, M. Acuto, A. Kosovac, *op. cit.*, s. 8.

w węgierskim komitacie Pest, przewodniczący regionu sam stwierdził, że: *po pierwszej delegacji do Chin zacząłem interesować się 5-tysięczną letnią chińską kulturą oraz historią, które miała wiele wspólnych mianowników z węgierską, co ugruntowało moje osobiste podejście do relacji z Państwem Środka*⁶⁷¹.

Poza tym, dla władz miejskich oraz regionalnych ważne jest posiadanie umowy partnerskiej (Aneks 4 i 5). Co ciekawe, 33 respondentów z miast odpowiedziało, że najważniejszym (5) czynnikiem sukcesu jest współpraca z rządem krajowym – i to pomimo faktu klarownej deklaracji o braku koordynacji polityki względem Chin z centralnym poziomem sprawowania rządów (Tabela 11). Ponadto, 15 miast oceniło istotność współpracy z rządem krajowym na (4), a tylko dziewięć miast uznało, że ma najmniejsze (1) lub niewielkie (2) znaczenie dla powodzenia współpracy z Chinami. Z jednej strony, może to świadczyć o odmiennej definicji zjawiska wielopoziomowej koordynacji polityki przez praktyków oraz teoretyków. Z drugiej jednak, odpowiedzi na to pytanie mogą być wyrażeniem opinii odnośnie do najbardziej pożądanej przez urzędników sytuacji w kwestii koordynacji polityki. Można więc to rozumieć, jako apel władz miejskich odpowiedzialnych za współpracę międzynarodową o wsparcie od rządu centralnego w kontaktach z Chińczykami, czyli jakiejś formy koordynacji polityki.

Odnosząc się jeszcze do roli czynnika personalnego w paradyplomacji, to w odpowiedzi na to pytanie żaden urzędnik miejski bądź regionalny nie wskazał, że zaangażowanie burmistrza oraz chińskiego partnera są najmniej ważne (1). Tylko jedno miasto wskazało, że nieważne jest zaangażowanie lokalnego biznesu oraz zaangażowanie instytucji akademickich. Ponadto, tylko dwa miasta oraz żaden region uznały za najmniej ważne (1) zaangażowanie innych władz lokalnych/regionalnych oraz współpracę z rządem krajowym. Świadczy to o tym, że horyzontalna koordynacja współpracy międzynarodowej z Chinami na poziomie lokalnym bądź regionalnym wymaga współpracy władz z innymi podmiotami sektora prywatnego. Potwierdziła to urzędniczka z miasta Székesfehérvár, twierdząc że: *czasem brakuje więcej osób zaangażowanych oraz pełnych pomysłów z lokalnej społeczności, którzy mogliby nadać współpracy przedmiotowości [...]. Potrzebni są ludzie i ich entuzjazm, żeby zmaterializować deklaracje polityczne*⁶⁷². Zdanie to potwierdziła praska urzędniczka

⁶⁷¹ Wywiad z przewodniczącym oraz wiceprzewodniczącym Zgromadzenia Ogólnego Komitatu Pest, *op. cit.*

⁶⁷² Wywiad z urzędniczką odpowiedzialną za współpracę międzynarodową oraz z zastępcą burmistrza miasta Székesfehérvár, *op. cit.*

odpowiedzialna za współpracę międzynarodową: *miasta powinny współpracować ze swoimi obywatelami i zainteresowanymi stronami, w tym lokalnymi przedsiębiorstwami i organizacjami społecznymi [...]. Może to obejmować promowanie wyjątkowej kultury oraz dziedzictwa miasta oraz ogólne zwiększanie udziału obywateli w celu tworzenia miast bardziej otwartych*⁶⁷³.

Inne czynniki wpływające na pomyślną współpracę to m.in. zrozumienie i uszanowanie różnic kulturowych, wzajemny szacunek, długoterminowe zaufanie, wspólne cele, zaangażowanie społeczności lokalnej oraz chińskiej diaspory, szkolenia dla urzędników, sprawne i terminowe załatwianie spraw, istnienie długoterminowej strategii, cierpliwość, konsekwencja, zasoby finansowe miasta, wspólne cele i dobre kontakty osobiste. Województwo pomorskie wskazało zaś, że – „bardzo pomocne jest bezpośrednie połączenie lotnicze z Chinami, zwłaszcza w zwiększeniu liczby chińskich turystów na Pomorzu, co wpływa na kontakty biznesowe czy edukacyjne”. Natomiast chorwacka żupania Zadar wskazała na istotną rolę organizacji *China-Central and Eastern Europe Countries Association*, która „stanowi formalną podstawę do kontynuacji współpracy przy konkretnych projektach poprzez wartościową wymianę wiedzy i doświadczeń w realizacji wizji rozwoju regionalnego pomiędzy chińskimi oraz chorwackimi przedstawicielami władz regionalnych”. Współpraca z Chinami jest zatem zjawiskiem złożonym, a jej powodzenie, zdaniem urzędników, zależy od wielu czynników. Uzupełniając, urzędnik z regionu Pest podkreślił doniosłą rolę chińskiej diaspory w Budapeszcie: *w mieście już od 30-40 lat żyje spora społeczność chińska – około kilkadziesiąt tysięcy osób już nawet drugiej bądź trzeciej generacji. Jest to bardzo pomocne w organizacji kontaktów z Chinami*⁶⁷⁴.

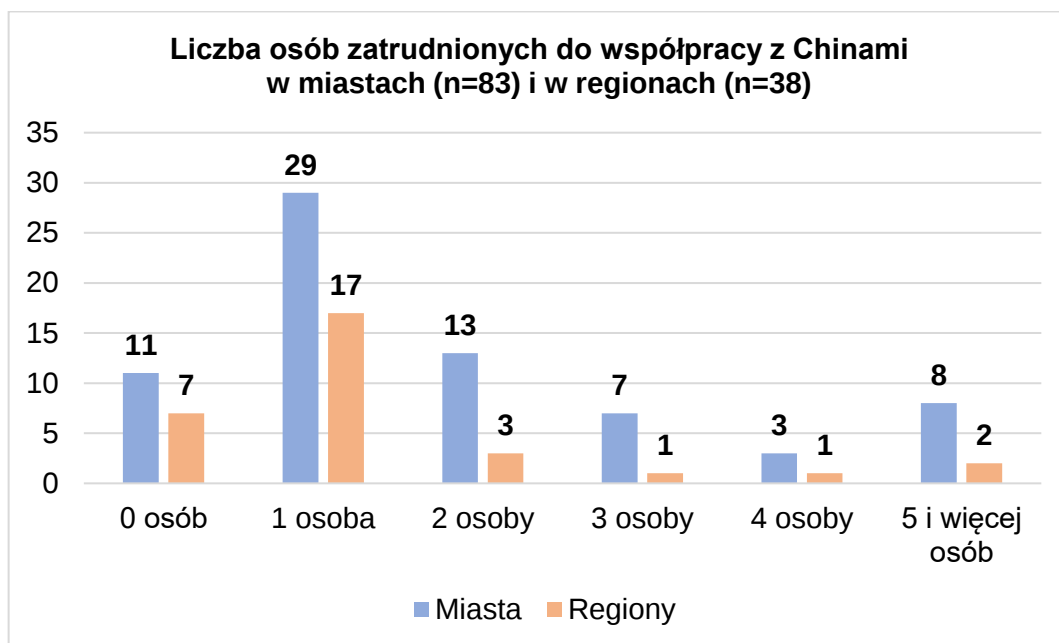
Nawiązując do powyższego, w jednym pytaniu ankietowym zapytałem się urzędników, ile osób odpowiedzialnych za współpracę z Chinami jest zatrudnionych w ich mieście bądź regionie (Wykres 5). Jak pokazują odpowiedzi, średni wynik dla miast w Europie Środkowo-Wschodniej to 1,84 pracownika, a w regionach 1,33 pracownika. W 11 miastach oraz siedmiu regionach nie ma specjalnie delegowanej osoby do kontaktów z partnerami chińskimi. W największej liczbie miast, bo aż w 29,

⁶⁷³ T. Hrušková, *City diplomacy in action: Why Prague is taking an active role tackling global challenges*, City Nation Place (strona internetowa), seria wywiadów In The Spotlight, 09.05.2023, <https://www.citynationplace.com/city-diplomacy-in-action-prague-active-role-in-global-challenges> [dostęp: 23.03.2024].

⁶⁷⁴ Wywiad z przewodniczącym oraz wiceprzewodniczącym Zgromadzenia Ogólnego Komitatu Pest, *op. cit.*

za taką kooperację odpowiada jeden urzędnik. Podobnie jest w 17 regionach. Należy jednak mieć na uwadze fakt, że często to właśnie jedna jednostka delegowana jest w danym mieście bądź regionie do całości współpracy międzynarodowej, w tym naturalnie również z Chinami.

Wykres 5. Liczba osób zatrudnionych do współpracy z Chinami w miastach i regionach EŚW⁶⁷⁵

Źródło: Opracowanie własne

Analizując główne trudności we współpracy należy zauważyć, że prawie wszystkie miasta oraz regiony jako dwie największe przeszkody w relacjach z chińskimi partnerami wskazały dystans oraz wysokie koszty (Tabela 24). Te dwa zjawiska są ze sobą powiązane, ponieważ koszty wynikają z odległości geograficznej, co ma znaczenie np. przy planowaniu delegacji. Potwierdziła to urzędniczka z Rijeki: *do przeszkód, czy też czynników utrudniających, należy z pewnością duża odległość geograficzna, która wiąże się z niezwykle wysokimi kosztami podróży*⁶⁷⁶. W nawiązaniu urzędnik z regionu Pest powiedział: *u nas komitatu nie mają takich możliwości finansowych jak na przykład regiony w Polsce, ale robimy co możemy*⁶⁷⁷.

Z oczywistych powodów za przeszkody uważa się także czynniki wynikające z pandemii COVID-19, na co wskazało m.in. rumuńskie miasto Bystrzyca oraz polski

⁶⁷⁵ 12 miast oraz siedem regionów nie odpowiedziało na to pytanie.

⁶⁷⁶ Wywiad z Koordynatorką Protokołu i Współpracy Międzynarodowej miasta Rijeka, *op. cit.*

⁶⁷⁷ Wywiad z przewodniczącym oraz wiceprzewodniczącym Zgromadzenia Ogólnego Komitatu Pest, *op. cit.*

Kraków, jak również 23 regiony. Natomiast, węgierskie miasto Győr za przeszkodę uważa konieczność posiadania wiz, a województwo małopolskie złożony system decyzyjny wydłużający czas realizacji projektów.

Tabela 24. Przeszkody we współpracy z Chinami w miastach EŚW

Przeszkody we współpracy	Liczba odpowiedzi z miast (n=83)	Liczba odpowiedzi z regionów (n=38)
Dystans	67	34
Wysokie koszty	56	28
Inne	14	4
Bariera językowa	14	9
Różnice kulturowe	11	1
Różnice w systemach politycznych	9	6
Niskie zaangażowanie chińskiego partnera	6	1
Niskie zaangażowanie partnerów lokalnych w regionie	4	3
Napięcia polityczne pomiędzy władzami centralnymi	3	2

Źródło: Opracowanie własne

Pozytywnym wnioskiem jest natomiast fakt, że różnice kulturowe oraz bariera językowa w większości przypadków nie stanowią przeszkód dla miast bądź regionów w bilateralnych kontaktach. Tym samym, w ujęciu ogólnym, pracownicy znają języki obce w stopniu komunikatywnym oraz rozumieją azjatycki kontekst kulturowy, co ułatwia im realizację partnerstw miejskich. Choć w Europie Środkowo-Wschodniej można też zaobserwować odmienne tendencje, jak w przypadku miasta Székesfehérvár: *gdy próbujemy włączyć we współpracę lokalne podmioty takie jak biblioteki, czy stowarzyszenia starszych ludzi, to język stanowi już znaczną przeszkodę*⁶⁷⁸.

Tylko dziewięć wskazań w miastach na różnice w systemach politycznych oraz trzy wskazania na napięcia polityczne pomiędzy władzami centralnymi, uwypuklają fakt, że dyplomacja miejska jest niezależna od polityki na szczeblu centralnym, a złe relacje pomiędzy głowami państw nie muszą się przekładać na realizację interesów na szczeblu lokalnym. Choć, gdy te relacje wyższego szczebla są dobre, to o współpracę miejską jest łatwiej (Wykres 1). Z drugiej jednak strony, czeski kraj ołomuniecki oraz pilzneński uznały za przeszkodę napięcia polityczne pomiędzy władzami centralnymi, co zostanie zobrazowane szczegółowo w kolejnym podrozdziale i studium przypadku

⁶⁷⁸ Wywiad z urzędniczką odpowiedzialną za współpracę międzynarodową oraz z zastępcą burmistrza miasta Székesfehérvár, *op. cit.*

współpracy międzynarodowej Pragi, na którą wpływ może mieć podejście czeskiego rządu do ChRL.

Ciekawy obraz przeszkód we współpracy uzupełniają odpowiedzi od miast oraz regionów, które zaznaczyły w ankiecie, że nie współpracują z Chinami. W jednym z pytań zapytałem je o powody braku współpracy akurat z partnerami z tego kierunku (Tabela 25).

Tabela 25. Powody braku współpracy z partnerami chińskimi wśród miast z nimi niewspółpracujących

Powody braku współpracy z Chinami	Liczba odpowiedzi z miast (n=68)	Liczba odpowiedzi z regionów (n=19)
Wysokie koszty współpracy	33	5
Bariery językowe i kulturowe	24	4
Brak zainteresowania lokalnych partnerów	20	4
Władze miasta/regionu nie są zainteresowane	17	5
Inne	15	4
Chińskie władze miast nie są zainteresowane	11	2
Brak zasobów ludzkich	11	1
Różnice w systemach politycznych	9	5
Brak wsparcia od rządu	8	2
Brak wsparcia od władz regionalnych	5	N/A
Napięcia polityczne z Chinami na szczeblu państwowym	2	2

Źródło: Opracowanie własne

Na poziomie lokalnym, w 33 przypadkach, czyli niemal połowie, brak współpracy rozbija się o kwestię wysokich kosztów. Urzędnicy widzą też barierę językową oraz kulturową, jako przeszkodę w nawiązaniu kooperacji, ale jak pokazuje praktyka, to obawy nie zawsze muszą być uzasadnione (Tabela 25). Relatywnie małą przeszkodą są zaś kwestie związane z polityką – odpowiednio dziewięć i dwa wskazania w miastach dla różnic w systemach politycznych oraz napięć politycznych na szczeblu państwowym. Ciekawe jest jedno wskazanie z kategorii innych odpowiedzi – „brak wiedzy na temat możliwości współpracy na różnych polach”. Obrazuje to, po raz kolejny, brak kontaktów pomiędzy samymi miastami oraz rządem centralnym, które mogłyby być źródłem cennej wiedzy odnośnie do współpracy międzynarodowej ośrodków miejskich.

Wśród niewspółpracujących z Chinami 19 regionów ich odpowiedzi są do siebie zbliżone. Największe przeszkody (po pięć wskazań), to wysokie koszty współpracy,

brak zainteresowania władz regionalnych oraz różnice w systemach politycznych. Tylko województwo świętokrzyskie wskazało na brak zasobów ludzkich.

Ponadto, z 68 niewspółpracujących miast aż 27 nie zamierza nawiązywać relacji z Chinami w przyszłości (39,71%), a 26 (38,24%) nie potrafi tego określić. W przypadku 19 niewspółpracujących regionów, sześć nie zamierza nawiązywać takich relacji i taka sama liczba nie potrafi tego określić.

4.2. Studium przypadku – Praga

Praga jest stolicą Republiki Czeskiej, a zarazem największym miastem w tym państwie, liczącym 1,293,513 mieszkańców⁶⁷⁹, jak również czwartym co do wielkości w Europie Środkowo-Wschodniej, ustępując miejsca jedynie Bukaresztowi, Budapesztowi oraz Warszawie. Zgodnie z przyjętymi przeze mnie kryteriami, zakwalifikowałem Pragę do kategorii ośrodków miejskich XXL.

Jako miasto stołeczne, Praga jest ośrodkiem administracji państwowej. Swoje siedziby mają tu instytucje finansowe oraz międzynarodowe przedsiębiorstwa. Oddziałuje to na gospodarkę miasta, która generuje niemal jedną czwartą produktu krajowego brutto Republiki Czeskiej⁶⁸⁰. Ma również specjalny status administracyjny, ponieważ jest miastem-regionem. Praga, niczym największe europejskie metropolie, opiera się w największej mierze na rynku usług. W 2009 w roku w tym sektorze pracowało 80% społeczności lokalnej. Natomiast udział sektora przemysłowego w całości zatrudnienia miasta jest niższy niż średnia krajowa⁶⁸¹. Taka sytuacja ekonomiczna maluje obraz Pragi jako miasta rozwiniętego, będącego jedną z najpopularniejszych destynacji nie tylko turystycznych, ale i biznesowych w Europie Środkowo-Wschodniej.

Bazując na danych pochodzących z badania ankietowego przeprowadzonego w Pradze w październiku 2020 roku, wzbogaconych wnioskami z wywiadów

⁶⁷⁹ Eurostat, *Population on 1 January by age groups and sex - cities and greater cities*, Eurostat (strona internetowa), 5.10.2023, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/urb_cpop1/default/table?lang=en [dostęp: 11.10.2023].

⁶⁸⁰ Czeski Urząd Statystyczny, *Characteristic of the Capital City of Prague*, CZSO.cz (strona internetowa), <https://www.czso.cz> [dostęp: 24.03.2024].

⁶⁸¹ Ibidem.

przeprowadzonych w maju 2023 roku z Dyrektorką Działu Współpracy Międzynarodowej Miasta Pragi, Profesorem Tomášem Weissem z Uniwersytetu Karola oraz z Karą Němečkovą z czeskiego Stowarzyszenia Spraw Międzynarodowych (AMO), można opisać przypadek miasta pragmatycznie radzącego sobie w relacjach z chińskimi partnerami. Studium Pragi jako miasta o ugruntowanej międzynarodowej pozycji jest ciekawe ze względu na perturbacje dotyczące relacji z Chińską Republiką Ludową, zarówno na poziomie centralnym, jak i lokalnym. Wpisuje się to w zagadnienie wielopoziomowego sprawowania rządów, czyli m.in. wzajemnych relacji pomiędzy poziomami władzy oraz ich wpływem na działalność zagraniczną względem Chin. Podrozdział ten będzie uzupełnieniem oraz aktualizacją dwóch prac Bartosza Kowalskiego, który w 2017, jak i w 2022 roku, przeanalizował relacje prasko-chińskie oraz czesko-chińskie⁶⁸².

Studium przypadku Pragi zobrazuje również doniosłą rolę czynnika ludzkiego w paradyplomacji, jakim jest rola prezydentów miast. Od nastawienia bądź zaangażowania jednej osoby może bowiem zależeć kierunek dyplomacji miejskiej oraz powstawanie, czy terminacja umów partnerskich. Ponadto, jeżeli polityka prezydenta miasta jest tożsama z kierunkami polityki zagranicznej państwa, stanowi to o istnieniu spójnej strategii oraz nie powoduje napięć pomiędzy szczeblem lokalnym i centralnym w danym państwie. Taką relację paradyplomacji oraz polityki zagranicznej można więc uznać za optymalną, a przypadek czeskiej Pragi jest tego idealnym przykładem.

KIERUNEK CHIŃSKI W CZESKIEJ POLITYCE ZAGRANICZNEJ

Za pierwszej kadencji Miloša Zemana w latach 2013-2018 jako Prezydenta Republiki Czeskiej panowały optymistyczne nastroje względem ChRL. Fascynowano się chińskim cudem gospodarczym i sądzono, że Chiny dzięki swoim możliwościom będą w stanie inwestować w Europie, w tym w Czechach. Nie doszło jednak do materializacji tych założeń, ponieważ w obu państwach panowała zupełnie różna kultura transakcyjna. Stronie czeskiej bez posiadania odpowiednich kontaktów (*guanxi*) z partnerami chińskimi ciężko było zawrzeć konsensus⁶⁸³. Potwierdził to urzędnik

⁶⁸² B. Kowalski, *Central and Eastern Europe, China's Core Interests... op. cit.*, s. 51-74.; B. Kowalski, *China's foreign policy towards... op. cit.*

⁶⁸³ Wywiad z Karą Němečkovą, Menedżerka ds. relacji zewnętrznych CHOICE i MapInfluenCE w czeskim Stowarzyszeniu Spraw Międzynarodowych (AMO), Praga, 18.05.2023.

z węgierskiego komitatu Pest: *nie da się zrobić biznesu z Chińczykami bez kontaktów osobistych. Trzeba więc najpierw zainwestować w to czas i energię*⁶⁸⁴.

Nie zarzucono jednak całkowicie planów o budowaniu pomostów w relacjach z Chinami. Zeman podczas swojej drugiej kadencji wyznaczył kierunki czeskiej polityki zagranicznej⁶⁸⁵. Nastąpił wtedy zwrot prochiński⁶⁸⁶, a w MSZ roku utworzono chociażby czesko-chińską izbę gospodarczą. W czeskiej przestrzeni politycznej pojawiły się również postacie mające osobiste relacje z Chińczykami⁶⁸⁷. Trwał „miesiąc miodowy” w relacjach z ChRL, pełen spotkań na wysokim szczeblu⁶⁸⁸. Ponadto, moja rozmówczyni z czeskiego Stowarzyszenia Spraw Międzynarodowych wyznała, że: *Zeman pragnął prestiżu na arenie międzynarodowej. Gdy nie udało mu się dostać zaproszenia do Białego Domu, to zwrócił się w kierunku chińskim. Dla niego wspólne zdjęcia z Xi Jinpingiem oznaczały międzynarodowy prestiż*⁶⁸⁹.

Sytuację diametralnie zmieniły wybory parlamentarne w 2017 roku. Premierem został wtedy Andrej Babiš, który zaczął prowadzić zdecydowaną oraz pragmatyczną politykę względem Chin. Czechy zaczęły też ściślej kierować się założeniami polityki zewnętrznej Unii Europejskiej, o czym wspomniał podczas wywiadu profesor Tomáš Weiss z Uniwersytetu Karola: *w polityce zagranicznej Czechy działały i działają w ramach Unii Europejskiej oraz w zgodzie z nią. W strategii państwowej polityki zagranicznej jest zapis o realizowaniu jej w zgodzie z postanowieniami UE. Od eskalacji rosyjskiej agresji na Ukrainę, Chiny przestały być w jakikolwiek sposób wiarygodne zarówno na poziomie unijnym, jak i samej Republiki Czeskiej*⁶⁹⁰.

Jednocześnie, Czechy zaczęły coraz przychylniej spoglądać na Tajwan jako potencjalnego partnera na arenie międzynarodowej, w tym również biznesowego. Tajwańskie inwestycje, w przeciwieństwie do tych chińskich tworzyły nowe miejsca pracy. Zdaniem moich rozmówców, to właśnie brak namacalnych korzyści ze współpracy z ChRL stał się główną przyczyną porzucenia nadziei związanych tym

⁶⁸⁴ Wywiad z przewodniczącym oraz wiceprzewodniczącym Zgromadzenia Ogólnego Komitatu Pest, *op. cit.*

⁶⁸⁵ Podczas drugiej kadencji Miloša Zemana, rząd tworzyli politycy z tego samego ugrupowania dzięki czemu panowała jedność interesów oraz kierunków politycznych.

⁶⁸⁶ B. Kowalski, *Central and Eastern Europe, China's Core Interests...* *op. cit.*, s. 58.

⁶⁸⁷ Wywiad z Karą Němečkovą, *op. cit.*

⁶⁸⁸ B. Kowalski, *China's foreign policy towards...* *op. cit.*, s. 7.

⁶⁸⁹ Wywiad z Karą Němečkovą, *op. cit.*

⁶⁹⁰ Wywiad z Profesorem Tomášem Weisssem, Zastępca dyrektora ds. badań w Instytucie Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Karola w Pradze, Praga, komunikacja osobista, 18.05.2023.

państwem: *nie ma żadnych namacalnych korzyści we współpracy z Chinami, a w czeskim Ministerstwie Spraw Zagranicznych zdają sobie z tego sprawę. W 2022 roku powstała w MSZ Rada ds. Azji i Pacyfiku, ale kierunek chiński nie jest tam w ogóle zaznaczony*⁶⁹¹.

Obecnie, od 2023 roku, prezydenturę w Czechach, sprawuje Petr Pavel, który w jednym z pierwszych dni prezydentury powiedział – „w perspektywie długoterminowej Chiny są większym zagrożeniem niż Rosja [...]. Nie dążą do współpracy z partnerami, ale do globalnej dominacji. Chiny mają strategiczną cierpliwość, powinniśmy być bardzo ostrożni obserwując, to co robią [...]. W interpretacji Chin istnieje przekonanie, że istnieją jedno Chiny, jeden system. My musimy zachować oba systemy”⁶⁹².

Trudno się więc spodziewać nagłego ocieplenia relacji Czech z Chińską Republiką Ludową. Tym bardziej, że po wygranych wyborach Pavel pierwszą rozmowę telefoniczną odbył z Wołodymyrem Zełenskim, a drugą z... Tsai Ing-wen⁶⁹³. Dla prezydenta Czech, jako byłego szefa Komitetu Wojskowego NATO, najważniejsze są kwestie bezpieczeństwa, które jednoznacznie pozycjonują Republikę Czeską, jako sojusznika Stanów Zjednoczonych, nie Chin⁶⁹⁴.

Jednocześnie antychiński wiatr zmian, niczym w piosence zespołu *Scorpions*, powiewał na poziomie subpaństwowym. Przykładem niespełnionych chińskich obietnic na tym szczeblu może być inwestycja Chińskiego Banku Rozwoju w kraju ⁶⁹⁵ południowomorawskim w 2016 roku. Miała tam powstać fabryka finansowana przez Chińczyków, która zatrudniałaby tysiące osób. Inwestycję nadzorował ówczesny gubernator regionu, czyli Michal Hašek. Koniec końców, jednym efektem szumnych zapowiedzi stał się kurort SPA noszący nazwę *Rising Sun*⁶⁹⁶. Niestety był to jeden z wielu przykładów na to, że nad horyzontem w bilateralnych relacjach Czech z ChRL słońce jednak zaszło. Symultanicznie, podobny trend osłabienia więzów z Chinami, można było zaobserwować w stolicy.

⁶⁹¹ Ibidem.

⁶⁹² L. de Pulfold, *Czech President [...]*, Twitter/X (strona internetowa), 15.05.2023, <https://twitter.com/lukedepulford/status/1658091247381147648> [dostęp: 24.03.2024].

⁶⁹³ Wywiad z Karą Němečkovą, *op. cit.*

⁶⁹⁴ Ibidem.

⁶⁹⁵ Nazwa czeskiego szczebla regionalnego.

⁶⁹⁶ Wywiad z Karą Němečkovą, *op. cit.*

Podsumowując, krótka charakterystyka dotycząca relacji Czech z ChRL na poziomie państwowym ma służyć powiązaniu ich z jednoczesnym rozłamem na linii relacji Pragi z Chinami. Pomimo, że te dwa procesy osłabiania powiązań z Państwem Środka były od siebie niezależne, to tożsamość decyzji na obu szczeblach sprawowania władzy, moim zdaniem, jest sytuacją optymalną w całości wielopoziomowych relacji z danym partnerem zagranicznym. Pozwala to uniknąć „tarć” pomiędzy rządem centralnym a władzą subpaństwową oraz daje możliwość uniknięcia rozdźwięku pomiędzy polityką rządową a miejską bądź regionalną odnośnie do kierunków polityki międzynarodowej oraz jej realizacji. Paradyplomacja niesie ze sobą nie tylko szanse, ale i zagrożenia. Wspólna linia na wielopoziomowej strukturze sprawowania rządów pozwala niwelować te potencjalne negatywne skutki działań władz miejskich lub regionalnych.

PACTA SUNT SERVANDA? KRUCHOŚĆ PARADYPLOMACJI W PRAKTYCE

Według strony internetowej Pragi, aktualnej na 2019 rok, ma ona podpisane trzy partnerstwa z miastami chińskimi⁶⁹⁷. Są to Kanton, Pekin oraz Szanghaj. Choć bardziej byłby tu odpowiedni czas przeszły, ponieważ już w 2023 roku żadne z tych partnerstw nie było aktywne. Interesujący jest proces, jak do tego doszło oraz czynniki, które miały na to wpływ. Związane są one z wizerunkiem miasta, które chce promować się na arenie międzynarodowej jako przestrzegające praw człowieka oraz, przede wszystkim, z osobą byłego prezydenta miasta – Zdenka Hřiba.

Dotychczasowy *branding* Pragi kreował to miasto na kolebkę historii, aby zainteresować tym społeczność międzynarodową oraz w konsekwencji przyciągnąć jak najwięcej turystów. Praska urzędniczka odniosła się rewizjonistycznie do tego fenomenu: *obecna strategia miasta przestała działać. Chcąc być miastem nowoczesnym, nie da się przyciągnąć ludzi historią oraz tradycją – to już nie działa*⁶⁹⁸.

Dlatego przy pomocy innych miast partnerskich, w szczególności Barcelony, Praga pisze nową strategię międzynarodową, która ma na celu kompletnie i od

⁶⁹⁷ Praha.eu, *City od Prague partner cities*, Praha.eu (strona internetowa), 01.08.2019, https://www.praha.eu/jnp/en/about_praque/city_administration/city_hall/foreign_activities/city_od_prague_partner_cities.html [dostęp: 24.03.2024].

⁶⁹⁸ Wywiad z Dyrektorką Działu Współpracy Międzynarodowej Miasta Pragi, *op. cit.*

podstaw zmienić wizerunek miasta z długoletnią tradycją historyczną: *wierzymy, że dwustronna i wielostronna współpraca oraz powiązania międzyludzkie mogą stworzyć długotrwałe pozytywne wrażenie naszego miasta w świadomości międzynarodowej publiczności. Praga ma unikalny ekosystem kulturalny i wierzymy, że kreatywność połączona z badaniami technicznymi i innowacyjnym podejściem będzie naszą niszą. Mając to na uwadze, używamy różnych narzędzi komunikacji, aby nawiązać kontakt z zagraniczną społecznością oraz kształtować jej postrzeganie naszego miasta, aby przyciągnąć inwestycje o wartości dodanej, talenty i gości z całego świata*⁶⁹⁹.

Praga chce więc stać się miastem innowacyjnym, otwartym dla młodych i zdolnych ludzi oraz na nowoczesne technologie. Stolica Czech jest pierwszym ośrodkiem miejskim w tym państwie, które chce dokonać takiej, zdawałoby się karkołomnej, inicjatywy. Przez to nie może liczyć na żadną pomoc wewnątrz państwa: *Ministerstwo Spraw Zagranicznych nam nie pomaga, ponieważ wcześniej nie mierzyło się z takimi wyzwaniami i nie ma odpowiedniego know-how. Nie dokonało tego wcześniej żadne inne czeskie miasto. Nie mamy od kogo się uczyć ani brać wskazówek*⁷⁰⁰.

Przede wszystkim jednak, Praga chce się stać miastem opartym o wartości, jakimi są prawa człowieka: *soft power i dyplomacja publiczna odgrywają kluczową rolę w promowaniu reputacji Pragi jako miasta postępowego i opartego na wartościach*⁷⁰¹. To właśnie kwestia praw człowieka stała się pierwszym punktem zapalnym z relacjach z partnerami z ChRL.

Były prezydent Pragi, Zdeněk Hřib, piastował urząd od 2018 do 2023 roku. Był to okres perturbacji w relacjach z Chinami, który skutkował zerwaniem wszelkich więzi partnerskich. Nie miała na to wpływu rzekoma antysocjalistyczna postawa Hřiba. Praska urzędniczka podkreśliła tę kwestię: *Zdeněk Hřib w młodości studiował na Tajwanie, tam nawiązał pierwsze kontakty osobiste i zauroczył się w systemie państwa. Od momentu zostania prezydentem miasta, kwestia praw człowieka w ChRL stała się dla niego istotna, ponieważ był w stanie realnie sprzeciwić się polityce Komunistycznej*

⁶⁹⁹ T. Hrušková, *op. cit.*

⁷⁰⁰ Wywiad z Dyrektorką Działu Współpracy Międzynarodowej Miasta Pragi, *op. cit.*

⁷⁰¹ T. Hrušková, *op. cit.*

*Partii Chin. To nie była kwestia tego, że Hřib był antysocjalistą, ponieważ swoją przygodę z polityką zaczynał od przynależenia do partii o profilu socjalistycznym*⁷⁰².

Czynnik personalny był więc katalizatorem pogorszenia relacji z ChRL. Pokazuje to kruchość dyplomacji miejskiej, ponieważ nastawienie jednego polityka aktualnie sprawującego władzę, może zburzyć wcześniejsze lata poprawnych bądź dobrych relacji. Na poziomie dyplomacji lub polityki zagranicznej państwa jest to o wiele rzadziej występujący fenomen⁷⁰³.

Jednocześnie Praga miała nawiązane relacje z tajwańskim Tajpej⁷⁰⁴ od 2001 roku, które na skutek prezydentury Hřiba zaowocowały nawiązaniem umowy o partnerstwie w 2020 roku. Nastąpiło więc znaczne przyspieszenie relacji z Republiką Chińską, co nieuchronnie prowadziło do konfrontacji z Chińską Republiką Ludową. Według praskiej urzędniczki odpowiedzialnej za współpracę międzynarodową, w zerwaniu relacji z Chinami kluczowe były dwa czynniki.

Pierwszym czynnikiem była podpisana umowa o partnerstwie z Pekinem w 2016 roku. Jeden z jej artykułów stanowił o polityce jednych Chin, którą Praga zgodziła się respektować. Gdy tylko Hřib doszedł do władzy, apelował do Chińczyków, aby zmienić ten punkt. Nie otrzymał na to zgody, ale przez to relacje stały się skomplikowane. Drugi czynnik był kulminacją. Na przełomie 2018 i 2019 roku prezydent zorganizował w Pradze spotkanie dyplomatyczne, na które zaprosił zarówno przedstawicieli z Tajpej, jak i z Pekinu. Atmosfera spotkania była napięta, aż w końcu przedstawiciel delegacji chińskiej zagroził, że albo on opuści spotkanie albo delegacja ze stolicy Republiki Chińskiej. Zdeněk Hřib nie zgodził się, aby ktokolwiek z Tajpej wyszedł. Po tym spotkaniu kompletnie zmieniło się nastawienie wobec Chin⁷⁰⁵. Co ciekawe, działanie praskiego prezydenta nie zostało potępione przez premiera Andreja Babiša⁷⁰⁶. Pokazuje to tożsamość wielopoziomowej polityki czeskiej wobec Chin, nawet jeżeli ta nie była konsultowana ani planowana. Dzięki temu zarówno na

⁷⁰² Wywiad z Dyrektorką Działu Współpracy Międzynarodowej Miasta Pragi, *op. cit.*

⁷⁰³ M. Gzik, T. Kamiński, N. Matiaszczyk, *op. cit.*, s. 6.

⁷⁰⁴ W moim rozumieniu określenie „Chiny” jest tożsame z Chińską Republiką Ludową. Jednakże nie będąc zwolennikiem określenia „jednych Chin” nie uważam Tajpej, jako stolicy Republiki Chińskiej, za część wspomnianych wcześniej „Chin”. Dlatego w tym opracowaniu rozróżniam pojęcie „Chiny” od pojęć „Tajwan” bądź „Republika Chińska”.

⁷⁰⁵ Wywiad z Dyrektorką Działu Współpracy Międzynarodowej Miasta Pragi, *op. cit.* Urzędniczka nie dokończyła opowieści, ale znając kontekst relacji z Chinami i skutki takiej polityki, zakończenia można się domyślić.

⁷⁰⁶ B. Kowalski, *Central and Eastern Europe, China's Core Interests...* *op. cit.*, s. 65.

poziomie państwowym, jak i lokalnym, w stronę Chińczyków był wysyłany jasny oraz spójny sygnał odnośnie do przyszłości kooperacji. Nawet jeżeli poszczególne decyzje zapadały w niepowiązanych ze sobą centrach decyzyjnych.

Nastąpiła era intensyfikacji kontaktów z Tajpej. Namacalnym efektem jest chociażby współpraca Uniwersytetu Karola w Pradze z Narodowym Uniwersytetem Chengchi na Tajwanie⁷⁰⁷. Ponadto Praga, jako miasto postkomunistyczne i postsowieckie, promowała w tamtym okresie niezależność Tajwanu oraz jego rzecznictwo odnośnie do respektowania praw człowieka⁷⁰⁸. Rezygnacja z potencjalnych chińskich korzyści ekonomicznych stała się więc naturalnym następstwem takiej polityki. Tym bardziej, że zgodnie z trendami ze szczębla centralnego, inwestycje chińskie kończyły się albo na szumnych zapowiedziach albo na mniej istotnych przedsięwzięciach, jak kupno piłkarskiego klubu Slavia Praga⁷⁰⁹. W Pradze nie oczekiwano transferów piłkarzy za chińskie pieniądze, a stworzenia nowych miejsc pracy⁷¹⁰. Kolejnym akcentem obrazującym skalę nadszarpnięcia zaufania w bilateralnych relacjach była operacja przekazania pand do czeskiego zoo przez zoo w Pekinie, do którego ostatecznie, na skutek tych złych relacji, nie doszło⁷¹¹.

Ponadto Tajpej okazało się partnerem, na którego można było liczyć w czasie kryzysów. Najpierw stolica Republiki Chińskiej przekazała Pradze szczepionki, maski oraz respiratory podczas pandemii COVID-19. Następnie w trakcie kryzysu uchodźczego po rosyjskiej agresji na Ukrainę, Tajpej przesłało pomoc materialną dla uchodźców. Stolica Czech podczas tych dwóch kryzysów nie otrzymała żadnego wsparcia od ChRL⁷¹². Efektem czego w swojej międzynarodowej strategii z 2023 roku Praga nie poświęciła nawet zdania Chińskiej Republice Ludowej, opisując tylko „ogólne ramy współpracy”⁷¹³. Tym samym rywalizacja Tajwanu i ChRL przeniosła się w Czechach ze szczębla narodowego na subpaństwowy.

⁷⁰⁷ Uniwersytet Karola, *Supply chain the focus of Czech-Taiwanese university centre*, Charles University web (strona internetowa), 24.11.2023, <https://www.ukforum.cz/en/main-categories/news/9099-supply-chain-the-focus-of-czech-taiwanese-university-centre> [dostęp: 24.03.2024].

⁷⁰⁸ B. Kowalski, *Central and Eastern Europe, China's Core Interests...* op. cit., s. 65.

⁷⁰⁹ Wywiad z Dyrektorką Działu Współpracy Międzynarodowej Miasta Pragi, op. cit.

⁷¹⁰ Wywiad z Karą Němečkovą, op. cit.

⁷¹¹ M. Santora, *The Broken Promise of a Panda: How Prague's Relations With Beijing Soured*, The New York Times (strona internetowa), 29.03.2021, <https://www.nytimes.com/2019/11/23/world/europe/china-prague-taiwan.html> [dostęp: 26.03.2024].

⁷¹² Wywiad z Dyrektorką Działu Współpracy Międzynarodowej Miasta Pragi, op. cit.

⁷¹³ Ibidem.

PODSUMOWANIE

W trakcie pierwszej kadencji Miloša Zemana jako prezydenta Republiki Czeskiej, panowały optymistyczne nastroje wobec Chin. Fascynacja chińskim cudem gospodarczym oraz nadzieja na chińskie inwestycje w Czechach były powszechne. Jednakże, wybór Babiša na premiera w 2017 roku przyniósł zmianę kursu polityki wobec Chin, kierując Czechy w stronę partnerstwa transatlantyckiego, z poszanowaniem kierunków politycznych wyznaczanych przez UE. Ponadto, wzrastające zainteresowanie Czechów Tajwanem, jako potencjalnym partnerem, oraz brak namacalnych korzyści ze współpracy z Chinami, doprowadziły do stopniowego chłodzenia relacji z ChRL.

Zdeněk Hřib, były prezydent Pragi, odegrał istotną rolę w zerwaniu więzi partnerskich miasta z Chinami. Jego osobiste zaangażowanie w kwestie praw człowieka było tego katalizatorem. Jednocześnie intensyfikacja dobrych relacji z Tajpej doprowadziła do zwielokrotnienia dysonansów w relacjach z ChRL.

Ideologiczna niechęć wobec Chińczyków wraz z dostrzeżeniem braku namacalnych inwestycji z ich strony zbiegły się w czasie zarówno na poziomie centralnym, jak i lokalnym. Pomimo nieistniejących w Czechach mechanizmów wielopoziomowej koordynacji polityki, ta zadziałała samoczynnie i niejako automatycznie. Pozwoliło to wysłać jasny sygnał stronie chińskiej, że czasy niedotrzymywania obietnic oraz milczącej zgody na łamanie praw człowieka się skończyły. Takie zdecydowane weto wobec postawy Chińczyków nie byłoby możliwe, gdyby nie osobiste zaangażowanie polityków na szczeblu centralnym oraz lokalnym.

Podsumowując, zaprezentowany przeze mnie case współpracy Pragi z Chińską Republiką Ludową miał na celu zobrazowanie dwóch, moim zdaniem, najważniejszych determinantów współpracy subpaństwowej, czyli roli czynnika ludzkiego oraz koordynacji wielopoziomowej polityki. Antychińskie oraz protajwańskie dokonania Zdeněka Hřiba zastopowały współpracę subpaństwową z Państwem Środka. Jednocześnie zbiegło się to z odejściem od kierunku chińskiego w czeskiej polityce zagranicznej. Ostatecznie świadczy to o doniosłym znaczeniu fenomenu koordynacji polityki, która nawet jeżeli nie była intencjonalna, to sprawiła, że czeski przekaz wobec

Chin stał się klarowny oraz tożsamy, co w następstwie pozwoliło uniknąć niezgodności pomiędzy centralnym a lokalnym poziomem władzy.

4.3. Studium przypadku – Ostrów Wielkopolski

Liczący 72,050 mieszkańców⁷¹⁴ Ostrów Wielkopolski nie należy do największych miast w Polsce. Plasuje się on w drugiej pięćdziesiątce polskich miast pod kątem populacji, dlatego zgodnie z przyjętym wcześniej wzorcem, zakwalifikowałem go do grupy miast o wielkości „S”, czyli poniżej 100,000 rezydentów. Ponadto taka liczba mieszkańców umiejscawia Ostrów Wielkopolski na piątym miejscu pod względem liczby ludności miast w województwie wielkopolskim. Świadczy to o tym, że Ostrów⁷¹⁵ nie wyróżnia się liczbą ludności w warunkach ogólnopolskich, czy nawet regionalnych. Jeśli chodzi o krajobraz zatrudnienia mieszkańców miasta, 43% z nich znajduje pracę w sektorze przemysłowym i budowlanym⁷¹⁶. Ten profil demograficzny oraz gospodarczy podkreśla wyjątkową pozycję miasta i wyzwania w szerszym kontekście krajowym, a nawet regionalnym. Sytuacja ta jest całkowitym przeciwieństwem dużych miast europejskich, takich jak chociażby Praga, która opiera się głównie na sektorze usługowym.

Bazując na danych pochodzących z badania ankietowego przeprowadzonego w Ostrowie Wielkopolskim we wrześniu 2020 roku i wzbogaconych wnioskami z wywiadu przeprowadzonego w czerwcu 2022 roku z Dyrektorem Wydziału Polityki Przestrzennej, można nakreślić pełen niuansów portret miasta w kontekście jego współpracy międzynarodowej z Chinami. Choć Ostrów Wielkopolski nie posiada znacznych zasobów charakterystycznych dla metropolii, udało mu się wygospodarować dla siebie niszę i osiągnąć znaczące postępy w swoich międzynarodowych przedsięwzięciach. Sukces ten można przypisać głównie zaangażowaniu we współpracę międzynarodową jednej osoby, która przeprowadziła miasto przez różne systemowe wyzwania oraz przeciwności losu. Doświadczenie

⁷¹⁴ Eurostat, *Population on 1 January by age groups and sex - cities and greater cities*, Eurostat (strona internetowa), 5.10.2023, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/urb_cpop1/default/table?lang=en [dostęp: 11.10.2023].

⁷¹⁵ Chodzi o Ostrów Wielkopolski. Taka forma będzie używana dalej w tym podrozdziale.

⁷¹⁶ Ostrów Wielkopolski/Urząd Statystyczny w Poznaniu, *Miasto w liczbach*, Ostrów Wielkopolski (strona internetowa miasta), 31.12.2019, <https://umostrow.pl/miasto-w-liczbach.html> [dostęp: 15.03.2024].

Ostrowa Wielkopolskiego podkreśla kluczową rolę czynnika ludzkiego w napędzaniu sukcesu miasta, nawet w sytuacji, w której ograniczenie zasobów jest codzienną rzeczywistością.

WYKORZYSTYWANIE SZANS

Ostrów Wielkopolski z sukcesem nawiązał współpracę z dystryktem Qingbaijiang w mieście Chengdu w chińskiej prowincji Syczuan. W budowaniu tego międzynarodowego partnerstwa kluczowym czynnikiem było poparcie i legitymizacja udzielona przez polskiego konsula honorowego⁷¹⁷. To wsparcie zewnętrzne było niezbędne ze względu na stosunkowo skromną rangę i mniej znaną pozycję Ostrowa Wielkopolskiego na mapie Europy. Wsparcie administracji państwowej odegrało kluczową rolę w ugruntowaniu wiarygodności i potencjału miasta, jako partnera do współpracy, ułatwiając tym samym nawiązanie relacji: *rozpoczęcie współpracy z dystryktem Qingbaijiang rozpoczęło się od wymiany korespondencji z ówczesną Konsul Generalną RP w Chengdu na początku 2017 roku. Pomoc konsulatu i uwiarygodnienie nas w oczach naszych partnerów przez polskiego wysłannika dyplomatycznego było kluczowe dla powodzenia przyszłej współpracy*⁷¹⁸.

Polskie miasto nawiązało współpracę z chińskim partnerem, skupiając się wyraźnie na obszarze kolejowym. Dystrykt Qingbaijiang odgrywa ważną rolę w Inicjatywie Pasa i Szlaku jako jeden z głównych węzłów transportowych. Dzięki PKB na poziomie około 5,56 miliarda dolarów, pilotażowej strefie wolnego handlu, kompleksowej strefie celnej i krajowemu węzłowi logistycznemu w porcie lądowym, dzielnica z sukcesem przekształciła się ze starej strefy przemysłowej w otwarty hub transportowy. W 2022 roku pociągi z dystryktu Qingbaijiang obsługiwały połączenia z ponad stu miastami Europy i Azji⁷¹⁹.

Po nawiązaniu pierwszych kontaktów, pod koniec 2017 roku odbyło się w Warszawie pierwsze spotkanie z sekretarzem dystryktu Qingbaijiang, podczas

⁷¹⁷ Konsulem Generalnym RP w Chengdu w latach 2015-2019 była Katarzyna Wilkowiecka.

⁷¹⁸ Wywiad z Dyrektorem Departamentu Polityki Przestrzennej, Ostrów Wielkopolski, komunikacja osobista, 21 czerwca 2022.

⁷¹⁹ China Daily, *Qingbaijiang district now a major transport hub in Belt and Road*, China Daily (strona internetowa), 28.10.2022, <https://govt.chinadaily.com.cn/s/202210/28/WS635b721a498ea274927a6d72/qingbaijiang-district-now-a-major-transport-hub-in-belt-and-road.html> [dostęp: 15.03.2024].

którego podpisano list intencyjny. Następnie odbyło się kilka spotkań delegacji ChRL z przedstawicielami portu kolejowego w Ostrowie. W 2019 roku przedstawicielstwo Ostrowa Wielkopolskiego wyjechało do Chin, aby podpisać Memorandum of Understanding (MoU) w obszarach logistyki, handlu, edukacji, sportu oraz kultury. Następnie delegacje chińskie składające się z przedstawicieli miasta i lokalnych przedsiębiorców kilkakrotnie przyjeżdżały do Ostrowa Wielkopolskiego, aby kupić fabrykę kolei EKK Wagon⁷²⁰.

Ostrów Wielkopolski również ma duże tradycje kolejowe i poszukiwał partnera, który chciałby współpracować na tym polu, pomimo dysproporcji, jakie posiada miasto, zwłaszcza w porównaniu z miastami chińskimi. Z tego powodu Ostrów Wielkopolski zdecydował się na podpisanie umowy o współpracy z dzielnicą chińskiego miasta: *mamy porozumienie z dzielnicą ze względu na skalę naszego miasta oraz możliwości przerobowe. Dystrykt Qingbaijiang liczy około 400,000 mieszkańców i posiada międzynarodowy port kolejowy⁷²¹.*

Przykład współpracy Ostrowa Wielkopolskiego pokazuje, jak ważne jest uwiarygodnienie miasta w relacjach z partnerami z zupełnie odmiennych kręgów kulturowych i kultur biznesowych. Jak wspomniano wcześniej, Konsulat Generalny RP w Chengdu zapewnił „parasol” do nawiązania współpracy. Jednak już na etapie współpracy zaangażowanie władz Ostrowa Wielkopolskiego było kluczowe: *odkąd odwiedziliśmy Chiny, współpraca stała się bardziej dynamiczna, ponieważ Ostrów Wielkopolski zyskał wiarygodność w oczach Chińczyków. Pokazało im to, że miasto traktuje współpracę poważnie, a odległość geograficzna nie stanowi problemu⁷²².*

Jednak wciąż Ostrów Wielkopolski, jako małe europejskie miasto, musiał stawić czoła tym samym wyzwaniom, co władze większych metropolii, czyli opinii lokalnej społeczności na temat współpracy z Chińczykami. Jessica Trijsburg z Uniwersytetu w Melbourne, która wcześniej pracowała w urzędzie miejskim w stanie Victoria potwierdziła tę kwestię: *relacja pomiędzy władzami miasta a lokalnymi mediami odgrywa ogromną rolę w paradyplomacji, która przez mieszkańców wciąż jest postrzegana jako coś wykraczającego poza „zwykłą” działalność. Więc im władze będą miały trudniejszą relację z mediami, to te mogą generować wiele tarć społecznych np.*

⁷²⁰ Wywiad z Dyrektorem Departamentu Polityki Przestrzennej, *op. cit.*

⁷²¹ Ibidem.

⁷²² Ibidem.

na gruncie delegacji zagranicznych⁷²³. Jednak osobista postawa osoby odpowiedzialnej za współpracę pozwala właściwie kierować nastrojami wśród mieszkańców, ponieważ jak powiedział urzędnik z Ostrowa: *współpraca ta spotyka się z większym zaskoczeniem w społeczności lokalnej. Nasze miasto jest mniejsze i mniej międzynarodowe. Nie przeczę, że czasami wpadamy w schematy dotyczące Chin. Jesteśmy jednak pewni zasadności podjętej współpracy. Musimy jednak uwzględnić także reakcje społeczne i możliwie najlepiej informować je o postępach współpracy*⁷²⁴.

ROLA CZYNNIKA LUDZKIEGO W PARADYPLOMACJI

W Ostrowie Wielkopolskim za kontakty zagraniczne odpowiada Wydział Kultury i Promocji Miasta, w którym zatrudniona jest osoba dedykowana jako specjalista ds. współpracy międzynarodowej. Jednak to Dyrektor Departamentu Polityki Przestrzennej jest oddelegowany do ścisłej współpracy z Chinami. Taki podział obowiązków wynika z faktu, że Dyrektor Departamentu Polityki Przestrzennej jest pasjonatem Chin, a współpraca z miastem z ChRL wynika z jego ambicji. Współpraca Ostrowa Wielkopolskiego z partnerem chińskim pokazuje, jak ważny w paradyplomacji jest czynnik osobisty: *z wykształcenia jestem architektem, jednak z zainteresowania i zamiłowania zajmuję się Chinami. Przyszedłem do pracy w 2017 roku nie tylko z kompetencjami związanymi z moim wykształceniem, ale także aby rozpocząć współpracę z chińskimi partnerami. Moja praca magisterska dotyczyła rewitalizacji połączenia kolejowego w Ostrowie Wielkopolskim. Wiedząc, że Łódź ma współpracę kolejową z Chengdu i znając infrastrukturę kolejową w Polsce, wiedziałem, że pociągi jadące przez Łódź w kierunku zachodnim będą musiały przejeżdżać przez Ostrów Wielkopolski*⁷²⁵.

Rzeczywiście, położona w centralnej Polsce Łódź posiadała już wówczas rozwinięte połączenie kolejowe z Chengdu⁷²⁶, co świadczy o dobrym przygotowaniu merytorycznym już na etapie poszukiwania chińskiego partnera⁷²⁷. Jednak na etapie

⁷²³ Wywiad z Jessicą Trijsburg, pracownikiem naukowym w Melbourne Centre for Cities na Uniwersytecie w Melbourne, Melbourne, komunikacja osobista, 22.11.2022.

⁷²⁴ Wywiad z Dyrektorem Departamentu Polityki Przestrzennej, *op. cit.*

⁷²⁵ Ibidem.

⁷²⁶ T. Kamiński, *What are the factors...* *op. cit.*, s. 227-242.

⁷²⁷ Co ciekawe Dyrektor sam przyznał, że nigdy nie nawiązał kontaktów z Łodzią w celu koordynacji współpracy na tym polu.

istniejącej kooperacji kluczowe jest zaangażowanie osób odpowiedzialnych za współpracę. Począwszy od burmistrza miasta, po osoby ściśle delegowane do współpracy z Chinami: *gdybyśmy nie pisali sami do Chińczyków nie wiedzielibyśmy, kiedy spodziewać się korespondencji od nich. Jeździłem po całej Polsce na konferencje dotyczące Inicjatywy Pasa i Szlaku. Spodziewałem się, że chińscy partnerzy przejmą inicjatywę i że nie będziemy w stanie za nimi nadążyć. Praktyka jest inna, bo to my inicjujemy kontakty*⁷²⁸.

Czasami jednak osobiste zaangażowanie nie wystarczy, jeśli nie ma systemowych rozwiązań koordynujących politykę miejską wobec partnerów zagranicznych. Pomimo pomocy Konsulatu Generalnego RP w Chengdu w sformalizowaniu partnerstwa, porażająca jest bierność polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych w tej sprawie: *natychmiast po nawiązaniu współpracy z Chinami poinformowaliśmy polskie MSZ, które nic nie zrobiło, nawet nie przesłało odpowiedzi na to pismo, że przyjmuje taką informację. Nie ma żadnego kontaktu z polskim Ministerstwem Spraw Zagranicznych w jakiegokolwiek formie*⁷²⁹.

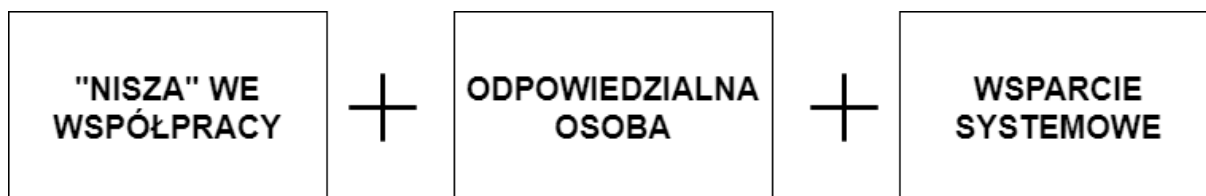
Dlatego też, aby współpraca nabrała konkretnych ram i przełożyła się na wymierne korzyści gospodarcze, kluczowe jest wsparcie ze strony władz centralnych. Dla mniejszych miast pozbawionych instytucji państwowych oraz wsparcia dużych prywatnych przedsiębiorstw „pozostanie w grze” jest wyzwaniem. Aby współpraca z Chinami przetrwała w innej formie niż współpraca w obszarach miękkich, konieczne jest zatem odgórne wsparcie. Ponadto należy wykorzystać potencjał urzędników miejskich posiadających ambicje, strategię oraz chęć i gotowość do nawiązania kontaktu z chińskimi partnerami. Według urzędnika polskie MSZ mogło wspierać miasto w różnoraki sposób: *obieg informacji byłby dla nas korzystny. Podobnie, jak wsparcie finansowe od rządu. Oczekiwałbym koordynacji działań, bo jeśli chcemy promować Polskę za granicą i w tym celu np. jechać do Chin, to chcielibyśmy otrzymać „wiedzę”, które inne polskie miasta współpracują z miastami chińskimi. Taka informacja pozwoliłaby na stworzenie szerszej akcji promocyjnej dla delegacji, w której mogliby wziąć udział przedstawiciele kilku miast lub przedsiębiorstw. Zwiększyłoby to częstotliwość kontaktów z chińskimi partnerami. Najważniejsze jest poczucie ciągłości*

⁷²⁸ Wywiad z Dyrektorem Departamentu Polityki Przestrzennej, *op. cit.*

⁷²⁹ Ibidem.

*i specyficzny rytm współpracy. MSZ mogłoby wypracować taki rytm organizując wspólne delegacje*⁷³⁰.

Diagram 6. Schemat sukcesu we współpracy międzynarodowej mniejszych miast

Źródło: Opracowanie własne

Ostatecznie, pomimo znalezienia pola we współpracy z partnerem chińskim i zaangażowania odpowiedzialnych osób, nie udało się osiągnąć sukcesu w utworzeniu połączenia kolejowego. Delegacje chińskie składające się z przedstawicieli miasta oraz lokalnych przedsiębiorców kilkakrotnie przyjeżdżały do Ostrowa Wielkopolskiego. Finalnie z rozmów nic nie wyszło, a fabrykę przejęła Polska Agencja Rozwoju Przemysłu. Również obiektywne czynniki zewnętrzne, takie jak pandemia COVID-19, zahamowały intensyfikację kontaktów z dystryktem Qingbaijiang: *przenieśliśmy się do „wirtualnego świata”. Nie chcemy jednak załatwiać wszystkich spraw w internecie i z tego, co widzimy, nasi chińscy partnerzy też tego nie chcą. Potrzebna jest długoterminowa strategia współpracy, cierpliwość i konsekwencja. Jednak w czasie pandemii obszary miękkie, w tym kulturowe, pozwalają nam na utrzymanie dobrych relacji*⁷³¹.

Wspomniane trudności nie są jednak na tyle poważne, aby całkowicie zapomnieć o współpracy, o ile istnieje chęć jej kontynuacji. Skutkiem tego współpraca opierała się na „miękkich” obszarach kultury i współpracy szkół podstawowych: *nasza szkoła podstawowa ma umowę o współpracy online ze Szkołą Eksperymentalną Chengdu. Nauczyciel z Chin uczy polskie dzieci języka chińskiego, a polska nauczycielka w szkole podstawowej uczy chińskie dzieci języka polskiego. Przy pomocy Biura Promocji Miasta tworzymy także okazjonalne filmy o polskiej kulturze oraz z życzeniami od dzieci, tłumaczymy je na język chiński i wysyłamy do partnerów*⁷³².

⁷³⁰ Ibidem.

⁷³¹ Ibidem.

⁷³² Ibidem.

PODSUMOWANIE

Ostrów Wielkopolski, jako małe miasto europejskie, dobrze odnalazł się we współpracy z chińskim partnerem, pomimo braku środków finansowych i prestiżowego statusu jak Praga. Tym samym, pomimo pojawiających się systemowych trudności, Ostrów Wielkopolski znalazł dla siebie niszę w idei rozbudowy połączenia kolejowego. Na marginesie można dodać, że podobnie uczyniła Rijeka, która będąc największym miastem portowym w Chorwacji dobrała chińskich partnerów również tym samym kluczem. Tym samym jej partnerami zostały chińskie miasta portowe takie jak Qingdao, Dalian oraz Ningbo⁷³³.

Kluczowym czynnikiem jest osobiste zaangażowanie osoby odpowiedzialnej za współpracę. Relacje Ostrowa Wielkopolskiego z partnerem z Chin opierają się na jednostkach, a nie na rozwiniętym systemie kontaktów. Na tle tej szczególnej współpracy widoczny jest brak wsparcia ze strony instytucji rządowych wyższego szczebla, w tym władz regionalnych czy MSZ. Choć na etapie poszukiwania chińskiego partnera, należy docenić rolę polskiego Konsulatu Generalnego.

Małe miasta mogą zatem znaleźć swoją niszę we współpracy z Chinami. Muszą jednak zaangażować przynajmniej jedną osobę, która zna i rozumie tajniki dyplomacji miejskiej. Powinna ona również otrzymywać wsparcie władz centralnych lub agencji rządowych. Natomiast badanie przeprowadzone na próbie wszystkich polskich miast powyżej 50,000 mieszkańców współpracujących z Chinami⁷³⁴ pokazuje, że takie odgórne i systemowe wsparcie jest ledwo widoczne. Trend ten, względem kontaktów z partnerami chińskimi, zauważalny jest także w całej Europie Środkowo-Wschodniej.

Wnioski

W niniejszym rozdziale scharakteryzowałem współpracę pomiędzy EŚW a Chinami na poziomie subpaństwowym, analizując wyniki z badania ankietowego oraz częściowo ustrukturyzowanych wywiadów przeprowadzonych z urzędnikami, ekspertami oraz politykami zajmującymi się relacjami ChRL z EŚW. Dzięki temu

⁷³³ Wywiad z Koordynatorką Protokołu i Współpracy Międzynarodowej miasta Rijeka, *op. cit.*

⁷³⁴ T. Kamiński, M. Gzik, *Współpraca polskich miast... op. cit.*, s. 65-92.

możliwe stało się nie tylko zmapowanie tych partnerstw, ale i wstępne określenie determinantów charakterystycznych dla współpracy Państwa Środka z tym regionem.

Rozdział ten podzieliłem na osobne segmenty takie jak spis partnerstw miejskich i regionalnych, partnerstwa w ujęciu czasowym, istotność współpracy z Chinami na tle innych partnerstw, wpływ wielkości miasta/regionu na współpracę, wielopoziomowa koordynacja polityki, udział lokalnych partnerów, formy oraz obszary współpracy, czynniki sukcesu i niepowodzeń – co następnie zostało podbudowane dwoma studiami przypadku współpracy z Chinami w wykonaniu Pragi oraz Ostrowa Wielkopolskiego.

W ramach spisu partnerstw miejskich i regionalnych zidentyfikowałem, że na 152 miasta EŚW, 83 z nich współpracują z Chinami nawiązując 156 unikalnych więzi partnerskich. Natomiast na 57 regionów, 38 współpracuje z ChRL nawiązując 78 unikalnych połączeń partnerskich. Opisałem też, jak partnerstwa rozkładają się ilościowo i które miasta oraz regiony mają ich najwięcej, a które najmniej. Dowiodłem też istotności podpisanych umów partnerskich, ponieważ podmioty subpaństwowe dążą do sformalizowania partnerstw z kilku powodów tj. możliwość powrotu do kooperacji w przypadku jej zawieszenia, czy legitymizacja zasadności nawiązanej relacji wśród społeczeństwa. Ponadto, zdecydowana ilość partnerstw pozostaje aktywnych, choć w przypadku miast niewiele ponad 30% z nich funkcjonuje w stanie „uśpienia”, co mogło być spowodowane pandemią COVID-19.

W segmencie poświęconym partnerstwom w ujęciu czasowym wskazałem ile partnerstw lokalnych oraz regionalnych zostało nawiązanych w przedziałach czasowych rok 1980-2000, 2001-2003, 2004-2011 oraz 2012-2022. Dowodząc, że wspólne inicjatywy na szczeblu ponadnarodowych oraz narodowym przekładały się na wzrost liczby nawiązanych relacji Chin z EŚW. Podkreśliłem, że najistotniejsze było „uruchomienie” formatu 16+1 w 2012 roku oraz BRI w 2013 roku, co przełożyło się na aż 88 nawiązanych partnerstw miejskich i 40 regionalnych.

Podrozdział o istotności współpracy z Chinami na tle innych partnerstw stanowi ocenę tego, jak urzędnicy odpowiedzialni za współpracę subpaństwową w EŚW walidują znaczenie kooperacji z Chińczykami. Liczbowo najwięcej z nich uważa, że taka kooperacja jest umiarkowanie ważna. Kolejną część dotyczącą wpływu wielkości miasta bądź regionu na współpracę można podsumować konstatacją, że im większe

jest miasto albo region pod kątem liczby ludności, tym większe jest prawdopodobieństwo współpracy z ChRL.

Segment dotyczący wielopoziomowej koordynacji polityki względem Chin poświęcony został omówieniu, czy polityka lokalna oraz regionalna wobec azjatyckiego partnera jest skoordynowana z wyższymi szczeblami władzy. Wyniki pokazują, że takowa koordynacja istnieje tylko w niewielu przypadkach. Co więcej, urzędnicy odpowiedzialni za współpracę międzynarodową w swoich miastach uważają, że ich działania nie mają wpływu na pozostałe poziomy wielopoziomowego zarządzania. Ukazałem też, że wielkość miasta pod kątem liczby mieszkańców nie ma wpływu na wzorce koordynacji polityki. Wpływ taki ma natomiast, w przypadku miast, przynależność albo brak przynależności burmistrza do partii rządzącej w państwie. Na 44 miasta, które mają nieskoordynowaną politykę względem Chin z rządem centralnym, aż w 28 przypadków rządzący wywodzą się z innego nadania politycznego.

Co się tyczy udziału lokalnych partnerów we współpracy z ChRL, to według oceny urzędników najważniejszymi lokalnymi partnerami są instytucje kultury, a w dalszej kolejności szkoły, lokalny biznes oraz uniwersytety. Z kolei, jeżeli chodzi o uruchomienie współpracy, to stroną inicjującą najczęściej były chińskie władze lokalne bądź regionalne oraz władze subpaństwowe w EŚW. Natomiast już na etapie funkcjonowania kooperacji, największy w tym udział mają partnerzy biznesowi, uniwersytety oraz instytucje kultury.

Na podstawie podrozdziału o formach oraz obszarów współpracy z ChRL można dość do wniosków, że najczęściej praktykowanym sposobem kontaktów są oficjalne wizyty oraz udział w targach gospodarczych i misjach biznesowych. Kooperacja natomiast najczęściej koncentruje się na sektorze kultury oraz ekonomii.

W podrozdziale dotyczącym korzyści oraz przeszkód we współpracy z Chinami dowiodłem, że największe benefity dla miast i regionów EŚW, to wymiana doświadczeń, promocja kultury, turystyki oraz wymiana edukacyjna. Natomiast na sukces w kooperacji największy wpływ ma zaangażowanie chińskiego partnera, postawa burmistrza i posiadanie oficjalnej umowy o partnerstwie. Najmniej istotne jest zaś posiadanie stałego biura w Chinach. Największe przeszkody w efektywnej współpracy z Chińczykami, to dystans geograficzny oraz wysokie koszty kooperacji.

Ostatecznie, opisałem studium przypadku współpracy Pragi oraz Ostrowa Wielkopolskiego z ich chińskimi partnerami. Wskazałem w nich na bardzo istotną rolę kwestii implementacji koordynacji wielopoziomowej polityki oraz czynnika osobowego w paradyplomacji. Przykład płynący z czeskiej stolicy obrazuje, że jedna linia narracyjna wobec ChRL jest pożądanym zjawiskiem z uwagi na fakt, że pozwala uniknąć konfliktów na różnych poziomach zarządzania oraz efektywnie przeciwdziałać potencjalnym zagrożeniom wynikającym z paradyplomacji. Natomiast, charakteryzując motyw i działania burmistrza Pragi wskazałem, jak istotne jest nastawienie poszczególnych jednostek do konkretnych kierunków w polityce zewnętrznej miasta lub regionu. Antychińskie i protajwańskie postępowanie praskiego decydenta przesądziło o zerwaniu relacji z ChRL. Z drugiej strony, poprzez charakterystykę współpracy Ostrowa Wielkopolskiego udowodniłem, jak personalne zaangażowanie urzędnika może pozytywnie wpłynąć na przebieg relacji z Chińczykami. Natomiast w przypadku małego miasta, jakim niewątpliwie jest Ostrów, prócz osobistego zaangażowania, istotne jest wsparcie systemowe dla paradyplomatycznych wysiłków. Jednak w obliczu braku wielopoziomowej koordynacji polityki, niemożliwe stało się wywindowanie kooperacji z Chinami na wyższy poziom.

Podsumowując, scharakteryzowałem współpracę subpaństwową EŚW z Chinami oraz determinanty warunkujące jej przebieg czy istnienie. W kolejnym rozdziale przyporządkuję te wyznaczniki kooperacji do kategorii najważniejszych, umiarkowane ważnych i najmniej ważnych odnośnie do współpracy EŚW z ChRL. Podstawą do tej charakterystyki będzie szesnaście uwarunkowań współpracy w „wymiarze uniwersalnym”, które wyszczególniłem oraz opisałem w drugim rozdziale dysertacji. Dzięki temu stworzę model współpracy miast i regionów EŚW z Chinami, opierający się na istotności bądź jej braku poszczególnych determinantów współpracy subpaństwowej.

5. MODEL WSPÓŁPRACY MIAST I REGIONÓW EŚW Z CHINAMI

WPROWADZENIE

Celem tego rozdziału jest stworzenie modelu współpracy miast i regionów EŚW z Chinami, bazując na zestawieniu wyznaczników w „wymiarze uniwersalnym” z tymi charakterystycznymi dla EŚW i ChRL w oparciu o trójpodział na najważniejsze, umiarkowanie ważne i najmniej ważne. Umożliwi mi to odpowiedź na ostatnie pytanie badawcze (P10) „Które determinanty współpracy subpaństwowej EŚW z Chinami są najważniejsze, umiarkowanie ważne oraz najmniej ważne i dlaczego?”. Aby osiągnąć zamierzony cel przyporządkuję każdy z szesnastu wyselekcjonowanych przeze mnie w rozdziale drugim wyznaczników do tych trzech kategorii w oparciu o analizę danych empirycznych, której dokonałem w poprzednim, czwartym, rozdziale. Każdy z determinantów jeszcze raz krótko scharakteryzuję oraz uzasadnię, dlaczego akurat uznałem go za najważniejszy, umiarkowanie ważny albo najmniej ważny. Pozwoli to zweryfikować moją hipotezę badawczą (H2) stanowiącą, że „Najważniejszym determinantem subnarodowej współpracy EŚW z Chinami jest czynnik ludzki w paradyplomacji”.

W tym miejscu należy jeszcze zdefiniować, co rozumiem poprzez najważniejsze, umiarkowanie ważne i najmniej ważne determinanty w kontekście współpracy miast oraz regionów EŚW z Chinami. Najważniejsze uwarunkowania to, moim zdaniem, te których istnienie w znaczącym stopniu wpływa na nawiązanie bądź przebieg dwustronnej współpracy. Natomiast ich brak bezpośrednio oddziałuje na efektywność przebiegu nawiązanych relacji albo w ogóle je uniemożliwia. Umiarkowanie ważne wyznaczniki współpracy, to takie, które są ważne dla przebiegu paradyplomatycznej współpracy EŚW z Chinami, ale nie determinują jej istnienia. Ich obecność może więc rodzić pozytywne skutki bądź następstwa, ale nie jest obligatoryjna dla efektywnej kooperacji. Natomiast, w kontekście relacji ChRL z EŚW, najmniej ważne determinanty, to takie, których obecność jest z pewnych względów istotna, ale bezpośrednio nie wpływa na fakt zaistnienia dwustronnych stosunków. Tym samym, każdy z wyznaczników współpracy przydzielonych do wyżej wymienionych kategorii jest istotny, ale w różnym stopniu, czy też natężeniu. Taki podział oznacza też, że

dokonana przeze mnie klasyfikacja jest arbitralna. Wszak decyzje podejmowane przez badacza w badaniach jakościowych mogą być subiektywne i arbitralne, szczególnie w kontekście doboru przypadków i interpretacji danych⁷³⁵.

Natomiast, trzy z wyselekcjonowanych na podstawie istniejącej literatury determinantów współpracy subpaństwowej w „wymiarze uniwersalnym” nie będą miały zastosowania do kooperacji miast i regionów EŚW z Chinami. Jest to spowodowane brakiem danych umożliwiających ich wartościowanie. Są to uwarunkowania takie jak percepcja własnej tożsamości/odrębności, prawo międzynarodowe oraz demokratyzacja.

Jeżeli chodzi o percepcję własnej tożsamości/odrębności, to żadne z miast albo regionów EŚW nie podejmuje wyjątkowej aktywności na arenie międzynarodowej względem Chin, aby przekonać podmioty subnarodowe tego państwa do uwzględnienia własnej odrębności np. na tle historycznym czy kulturowym. Nie ma więc sensu szersze omawianie tego determinantu w kontekście bycia częścią składową modelu kooperacji.

Odnosnie do prawa międzynarodowego, to w kontekście bycia wyznacznikiem współpracy subpaństwowej, oznacza wpływ globalnych uwarunkowań prawnych na paradyplomatyczną działalność miast bądź regionów oraz w ogóle na uznanie podmiotów subpaństwowych, jako podmiotów prawa międzynarodowego. W kontekście zdefiniowania przeze mnie tego uwarunkowania, można się zgodzić, że akcesja 11 państw EŚW do UE miała pewien wpływ na działalność paradyplomatyczną przynależnych do nich podmiotów subpaństwowych. Wszak, 41 na 156 partnerstw miejskich zostało nawiązanych w latach 2004-2011 oraz 16 na 78 partnerstw regionalnych w tym samym okresie. Można więc stwierdzić, że członkostwo w UE rozumiane, jako wpływ prawa międzynarodowego, wzmocniło samorządy i miało wpływ na intensyfikację współpracy paradyplomatycznej. Jednak bazując na badaniach *stricte* relacji miast i regionów EŚW z Chinami, to z mojej analizy nie wynika ani jeden kolejny argument, aby uznać ten czynnik, jako część składową modelu kooperacji subpaństwowej EŚW z Chinami.

Choć demokratyzacja *per se* zwiększa autonomię władz lokalnych oraz regionalnych, co umożliwia im prowadzenie działalności paradyplomatycznej, to

⁷³⁵ R.K. Yin, *Case Study Research: Design and Methods*, Sage Publications, Londyn i Nowe Delhi 2003.

w przypadku przeprowadzonego przeze mnie badania empirycznego, nie dostarczyło ono wymaganych danych, aby uznać to uwarunkowanie za część modelu subpaństwowej współpracy EŚW z Chinami. Co prawda wszystkie szesnaście państw Europy Środkowo-Wschodniej są demokracjami, to nie można powiedzieć tego o Chińskiej Republice Ludowej. Jednak pomimo wszystko, to państwo również dopuszcza działalność zagraniczną miast oraz prowincji. Jest ona jednak w dużej mierze centralnie sterowana i nie wykazuje się pluralizmem w podejmowaniu decyzji na wszystkich szczeblach sprawowania władzy. Determinant ten nie ma więc zastosowania w moim modelu.

5.1. Najważniejsze determinanty współpracy EŚW z Chinami

Gwoli przypomnienia za najważniejsze determinanty uznałem te, których istnienie w znaczącym stopniu wpływa na nawiązanie bądź przebieg dwustronnej współpracy. Natomiast ich brak bezpośrednio oddziałuje na efektywność przebiegu nawiązanych relacji albo w ogóle je uniemożliwia.

Populacja miasta/regionu

Wyniki przeprowadzonego przeze mnie badania klarownie pokazały, że wielkość miasta pod kątem liczby mieszkańców w EŚW ma znaczący wpływ na fakt istnienia współpracy z Chinami (Diagram 4). Wśród największych miast, liczących od 1 do 5 mln rezydentów, wszystkie nawiązały kontakty z ChRL, a wśród ośrodków miejskich od 500 tys. do 1 miliona mieszkańców tylko jeden nie współpracuje z Chinami. Natomiast, spośród 71 miast liczących mniej niż 100,000 mieszkańców, 27 współpracuje z chińskimi partnerami (Diagram 4). Co się tyczy regionów, to zależności są zbliżone. 12 na 14 regionów, liczących od 1 do 5 milionów mieszkańców współpracuje z ChRL oraz 13 z 20 w przypadków jednostek mających od 500 tys. do 1 mln rezydentów. Żaden region liczący mniej niż 100 tysięcy mieszkańców nie kooperuje z Chinami (Diagram 5).

Dlatego z całą pewnością mogę uznać, w zgodzie z istniejącą literaturą, że wielkość miasta bądź regionu pod kątem populacji pozytywnie oddziałuje na

zainicjowanie nawiązania więzi partnerskich z Chińską Republiką Ludową. Tym bardziej w kontekście dysproporcji, które cechują chińskie oraz europejskie miasta oraz regiony pod względem ilości mieszkańców. Współpraca w wykonaniu większych ośrodków lokalnych bądź regionalnych EŚW pozwala chociaż w najmniejszym stopniu tę różnicę zrównoważyć.

Czynnik ludzki i rola liderów

Zaangażowanie prezydentów bądź burmistrzów miast oraz władz regionalnych pełni, zgodnie z moją hipotezą badawczą, bardzo istotną rolę w kontaktach subpaństwowych EŚW z Chinami. Tym bardziej, że dotyczy ono również szerzej postrzeganie znaczenia „kierunku chińskiego” w paradyplomacji przez decydentów politycznych.

Osoby odpowiedzialne za współpracę międzynarodową w miastach i regionach poprzez ankietę jednakowo wskazały, jak ważna jest postawa osoby decyzyjnej w danej jednostce subpaństwowej. Odpowiadając w pięciostopniowej skali na pytanie o czynniki sukcesu we współpracy z Chinami wskazali oni, że istotność nastawienia burmistrza bądź prezydenta wynosi średnio w miastach – 4,37, a w regionach – 4,52 (Tabela 24). W odpowiedzi na to pytanie żaden urzędnik miejski bądź regionalny nie wskazał, że zaangażowanie władz miejskich jest najmniej ważnym czynnikiem sukcesu (1). Potwierdziła to urzędniczka z Rijeki, która wprost powiedziała, że postawa burmistrza jest ważnym czynnikiem w procesie współpracy z Chinami.

Opisane przeze mnie studium przypadku współpracy Pragi z Chinami również obrazuje istotność czynnika ludzkiego w paradyplomacji. W przypadku stolicy Czech o zerwaniu więzi z ChRL zadecydowały antychińskie oraz protajwańskie osobiste przekonania prezydenta Pragi, Zdenka Hřiba. W latach młodości pobierał on edukację na Tajwanie, dzięki czemu uwierzył w tajwański model rozwojowy oparty na pielęgnowaniu wartości jakimi są prawa człowieka. Ostatecznie, relacje z ChRL uległy pogorszeniu, a Praga zintensyfikowała relacje z Tajpej. Czynnikiem personalnym był więc katalizatorem pogorszenia relacji z Chinami. Pokazuje to kruchość dyplomacji miejskiej, ponieważ nastawienie jednego polityka aktualnie sprawującego władzę, może zburzyć wcześniejsze lata poprawnych bądź dobrych relacji.

Z kolei odmienną tendencję obrazuje przykład płynący z Ostrowa Wielkopolskiego, w którym współpraca z Chinami opiera się „na barkach” jednego urzędnika. Jest on pasjonatem Państwa Środka, przez co postrzega je jako okazję do wykorzystania szans we współpracy międzynarodowej miasta. Osobista pasja przełożyła się więc na nawiązanie partnerstw z chińską dzielnicą, pomimo wielu systemowych trudności. Sytuacja podobnie wygląda w przypadku komitatu Pest, którego przewodniczący sam przyznał, że zaczął interesować się chińską historią oraz kulturą, co ugruntowało jego osobiste podejście do relacji z Państwem Środka.

Podobny trend można było zaobserwować na przykładzie współpracy Łodzi z Chengdu i Syczuanem. Podczas gdy Marszałkiem Województwa Łódzkiego był Witold Stępień, to odpowiadał on za intensywność i przebieg tych relacji. Uważał on bowiem, że – „stosunki z Chinami są strategicznie ważne dla rozwoju regionu i samego miasta”⁷³⁶. Gdy jednak na stanowisku zastąpił go Grzegorz Schreiber pochodzący z partii opozycyjnej⁷³⁷, niemal całkowicie porzucił on współpracę z partnerami chińskimi na poziomie miejskim oraz regionalnym, co udowodniłem wraz ze współautorami w oddzielnej publikacji⁷³⁸. Zdiagnozowaliśmy, że łódzkie biuro w Chengdu „nie działało” już w 2023 roku, a urzędniczek odpowiedzialne za współpracę międzynarodową Łodzi nie potrafiły odpowiedzieć na pytania dotyczące aktualnego stanu współpracy z Chinami.

Urzędników Europy Środkowo-Wschodniej w miastach i regionach, które nie współpracują z ChRL zapytałem też o powody braku takiej relacji. Spośród 11 odpowiedzi do wyboru możliwe było zaznaczenie, iż takim powodem jest „brak zainteresowania władz”. Na 68 miast, odpowiedź ta została zaznaczona w 17 przypadkach (czwarty najwyższy wynik), a na 19 regionów – w pięciu, co stanowi najwyższy wynik (Tabela 25). Świadczy, to o tym, że jeżeli w jednostce subpaństwowej nie ma woli politycznej do współpracy z ChRL, to jej po prostu nie będzie.

Co więcej, jak wykazali urzędnicy odpowiedzialni za współpracę międzynarodową w miastach i regionach, istotność relacji z Chinami na tle innych partnerstw, oceniają oni średnio na odpowiednio – 3,1 i 3,0 w pięciostopniowej skali

⁷³⁶ T. Kamiński, *What are the factors...* *op. cit.*, s. 236.

⁷³⁷ Grzegorz Schreiber wywodzi się z Prawa i Sprawiedliwości, które jest partią opozycyjną wobec Platformy Obywatelskiej, do której przynależą Prezydent miasta Łodzi Hanna Zdanowska oraz sam Witold Stępień.

⁷³⁸ M. Gzik, T. Kamiński, N. Matiaszczyk, *op. cit.*

(Wykres 2). Państwo Środka jest więc wedle ich percepcji oraz strategii danej władzy (o ile ona rzeczywiście istnieje), umiarkowanie ważnym partnerem w działalności zagranicznej. Z drugiej jednak strony, na 218 miast w EŚW aż 103 współpracuje z ChRL. Podobnie na 136 regionów, 61 prowadzi taką współpracę⁷³⁹. Co więcej, w przypadku miast – 122 na 156 unikalnych więzi z Chinami jest sformalizowanych na podstawie sygnowanej umowy partnerskiej. Na poziomie regionalnym takie dokumenty partnerskie na podpisanych to 45 na 78 regionów. Skala kooperacji w przekroju całej Europy Środkowo-Wschodniej jest więc wysoka i w znacznej mierze jest zapisana w dokumentach strategicznych.

Podsumowując, w zgodzie z obecnym stanem badań, rola liderów oraz czynnik ludzki w paradyplomacji pełni absolutnie kluczowe znaczenie w subpaństwowych relacjach EŚW z Chinami. Przytoczone przeze mnie dane na podstawie badania ankietowego oraz studia przypadków obrazują trend, w którym w zależności od pro- albo antychińskiego nastawienia liderów zależy szansa na zaistnienie kooperacji z Chińczykami albo całkowity jej brak. Również i trend formalizowania współpracy w drodze umowy wskazywać może na istotną rolę Chin, jako partnera w strategii zagranicznej miasta bądź regionu.

Udział lokalnych partnerów

Wszystkie miasta oraz regiony, które poddałem badaniu ankietowemu współpracują z lokalnymi podmiotami w swojej paradyplomatycznej aktywności względem Chin. Jednostki subpaństwowe w EŚW najczęściej kooperują z partnerami biznesowymi, uniwersytetami, instytucjami kultury, instytucjami związanymi z edukacją oraz organizacjami turystycznymi (Tabela 20). Choć, to podmioty subpaństwowe najczęściej były inicjatorami dwustronnej współpracy, to wciąż inicjatywy takie wynikały dzięki zaangażowaniu środowiska biznesowego, akademickiego bądź instytucji kultury (Tabela 19). Współpraca ze środowiskiem biznesowym jest też o tyle istotna, ponieważ jest wymieniana, prócz oficjalnych wizyt, jako druga oraz trzecia (spośród ośmiu) najczęstsza forma współpracy z ChRL. Chodzi tu o udział w targach i forach gospodarczych oraz misje biznesowe (Tabela 21).

⁷³⁹ Bazą do tego wniosku jest triangulacja danych odnośnie do wszystkich partnerstw w EŚW, a nie tylko tych miast i regionów, które wypełniły ankietę.

Warto również przywołać opinie, które padły podczas wywiadów z urzędnikami. Przedstawicielka Székesfehérvár podkreśliła, że bez pomocy instytucji kultury dyplomacja miejska nie mogłaby w ogóle istnieć oraz że to właśnie wraz z instytucjami kultury najłatwiej prowadzi się współpracę zagraniczną. Znamienny w tym kontekście jest również apel o większe zaangażowanie lokalnej społeczności, która mogłaby nadać istniejącej współpracy paradyplomatycznej przedmiotowości i pomogła zmaterializować deklaracje polityczne. Natomiast praska urzędniczka wyraziła opinię, że miasta powinny współpracować ze swoimi obywatelami oraz zainteresowanymi stronami, w tym lokalnymi przedsiębiorstwami oraz organizacjami społecznymi.

Natomiast wśród urzędników Europy Środkowo-Wschodniej w miastach oraz regionach, które nie współpracują z ChRL zapytałem się w ankiecie o powody braku takowej kooperacji. Jedną z jedenastu możliwych odpowiedzi było „brak zainteresowania lokalnych partnerów”. Zarówno na poziomie lokalnym, jak i regionalnym uplasowało się to, jako trzecia najczęściej wybierana kategoria (Tabela 25). Widać więc, że brak chęci albo możliwości władz subpaństwowych do włączania lokalnej społeczności w międzynarodową aktywność w wielu przypadkach przekreśla działalność paradyplomatyczną względem Chin.

Dlatego udział lokalnych partnerów we współpracy z ChRL uznałem za najważniejsze uwarunkowanie dla jej istnienia. Urzędnicy w miastach oraz regionach wręcz poszukują osób wśród lokalnej społeczności, które mogłyby dać swój wkład w wypełnienie namacalną treścią politycznych ustaleń dotyczących partnerstw.

Wielopoziomowa koordynacja polityki

W wielopoziomowej koordynacji polityki chodzi o chęć oraz możliwość, zarówno ze strony władz subpaństwowych, jak i władz na szczeblu centralnym do współdziałania celem osiągnięcia efektywnego oraz spójnego modelu działalności zagranicznej na konkretnych kierunkach.

Jak pokazują wyniki badania ankietowego, obudowane dwoma studiami przypadku oraz wywiadami z przedstawicielami miast i regionów, zjawisko wielopoziomowej koordynacji polityki, co do zasady, nie występuje w Europie Środkowo-Wschodniej (Tabela 11 i 12). Analiza danych z kwestionariusza ankiet,

w których zadałem pytanie o skalę koordynacji (w skali 1-5) polityki miejskiej wobec Chin pokazała klarowne trendy. Miasta nie harmonizują tej polityki ze sobą nawzajem (średnia odpowiedzi 1,42), z władzami regionalnymi (średnia 2,25), rządem centralnym (średnia 2,16) oraz z instytucjami UE (średnia 1,50). Podobnie sytuacja wygląda na szczeblu regionalnym – brakuje koordynacji z miastami w obrębie danego regionu (średnia odpowiedzi 2,20), z innymi regionami (średnia 1,24), rządem centralnym (2,27) oraz w ramach UE (1,64).

Również urzędnicy, z którymi rozmawiałem wypowiadali się w tej kwestii. Urzędniczka z Rijeki przyznała, że jej miasto nie ma żadnego wpływu na politykę względem Chin wobec innych szczebli sprawowania rządów. Zresztą taka sytuacja jest wynikiem systemu państwa wedle, którego jednostka samorządu terytorialnego, może za zgodą Rady Miasta zawrzeć umowę o współpracy z innym miastem, bez zgody MSZ. Z kolei praska urzędniczka powiedziała wprost, że czeskie MSZ nie postrzega umów partnerskich miast, jako istotnych dla systemu państwa, ponieważ traktuje je tylko i wyłącznie, jako deklaracje polityczne. Również przewodniczący komitetu Pest stwierdził, że na Węgrzech władza na różnych szczeblach współistnieje, ale nie wpływa na decyzje podejmowane na innych poziomach. Choć sprawiedliwie trzeba zaznaczyć, że niektóre miasta nawiązały relacje z Chinami dzięki pomocy ambasad oraz konsulatów. Są to jednak tylko przypadki Płocka, Koszyc i Ostrowa Wielkopolskiego.

W ankiecie zadałem również pytanie o formy współpracy z ChRL, gdzie jedną z możliwych odpowiedzi było „praca w oficjalnych delegacjach rządu centralnego”, co jest uważane przeze mnie za formę koordynacji polityki. Tylko 14 na 83 miasta oraz pięć na 38 regionów korzystają z takiej ścieżki współpracy z władzą centralną (Tabela 21). Co jednak intrygujące, spośród wyżej wymienionych 14 miast, 12 odpowiedziało na pytanie dotyczące koordynacji polityki z Chinami na innych poziomach zarządzania (Tabela 11). Odpowiedzi rozkładały się równomiernie – po trzy miasta wskazały na odpowiedź, że polityka nie jest w ogóle skoordynowana (1), jest skoordynowana w niewielkim stopniu (2), jest umiarkowanie skoordynowana (3), jest dobrze skoordynowana (4) oraz w pełni skoordynowana (5). Rozbieżności w tych odpowiedziach są zastanawiające, ponieważ pracę w oficjalnych delegacjach rządu centralnego można rozumieć, jako formę koordynacji polityki z rządem krajowym.

Należy z tego wysnuć wniosek, że urzędnicy, jako praktycy, zupełnie inaczej postrzegają zagadnienie koordynacji niż środowisko akademickie.

Osoby odpowiedzialne za współpracę międzynarodową przyznały, że współpraca z rządem krajowym nie jest najważniejszym czynnikiem sukcesu w kontaktach z Chinami. Urzędnicy w miastach spozycjonowali tę kwestię na piątym z ośmiu miejsc, a regionalni na szóstym (Wykres 4). Również i współpraca Ostrowa Wielkopolskiego z chińskimi partnerami nie nabrała „rozmachu”, ponieważ z powodu niewielkiej ilości zasobów miasta, to potrzebowało wsparcia chociażby ministerstwa spraw zagranicznych, którego nie otrzymało.

W mojej dysertacji starałem się uargumentować pogląd, przedstawiając nawet pewne możliwe rekomendacje, że wdrożenie wielopoziomowej koordynacji polityki mogłoby być korzystne dla państw oraz podmiotów subpaństwowych. Jednakże praktyczne zastosowanie tego konceptu, co do zasady, nie występuje w relacjach miast oraz regionów EŚW z Chinami. Dlatego ostatecznie jest to bardzo ważny czynnik, którego brak jest szkodliwy dla rozwoju relacji na poziomie subpaństwowym, co przekłada się także na niską jakość całej polityki zagranicznej danego państwa względem ChRL.

Inicjatywy międzynarodowe

Na podstawie analizy nawiązywania partnerstw podmiotów subpaństwowych EŚW z Chinami w ujęciu czasowym (Wykres 1) z całą pewnością mogę stwierdzić, że uruchomienie inicjatyw międzynarodowych takich jak BRI oraz 16+1 miało wpływ na intensyfikację nawiązywania współprac miejskich oraz regionalnych. W przypadku miast aż 88 ze 156 unikalnych partnerstw zostało nawiązanych po 2012 roku. Podobny trend można zauważyć bazując na danych dotyczących regionów – 40 z 78 partnerstw. Inicjatywa Pasa i Szlaku była asumptem, centralnie sterowanym przez władzę w Pekinie, do uzewnętrznienia się na nieznaną dotąd skalę podmiotów subnarodowych z tego państwa.

Co więcej, istnienie w ramach 16+1 subnarodowych forów współpracy takich jak *The China-Central and Eastern European Countries (CEEC) Mayors Forum* oraz *China-CEEC Capital Mayors Forum*, świadczy o tym, że ponadpaństwowa inicjatywa

operuje również na poziomie niższym niż krajowy, a Chińczycy dostrzegają znaczenie relacji z miastami oraz regionami w EŚW.

Uznałem, że jest to najważniejszy wyznacznik współpracy, ponieważ zgodnie z przyjętą przeze mnie definicją jego zaistnienie w znacznym stopniu wpłynęło na przebieg, w tym przypadku – intensyfikację, dwustronnej współpracy.

Zaangażowanie partnerów zagranicznych

Jak wykazali urzędnicy odpowiedzialni za współpracę międzynarodową w EŚW, aż w 46 z 83 przypadków na poziomie miast taka współpraca z Chinami została zainicjowana przez stronę chińską – i był to najczęściej wybierany inicjator współpracy wśród dostępnych odpowiedzi, wyprzedzając nawet władze lokalne bądź regionalne w danym ośrodku miejskim o jedno wskazanie (Tabela 19). Natomiast, w przypadku 38 regionów, Chińczycy zainicjowali współpracę w 17 przypadkach (Tabela 19).

Niemniej strona chińska postanowiła zinstytucjonalizować współpracę z miastami EŚW w postaci stałych biur tylko w pięciu przypadkach – Belgradzie, Sarajewie, Płowdiw, Łodzi oraz Stalowej Woli. W przypadku regionów funkcjonują tylko dwa takie przedstawicielstwa – w województwie łódzkim oraz w Baranji. Świadczy, to o przekonaniu Chin, że instytucjonalizacja współpracy z EŚW w postaci stałych biur nie jest na szeroką skalę potrzebna, aby koordynować współpracę. Choć może to też wynikać z ograniczonych zasobów finansowych.

Wśród 68 miast, które nie prowadzą współpracy z ChRL, 11 przyznało, że azjatycki partner nie był nią zainteresowany pomimo podjęcia prób nawiązania partnerstw. Taka sama sytuacja miała miejsce w dwóch spośród 19 regionów.

Ponadto w trakcie wywiadu urzędnik z Ostrowa Wielkopolskiego przyznał otwarcie, że gdyby on sam nie inicjował kontaktów z Chińczykami na etapie trwania współpracy, to prawdopodobnie nie mógłby się spodziewać nawiązania kontaktu ze strony partnera.

Podsumowując, uważam zaangażowanie chińskich partnerów za najważniejsze uwarunkowanie współpracy z miastami oraz regionami EŚW, ponieważ żadna współpraca paradyplomatyczna nie może istnieć bez chęci jej podtrzymania z obu stron. Jak widać na podstawie powyższych argumentów, Chińczycy bardzo chętnie

inicjują kontakty, ale już podczas trwania partnerstw, starania, aby one przetrwały w mniej lub bardziej zinstytucjonalizowanych formach, spoczywają „na barkach” obu zainteresowanych stron.

5.2. Umiarkowanie ważne determinanty współpracy EŚW z Chinami

Zgodnie z przyjętą przeze mnie definicją, umiarkowanie ważne wyznaczniki współpracy, to takie, które są ważne dla przebiegu paradyplomatycznej współpracy EŚW z Chinami, ale nie determinują jej istnienia. Ich obecność może więc rodzić pozytywne skutki bądź następstwa, ale nie jest obligatoryjna dla efektywnej kooperacji.

Potencjał gospodarczy i geograficzny

Z perspektywy europejskiej partnerstwa z ChRL mogą być problematyczne, ponieważ chińskie miasta, a nawet prowincje są znacznie liczniejsze pod względem populacji oraz większe pod kątem wielkości terytorium, co bezpośrednio przekłada się na dostęp do zasobów. Dlatego dla Chińczyków większe ośrodki miejskie bądź regionalne są bardziej atrakcyjnymi rynkami zbytu dla towarów oraz usług. Mogą też oferować rozpoznawalne wydarzenia kulturalne czy biznesowe, jak również posiadają rozbudowaną ofertę edukacyjną, poprzez obecność np. uniwersytetów. Ponadto większe miasta posiadają lepszą infrastrukturę i globalne powiązania gospodarcze – choć nie jest to reguła. Ostrów Wielkopolski będący miastem poniżej 100 tys. mieszkańców, dysponujący jednocześnie *hubem* kolejowym, przyciągnął zainteresowanie Chińczyków.

Z drugiej jednak strony, subnarodowa współpraca EŚW z Chinami dotyczy zarówno miast oraz regionów o znacznym potencjale gospodarczym, jak i tych ośrodków, które dysponują mniejszymi zasobami ekonomicznymi. Z uwagi na to, że paradyplomacja dotyczyć może szerokiej gamy obszarów współpracy, to ta gospodarcza jest jedną z wielu możliwości. Podmioty subpaństwowe o mniejszym

potencjale w tym zakresie współpracują z Chinami np. w obszarze kultury, sportu bądź wymiany akademickiej.

Uznałem ten wyznacznik kooperacji za umiarkowanie ważny, ponieważ we współpracy z ChRL angażują się miasta i regiony niezależnie od ich zamożności, wielkości, dostępu do zasobów bądź połączeń logistycznych. Są to jedynie czynniki, które mogą pomóc znaleźć chińskich partnerów.

Uwarunkowania prawne

Są to narzucone przez prawo ramy, którym mogą podlegać miasta bądź regiony w swojej paradyplomatycznej działalności. W zależności od tych przyjętych uwarunkowań prawnych w danym państwie oraz praktyki, podmioty subpaństwowe mogą mieć mniejszą bądź większą swobodę podczas aktywności międzynarodowej.

W rozdziale dotyczącym metodologii poświęciłem już miejsce na charakterystykę uwarunkowań prawnych, które stanowią o kompetencjach podmiotów subpaństwowych w dziewięciu państwach EŚW do prowadzenia autonomicznej działalności paradyplomatycznej (Aneks 1). Tym samym, państwa takie jak Albania, Bośnia i Hercegowina, Chorwacja, Czechy, Polska, Rumunia, Serbia, Słowacja i Węgry mają wprost w konstytucjach bądź ustawach, określone uprawnienia dla podmiotów subpaństwowych na prowadzenie działalności paradyplomatycznej. Poniżej, w oparciu o uwarunkowania prawne, scharakteryzuję zdolność pozostałych siedmiu państw EŚW do prowadzenia autonomicznej działalności zagranicznej.

Konstytucja Czarnogóry wprost w artykule 22 stwierdza, że jednostki samorządu lokalnego mają prawo do samodzielnego zarządzania swoimi sprawami zgodnie z przepisami prawa⁷⁴⁰, a więc mają też możliwości działalności międzynarodowej. Podobnie jest w przypadku Estonii. Tutaj artykuł 154 konstytucji stanowi, że – „wszystkie sprawy lokalne są ustalane i administrowane przez władze lokalne, które samodzielnie wywiązują się ze swoich obowiązków zgodnie z prawem”⁷⁴¹. Natomiast konstytucja Litwy przewiduje, że prawo do samorządności

⁷⁴⁰ Konstytucja Czarnogóry, *Constitute* (strona internetowa) https://www.constituteproject.org/constitution/Montenegro_2007 [dostęp: 29.08.2024].

⁷⁴¹ The Constitution of the Republic of Estonia, *Riigi Teataja* (strona internetowa), <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/521052015001/consolide> [dostęp: 29.08.2024].

przysługuje jednostkom administracyjnym, a samorząd lokalny jest wybierany przez mieszkańców i ma prawo do samodzielnego zarządzania sprawami lokalnymi, w ramach przepisów prawa⁷⁴². To również może świadczyć o możliwości prowadzenia autonomicznej działalności paradyplomatycznej, jeżeli ta będzie zgodna z prawem. Następnie, konstytucja Macedonii Północnej w artykule 114 stanowi, że samorządy lokalne mają prawo do zarządzania swoimi sprawami w zakresie określonym przez prawo⁷⁴³, czyli również do aktywności zagranicznej miast. Ostatecznie również i konstytucja Słowenii w artykule 9 wspomina, że gminy mają prawo do samodzielnego zarządzania swoimi sprawami lokalnymi⁷⁴⁴.

Natomiast w konstytucji Bułgarii artykuł 142, że – „region jest jednostką terytorialną i administracyjną, której zadaniem jest prowadzenie polityki regionalnej, realizacja zarządzania państwem na szczeblu lokalnym oraz zapewnienie zbieżności interesów narodowych i lokalnych”⁷⁴⁵. Nie ma więc mowy o żadnym stopniu autonomii obławów do prowadzenia działalności międzynarodowej. Jednak pomimo tego bułgarskie miasta oraz regiony prowadzą autonomiczną aktywność paradyplomatyczną. Z kolei w przypadku Łotwy, konstytucja odnosi się do samorządu lokalnego i prawa obywateli do uczestnictwa w zarządzaniu sprawami publicznymi na poziomie lokalnym, ale nie zawiera szczegółowych przepisów dotyczących miast i regionów⁷⁴⁶. Pomimo tego miasta z tego państwa prowadzą działalność paradyplomatyczną.

Uwarunkowania prawne w 14 z 16 państw EŚW przyznają więc *explicite* prawo do stanowienia autonomicznej działalności paradyplomatycznej. Tam, gdzie nie jest to wyrażone bezpośrednio, czyli w Bułgarii oraz na Łotwie, pozostaje „szara strefa”, która również zezwala na prowadzenie aktywności międzynarodowej. Dlatego właśnie uznaję to za umiarkowanie ważny wyznacznik kooperacji, ponieważ – jak wynika

⁷⁴² Konstytucja Litwy, Atspausdinta iš e-seimas (strona internetowa), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=rivwzvpg&documentId=TAIS.211295&category=TAD> [dostęp: 29.08.2024].

⁷⁴³ The Constitution of the Republic of North Macedonia, Assembly of the Republic of North Macedonia (strona internetowa), https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspx [dostęp: 29.08.2024].

⁷⁴⁴ Konstytucja Słowenii, Constitute (strona internetowa), https://www.constituteproject.org/constitution/Slovenia_2013 [dostęp: 29.08.2024].

⁷⁴⁵ Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Bulgaria*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Bulgaria-Introduction.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

⁷⁴⁶ The Constitution of the Republic of Latvia, Latvijas Republikas Saeima (strona internetowa), <https://www.saeima.lv/en/legislative-process/constitution> [dostęp: 29.08.2024].

z praktyki – „to co nie jest zakazane, jest dozwolone”, więc miasta i regiony EŚW wciąż mogą prowadzić paradyplomację względem Chin, nawet jeżeli nie jest to wprost wyrażone w ustawie. Co więcej, tylko Bośnia i Hercegowina jest państwem federalnym w EŚW, tymczasem status prawny państwa unitarnego w przypadku pozostałej „piętnastki” nie ogranicza zauważalnie międzynarodowej działalności ich podmiotom subpaństwowym.

Instytucjonalizacja

Z uwagi na fakt, że czynnik instytucjonalizacji w „wymiarze uniwersalnym”, występuje zarówno, jako uwarunkowanie o charakterze obiektywnym wewnętrznym oraz zewnętrznym, to na potrzeby utworzenia modelu współpracy miast i regionów EŚW z Chinami zakwalifikuję instytucjonalizację, jako wspólny element tego modelu. Podjąłem taką decyzję, ponieważ po obu stronach relacji paradyplomatycznej instytucjonalizację charakteryzują takie same wyznaczniki. Mam tu na myśli obecność w mieście bądź regionie biura ds. współpracy międzynarodowej, dedykowanego budżetu, liczbę osób zatrudnionych do współpracy zagranicznej oraz ich kompetencje czy dysponowanie zagranicznymi przedstawicielstwami. W trakcie mojego badania zdiagnozowałem obecność w EŚW oraz ChRL kilku z tych uwarunkowań.

W jednym z kolejnych pytań ankietowych zapytałem się urzędników, ile osób odpowiedzialnych za współpracę z Chinami jest zatrudnionych w ich mieście bądź regionie (Wykres 5). Jak pokazują odpowiedzi, średni wynik dla miast w Europie Środkowo-Wschodniej, to 1,84 pracownika, a w regionach 1,33 pracownika. Należy jednak mieć na uwadze fakt, że często to właśnie jedna osoba delegowana jest w danym mieście bądź regionie do całości współpracy międzynarodowej. Wynik ten pokazuje, że najważniejsza jest „jakość” a nie „ilość” pracowników. Jeżeli ci są wykształceni oraz wyszkoleni, to z powodzeniem mogą koordynować współpracę z Chinami, a jej skala w całej EŚW jest dowodem na potwierdzenie tej tezy. Co więcej, tylko 14 na 83 urzędników w miastach oraz 9 na 38 w regionach wykazało, że problemem w relacjach z ChRL są kwestie językowe. Świadczy, to o tym, że osoby koordynujące kooperację są dobrze przygotowane do swoich zadań.

Z drugiej jednak strony, jedynie cztery miasta (Belgrad, Łódź, Kielce, Gdańsk) oraz cztery regiony (Baranja, województwo łódzkie, Pest, województwo zachodniopomorskie) posiadają stałe biuro w Państwie Środka (Tabela 21). Warto jednak zaznaczyć, że w przypadku Łodzi i województwa łódzkiego oraz Gdańska i województwa zachodniopomorskiego takie biura pełnią podwójną rolę – biur miejskich oraz regionalnych. Możliwość założenia a następnie utrzymania takich jednostek jest jedną z najdroższych możliwości kooperacji, więc widać, że niewiele podmiotów EŚW decyduje się z niej skorzystać.

Natomiast w przypadku ChRL, po raz kolejny mogę odwołać się do operujących tam departamentów takich jak Komisja Spraw Zagranicznych, Departamenty Międzynarodowe funkcjonujące jako przedstawicielstwa samorządów lokalnych w każdej prowincji, czy chociażby Chińska Rada ds. Promocji Handlu Międzynarodowego oraz Chińskie Stowarzyszenie Na Rzecz Przyjaźni z Krajami Obcymi. Są to instytucje państwowe, których zadaniem jest kierowanie bądź wspomaganie wysiłków zagranicznych podejmowanych przez miast i prowincje. Co więcej, odwołując się do ustawy o stosunkach zagranicznych z czerwca 2023 roku i artykułu 16⁷⁴⁷, to wyrażona jest tu bezpośrednio zasada, że to władza w Pekinie ma arbitralne prawo inicjować kontakty zagraniczne chińskich podmiotów subpaństwowych, co świadczy o wysokiej instytucjonalizacji działalności paradyplomatycznej w ChRL.

Dlatego uznałem instytucjonalizację za umiarkowanie ważny determinant współpracy subpaństwowej EŚW z Chinami. Za taką kooperację średnio odpowiada jeden urzędnik na dane miasto bądź region, choć są to zgodnie z wynikami mojego badania, osoby kompetentne w zakresie wykształcenia do prowadzenia działalności paradyplomatycznej. Ilość biur zagranicznych w Chinach, które można policzyć na palcach obu rąk wskazuje natomiast na niski stopień instytucjonalizacji w tej formie. *Summa summarum* pomimo pewnych ograniczeń wynikających często z zasobów ludzkich bądź finansowych, te nie wpływają one na ilość nawiązanych partnerstw. Mogą jednak wpływać na ich przebieg, co może objawiać się w niższej częstotliwości

⁷⁴⁷ W brzmieniu: Na podstawie upoważnienia rządu centralnego prowincje, regiony autonomiczne i gminy mają prowadzić wymianę międzynarodową oraz współpracę w określonym zakresie. Rząd ludowy prowincji, regionu autonomicznego lub bezpośrednio zarządzanej gminy ma obsługiwać wymianę międzynarodową i współpracę w zakresie odpowiedniego regionu administracyjnego.

kontaktów niż jakby miało to miejsce np. w przypadku większej ilości biur zagranicznych.

Globalizacja

Globalizację w kontekście jej wpływu na działalność podmiotów subpaństwowych rozumiem jako fenomen, dzięki któremu zatarły się granice państwowe, co poskutkowało „otwarcie bram” dla miast i regionów do uczestnictwa w międzynarodowych stosunkach politycznych, społecznych i gospodarczych.

Na podstawie moich badań empirycznych nie posiadam wielu danych mogących dowiedzieć, jak dla paradyplomacji ważna jest globalizacja. Z jednej strony, tylko dziewięć miast oraz sześć regionów współpracuje z partnerami chińskimi w ramach międzynarodowych sieci miejskich bądź regionalnych (Tabela 21), których aktywność jest niewątpliwie jednym z przejawów globalizacji. Z drugiej jednak strony, w trakcie badania empirycznego zidentyfikowałem, że na 218 miast EŚW, 217 prowadzi paradyplomatyczną działalność w jakiegokolwiek formie.

Globalizacja *de facto* przyczyniła się też do rewolucji komunikacyjnej. W jej ramach można wyróżnić możliwość połączeń zdalnych poprzez internet, czy dostępność połączeń lotniczych na linii EŚW-Chiny. Ponadto umożliwiła globalne przepływy kapitału, co przełożyło się np. na możliwość pozyskiwania inwestycji z ChRL. Wszystkie te czynniki niewątpliwie odgrywają znaczną rolę w kontaktach paradyplomatycznych.

Co więcej, globalizacja może mieć też niepożądane skutki w postaci światowych kryzysów oddziałujących na paradyplomację. W moim rozumieniu należy je definiować jako czynniki zewnętrzne, który są lub mogą być potencjalnie destrukcyjne. Tak było podczas pandemii COVID-19, która w wielu wypadkach wymusiła „przejście” na współpracę w formie zdalnej albo nawet całkowicie ją zahamowała, przez co partnerstwa stały się nieaktywne.

Europa Środkowo-Wschodnia nie jest „wyjęta” z całości stosunków międzynarodowych i dotyczą jej takie same prawidłowości, jak innych regionów na całym świecie. EŚW jest więc częścią tych samych procesów, co reszta globu. Dlatego uznałem ten determinant za umiarkowanie ważny, ponieważ po pierwsze globalizacja

rodzi pozytywne skutki, ale nie jest obligatoryjna dla efektywnej kooperacji z ChRL. Po drugie, na skutek kryzysów zewnętrznych, spowalnia aktywności paradyplomatyczne lub wręcz je uniemożliwia.

5.3. Najmniej ważne determinanty współpracy EŚW z Chinami

Są to czynniki, których obecność jest z pewnych względów istotna, ale bezpośrednio nie wpływa na fakt zaistnienia dwustronnych stosunków subpaństwowych Europy Środkowo-Wschodniej z ChRL.

Przenikanie się obszarów polityki

Rozumiem ten czynnik jako brak klarownego podziału, za które obszary polityki zewnętrznej odpowiadają podmioty subpaństwowe, a za które rządy państwowe, co może prowadzić do wzmożonej aktywności międzynarodowej miast i regionów, ale też do konfliktów z centrum władzy.

W przypadku relacji Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami występuje klarowny podział kompetencji, a podmioty subpaństwowe realizują swoją politykę paradyplomatyczną w obszarach związanych z *low politics*. Miasta oraz regiony odpowiadają za kooperację w obszarze kultury, ekonomii, edukacji, sportu i turystyki, współpracy akademickiej, polityki zdrowotnej i społecznej, planowania przestrzennego oraz współpracy środowiskowej (Tabela 22). Urzędnicy odpowiedzialni za współpracę międzynarodową w żadnym wypadku nie wskazali, że istnieje jakiś konflikt dotyczący przedmiotu ich paradyplomatycznej działalności a polityki zagranicznej państwa.

Dlatego przenikanie się obszarów polityki uznałem za najmniej ważny determinant współpracy subpaństwowej EŚW z Chinami, ponieważ zakres przedmiotowy realizowanych kwestii z zakresu *low politics* nie wpływa na fakt zaistnienia dwustronnych relacji miast i regionów. Świadczy to natomiast po prostu o wypełnieniu tych relacji treścią.

Status lub marka miasta/regionu

Jest to uwarunkowanie, które sprawia, że dane miasto bądź region będzie atrakcyjnym celem w oczach partnerów zagranicznych, jak również cechy, które sprawiają, że dany podmiot subpaństwowy będzie miał przewagę nad swoimi odpowiednikami w ramach danego państwa. Na podstawie mojego badania empirycznego nie byłem w stanie dokładniej zbadać statusu albo marki każdego z miast bądź regionów, ponieważ nie dysponuję odpowiednimi wskaźnikami, aby dokonać takiego podziału. Jednak opisując to uwarunkowanie w rozdziale drugim, zaznaczyłem, że w zakresie przedmiotowym „statusu” mieści się posiadanie roli stolicy regionu bądź państwa – i na tej podstawie jestem w stanie uznać ten czynnik jako część modelu współpracy EŚW z Chinami.

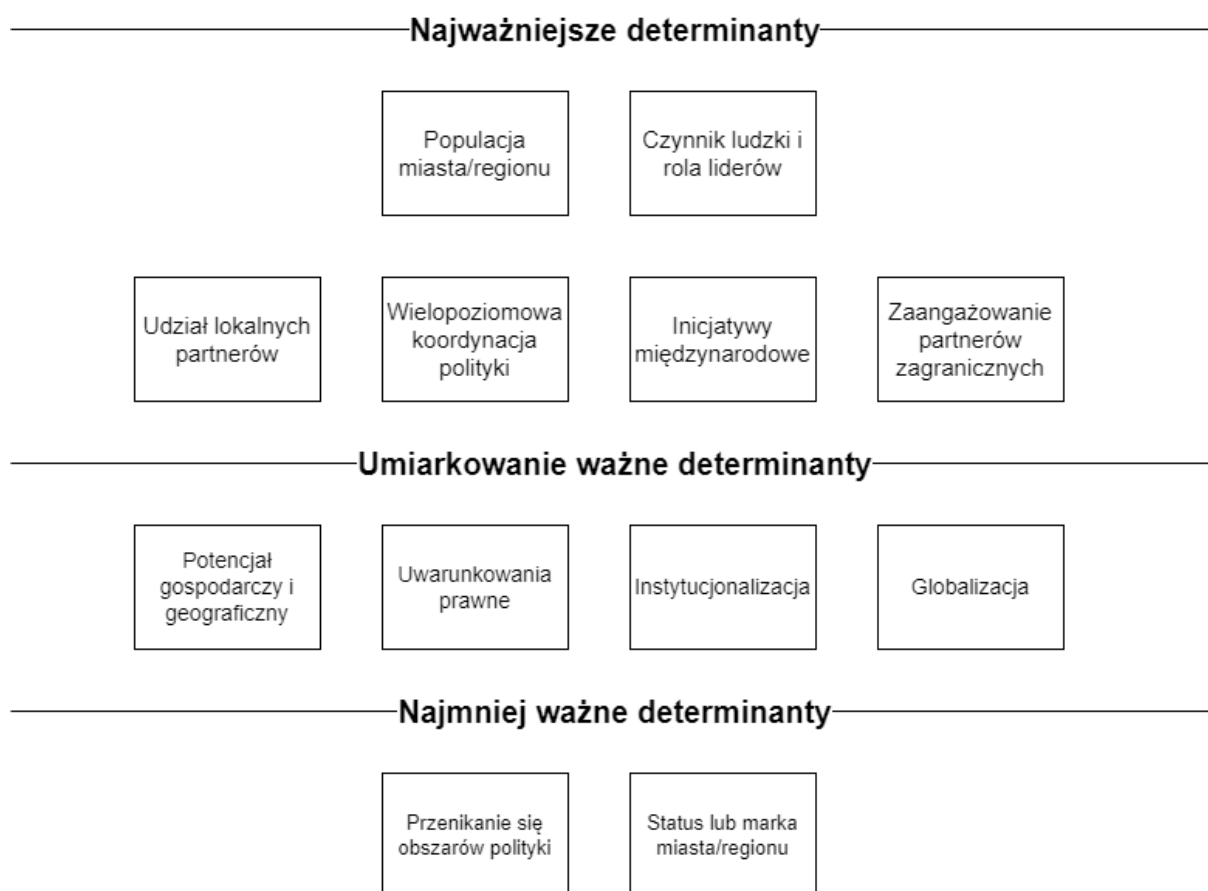
Z całą pewnością jest to ważne uwarunkowanie współpracy, biorąc pod uwagę, że wszystkie stolice państw EŚW posiadają umowy partnerskie z Chinami (prócz Bratysławy). W tym Zagrzeb oraz Sofia przodują w ich liczbie mając ich nawiązanych odpowiednio – 10 oraz osiem. Co więcej tylko cztery miasta EŚW zdecydowały się na współpracę z chińskimi regionami, czyli jednostkami wyższego szczebla administracyjnego. Trzy z nich są stolicami – Belgrad, Podgorica, Zagrzeb. Może to w pewien sposób tłumaczyć ich silną pozycję względem chińskich partnerów, poprzez dostęp do zróżnicowanych zasobów ludzkich bądź też infrastrukturalnych. Pozwala to zakamuflować dysproporcje w liczbie mieszkańców na tle wielomilionowych chińskich regionów.

Jednakże w ujęciu wszystkich partnerstw EŚW z Chinami, to współpracę prowadzą miasta o różnym statusie lub międzynarodowej rozpoznawalności. Na przykładzie stolic widać, że jest to istotne, ale nie ma bezpośredniego wpływu na nawiązywanie partnerstw z Chinami.

Wnioski

W niniejszym rozdziale uszeregowałem dwanaście ⁷⁴⁸ uwarunkowań współpracy subpaństwowej w „wymiarze uniwersalnym” na najważniejsze, umiarkowanie ważne i najmniej ważne w kontekście relacji miast oraz regionów EŚW z Chinami. Pozwoliło mi to na utworzenie modelu kooperacji pomiędzy obiema stronami (Diagram 7).

Diagram 7. Model współpracy miast i regionów EŚW z Chinami

Źródło: Opracowanie własne

Najważniejszymi determinantami współpracy miast i regionów EŚW z Chinami są: populacja miasta/regionu, czynnik ludzki i rola liderów, udział lokalnych partnerów,

⁷⁴⁸ Determinanty takie jak percepcja własnej tożsamości/odrębności, prawo międzynarodowe oraz demokratyzacja, musiałem wykluczyć z tej kategoryzacji albo z powodu braku dostatecznej ilości danych albo z powodu braku możliwości zastosowania ich odnośnie do relacji subpaństwowych EŚW z Chinami.

wielopoziomowa koordynacja polityki, inicjatywy międzynarodowe oraz zaangażowanie partnerów zagranicznych.

Liczba mieszkańców miasta bądź regionu EŚW w znaczący sposób przekłada się na prawdopodobieństwo zaistnienia współpracy z Chinami oraz na statystyczną szansę znalezienia partnerów wśród lokalnej społeczności. Co więcej, bez odpowiedniego podejścia władz lokalnych bądź regionalnych działalność paradyplomatyczna jest niemal niemożliwa do realizacji. Często więzi z partnerami zagranicznymi opierają się na nastawieniu pojedynczych osób, którymi mogą być albo burmistrzowie albo osoby odpowiedzialne za koordynację międzynarodowej działalności.

Urzędnicy chętnie korzystają ze wsparcia, wiedzy oraz umiejętności lokalnych partnerów i chętnie włączają ich w kooperacje z Chińczykami. W kontekście relacji EŚW z Chinami są to osoby wykształcone, które nie boją się wyzwań w kooperacji z tak odległym partnerem. Mając do tego legitymizację oraz wsparcie rządzących polityków, można prowadzić efektywną współpracę. Ponadto, w kontekście relacji EŚW z Chinami, nie występuje zjawisko wielopoziomowej koordynacji polityki, która prawidłowo zaimplementowana mogłaby rodzić pozytywne skutki oraz stanowić o przeciwdziałaniu potencjalnym zagrożeniom wynikającym z paradyplomacji.

Istotna jest również rola międzynarodowych inicjatyw, ponieważ jak pokazują wyniki mojego badania, to uruchomienie formatu 16+1 oraz BRI, w gargantuiczny sposób przełożyło się na liczbę nawiązywanych nowych partnerstw subpaństwowych EŚW z Chinami. Ostatecznie, bardzo istotne jest zaangażowanie chińskich partnerów. Chińczycy bardzo chętnie inicjują kontakty, ale już podczas trwania partnerstw, starania, aby one przetrwały spoczywają na obu zainteresowanych stronach.

Umiarkowanie ważnymi wyznacznikami współpracy są: potencjał gospodarczy i geograficzny, uwarunkowania prawne, instytucjonalizacja (rozumiana jako uwarunkowanie o charakterze obiektywnym wewnętrznym oraz zewnętrznym) oraz globalizacja.

Ekonomiczny status miasta bądź regionu w oczywisty sposób mogą ułatwiać miastom i regionom prowadzenie międzynarodowej działalności. Jednakże nie jest to warunek konieczny, ponieważ we współpracę z ChRL angażują się miasta oraz regiony niezależnie od ich zamożności, wielkości, dostępu do zasobów bądź połączeń

logistycznych. Co więcej, uwarunkowania prawne w 14 państwach EŚW w klarowny sposób zezwalają podmiotom subpaństwowym na prowadzenie działalności paradyplomatycznej. W pozostałych dwóch przypadkach, pomimo braku konstytucyjnych uprawnień, podmioty subpaństwowe i tak prowadzą aktywność zagraniczną. Dlatego odpowiednie zapisy prawne nie determinują ostatecznie działalności międzynarodowej w miastach oraz regionach EŚW.

Podmioty subpaństwowe w EŚW dysponują odpowiednio wyszkoloną kadrą do prowadzenia paradyplomacji, pomimo, że średnio za taką współpracę z Chinami odpowiedzialna jest jedna osoba na dane miasto bądź region. Natomiast w powodu ograniczonych zasobów niewiele jednostek decyduje się na otwarciu biura w ChRL. Fenomen globalizacji również jest wyznacznikiem sukcesu w tym kontekście. Trend ten umożliwił miastom oraz regionom EŚW „otworzyć się na świat”, aby nawiązywać relacje z tak odległym partnerem, jak Chiny.

Natomiast najmniej ważne uwarunkowania współpracy w tym kontekście, to: przenikanie się obszarów polityki oraz status lub marka miasta/regionu.

Miasta i regiony korzystają we współpracy tylko z zakresu przedmiotowego działań wchodzącego w skład katalogu *low politics*, dzięki czemu pozwala to uniknąć napięć bądź konfliktów z rządem centralnym spowodowanym korzystaniem ze ścieżek „zarezerwowanych” dla polityki zagranicznej państwa. Ten czynnik nie wpływa jednak na fakt zaistnienia dwustronnych relacji miast i regionów. Świadczy natomiast po prostu o wypełnieniu tych relacji treścią. Podobnie status bądź marka miasta/regionu nie ma decydującego wpływu na fakt zaistnienia kooperacji z ChRL, ponieważ ta jest powszechna w całej EŚW niezależnie od tego, czy dane miasto bądź region posiada status stolicy.

ZAKOŃCZENIE

W mojej dysertacji odniosłem się do problemu badawczego, jakim jest udział aktorów subpaństwowych w stosunkach międzynarodowych, na przykładzie relacji miast i regionów Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami. Charakteryzując tę kooperację, szczególną uwagę poświęciłem uwarunkowaniom współpracy pomiędzy tymi dwoma podmiotami. Poniżej odniosę się do moich celów badawczych, pytań badawczych oraz zweryfikuję postawione we wstępie opracowania hipotezy. Ponieważ pytania badawcze uszeregowałem tak, aby chronologiczne – wraz z tokiem pracy – znajdować na nie odpowiedzi, zakończenie również przyjmie taką strukturę.

Pierwsze postawione przeze mnie pytanie badawcze (P1) brzmi „Jaka jest pozycja oraz rola miast i regionów w stosunkach międzynarodowych?”. Odpowiedziałem na nie w rozdziale pierwszym wskazując, że teraźniejsze stosunki międzynarodowe są spluralizowane poprzez fakt uczestniczenia w nich zarówno aktorów państwowych, jak i niepaństwowych – w tym miast i regionów. Osoby podrozdział poświęciłem na charakterystykę celów, motywów oraz wskazanie przykładowych przykładów działalności podmiotów subpaństwowej w sferze globalnych relacji politycznych.

Cele te mogą być zróżnicowane w zależności od potrzeb danego miasta bądź regionu. Mogą one dotyczyć podniesienia prestiżu poprzez obecność w międzynarodowych sieciach miejskich, których zakres działalności może dotyczyć kwestii związanych z przeciwdziałaniem zmianom klimatycznym, z zarządzaniem lokalnymi problemami bądź podniesieniem znaczenia miast/regionów w organizacjach międzynarodowych. Dlatego to specyficzne cele danego podmiotu subpaństwowego będą decydować do sieci miejskiej o jakim profilu będą należeć. Co więcej działalność miast oraz regionów na arenie międzynarodowej dotyczy, co do zasady, kwestii związanych z obszarem *low politics*, czyli promocją gospodarki oraz interesów narodowych i kulturowych, przyciąganiem inwestycji, promocją eksportu, produktów krajowych, regionalnych bądź lokalnych, przyciąganiem turystów, tworzeniem misji handlowych, czy zachętami dla inwestorów.

Drugie pytanie (P2) w brzmieniu „Czym jest paradyplomacja i dyplomacja miejska oraz jak oba pojęcia są ze sobą powiązane?” również znalazło odpowiedź

w rozdziale pierwszym. Oddzielny podrozdział poświęciłem teorii paradyplomacji. Wskazałem w nim zależności pomiędzy dyplomacją a paradyplomacją właśnie, podkreślając, że to pierwsze pojęcie dotyczy polityki zagranicznej, która może być realizowana tylko przez państwa, a drugie pojęcie tyczy się działalności zewnętrznej wykonywanej przez podmioty subpaństwowe. Posłużyłem się skonstruowanym przeze mnie podziałem wskazującym różnice cechujące te dwa zjawiska. Dotyczy on obszarów takich jak aktorzy, poziom decyzyjności, agenda, instytucjonalizacja, dostęp do zasobów ludzkich i finansowych, czynnik osoby oraz zakres przedmiotowy.

Następnie, na podstawie literatury, zdefiniowałem zjawisko paradyplomacji oraz dyplomacji miejskiej, wskazując – zgodnie z moim punktem widzenia – ich zależności wobec siebie. Uznałem, że paradyplomacja *sensu largo* jest synonimem dla dyplomacji regionalnej oraz miejskiej, a jednocześnie *sensu stricte* synonimem dla dyplomacji wykonywanej przez władze regionalne. Scharakteryzowałem też to, jak międzynarodowa działalność miast oraz regionów wygląda w Chinach, wskazując, że jest ona „wyjątkowa” na tle europejskim. W Państwie Środka jest ona instrumentalnie używana przez władze KPCh, które celowo kreują środowisko napędzane rywalizacją, aby kontrolować ewentualne wybijanie się na niezależność wśród chińskich prowincji.

Trzecie zadane przeze mnie pytanie (P3) „Jakie są zależności pomiędzy polityką zagraniczną państw a paradyplomacją z perspektywy wielopoziomowego zarządzania” również znalazło odpowiedź w pierwszym rozdziale. Osobny podrozdział poświęciłem na omówienie podejścia wielopoziomowego sprawowania rządów. Dowiodłem, że jest to perspektywa teoretyczna, poprzez którą można analizować politykę zewnętrzną prowadzoną na szczeblu ponadpaństwowym, państwowym oraz subpaństwowym. W oddzielnym podrozdziale omówiłem koncepcję wielopoziomowej koordynacji polityki, wskazując korelacje pomiędzy paradyplomacją a polityką zagraniczną oraz prezentując perspektywę tego, jak – moim zdaniem – mogłaby wyglądać jej koordynacja i jakie korzyści mogłaby ona przynieść miastom, regionom oraz państwom.

Na przykładzie relacji miast oraz regionów EŚW z Chinami, mogę stwierdzić, że zjawisko wielopoziomowej koordynacji polityki, co do zasady, nie występuje w Europie Środkowo-Wschodniej. W mojej ankiecie zapytałem urzędników, czy w skali 1-5 (brak koordynacji-pełna koordynacja) koordynują oni swoją działalność względem Chin

z innymi poziomami zarządzania. Miasta nie harmonizują tej polityki ze sobą nawzajem (średnia odpowiedzi 1,42), z władzami regionalnymi (średnia 2,25), rządem centralnym (średnia 2,16) oraz z instytucjami UE (średnia 1,50). Podobnie sytuacja wygląda na szczeblu regionalnym – brakuje koordynacji z miastami w obrębie danego regionu (średnia odpowiedzi 2,20), z innymi regionami (średnia 1,24), rządem centralnym (2,27) oraz w ramach UE (1,64). Ponadto tylko 14 na 83 miast oraz pięć na 38 regionów korzysta z pracy w oficjalnych delegacjach rządu centralnego, co również uważam za przejaw koordynacji polityki. Podsumowując, istnieje więc duży potencjał dla państw Europy Środkowo-Wschodniej, aby skorzystać z poziomu subpaństwowego w kontaktach z Chinami. Aby zmaksymalizować korzyści, konieczne wydaje się zdiagnozowanie, monitorowanie oraz wykorzystanie potencjału oferowanego przez międzynarodowe działania miast bądź regionów – czego na szeroką skalę nie widać w EŚW.

Na czwarte pytanie badawcze (P4) w brzmieniu „Jakie są determinanty współpracy subpaństwowej w „wymiarze uniwersalnym”?” odpowiedziałem w drugim rozdziale. Zawiera on przegląd literatury kilkudziesięciu źródeł, w których zostały wspomniane uwarunkowania zewnętrznej aktywności subpaństwowej. Następnie, na ich podstawie stworzyłem własną ich klasyfikację. Bazowałem na modelu Ryszarda Zięby, który podzielił uwarunkowania polityki zagranicznej na wewnętrzne i zewnętrzne – subiektywne i obiektywne. Dlatego w tym miejscu pozwolę sobie jeszcze raz przywołać tabelę, która obrazuje przydzielone przeze mnie czynniki współpracy subpaństwowej do odpowiednich kategorii.

Tabela 9. Determinanty współpracy międzynarodowej miast i regionów

Wewnętrzne	Zewnętrzne
Obiektywne: 1. Potencjał gospodarczy i geograficzny 2. Populacja miasta/regionu 3. Instytucjonalizacja 4. Uwarunkowania prawne	Obiektywne: 1. Globalizacja 2. Demokratyzacja 3. Prawo międzynarodowe 4. Instytucjonalizacja
Subiektywne: 1. Przenikanie się obszarów polityki 2. Czynniki ludzkie i rola liderów 3. Udział lokalnych partnerów 4. Percepcja własnej tożsamości/odrębności 5. Wielopoziomowa koordynacja polityki	Subiektywne: 1. Status lub marka miasta/regionu 2. Inicjatywy międzynarodowe 3. Zaangażowanie partnerów zagranicznych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (Zięba, s. 20).

Po klasyfikacji każdego z wyselekcjonowanych determinantów współpracy do danej kategorii, zdefiniowałem go oraz scharakteryzowałem. Ostatecznie odpowiedź na to pytanie badawcze pozwoliła mi zrealizować drugi cel mojego doktoratu (C2) „Stworzenie listy determinantów współpracy subpaństwowej w „wymiarze uniwersalnym” bez osadzania ich w konkretnym kontekście politycznym bądź geograficznym”.

Pytanie piąte (P5) „Jak Chińczycy postrzegają obszar Europy Środkowo-Wschodniej?” znalazło odpowiedź w rozdziale trzecim. W pierwszym jego podrozdziale poddałem charakterystyce, to jak wedle Chińczyków postrzegana jest obecnie EŚW. Mianowicie, jest to obszar peryferyjny, drugorzędny wobec Europy Zachodniej, postkolonialny znajdujący się pomiędzy Moskwą a Waszyngtonem, ale będący instrumentalnie wykorzystywany przez Unię Europejską, czy nawet obszar Globalnego Południa, czyli należący do strefy państw rozwijających się. Te uwarunkowania świadczą o błędnie zaprojektowanej przez Chińczyków narracji wobec EŚW, co przełożyło się na degradację znaczenia inicjatywy 16+1.

Podobnie, jak pytanie szóste (P6) „Jak przedstawiają się relacje państw Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami na szczeblu subpaństwowym, centralnym oraz ponadnarodowym w ramach inicjatywy 16+1?”, na które również odpowiedziałem w rozdziale trzecim. W osobnych dwóch podrozdziałach zdefiniowałem, czym jest format 16+1 i dlaczego Chińczycy zdecydowali się go zaimplementować wobec państw EŚW. Następnie omówiłem sposób jego funkcjonowania, wskazując, że bazował on na corocznych szczytach oraz zagadnieniach fałszywego bądź wertykalnego multilateralizmu, które w rzeczywistości służyły ChRL do utrzymywania z każdym państwem z „szesnastki” relacji bilateralnych.

Scharakteryzowałem też, dlaczego obecnie inicjatywa 16+1 jest „martwa” podając szereg czynników, które zadecydowały o degradacji jej znaczenia w EŚW. Złożyły się na to m.in. błędna chińska percepcja regionu, niedotrzymanie obietnic inwestycyjnych oraz kwestie związane z bezpieczeństwem i sojuszami. Wskazałem też na subnarodowy wymiar 16+1 omawiając fora lokalne, w których pod „parasolem” formatu uczestniczyły władze lokalne i regionalne. Warto jednak zauważyć, że Chińczycy duplikują niektóre schematy, które zadecydowały o fiasku ponadnarodowej inicjatywy. Przede wszystkim podczas szczytów lokalnych, chińscy urzędnicy

powielają te same hasła o współpracy i bliskości interesów. Wciąż jednak nie są one wypełnione namacalną treścią – np. w przypadku budowy zapowiadanych *smart cities* na Bałkanach. Po drugie, nawet forum kontaktów subpaństwowych jest traktowane przez Chińczyków jako format do zacieśniania kontaktów bilateralnych z państwami EŚW, o czym świadczyć może obecność na nich premierów. Ostatecznie, należy zwrócić uwagę na to, że na forum burmistrzów goszczą przedstawiciele tylko niektórych państw EŚW i to przeważnie tych, które nie wchodzą w skład UE (Albania, Bośnia i Hercegowina, Serbia, Macedonia Północna). Dokładnie tak samo, jak w ramach 16+1, Chińczycy „celują” więc w zintensyfikowaną współpracę ze słabiej rozwiniętymi państwami EŚW, podkreślając istotę swojej wizji rozwoju w tym regionie.

Ostatecznie, na przykładzie relacji Chin z Węgrami i Serbią wskazałem, że są to jedyne dwa przykłady pozwalające myśleć o 16+1 jako sukcesie w chińskiej polityce zagranicznej.

Siódme pytanie badawcze (P7) „Które miasta i regiony w Europie Środkowo-Wschodniej współpracują z Chinami oraz czym charakteryzuje się ta współpraca?”, ósme (P8) „Jakie czynniki decydują o nawiązaniu, istnieniu i rozwijaniu relacji EŚW z Chinami na poziomie subnarodowym, a które hamują takowe relacje?” oraz dziewiąte (P9) „Czy relacje subnarodowe z Chinami w EŚW są skoordynowane pozostałymi szczeblami sprawowania władzy?” znalazły odpowiedź w rozdziale czwartym. Omówiłem w nim rezultaty prowadzonych przeze mnie badań empirycznych, na które składało się przeprowadzenie ankiety wśród wszystkich miast EŚW liczących ponad 50,000 mieszkańców oraz wśród wszystkich samorządnych regionów.

Rozdział podzieliłem na mniejsze segmenty dotyczące spisu partnerstw miejskich i regionalnych, ujęciu ich w przedziale czasowym, wskazaniu istotności współpracy z Chinami na tle innych partnerstw, wpływu wielkości miasta/regionu na współpracę, wielopoziomowej koordynacji polityki, udziału lokalnych partnerów, form oraz obszarów współpracy oraz czynników sukcesu i niepowodzeń – co następnie zostało podbudowane dwoma studiami przypadku współpracy z Chinami w wykonaniu Pragi oraz Ostrowa Wielkopolskiego. Ich celem było pokazanie, jak ważnymi determinantami jest czynnik ludzki w paradyplomacji oraz działające i nie działające przykłady wielopoziomowej koordynacji polityki. Odpowiedź na te trzy pytania badawcze ostatecznie wypełniła znamiona pierwszego celu badawczego mojej

dysertacji (C1) „Zmapowanie powiązań miast i regionów Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami oraz charakterystyka tej współpracy”, oraz celu trzeciego (C3) „Określenie determinantów charakteryzujących współpracę miast i regionów Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami”.

Odnosnie do tych dwóch celów, ustaliłem, że w przypadku 218 miast liczących ponad 50,000 mieszkańców oraz korzystając ze wszelkich dostępnych źródeł, 103 współpracuje z Chinami (47,25%), nawiązując łącznie 177 unikalnych więzi partnerskich. Natomiast, w przypadku 136 regionów, korzystając ze wszelkich dostępnych źródeł, 61 współpracuje z Chinami (44,85%), nawiązując łącznie 105 unikalnych powiązań partnerskich. Obrazuje to ogromną skalę tego zjawiska.

Co więcej, na 156 partnerstw miejskich w Europie Środkowo-Wschodniej, 122 zostało sformalizowanych w drodze podpisanych umów partnerskich (78,20%), co wskazuje, że miasta dążą do sformalizowania swoich partnerstw w celu bliższej i bardziej zintensyfikowanej współpracy. Natomiast w przypadku regionów, na 78 unikalnych partnerstw regionalnych w EŚW, 45 jest sformalizowanych na podstawie podpisanej umowy partnerskiej.

Wskazałem też, ile partnerstw lokalnych oraz regionalnych zostało nawiązanych w przedziałach czasowych 1980-2000, 2001-2003, 2004-2011 oraz 2012-2022, dowodząc, że wspólne inicjatywy na szczeblu ponadnarodowym oraz narodowym przekładały się na wzrost liczby nawiązanych relacji Chin z EŚW. Podkreśliłem, że najistotniejsze było „uruchomienie” formatu 16+1 w 2012 roku oraz BRI w 2013 roku, co przełożyło się na aż 88 nawiązanych partnerstw miejskich i 40 regionalnych.

Według oceny urzędników najważniejszymi lokalnymi partnerami dla współpracy z ChRL są instytucje kultury, a w dalszej kolejności szkoły, lokalny biznes oraz uniwersytety. Z kolei, jeżeli chodzi o uruchomienie współpracy, to stroną inicjującą najczęściej były chińskie władze lokalne bądź regionalne oraz władze subpaństwowe w EŚW. Natomiast już na etapie funkcjonowania kooperacji, największy w tym udział mają partnerzy biznesowi, uniwersytety oraz instytucje kultury. Natomiast najczęściej praktykowanym sposobem kontaktów są oficjalne wizyty oraz udział w targach gospodarczych i misjach biznesowych, a kooperacja z ChRL najczęściej koncentruje się na sektorze kultury oraz ekonomii.

Ostatecznie, największe benefity dla miast i regionów EŚW, to wymiana doświadczeń, promocja kultury, turystyki oraz wymiana edukacyjna. Natomiast na sukces w kooperacji największy wpływ ma zaangażowanie chińskiego partnera, postawa burmistrza i posiadanie oficjalnej umowy o partnerstwie. Najmniej istotne jest zaś posiadanie stałego biura w Chinach. Największe przeszkody w efektywnej współpracy z Chińczykami, to dystans geograficzny oraz wysokie koszty kooperacji.

Ostatnie, dziesiąte pytanie badawcze (P10) w brzmieniu „Które determinanty współpracy subpaństwowej EŚW z Chinami są najważniejsze, umiarkowanie ważne oraz najmniej ważne i dlaczego?” znalazło odpowiedź w ostatnim, piątym rozdziale. Wyselekcjonowane oraz scharakteryzowane w rozdziale drugim szesnaście uwarunkowań współpracy subpaństwowej, podzieliłem, w przypadku relacji EŚW z Chinami na najważniejsze, umiarkowanie ważne i najmniej ważne.

Do pierwszej kategorii przydzieliłem: populację miasta/regionu, czynnik ludzki i rolę liderów, udział lokalnych partnerów, wielopoziomą koordynację polityki, inicjatywy międzynarodowe oraz zaangażowanie partnerów zagranicznych. Do umiarkowanie ważnych determinantów: potencjał gospodarczy i geograficzny, uwarunkowania prawne, instytucjonalizację (rozumianą jako uwarunkowanie obiektywne wewnętrzne oraz zewnętrzne) oraz globalizację. Do najmniej ważnych determinantów przyporządkowałem: przenikanie się obszarów polityki oraz status lub marka miasta/regionu.

Następnie każdy z wyznaczników kooperacji scharakteryzowałem w oparciu o wyniki moich badań empirycznych tłumacząc, dlaczego akurat nadałem im taką wagę. Ostatecznie, pozwoliło mi to stworzyć model współpracy miast i regionów z Chinami. Odpowiedź na to pytanie badawcze pozwoliła zrealizować mój ostatni cel badawczy (C4), czyli „Nadanie wagi determinantom współpracy subpaństwowej Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami, celem stworzenia modelu współpracy”.

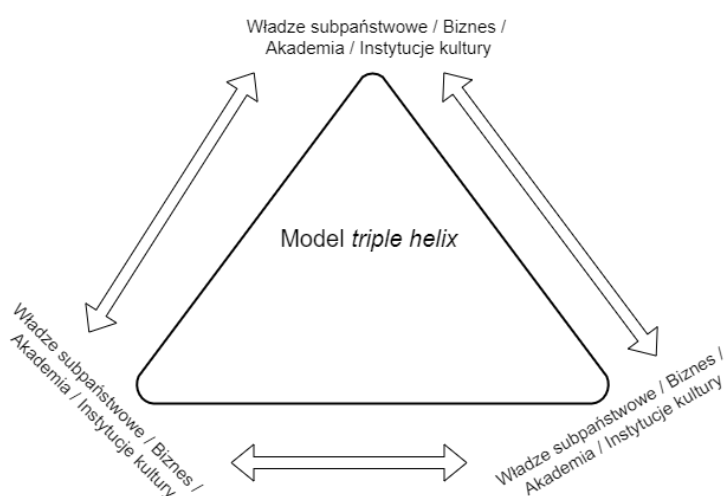
Teraz przejdę do omówienia oraz weryfikacji trzech postawionych przeze mnie we wstępie hipotez badawczych.

H1. Współpraca miast i regionów EŚW z Chinami opiera się na współpracy władz subpaństwowych, biznesu oraz środowiska akademickiego.

Uzasadnienie: Wyniki dotychczasowych badań pokazują, że wzorzec ten decyduje o sukcesie współpracy z Chinami na poziomie regionalnym w sześciu państwach europejskich, jak również na poziomie lokalnym w kontaktach miast z 27 państw członkowskich UE z Chinami. W literaturze model ten nazwany jest *triple helix*, a Tomasz Kamiński i Joanna Ciesielska-Klikowska zdefiniowali go, jako – „istotny dla udanej współpracy z Chinami, ponieważ w tym modelu środowisko akademickie, biznes i samorząd lokalny/regionalny budują złożoną sieć powiązań, w ramach których dynamicznie ze sobą współpracują”. W mojej dysertacji sprawdziłem skuteczność *triple helix model* w stosunku do międzynarodowej działalności miast oraz regionów Europy Środkowo-Wschodniej względem ChRL.

Weryfikacja: Hipotezę zweryfikowałem w części pozytywnie. „W części”, ponieważ o ile rzeczywiście, to środowisko biznesowe, uniwersyteckie oraz władza subpaństwowa odpowiadają za sukces współpracy z Chińczykami, to pominąłem istotną rolę instytucji kultury. Badanie empiryczne uwypukliło istotną rolę tego sektora, który pomimo, że rzadko inicjuje kooperacje z Chinami, to już w trakcie trwania współpracy ta opiera się w największej – obok biznesu – mierze właśnie w obszarach „miękkich” związanych z szeroko pojętą wymianą kulturalną. Wciąż jednak możliwe jest zastosowanie modelu *triple helix* z tą różnicą, że współpraca miast i regionów EŚW z Chinami może opierać się na kooperacji władz subpaństwowych, biznesu, środowiska akademickiego oraz instytucji kultury, ale w różnych konfiguracjach (Diagram 8).

Diagram 8. Model *triple helix* współpracy miast i regionów EŚW z Chinami

Źródło: Opracowanie własne

H2. Najważniejszym determinantem subnarodowej współpracy EŚW z Chinami jest czynnik ludzki w paradyplomacji.

Uzasadnienie: Postawiłem tę hipotezę bazując na badaniu ankietowym, które wykonałem na populacji 751 miast Unii Europejskiej, dotyczącego ich współpracy z Chinami. Jego wyniki pokazały klarownie, że postawa władz miejskich jest kluczowa dla efektywnie prowadzonych działań paradyplomatycznych. Podobne wnioski w swoim opracowaniu zaprezentował Benjamin Barber. Podkreślił on, że działalność burmistrzów na arenie międzynarodowej zależy od głębokiego osobistego zaangażowania w lokalne problemy oraz więzi z lokalną społecznością. Co więcej, postawa burmistrzów jest często kształtowana przez ich lokalne obowiązki i potrzebę reprezentowania interesów ich miast w sprawach globalnych. Również Marylis Fantoni i Claudia Avellaneda zbadały znaczenie czynnika ludzkiego w paradyplomacji. Autorki dowiodły, że burmistrzowie wybierani na drugą kadencję chętniej angażują się w działalność międzynarodową, ponieważ podczas sprawowania pierwszej koncentrują się na kwestiach priorytetowych dla mieszkańców, czyli związanych z polityką wewnętrzną. Ponadto brak woli politycznej liderów do współpracy paradyplomatycznej w wielu przypadkach ją uniemożliwia. Zakładam więc, że rola czynnika ludzkiego w paradyplomacji może być widoczna również na poziomie lokalnym oraz regionalnym w całej Europie Środkowo-Wschodniej.

Weryfikacja: Tę hipotezę również zweryfikowałem w części pozytywnie, ponieważ o ile czynnik ludzki w paradyplomacji pełni absolutnie kluczową rolę, to nie tylko on. Zgodnie z moim modelem współpracy miast i regionów EŚW z Chinami, dla całej EŚW równie ważne jest wykorzystywanie lokalnej społeczności do wypełniania treścią nawiązanych umów partnerskich z Chińczykami. Powiela to poniekąd częściową weryfikację pierwszej hipotezy, ponieważ dla efektywnej współpracy niezmiennie ważne jest angażowanie partnerów lokalnych. Podobnie na wzorce współpracy subnarodowej przekłada się wielkość miasta bądź regionu pod kątem ilości mieszkańców. Ostatecznie równie ważne jest znaczenie inicjatyw międzynarodowych, ponieważ na przykładzie relacji Chin z EŚW, na ilość nawiązanych partnerstw w przekroju czasowym, znaczenie miała akcesja części państw do Unii Europejskiej w 2004 roku oraz ogłoszenie przez ChRL formatu 16+1 oraz Inicjatywy Pasa i Szlaku. Dowodzi to faktowi, że intensywne relacje na szczeblu narodowym oraz

ponadnarodowym przekładają się na intensyfikację kontaktów lokalnych bądź regionalnych.

H3. Polityka miejska oraz regionalna wobec Chin nie jest skoordynowana wertykalnie – z pozostałymi szczeblami sprawowania rządów oraz horyzontalnie – wśród jednostek subpaństwowych tego samego poziomu zarządzania.

Uzasadnienie: Na podstawie badań wstępnych wykonanych na potrzeby powyżej wspomnianego projektu, uważam, że rządy centralne państw Europy Środkowo-Wschodniej nie koordynują swojej polityki zagranicznej wobec Chin na szczeblu subnarodowym. Wśród 11 państw członkowskich UE, będących częścią EŚW, zbadałem 79 miast i aż 35 z nich w ogóle nie prowadziło skoordynowanej polityki międzynarodowej z rządami centralnymi, regionami oraz Unią. Zakładam, że brak koordynacji polityki wobec Chin może być widoczny również na poziomie lokalnym na Bałkanach i regionalnym w całej Europie Środkowo-Wschodniej.

Weryfikacja: Tę hipotezę zweryfikowałem pozytywnie. Wśród miast oraz regionów, które wypełniły moją ankietę, na bazie dwóch studiów przypadku oraz przeprowadzonych wywiadów ustaliłem, że subnarodowa polityka względem Chin nie jest skoordynowana z pozostałymi poziomami wielopoziomowego sprawowania rządów. Analiza danych z kwestionariusza ankiet, w których zadałem pytanie o skalę koordynacji (w skali 1-5) polityki miejskiej wobec Chin pokazała właśnie to zjawisko. Miasta nie koordynują tej polityki ze sobą nawzajem (średnia odpowiedzi 1,42), z władzami regionalnymi (średnia 2,25), rządem centralnym (średnia 2,16) oraz z instytucjami UE (średnia 1,50). Podobnie sytuacja wygląda na szczeblu regionalnym – brakuje koordynacji z miastami w obrębie danego regionu (średnia odpowiedzi 2,20), z innymi regionami (średnia 1,24), rządem centralnym (2,27) oraz w ramach UE (1,64).

Podsumowując, moją dysertację rozpocząłem nieprzypadkowo cytatem z książki Haralda Baldersheima oraz Hellmuta Wollmanna – “Local government is a vast laboratory, a testing ground for theories of institutional development and political and economic behaviour”⁷⁴⁹, który moim zdaniem trafnie tłumaczy zasadność badania podmiotów subpaństwowych – w tym przypadku ich międzynarodowej działalności.

⁷⁴⁹ Tłumacząc ten fragment na język polski oznacza on: „Samorząd lokalny, to rozległe laboratorium, poligon doświadczalny dla teorii rozwoju instytucjonalnego oraz zachowań politycznych i gospodarczych.” (tłumaczenie własne).

Wszak uważam miasta oraz regiony właśnie za „rozległe”, a nawet wciąż niezbadane „laboratorium”, pozwalające eksplorować w sposób naukowy zachowania podmiotów subpaństwowych w stosunkach międzynarodowych. Ich działalność wyróżnia się na tle państw czy organizacji międzynarodowych w zakresie możliwości, kierunków oraz przedmiotu współpracy z partnerami z zagranicy. Uważam, że takie opracowania jak moje pozwolą lepiej zrozumieć motywacje miast i regionów dla ich globalnego zaangażowania oraz pozwolą zrozumieć z jakimi trudnościami muszą mierzyć się władze lokalne bądź regionalne, nawiązujące lub utrzymujące relacje z tak odmiennymi kulturowo oraz politycznie partnerami, jak Chińczycy.

Badania kontaktów subpaństwowych EŚW z ChRL wpisują się bowiem w trend analizy stosunków międzynarodowych poprzez wielopoziomową perspektywę. O ile stosunki te są już dobrze zbadane na poziomie ponadpaństwowym oraz państwowym, to tym opracowaniem wniosłem wkład do nauki o stosunkach międzynarodowych, ponieważ taka kompleksowa analiza relacji subpaństwowych nigdy dotąd nie była przedmiotem żadnego opracowania. Wierzę, że to opracowanie w przyszłości może stać się zaczątkiem do bardziej szczegółowej analizy współpracy subpaństwowej EŚW z Chinami oraz jej determinantów. Wszak badania empiryczne, a w szczególności kwestionariusz ankiety, nie poruszył wszystkich zagadnień, które mogłyby – a może nawet powinny – zostać przedmiotem badań.

BIBLIOGRAFIA

DOKUMENTY

Ajuntament de Barcelona, *Barcelona, Global City International Relations Master Plan 2020-2023*, Barcelona City Council 2020.

CARSI, *General List of China's International Sister Cities (1973-2015)* 中国国际友好城市总表, CARSI (strona internetowa), 2015, https://www.pishu.com.cn/skwx_ps//multimedia/ImageDetail?SiteID=14&type=ImageTable&ID=14771538&ContentType=MultimedialImageContentType [dostęp: 02.08.2024].

EUR-Lex, *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej*, Unia Europejska (strona internetowa), <https://eur-lex.europa.eu/PL/legal-content/summary/treaty-on-the-functioning-of-the-european-union.html> [dostęp: 28.08.2024].

Eurostat, *Population on 1 January by age groups and sex - cities and greater cities*, Eurostat (strona internetowa), 04.03.2020, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/urb_cpop1/default/table?lang=en [dostęp: 10.03.2020].

Eurostat, *Population on 1 January by age groups and sex - cities and greater cities*, Eurostat (strona internetowa), 5.10.2023, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/urb_cpop1/default/table?lang=en [dostęp: 11.10.2023].

Eusko Jurlartiza Gobierno Vasco, *The statue of autonomy of the Basque Country*, Euskadi.eus (strona internetowa), https://www.euskadi.eus/web01-ejeduki/en/contenidos/informacion/estatuto_quernica/en_455/index.shtml [dostęp: 19.08.2024].

Konstytucja Czarnogóry, *Constitute* (strona internetowa), https://www.constituteproject.org/constitution/Montenegro_2007 [dostęp: 29.08.2024].

Konstytucja Litwy, *Atspausdinta iš e-seimas* (strona internetowa), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=rivwzvpvg&documentId=TAIS.211295&category=TAD> [dostęp: 29.08.2024].

Konstytucja Słowenii, *Constitute* (strona internetowa), https://www.constituteproject.org/constitution/Slovenia_2013 [dostęp: 29.08.2024].

Matura T. et al., *Chinese Investment in Central and Eastern Europe Data Set*, Central and Eastern European Center for Asian Studies (strona internetowa), 2021, <https://www.china-cee-investment.org/the-dataset> [dostęp: 02.08.2024].

Parlament Europejski, *European Parliament resolution of 16 September 2021 on a new EU-China strategy*, Parlament Europejski (strona internetowa), 16.09.2021, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0382_EN.html [dostęp: 09.08.2024].

Republika Albanii, *Ustawa o organizacji i funkcjonowaniu samorządu lokalnego* (zmieniona ustawą nr 9208 z dnia 18.3.2004), 31.07.2000.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, *Konstytucja RP*, Sejm.gov.pl (strona internetowa), <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/7.htm> [dostęp: 01.04.2024].

The Constitution of the Republic of Latvia, Latvijas Republikas Saeima (strona internetowa), <https://www.saeima.lv/en/legislative-process/constitution> [dostęp: 29.08.2024].

The Constitution of the Republic of Estonia, Riggi Teataja (strona internetowa), <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/521052015001/consolide> [dostęp: 29.08.2024].

The Constitution of the Republic of North Macedonia, Assembly of the Republic of North Macedonia (strona internetowa), https://www.sobranie.mk/the-constitution-of-the-republic-of-macedonia-ns_article-constitution-of-the-republic-of-north-macedonia.nspx [dostęp: 29.08.2024].

MONOGRAFIE I OPRACOWANIA

Acuto M., *Global Cities, Governance and Diplomacy: The Urban Link*, Routledge, Nowy Jork 2013.

Aldecoa F., Keating M., *Paradiplomacy in Action. The Foreign Relations of Subnational Governments*, Routledge, Londyn 1999.

Amiri S., Sevin E., *City Diplomacy. Current Trends and Future Prospects*, Palgrave Macmillan, Cham 2020.

Baldersheim H., Wollmann H., *The Comparative Study of Local Government And Politics: Overview And Synthesis*, Barbara Budrich, Leverkusen 2006.

Barber B., *If Mayor Ruled The World. Dysfunctional Nations, Rising Cities*, Yale University Press, New Haven i Londyn 2013.

Bierzanek R., Symonides J., *Prawo międzynarodowe publiczne*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2004.

Cartier G., *The relationship between the state and the city from a comparative (constitutional) perspective*, [w:] *Research Handbook on International Law and Cities* (red. Aust H.P., Nijman J.E.), Edward Elgar, Cheltenham 2021, s. 381-397.

Cerny P.G., *Heterarchy in World Politics*, Routledge, Nowy Jork 2023.

Chu Y., *Foreign-related activities of the Chinese local governments and agents of globalization: a case study of 31 provinces in mainland China*, University of Southern California, Kalifornia 2002.

Ciborek P., *Multilateralizm w promowaniu relacji bilateralnych: polityka Chińskiej Republiki Ludowej wobec Bułgarii, Rumunii oraz Serbii w formacie 17+1*, rozprawa doktorska, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2022.

Ciesielska-Klikowska J., *The Belt and Road Initiative and Its Implications for Poland*, [w:] *A Geopolitical Assessment of the Belt and Road Initiative* (red. Moldicz C.), Budapest Business School, Budapeszt 2020, s. 57-78.

Cornago N., *Paradiplomacy and Protodiplomacy*, [w:] *The Encyclopedia of Diplomacy* (red. Martel G.), John Wiley & Sons, Nowy Jork 2018.

Cornago N., *Paradiplomacy as International Custom: Sub-National Government and the Making of New Global Norms*, [w:] *Global Norms in the Twenty-First Century* (red. van der Pijl K.), Cambridge Scholars Pres, Newcastle 2006, s. 67-81.

Cornago N., *Plural Diplomacies: Normative Predicaments and Functional Imperatives*, Martinus Nijhoff, Lejda 2013.

Curtis S., Klaus I., *The Belt and Road City: Geopolitics, Urbanization, and China's Search for a New International Order*, Yale University Press, New Haven 2024.

Daniell K.A., Kay A., *Multilevel Governance: An Introduction*, [w:] *Multilevel Governance: Conceptual challenges and case studies from Australia* (red. Daniell K.A., Kay A.), ANU Press, Canberra 2017.

Dumała H., *Motywy paradyplomacji*, [w:] *Niepaństwowi uczestnicy stosunków międzynarodowych* (red. Pawłowska A.), Wyższa Szkoła Przedsiębiorczości i Administracji, Lublin 2010, s. 65-76.

Dumała H., *Współpraca zdecentralizowana – forma paradyplomacji i instrument polityki Unii Europejskiej na rzecz rozwoju*, [w:] *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych* (red. Haliżak E., Pietraś M.), Polskie Towarzystwo Studiów Międzynarodowych, Wydawnictwo Rambler, Warszawa 2012, s. 445-458.

Faizullaev A., *Diplomacy for Professionals and Everyone*, Brill Nijhoff, Lejda 2022.

Garlick J., *The Impact of China's Belt and Road Initiative. From Asia to Europe*, Routledge, Nowy Jork 2021.

Gu H., *Frustrated Relations? China with Central and Eastern Europe*, Springer Link, Singapur 2023.

Grandi L.K., *City Diplomacy. Cities and the Global Politics of the Environment*, Palgrave Macmillan, Londyn 2020.

Gruszczyński B., *Chiński multilateralizm. Studium porównawcze współpracy Chin z Afryką i Europą Środkowo-Wschodnią*, praca magisterska, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2016.

Gzik M., *Determinanty uczestnictwa we współpracy międzynarodowej miast na rzecz zrównoważonego rozwoju. Analiza na przykładzie międzynarodowej sieci miejskiej Eurocities*, [w:] *Implementacja idei europejskiego zielonego ładu na bazie społecznej gospodarki rynkowej determinantą zarządzania w realizacji założeń zrównoważonego rozwoju* (red. Kretek H.A.), Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu, Racibórz 2020, s. 103-115.

Gzik M., *Przyczyny zwycięstwa Komunistycznej Partii Chin w chińskiej wojnie domowej*, praca licencjacka, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2018.

- Hall P., *Cities in Civilization*, Pantheon, Nowy Jork 1998.
- Hale T., Held D., *The Handbook of Transnational Governance: Institutions and Innovations*, Polity, Cambridge 2016.
- Ho P., Huang W., *Uderzenie w czerń. Morderstwo, pieniądze i walka o władzę w Chinach*, Czarne, Sękowa 2015.
- Hocking B., *Localising Foreign Policy: Non-Central Governments and Multilayered Diplomacy*, Palgrave Macmillan UK, Londyn 1993.
- Hooghe L., Marks G., *Multi-Level Governance and European Integration*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham 2001.
- Hooghe L., Marks G., Schakel A., *Multilevel governance*, [w:] *Comparative Politics* (red. Carmani D.), Oxford University Press, Oksford 2020, s. 193-210.
- Hooghe L., Marks G., Schakel A., *The Rise of Regional Authority: A Comparative Study of 42 Democracies (1950–2006)*, Routledge, Amsterdam 2009.
- Jönsson C., *Diplomacy, Bargaining and Negotiations*, [w:] *Handbook of International Relations* (red. Carlsnaes W., Risse T., Simmons B.T.), Sage Publications, Londyn 2002, s. 212-234.
- Kaczmarek M., *Realizm neoklasyczny*, [w:] *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych* (red. Zięba R., Bieleń S., Zając J.), Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015, s. 13-28.
- Kamiński T., Skorupska A., Szczudlik J., *Regionalny wymiar stosunków UE z Chinami*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2019.
- Kamiński T., Ciesielska-Klikowska J., *Germany*, [w:] *The Role of Regions in EU-China Relations* (red. T. Kamiński), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021, s. 27-57.
- Kamiński T., Gzik M., *Trzydzieści lat niewygodnego partnerstwa – ewolucja stosunków UE-Chiny*, [w:] *Unia Europejska w turbulentnym świecie 30 lat traktatu z Maastricht* (red. Stępniewski T.), Instytut Europy Środkowej, Lublin 2022, s. 211-235.
- Kamiński T., Gzik M., *Italy*, [w:] *The Role of Regions in EU-China Relations* (red. Kamiński T.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021, s. 64-66.
- Kamiński T., Matiaszczyk N., *City Networks as Tools of City Diplomacy – the Case of Seoul*, [w:] *Cities in Asia*, Budapesti Gazdasági Egyetem, Budapest 2023, s. 43-63, <https://publikaciotar.uni-bge.hu/id/eprint/2083/>.
- Kamiński T., *The Role of Regions in EU-China Relations*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021.
- Keohane R., Nye J., *Transnational Relations and World Politics*, Harvard University Press, Cambridge 1973.
- Kincaid J., *Comparative Observations On The International Activities of Constituent Governments*, [w:] *Foreign Policy of Constituent Units at the Beginning of 21st Century* (red. Requejo F.), Generalitat de Catalunya, Institut d'Estudis Autònoms, Barcelona 2010.

Kowalski B., *From railway dreams to a reality check Achievements and challenges of Sino-Polish relations at the local level – the case of Łódzkie-Sichuan partnership*, [w:] *China's Belt and Road Initiative Strategic and Economic Impacts on Central Asia, Southeast Asia, and Central Eastern Europe* (red. Gerstl A., Wallenböck U.), Routledge, Londyn 2020.

Kowalski B., *Relacyjność w stosunkach Chin z Europą Środkowo-Wschodnią. Przypadek Czech*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2024.

Kowalski B. et al., *The Many Faces of Chinese Engagement in Serbia*, Policy Paper, Instytut Europy Środkowej, Lublin 2022.

Koyama Y., *(Balkans) Challenges facing the Western Balkans after the Global Financial Crisis: Focus on Serbia*, [w:] *The Unwinding of the Globalist Dream: EU, Russia and China* (red. Rosefielde S.), Routledge, Nowy Jork 2019.

Kuznetsov A.S., *Theory and Practice of Paradiplomacy: Subnational Governments in International Affairs*, Routledge, Nowy Jork 2015.

Lenger F., *European Cities in the Modern Era, 1850-1914*, Brill, Lejda i Boston 2012.

Ljungkvist K., *The Global City 2.0. From Strategic Site to Global Actor*, Routledge, Nowy Jork 2016.

Marchetti R., *City Diplomacy: From City-States to Global Cities*, University of Michigan Press, Ann Arbor 2021.

Marks G., *Structural Policy and Multilevel Governance in the EC*, [w:] *The State of the European Community* (red. Cafruny A., Rosenthal G.), Lynne Rienner Publications, Nowy Jork 1993.

McGrew A., *Globalization and global politics*, [w:] *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations* (red. Baylis J., Smith S., Owens P.), Oxford University Press, Oksford 2020, s. 19-39.

Michelman H.J., Soldatos P., *Federalism and International Relations: The Role of Subnational Units*, Clarendon Press, Oxford University Pres, Oksford i Nowy Jork 1990.

Mierzejewski D., *China's Provinces and the Belt and Road Initiative*, Routledge, Nowy Jork 2021.

Mierzejewski D., *Channelling Foreign Policy Through Local Activities in China: City of Guangzhou Case Study*, [w:] *Paradiplomacy in Asia. Case studies of China, India and Russia* (red. Pietrasiak M.), Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2018, s. 95-135.

Mierzejewski D., *Między pragmatyzmem a konfucjańską moralnością: dezideologizacja retoryki chińskiej polityki zagranicznej w okresie reform*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.

Mierzejewski D., Chatys M., *Interakcje władz lokalnych w formacie 16+1. Wnioski dla Polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2018.

Mierzejewski D., Kowalski B., *Wielowymiarowość polityki Chińskiej Republiki Ludowej w regionie Europy Środkowo-Wschodniej*, Instytut Europy Środkowej, Lublin 2019.

Mierzejewski D., Kowalski B., Ciborek P., *Aktywność gospodarcza i polityczna Chińskiej Republiki Ludowej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej*, Raport Ośrodka Spraw Azjatyckich, Łódź 2018.

Mikler J., Ronit K., *MNCs in Global Politics. Pathways of Influence*, Edward Elgar, Cheltenham 2020.

Mitter R., *Gorzka rewolucja*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2008.

Moldicz C., *China's Attraction: The Case of Central Europe*, Budapest Business School University of Applied Sciences, Budapeszt 2017.

Nazarko Ł., *Taksonomia organizacji międzynarodowych na przykładzie Światowej Organizacji Handlu i Unii Europejskiej*, [w:] *Wybrane problemy współczesnej polityki: aspekty teoretyczne i empiryczne* (red. Czerewacz K.), Politechnika Białostocka, Białystok 2009, s. 280-303.

Nicolson H., *Diplomacy*, Oxford University Press, Londyn 1939.

Perot L., *Sweet and Sour Investments. A Sentiment Analysis of Chinese Investment in Europe*, Princeton University, Princeton 2020.

Piattoni S., *The Theory of Multi-Level Governance: Conceptual, Empirical, and Normative Challenges*, Oxford University Press, Oksford 2010.

Pietraś M., *Teoria i praktyka reżimów Międzynarodowych*, [w:] *Stosunki międzynarodowe – wokół zagadnień teoretycznych* (red. Kącka K.), Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2014, s. 13-68.

Pleschová G., *China in Central Europe. Seeking Allies, Creating Tensions*, Edward Elgar, Cheltenham 2022.

Rabe W., *China's Provinces Go Global: Internationalization Under Guided Autonomy*, Routledge, Nowy Jork 2023.

Raś M., *Regiony Federacji Rosyjskiej w stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych* (red. Haliżak E., Pietraś M.), Polskie Towarzystwo Studiów Międzynarodowych, Wydawnictwo Rambler, Warszawa 2012, s. 845-859.

Requejo F., *Foreign Policy of Constituents Units in a Globalised World*, [w:] *Foreign Policy of Constituents Units at the Beginning of the 21st Century* (red. Requejo F.), Barcelona: Institut d'Estudias Autonomicas, Barcelona 2010, s. 10-15.

Sassen S., *The Global City: New York, London, Tokyo*, Princeton University Press, Princeton 1992.

Schiavon J.A., *Comparative Paradiplomacy (1st edition)*, Routledge, Nowy Jork 2019.

Schumpeter J., *Teorie Rozwoju Gospodarczego*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1960.

Shirayev E., Zubok V., *International Relations*, Oxford University Press, Nowy Jork 2019.

Sijing K., *Daguo zhengduo yige jiaodian – dui yi zhong lishi guaiquan de tan tan yuan*, [w:] *DongOu yanbian de lishi sikao*, Pekin 1997.

Song W., *China's Relations with Central and Eastern Europe. From "Old Comrades" to New Partners*, Routledge, Nowy Jork 2019.

Summers T., *China's Regions in an Era of Globalization*, Routledge, Nowy Jork 2018.

Stürner-Siovit J., *Curtain up. City diplomacy in global migration governance*, Springer, Wiesbaden 2022.

Szende K., Schmieder F., *Cities and Towns in Medieval Central Europe*, [w:] *Oxford Handbook of Medieval Central Europe* (red. Zečević N., Ziemann D.), Oxford Academic, Oksford 2022, s. 267-290.

Szpak A., Gawłowski R., Modrzyńska J., Modrzyński P., Dahl M., *The Role of Cities in International Relations. The Third-generation of Multi-level Governance?*, Edward Elgar, Cheltenham 2022.

Tavares R., *Paradiplomacy: Cities and States as Global Players*, Oxford University Press, Oksford 2016.

Taylor P.J., *Extraordinary Cities: Millennia of Moral Syndromes, World-Systems and City/State Relations*, Edward Elgar, Cheltenham 2013.

Tubilewicz C., Omond N., *The United States' Subnational Relations with Divided China. A Constructivist Approach to Paradiplomacy*, Routledge, Nowy Jork 2021.

Tubilewicz C., *Taiwan and Post-Communist Europe: Shopping for Allies*, Routledge, Nowy Jork 2007.

Qichao L., *Lishi yu renzhong de guanxi*, [w:] *Jiang Guoxue*, Fenghuang Chubanshe, Nankin 2008.

Wolff L., *Wynalezienie Europy Wschodniej. Mapa cywilizacji w dobie Oświecenia*, Międzynarodowe Centrum Kultury, Kraków 2020.

Yin R.K., *Case Study Research: Design and Methods*, Sage Publications, Londyn i Nowe Delhi 2003.

Yongnian Z., *De Facto Federalism in China. Reforms and Dynamics of Central-Local Relations*, World Scientific Publishing, Londyn 2007.

Yunxian Y., Wenjing G., *Regional Government Competition*, Routledge, Nowy Jork i Londyn 2019.

Zięba R., *Uwarunkowania polityki zagranicznej*, [w:] *Polityka zagraniczna państwa* (red. Kukułka J., Zięba R.), Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1992.

Zięba R., *Uwarunkowania polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa* (red. Zięba R.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2004.

ARTYKUŁY NAUKOWE

Acuto M., Pejic D., Mokhles S., Leffel B., Gordon D., Martinez R., Cortes S., Oke C., *What three decades of city networks tell us about city diplomacy's potential for climate action*, Nature Cities 1:533, 2024, <https://doi.org/10.1038/s44284-024-00101-0>.

Acuto M., Kosovac A., Pejic D., Jones T.L., *The City as Actor in UN Frameworks: Formalizing 'Urban Agency' in the International System?*, Territory, Politics, Governance, 2021, s. 1-18, <https://doi.org/10.1080/21622671.2020.1860810>.

Acuto M., Leffel B., *Understanding the global ecosystem of city networks*, Urban Studies 58:9, 2021, s. 1758-1774, <https://doi.org/10.1177/0042098020929261>.

Adamczyk M., Matras T., *Uwarunkowania oraz implikacje chińsko-litewskiego konfliktu handlowego*, Przegląd Geopolityczny 43, 2023, s. 124-140.

Albino V., Berardi U., Dangelico R.M., *Smart Cities: Definitions, Dimensions, Performance, and Initiatives*, Journal of Urban Technology 22:1, 2015, s. 3-21, <https://doi.org/10.1080/10630732.2014.942092>.

Alejo A., *Diasporas as Actors in Urban Diplomacy*, The Hague Journal of Diplomacy 17:1, 2022, s. 138-150, <https://doi.org/10.1163/1871191X-bja10094>.

Allain-Dupré D., *The multilevel governance imperative*, The British Journal of Politics and International Relations 22:4, 2020, s. 800-808, <https://doi.org/10.1177/1369148120937984>.

Antunes S., Guimarães M.H., Egan M., *Made in the USA? The paradiplomatic strategies of California and Illinois to the EU*, Territory, Politics, Governance, 2023, <https://doi.org/10.1080/21622671.2023.2218418>.

Ataman M., *The Impact of Non-State Actors on World Politics: A Challenge to Nation-States*, Turkish Journal Of International Relations 2:1, 2003, s. 42-66.

Balbim R., *International City's Networks and Diplomacy*, Institute for Applied Economic Research – Federal Government of Brazil, Discussion Paper, 2021.

Barauskaite L., *Chinese foreign investments and economic relations with the Baltic Sea region countries*, Electronic Publications of Pan-European Institute, 2009.

Bauer M.W., *The German Länder and the European Constitutional Treaty - Heading for a Differentiated Theory of Regional Elite Support for European Integration*, Regional & Federal Studies 16:1, 2006, s. 21-41, <https://doi.org/10.1080/13597560500526152>.

Blank Y., *City Speech*, Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review, 54:2, 2019, s. 365-380.

Blatter J., Kreutzer M., Rentsch M., Thiele J., *The Foreign Relations of European Regions: Competences and Strategies*, West European Politics 31:3, 2008, s. 464-490.

Blatter J., Kreutzer M., Rentsch M., Thiele J., *Preconditions for Foreign Activities of European Regions: Tracing Causal Configurations of Economic, Cultural, and Political Strategies*, Publius: The Journal of Federalism 40:1, 2010, s. 171-199, <https://doi.org/10.1093/publius/pjp024>.

Bluszcz J., *Esej i wywiad jako techniki badania przebiegu życia zawodowego człowieka w kontekście jego zawodowego rozwoju*, Szkoła – Zawód – Praca 18, 2019, s. 206-222, <https://doi.org/10.34767/SZP.2019.02.13>.

Bouchard C., Peterson J., *Conceptualising Multilateralism. Can We All Just Get Along?*, Mercury 2011.

Bouchet M., *Strengthening Foreign Policy through Subnational Diplomacy*, The Hague Journal of Diplomacy 17:1, 2022, s. 96-108, <https://doi.org/10.1163/1871191X-bja10091>.

Buhmann A., *Unpacking Joint Attributions of Cities and Nation States as Actors in Global Affairs*, The Hague Journal of Diplomacy 17:1, 2022, s. 109-122, <https://doi.org/10.1163/1871191X-bja10092>.

Castrillón-Kerrigan D., *China-CEE Relations in a New Era: The Drivers behind the Development of the Platform for Regional Cooperation 16+1*, Revista CS 37, 2022, s. 63-84, <https://doi.org/10.18046/recs.i37.5227>.

Christie M., *Bridging Concepts. Multi-Level Governance and Paradiplomacy Explaining Territorial Changes in Europe*, Teorija in Praksa, 2022, s. 766-783.

Ciesielska-Klikowska J., Kamiński T., *Paradiplomacy and Its Impact on EU Foreign Policy*, Journal of Contemporary European Research 18:1, 2022, <https://doi.org/10.30950/jcer.v18i1.1223>.

Clark A.M., *Non-Governmental Organizations and their Influence on International Society*, Journal of International Affairs Editorial Board 48:2, 1995, s. 507-525.

Clerc L., *A Different View on City Diplomacy: Mid-sized Baltic Towns and Their International Contacts*, Diplomatica 3:1, 2021, s. 180-186, <https://doi.org/10.1163/25891774-03010011>.

Conlan T., Sager M.A., *The growing international activities of the American states*, Policy Studies Review 18:3, 2001, s. 13-27, <https://doi.org/10.1111/j.1541-1338.2001.tb00192.x>.

Cornago N., *On the Normalization of Sub-State Diplomacy*, The Hague Journal of Diplomacy 5:1-2, 2010, s. 11-36, <https://doi.org/10.1163/1871191x-05010102>.

Curtis S., Acuto M., *The Foreign Policy of Cities*, The RUSI Journal 163:6, 2018, s. 8-17, <https://doi.org/10.1080/03071847.2018.1562014>.

Curyło B., *The European Union as a Laboratory of Paradiplomacy in the Context of International and Domestic Determinants of Regions' Foreign Activities*, Przegląd Europejski 3:11, 2019, s. 9-28, <https://doi.org/10.5604/01.3001.0013.5838>.

Dickson F., *The Internationalisation of Regions: Paradiplomacy or Multi-level Governance?*, Geography Compass 8:10, 2014, s. 689-700, <https://doi.org/10.1111/gec3.12152>.

Donas T., Beyers J., *How Regions Assemble in Brussels: The Organizational Form of Territorial Representation in the European Union*, Publius: The Journal of Federalism 43:4, 2013, s. 527-550, <https://doi.org/10.1093/publius/pjs042>.

Duleba A., *National frameworks for regional paradiplomacy in the Czech Republic, Poland and Slovakia in comparative perspective*, Journal of Contemporary Central and Eastern Europe 32:1, 2024, s. 111-129, <https://doi.org/10.1080/25739638.2024.2320476>.

Dumała H., *Polskie miasta w transnarodowych sieciach terytorialnych rozproszonych przestrzennie*, Środkowoeuropejskie Studia Polityczne 2, 2023, s. 87-113, <https://doi.org/10.14746/ssp.2023.2.5>.

Dumała H., *Region jako pojęcie nauki o stosunkach międzynarodowych*, Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 1, 1994, s. 37-45.

Dumała H., *Wpływ akcesji Polski do Unii Europejskiej na „priorytety współpracy zagranicznej województw”*, Teka Kom. Politol. Stos. Międzynar. – OL PAN 11:2, 2016, <http://dx.doi.org/10.17951/teka.2016.11.2.109>.

Fantoni M., Avellaneda C., *Explaining Paradiplomacy: Do Local pro-International Structures and Political Support Matter?*, Global Public Policy and Governance 23:3, 2022, s. 353-375, <https://doi.org/10.1007/s43508-022-00044-z>.

Frenkel M., *Reakcja amerykańskich miast na rosyjską inwazję na Ukrainę*, Sprawy Międzynarodowe 76:2, 2023, s. 185-210, <https://doi.org/10.35757/SM.2023.76.2.02>.

Fürst R., *China and Central Europe: cooperation in difficult times during the Covid-19 outbreak*, Journal of Chinese Economic and Business Studies 19:3, 2021, s. 181-196.

Fürst R., Pleschová G., *Czech and Slovak Relations with China: Contenders for China's Favour*, Europe-Asia Studies 62:8, 2010, s. 1363-1381, <https://doi.org/10.1080/09668136.2010.504387>.

Gerstl A., *China's New Silk Roads. Categorising and Grouping the World: Beijing's 16+1+X European Formula*, Vienna Journal of East Asian Studies 10:1, 2018, s. 31-58, <https://doi.org/10.2478/vjeas-2018-0002>.

Gu H., *Subnational actors in the relations between China and Central and Eastern European countries*, Eastern Review 8, 2019, s. 101-121, <https://doi.org/10.18778/1427-9657.08.10>.

Griffiths R., *Eurocities*, Planning Practice & Research 10:2, 1995.

Groen R.S., *Understanding the Context for Successful City Diplomacy: Attracting International Organisations*, The Hague Journal of Diplomacy 17:1, 2022, s. 123-137, <https://doi.org/10.1163/1871191X-bja10095>.

Gzik M., Frenkel M., *City diplomacy practices towards China and the United States in the Western Balkans. Examples from Croatian and Slovenian cities*, Regional and Local Studies, 2024 (artykuł zaakceptowany do publikacji w numerze 2/2024).

Gzik M., Kamiński T., Matiaszczyk N., *Fragile Ties: Exploring City Diplomacy in Times of Crises*, Contemporary Politics (artykuł w procesie recenzenckim).

Gzik M., Pejic D., Acuto M., *Subnational Policy Coordination: Well-functioning Mechanism or Untapped Potential? A Case Study of Central and Eastern Europe Paradiplomacy with China*, *Europe-Asia Studies* (artykuł w procesie recenzenckim).

Hooghe L., Marks G., *Beyond Federalism: Estimating and Explaining the Territorial Structure of Government*, *Publius* 43:2, 2013, s. 179-204, <https://www.jstor.org/stable/42000283>.

Jakimów M., *Desecuritisation as a soft power strategy: the Belt and Road Initiative, European fragmentation and China's normative influence in Central-Eastern Europe*, *Asia Europe Journal* 17, 2019, s. 369-385, <https://doi.org/10.1007/s10308-019-00561-3>.

Jaklič A., Svetličič M., *China and Central and Eastern European Countries within '16+1': Group or Bilateral Relations?*, *Entrepreneurial Business and Economics Review* 7:2, 2019, s. 83-100, <https://doi.org/10.15678/EBER.2019.070205>.

Jakóbowski J., *Chinese-led Regional Multilateralism in Central and Eastern Europe, Africa and Latin America: 16 + 1, FOCAC, and CCF*, *Journal of Contemporary China* 27:113, 2018, s. 659-673, <https://doi.org/10.1080/10670564.2018.1458055>.

Jeffery C., *Sub-national mobilization and European integration: Does it make any difference?*, *Journal of Common Market Studies* 38:1, 2000, s. 1-23.

Kaczynski V.M., *The Kuril Islands Dispute Between Russia and Japan: Perspectives of Three Ocean Powers*, *Russian Analytical Digest* 20, 2007.

Kamiński T., *Funkcjonowanie miast Azji Południowo-Wschodniej w ramach międzynarodowych sieci współpracy*, *Sprawy Międzynarodowe* 72:3, 2019, s. 115-132, <https://doi.org/10.35757/SM.2019.72.3.11>.

Kamiński T., *What are the factors behind the successful EU-China cooperation on the subnational level? Case study of the Lodzkie region in Poland*, *Asia Europe Journal* 17, 2019, s. 227-242, <https://doi.org/10.1007/s10308-018-00532-0>.

Kamiński T., Gzik M., *Współpraca polskich miast z partnerami chińskimi i jej miejsce w polskiej polityce zagranicznej*, *Sprawy Międzynarodowe* 74:1, 2021, s. 65-92, <https://doi.org/10.35757/SM.2021.74.1.10>.

Kamiński T., Ciesielska-Klikowska J., Gzik M., *Cities as Actors in the EU Policy Towards China*, *Journal of Common Market Studies*, 2024, <https://doi.org/10.1111/jcms.13577>.

Karásková I. et al., *Empty shell no more: China's growing footprint in Central and Eastern Europe*, *CHOICE Policy Paper*, 2020.

Kavalski E., *The end of China's romance with Central and Eastern Europe*, *Global Media and China* 6:1, 2021, s. 77-99, <https://doi.org/10.1177/2059436421994442>.

Keating M., *Paradiplomacy and Regional Networking*, *Forum of Federations: an International Federalism* 2020.

Keating M., *Regions and international affairs: Motives, opportunities and strategies*, *Regional & Federal Studies* 9:1, 1999, s. 1-16, <https://doi.org/10.1080/13597569908421068>.

Kincaid J., *The American governors in international affairs*, Publius 14:4, 1984, s. 95-114, <https://www.jstor.org/stable/3330192>.

Koehn P.H., Rosenau J.N., *Transnational Competence in an Emergent Epoch*, International Studies Perspectives 3:2, 2002, s. 105-127, <https://www.jstor.org/stable/44218193>.

Koelemaj J., Taveirne S., Derudder B., *An economic geography perspective on city diplomacy*, Urban Studies 60:6, 2023, s. 995-1012, <https://doi.org/10.1177/00420980221137021>.

Kosovac A., Hartley K., Acuto M., Gunning D., *City Leaders Go Abroad: A Survey of City Diplomacy in 47 Cities*, Urban Policy and Research 39:2, 2021, s. 127-142, <https://doi.org/10.1080/08111146.2021.1886071>.

Kowalski B., Rekść M., *Pandemic diplomacy and patron-client relations in Sino-Serbian cooperation*, China Information 37:2, 2023, s. 185-206, <https://doi.org/10.1177/0920203X231155148>.

Kowalski B., *Central and Eastern Europe, China's Core Interests, and the Limits of Relational Politics Lessons from the Czech Republic in the 2010s*, East European Politics and Societies 36:1, 2022, s. 51-74, <https://doi.org/10.1177/0888325420952142>.

Kowalski B., *China's foreign policy towards Central and Eastern Europe: The "16+1" format in the South-South cooperation perspective. Cases of the Czech Republic and Hungary*, Cambridge Journal of Eurasian Studies 1, 2017, s. 1-16, <https://doi.org/10.2261/7R65ZH>.

Ksenicz I., *Frameworks of Paradiplomacy. Cases of Selected Unitary States: France, the Netherlands and Czechia*, European Journal of Transnational Relations 7:2, 2024, s. 59-75, <https://doi.org/10.15290/eejtr.2023.07.02.07>.

Ksenicz I., *Ku modelowi polskiej paradyplomacji*, Sprawy Międzynarodowe 73:3, 2021, s. 229-250, <https://doi.org/10.35757/SM.2020.73.3.07>.

Lequesne C., Paquin S., *Federalism, Paradiplomacy and Foreign Policy*, International Negotiation 22:2, 2017, s. 183-204, <https://doi.org/10.1163/15718069-22001133>.

Lebow R.N., *International Relations Theory and the Ukrainian War*, Analyse & Kritik 44:1, 2022, <https://doi.org/10.1515/auk-2022-2021>.

Lecours A., *Paradiplomacy: Reflections on the Foreign Policy and International Relations of Regions*, International Negotiation 7:1, 2002, s. 91-114, <https://doi.org/10.1163/157180602401262456>.

Liu X., Hu X., *Are 'Sister Cities' from 'Sister Provinces'? An Exploratory Study of Sister City Relations (SCRs) in China*, Networks and Spatial Economics 18, 2018, s. 473-491, <https://doi.org/10.1007/s11067-018-9408-z>.

Liu T., Song Y., *Chinese Paradiplomacy: A Theoretical Review*, Sage Open 10:1, 2020, <https://doi.org/10.1177/2158244019899048>.

Liu T., Song Y., *Trajectories to becoming international relations actors in china's BRI initiative: a comparative study of the Guangdong and Yunnan provinces*, The

Pacific Review 34:5, 2021, s. 778-809, <https://doi.org/10.1080/09512748.2020.1758757>.

Lu X., Zhu E., Campbell L., Hafner M., Noussan M., Raimondi P.P., *Comparison between China, the EU and the US's Climate and Energy Governance: How Policies Are Made and Implemented at Different Levels*, FEEM Working Paper 34, 2021, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.401742>.

Marks G., Nielsen F., Ray L., Salk J., *Competencies, Cracks, and Conflicts: Regional Mobilization in the European Union*, *Comparative Political Studies* 29:2, 1996, s. 164-192.

Matiaszczyk N., *City diplomacy as a mechanism of multi-level solidarity and support for Ukraine: A study of the changes following the 2022 Russian invasion*, *Journal of Eurasian Studies*, 2024, <https://doi.org/10.1177/18793665241254835>.

McMillan S.L., *Subnational foreign policy actors: How and why governors participate in US foreign policy*, *Foreign Policy Analysis* 4:3, 2008, s. 227-253, <https://doi.org/10.1111/j.1743-8594.2008.00068.x>.

Mierzejewski D., Kowalski B., Jura J., *The Domestic Mechanisms of China's Vertical Multilateralism: The FOCAC and the 16+1 Format Case Studies*, *Journal of Contemporary China* 32:142, 2023, s. 652-668, <https://doi.org/10.1080/10670564.2022.2109842>.

Mocca E., *All cities are equal, but some are more equal than others. Policy mobility and asymmetric relations in inter-urban networks for sustainability*, *International Journal of Urban Sustainable Development* 10:2, 2018, s. 139-153, <https://doi.org/10.1080/19463138.2018.1487444>.

Mocca E., *City networks for sustainability in Europe: An urban-level analysis*, *Journal of Urban Affairs* 39:5, 2017, s. 691-710, <https://doi.org/10.1080/07352166.2017.1282769>.

Modzelewski W., *Kierunek chiński w paradyplomacji polskich regionów i miast*, *Przegląd Politologiczny* 1, 2022, s. 5-17, <https://doi.org/10.14746/pp.2022.27.1.1>.

Nicolosi S.F., Mustert L., *The European Committee of the Regions as a watchdog of the principle of subsidiarity*, *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 27:3, 2020, s. 284-301, <https://doi.org/10.1177/1023263X20906737>.

Niederhafner S., *Comparing functions of transnational city networks in Europe and Asia*, *Asia Europe Journal* 11, 2013, s. 377-396, <https://doi.org/10.1007/s10308-013-0365-3>.

Ociepka B., *Nowa dyplomacja publiczna – perspektywa teorii stosunków międzynarodowych i komunikowania politycznego*, *Przegląd Strategiczny* 1, 2012, s. 129-140, <http://hdl.handle.net/10593/22080>.

Omiunu O., Nganje F.I., *Contemporary expressions of the foreign relations of subnational governments in Africa: Introduction to the Special Section*, *Regional & Federal Studies* 34:3, 2024, s. 247-268, <https://doi.org/10.1080/13597566.2024.2361677>.

Parker K., *The U.S. War on Drugs in Latin America: What is the Method to the Madness?*, Student Research Submissions 247, University of Mary Washington 2018, https://scholar.umw.edu/student_research/247/.

Pejic D., Acuto M., *City Diplomacy Back Home: Central-Local Tensions in a Time of Global Urban Governance*, Journal of International Affairs 74:1, 2022.

Pejic D., Acuto M., Kosovac A., *City Diplomacy During COVID-19: The 2022 Cities and International Engagement Survey*, Melbourne Centre for Cities, Chicago Council on Global Affairs, 2022, <https://doi.org/10.26188/627c38c46e429>.

Phelps N.A., Miao J.T., *Varieties of Urban Entrepreneurialism*, Dialogues in Human Geography 10:3, 2020, s. 304-321, <https://doi.org/10.1177/2043820619890438>.

Pipa A.F., Bouchet M., *Multilateralism Restored? City Diplomacy in the COVID-19 Era*, The Hague Journal of Diplomacy 15:4, 2020, s. 599-610, <https://doi.org/10.1163/1871191X-BJA10043>.

Putnam R.D., *Diplomacy and domestic politics: the logic of two-level games*, International Organization 42:3, 1988, s. 427-460.

Raś M., *Aktywność międzynarodowa regionów (paradyplomacja) w ujęciu teoretycznym*, Stosunki Międzynarodowe – International Relations 52:3, 2016, s. 191-213, <https://doi.org/10.7366/020909613201611>.

Skorupska A., *Paradyplomacja Polska-Chiny. Współpraca polskich województw z chińskimi prowincjami*, Sprawy Międzynarodowe 2, 2017, s. 131-140.

Suetyi L., Yidong C., *Mapping perception of China in Central and Eastern Europe*, Asia Europe Journal 20, 2021, s. 305-327, <https://doi.org/10.1007/s10308-021-00607-5>.

Stephenson P., *Twenty years of multi-level governance: 'Where Does It Come From? What Is It? Where Is It Going?'*, Journal of European Public Policy 20:6, 2013, s. 817-837, <https://doi.org/10.1080/13501763.2013.781818>.

Szczudlik J., *One Belt, One Road: Mapping China's New Diplomatic Strategy*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Biuletyn PISM 67, Warszawa 2015.

Szunomar A., Volgyi K., Matura T., *Chinese investments and financial engagement in Hungary*, Centre for Economic and Regional Studies HAS, 2014.

Szpak A., Piechowicz M., *Cities As a Transnational Institutional Bypass of Nation-States*, Polish Political Science Review 11:1, 2023, s. 86-101, <https://doi.org/10.2478/ppsr-2023-0006>.

Szpak A., Rezmer J., *The United Nations and Cities of the World: A new reality?*, Cities 126, 2024, <https://doi.org/10.1016/j.cities.2023.104761>.

Szpak A., Modrzyńska J., Dahl M., *Processes of globalisation and small and medium-sized cities*, Stosunki Międzynarodowe – International Relations, 2023, s. 2-20, <https://doi.org/10.12688/stomiedintrelat.17553.2>.

Szpak A., Gawłowski R., Modrzyńska J., Modrzyński P., *Pact of Free Cities – A New Form of European Cities' Cooperation*, Polish Political Science Yearbook 52, 2023, <https://doi.org/10.15804/ppsy202308>.

Tatham M., Thau M., *The more the merrier: Accounting for regional paradiplomats in Brussels*, *European Union Politics* 15:2, 2014, s. 255-276, <https://doi.org/10.1177/1465116513512539>.

Turcsányi R., Qiaoan R., *Friends or foes? How diverging views of communist past undermine the China-CEE '16+1 platform'*, *Asia Europe Journal* 18, 2020, s. 397-412, <https://doi.org/10.1007/s10308-019-00550-6>.

Turcsányi R., *China and the Frustrated Region: Central and Eastern Europe's Repeating Troubles with Great Powers*, *China Report* 56:1, 2020, s. 60-77, <https://doi.org/10.1177/0009445519895626>.

van der Pluijm R., Melissen J., *City Diplomacy: The Expanding Role of Cities in International Politics*, Netherlands Institute of International Relations Clingendael, Clingendael Diplomacy Papers 10, 2007.

Wei C., *Between Club Diplomacy and Network Diplomacy: Exploring the Diplomatic Role of Cities in China since 2012*, *The Hague Journal of Diplomacy*, 16:3, 2021, s. 277-298.

Vangeli A., Pavličević D., *Introduction: New perspectives on China – Central and Eastern Europe relations*, *Asia Europe Journal* 17, 2019, s. 361-368, <https://doi.org/10.1007/s10308-019-00560-4>.

Vangeli A., *Belt and Road and China's Attempt at Region Building in Central-East and Southeast Europe*, *Journal of Current Chinese Affairs* 49:1, 2020, s. 14-32, <https://doi.org/10.1177/1868102620953439>.

Zürn M., *Unravelling multi-level governance systems*, *The British Journal of Politics and International Relations* 22:4, 2020, s. 784-791, <https://doi.org/10.1177/1369148120937449>.

MATERIAŁY INTERNETOWE

Amiri S., *Dynamics Between City Diplomacy and Public Diplomacy*, CDP Blog, USC Center on Public Diplomacy (strona internetowa), 08.08.2022, <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/dynamics-between-city-diplomacy-and-public-diplomacy> [dostęp: 06.08.2024].

Bachulska A., *Format 17+1: mniej niż suma części*, Komentarz, Fundacja im. Stefana Batorego (strona internetowa), 31.07.2020, <https://www.batory.org.pl/publikacja/format-171-mniej-niz-suma-czesci/> [dostęp: 02.08.2024].

Blanchard O., Ostry J.D., Ghosh A.R., *International Policy Coordination: The Loch Ness Monster*, International Monetary Fund (strona internetowa), 15.12.2013, <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2013/12/15/international-policy-coordination-the-loch-ness-monster> [dostęp: 03.07.2024].

Bloomberg M., *While nations talk, cities act. The @C40Cities Mayors Summit will advance urban solutions to combat climate change*, Twitter/X (strona internetowa), 12.03.2013, <https://twitter.com/mikebloomberg/status/311547333500358656?lang=gl> [dostęp: 19.04.2023].

Bogusz M., Jakóbowski J., *Komunistyczna partia Chin i jej państwo. Konserwatywny zwrot Xi Jinpinga*, Raport Ośrodka Studiów Wschodnich, Warszawa 2019, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/raport-osw/2019-09-18/komunistyczna-partia-chin-i-jej-panstwo>.

Bogusz M., Jakóbowski J., Rodkiewicz W., *Oś Pekin-Moskwa. Fundamenty asymetrycznego sojuszu*, Raport Ośrodka Studiów Wschodnich, Warszawa 2021, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/raport-osw/2021-11-15/os-pekini-moskwa>.

Brînză A., *How China's 17+1 Became a Zombie Mechanism*, The Diplomat (strona internetowa), 10.02.2021 <https://thediplomat.com/2021/02/how-chinas-171-became-a-zombie-mechanism/> [dostęp: 02.08.2024].

Brona A., *Perspektywy Inicjatywy Pasa i Szlaku w Europie Środkowej i Wschodniej*, Instytut Nowej Europy (strona internetowa), 29.09.2020, s. 6, <https://ine.org.pl/perspektywy-inicjatywy-pasa-i-szlaku-w-europie-srodkowej-i-wschodniej/> [dostęp: 02.08.2024].

C40, *C40 World Mayors Summit 2022*, C40 Cities Climate Leadership Group (strona internetowa), <https://www.c40.org/events/summit-2022/> [dostęp: 20.04.2023].

CGTN, *China-CEEC Mayors Forum opens in Ningbo*, CGTN (strona internetowa), 17.05.2023, <https://news.cgtn.com/news/2023-05-17/China-CEEC-Mayors-Forum-opens-in-Ningbo-1jSXu39GN9K/index.html> [dostęp: 08.08.2024].

Charokopos M., *Infrastructure networks in the Western Balkans: A tug-of-war between EU and China?*, European University Institute (strona internetowa), 19.05.2021, <https://euideas.eui.eu/2021/05/19/infrastructure-networks-in-the-western-balkans-a-tug-of-war-between-eu-and-china/> [dostęp: 02.08.2024].

Council of European Municipalities and Regions (CEMR) (strona internetowa), https://www.ccre.org/en/article/introducing_cemr [dostęp: 06.08.2024].

China Daily, *Qingbaijiang district now a major transport hub in Belt and Road*, China Daily (strona internetowa), 28.10.2022, <https://govt.chinadaily.com.cn/s/202210/28/WS635b721a498ea274927a6d72/qingbaijiang-district-now-a-major-transport-hub-in-belt-and-road.html> [dostęp: 15.03.2024].

City Population (strona internetowa), <https://www.citypopulation.de> [dostęp: 31.07.2024].

Cités Unies France (strona internetowa), <https://cites-unies-france.org/-Cites-unies-France-EN-> [dostęp: 06.08.2024].

Clausen D., *Looking for city diplomacy in small places*, USC Center for Public Diplomacy (strona internetowa), CDP Blog, 27.10.2022, <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/looking-city-diplomacy-small-places> [dostęp: 24.03.2024].

Czeski Urząd Statystyczny, *Characteristic of the Capital City of Prague*, CZSO.cz (strona internetowa), <https://www.czso.cz> [dostęp: 24.03.2024].

de Pulford L., *Czech President [...]*, Twitter/X (strona internetowa), 15.05.2023, <https://twitter.com/lukedepulford/status/1658091247381147648> [dostęp: 24.03.2024].

Dijkstra L., Poelman H., *Cities in Europe: The new OECD-EC definition (Regional Focus 1)*, Copernicus Land Monitoring Service (strona internetowa), 2012, <https://land.copernicus.eu/user-corner/technical-library/oecd-definition-of-functional-urban-area-fua> [dostęp: 31.07.2024].

Economic and Commercial Office in Hungary, *Keynote Speech by Chinese President Xi Jinping at the China-CEEC Summit*, Ministerstwo Handlu ChRL (strona internetowa), 10.02.2021, <http://hu.mofcom.gov.cn/article/speeches/202102/20210203038516.shtml> [dostęp: 02.08.2024].

European Union, *European Committee of the Regions (CoR)*, Unia Europejska (strona internetowa), https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/european-committee-regions-cor_en [dostęp: 06.08.2024].

Fossum I.M., *How to become a political icon: The Greta Thunberg method*, Aarhus University School of Business and Social Sciences (strona internetowa), 10.06.2021, <https://bss.au.dk/en/insights/samfund-1/2021/how-to-become-a-political-icon-the-greta-thunberg-method> [dostęp: 19.04.2023].

Gawlikowski K., *Charakter i dynamika „reform Deng Xiaopinga”*, Blog SWPS, Uniwersytet SWPS (strona internetowa), 04.06.2016, <https://swps.pl/nauka-i-badania/materialy-ccaw/2445-charakter-i-dynamika-reform-deng-xiaopinga> [dostęp: 06.04.2024].

Governor Gavin Newsom, *California Remains the World's 5th Largest Economy*, Governor Gavin Newsom (strona internetowa), 2023, <https://www.gov.ca.gov/2024/04/16/california-remains-the-worlds-5th-largest-economy/> [dostęp: 02.08.2024].

Governor Gavin Newsom, *Governor Newsom Meets with Chinese President Xi Jinping*, 25.10.2023, <https://www.gov.ca.gov/2023/10/25/governor-newsom-meets-with-chinese-president-xi-jinping/> [dostęp: 21.08.2024].

Hrušková T., *City diplomacy in action: Why Prague is taking an active role tackling global challenges*, City Nation Place (strona internetowa), seria wywiadów In The Spotlight, 09.05.2023, <https://www.citynationplace.com/city-diplomacy-in-action-prague-active-role-in-global-challenges> [dostęp: 23.03.2024].

Kaczmarek M., *Chiny – Europa Środkowo-Wschodnia: „16+1” widziane z Pekinu*, Ośrodek Studiów Wschodnich (strona internetowa), 14.04.2015, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2015-04-14/chiny-europa-srodkowo-wschodnia-161-widziane-z-pekinu> [dostęp: 02.08.2024].

Karásková I. et al., *Backing Russia on Ukraine: China's Messaging in Central and Eastern Europe*, Briefing Paper, China Observers in Central and Eastern Europe (strona internetowa), 04.05.2022, <https://chinaobservers.eu/backing-russia-on-ukraine-chinas-messaging-in-central-and-eastern-europe/> [dostęp: 02.08.2024].

Keeter S., Hatley N., Kennedy C., Lau A., *What Low Response Rates Mean for Telephone Surveys*, Pew Research Center Methods (strona internetowa), 17.05.2017, <https://www.pewresearch.org/methods/2017/05/15/what-low-response-rates-mean-for-telephone-surveys/> [dostęp: 31.07.2024].

Kincaid J., *Roles of Constituent Governments*, Forum of Federations (strona internetowa), 11.05.2001, <https://www.forumfed.org/libdocs/ForRelCU01/924-FRCU0105-int-kincaid.htm> [dostęp: 28.07.2024].

Klaus I., Curtis S., *Ties that Bind: China's BRI and City Diplomacy in a Shifting World Order*, Istituto per gli Studi di Politica Internazionale (strona internetowa), 06.07.2020, <https://www.ispionline.it/en/publication/ties-bind-chinas-bri-and-city-diplomacy-shifting-world-order-26852> [dostęp: 09.08.2024].

Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/All-countries.aspx> [dostęp: 02.04.2024].

Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers*, Albania, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Albania.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers*, Bosna and Herzegovina, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Bosnia-Herzegovina.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers*, Bulgaria, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Bulgaria-Introduction.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers*, Croatia, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Croatia.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers*, Montenegro, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Montenegro.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers*, Czechia, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Czechia-intro.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers*, Estonia, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Estonia-Introduction.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers*, Lithuania, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Lithuania-Introduction.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers*, Latvia, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Latvia.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Romania*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Romania.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Serbia*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Serbia.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Slovakia*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Slovakia.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Slovenia*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Slovenia.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Hungary*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Hungary-Intro.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

Komisja Europejska, *Funding for cities*, Komisja Europejska (strona internetowa), https://commission.europa.eu/eu-regional-and-urban-development/topics/cities-and-urban-development/funding-cities_en [28.08.2024].

Komisja Europejska, *European Regional Development Fund*, Komisja Europejska (strona internetowa), https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/erdf_en [dostęp: 28.08.2024].

Mierzejewski D., *1/foreign policy begins at home - the Foreign Relations Law signals the division of functions and power/authority in China's FP decision-making process*, Twitter/X (strona internetowa), 03.07.2023, https://x.com/d_mierzejewski/status/1675952515160977409 [dostęp: 03.07.2023].

Mierzejewski D., *Relations between central-local governments 上下 are governed by four mechanisms*, Twitter/X (strona internetowa), 03.01.2024, https://x.com/d_mierzejewski/status/1742448980888371426 [dostęp: 03.01.2024].

Millette D., *Quiet Revolution*, The Canadian Encyclopedia (strona internetowa), 30.07.2013, <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/quiet-revolution> [dostęp: 19.04.2023].

Mokrzycka K., *Miały być inwestycje, został głównie PR. Chiny zmieniają swoją taktykę w Europie*, Wywiad z Przemysławem Ciborkiem, 300gospodarka.pl (strona internetowa), 07.11.2022, <https://300gospodarka.pl/wywiady/chiny-inwestycje-zagraniczne-w-europie-serbia-niemcy-polityka-gospodarcza> [dostęp: 02.08.2024].

Musabelliu M., *Albania external relations briefing: 4th China-CEEC Capital Mayors Forum held in Tirana*, China-CEE Institute (strona internetowa), 06.12.2019, <https://china-cee.eu/2019/12/06/albania-external-relations-briefing-4th-china-ceec-capital-mayors-forum-held-in-tirana/> [dostęp: 08.08.2024].

Ningbo, China, *Mayors forum to deepen China-CEEC cooperation*, Ningbo, China (strona internetowa), 08.06.2018,

https://regional.chinadaily.com.cn/ningbo/2018-06/08/c_241058.htm [dostęp: 08.08.2024].

Ostrów Wielkopolski/Urząd Statystyczny w Poznaniu, *Miasto w liczbach*, Ostrów Wielkopolski (strona internetowa miasta), 31.12.2019, <https://umostrow.pl/miasto-w-liczbach.html> [dostęp: 15.03.2024].

Uniwersytet Karola, *Supply chain the focus of Czech-Taiwanese university centre*, Charles University web (strona internetowa), 24.11.2023, <https://www.ukforum.cz/en/main-categories/news/9099-supply-chain-the-focus-of-czech-taiwanese-university-centre> [dostęp: 24.03.2024].

Urząd Miasta Stołecznego Warszawy, *Pakt Wolnych Miast*, Urząd Miasta Stołecznego Warszawy (strona internetowa), <https://europa-swiat.um.warszawa.pl/pakt-wolnych-miast1> [dostęp: 28.08.2024].

Urząd Statystyczny Macedonii Północnej, *Regions of the Republic of North Macedonia, 2023*, Urząd Statystyczny Macedonii Północnej (strona internetowa), 28.12.2023, https://www.stat.gov.mk/PrikaziPoslednaPublikacija_en.aspx?id=32 [dostęp: 01.04.2024].

PARP, *Spotkanie Rady Biznesu Chin oraz Państw Europy Środkowo-Wschodniej*, PARP (strona internetowa), 21.04.2015, https://www.parp.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=47287 [dostęp: 02.08.2024].

Pavlićević D., *China's Railway Diplomacy in the Balkans*, China Brief 14:20, The Jamestown Foundation (strona internetowa), 23.10.2014, <https://jamestown.org/program/chinas-railway-diplomacy-in-the-balkans/> [dostęp: 09.08.2024].

Pavy E., *The principle of subsidiarity*, European Parliament (strona internetowa), 03.2024, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/7/the-principle-of-subsidiarity> [dostęp: 19.04.2023].

Poulain L., *China's New Balkan Strategy*, Center for Strategic and International Studies (strona internetowa), 29.08.2011, <https://www.csis.org/analysis/chinas-new-balkan-strategy> [dostęp: 09.08.2024].

Praha.eu, *City od Prague partner cities*, Praha.eu (strona internetowa), 01.08.2019, https://www.praha.eu/jnp/en/about_praque/city_administration/city_hall/foreign_activities/city_od_praque_partner_cities.html [dostęp: 24.03.2024].

Przychodniak M., *Koniec złudzeń w relacjach ChRL i państw Europy Środkowej*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych (strona internetowa), 25.07.2023, s. 1-2, <https://www.pism.pl/publikacje/koniec-zludzen-w-relacjach-chrl-i-panstw-europy-srodkowej> [dostęp: 02.08.2024].

Przychodniak M., *Świat według ChRL. Chińskie plany wobec społeczności międzynarodowej*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych (strona internetowa), 16.01.2024, <https://www.pism.pl/publikacje/swiat-wedlug-chrl-chinskie-plany-wobec-spolecznosci-miedzynarodowej> [dostęp: 06.08.2024].

Roberts B., *Connecting Systems of Secondary Cities*, Cities Alliance (strona internetowa), 11.07.2019, <https://www.citiesalliance.org/newsroom/news/cities-alliance-news/introducing-connecting-systems-secondary-cities> [dostęp: 02.08.2024].

Rudolf M., *China's Foreign Relations Law: Balancing "Struggle" with Beijing's "Responsible Great Power" Narrative*, NPC Observer (strona internetowa), 03.07.2023, <https://npcobserver.com/2023/07/china-foreign-relations-law-struggle-responsible-great-power-narrative/> [dostęp: 29.07.2024].

Santora M., *The Broken Promise of a Panda: How Prague's Relations With Beijing Soured*, The New York Times (strona internetowa), 29.03.2021, <https://www.nytimes.com/2019/11/23/world/europe/china-prague-taiwan.html> [dostęp: 26.03.2024].

Sava R., *Romanian-Chinese Cooperation in a Post-Pandemic World: The Case of 'Youhao Chengshi'*, China-CEE Institute (strona internetowa), 30.12.2022, https://china-cee.eu/working_papers/romanian-chinese-cooperation-in-a-post-pandemic-world-the-case-of-youhao-chengshi/ [dostęp: 09.08.2024].

Secretariat for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries, *Cooperation between China and Central and Eastern European Countries*, Secretariat for Cooperation between China and Central and Eastern European Countries (strona internetowa), http://www.china-ceec.org/eng/ldrhw_1/ [dostęp: 20.07.2024].

Shopov V., *China goes granular: Beijing's multi-level approach to the Western Balkans*, European Council of Foreign Relations (strona internetowa), 12.11.2020, <https://ecfr.eu/article/china-goes-granular-beijings-multi-level-approach-to-the-western-balkans/> [dostęp: 09.08.2024].

Šimalčík M., Šebok F., Kalivoda A., Blablová V., *Under the radar. Mapping the Czech and Slovak local governments' ties to China*, Central European Institute of Asian Studies (strona internetowa), 19.12.2021, <https://ceias.eu/under-the-radar/> [dostęp: 09.08.2024].

Tiezzi S., *China 'Marches West' — To Europe. China's outreach to Eastern Europe adds a new leg to the "New Silk Road."*, The Diplomat (strona internetowa), 27.11.2013, <https://thediplomat.com/2013/11/china-marches-west-to-europe/> [dostęp: 09.08.2024].

Yeping Y., *China's Piraeus Port partnership under the BRI upgrade a significant element for future Greek economy: official*, Global Times (strona internetowa), 09.10.2023, <https://www.globaltimes.cn/page/202310/1299519.shtml> [dostęp: 23.08.2024].

We Are Still In (strona internetowa), <https://www.wearestillin.com> [dostęp: 05.08.2024].

Wikipedia, *Xiangjiang New Area*, Wikipedia.org (strona internetowa), https://en.wikipedia.org/wiki/Xiangjiang_New_Area [dostęp: 03.04.2024].

Wrobel S., *Tel Aviv moves up to 5th place in annual ranking of best global tech ecosystem*, The Times of Israel (strona internetowa), 12.06.2023, <https://www.timesofisrael.com/tel-aviv-moves-up-to-5th-place-in-annual-ranking-of-best-global-tech-ecosystems/> [dostęp: 24.08.2024].

Xi J., *Keeping up the Momentum and Working Together for A New Chapter in China-CEEC Cooperation*, Keynote Speech by Chinese President Xi Jinping at the China-CEEC Summit Ministerstwo Handlu ChRL (strona internetowa), 09.02.2021, <http://hu.mofcom.gov.cn/article/speeches/202102/20210203038516.shtml> [dostęp: 24.03.2024].

Xinhua, *Albania's capital hosts 4th China-CEEC Forum of Capital City Mayors*, Xinhua (strona internetowa), 26.10.2019, http://www.xinhuanet.com/english/2019-10/26/c_138503639_2.htm [dostęp: 08.08.2019].

Xuanmin L., *China-CEE BRI cooperation expected to become 'deeper,' 'greener' in next stage*, Global Times (strona internetowa), 17.10.2023, <https://www.globaltimes.cn/page/202310/1300049.shtml> [dostęp: 07.08.2024].

Zeneli V., *China's Balkan Gamble. Why is China investing so much in the debt-burdened Balkans?*, The Diplomat (strona internetowa), 15.12.2014, <https://thediplomat.com/2014/12/chinas-balkan-gamble/> [dostęp: 09.08.2024].

Zhejiang China, *China-CEEC cooperation achievements hailed at mayors forum*, Zhejiang China (strona internetowa), 07.06.2019, http://www.ezhejiang.gov.cn/2019-06/07/c_381081.htm [dostęp: 08.08.2024].

Zheng S., *Chen Jining Delivers Keynote Speech at the 5th China-CEEC Capital Mayors Forum Toward Resilient Cooperation in the Fight against the Pandemic*, Foreign Affairs Office Hong Kong and Macao Affairs Office (strona internetowa), 21.11.2021, https://wb.beijing.gov.cn/en/sister_cities/sister_cities_of_beijing/latest_news/202201/t20220128_2602309.html [dostęp: 08.08.2024].

WYWIADY

Wywiad z Amelią Leavesley, doktorantką na Wydziale Architektury, Budownictwa i Planowania na Uniwersytecie w Melbourne, Melbourne, komunikacja osobista, 22.11.2022.

Wywiad z Anastasem Vangelim, adiunktem w Szkole Ekonomii i Biznesu Uniwersytetu w Lublanie, komunikacja osobista, 06.01.2023.

Wywiad z Andreeą Brinzą, analityczką w China Observers in Central and Eastern Europe (CHOICE), komunikacja osobista, 19.12.2022.

Wywiad z Anną Kosovac, pracownikiem naukowym w Melbourne Centre for Cities na Uniwersytecie w Melbourne, Melbourne, komunikacja osobista, 25.11.2022.

Wywiad z Bartoszem Kowalskim, adiunktem w Katedrze Studiów Azjatyckich na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, komunikacja osobista, 18.01.2023.

Wywiad z Damirem Josipovićem, starszym pracownikiem naukowym w Słoweńskim Instytucie Studiów Etnicznych (IES), komunikacja osobista, 10.12.2022.

Wywiad z Danielem Pejicem, pracownikiem naukowym w Melbourne Centre for Cities na Uniwersytecie w Melbourne, Melbourne, komunikacja osobista, 24.11.2022.

Wywiad z Davorem Ivo Stierem, posłem krajowym, eurodeputowanym VII i VIII kadencji, a od 2016 do 2017 roku wicepremierem oraz Ministrem Spraw Zagranicznych i Europejskich Chorwacji, komunikacja osobista, 04.01.2023.

Wywiad z Dyrektorem Departamentu Polityki Przestrzennej w Urzędzie Miasta Ostrowa Wielkopolskiego, Ostrów Wielkopolski, komunikacja osobista, 21 czerwca 2022.

Wywiad z Dyrektorką Działu Współpracy Międzynarodowej Miasta Pragi, Praga, komunikacja osobista, 18.05.2023.

Wywiad z Filipem Šebokiem, kierownikiem projektów i pracownikiem naukowym ds. Chin w czeskim Stowarzyszeniu Spraw Międzynarodowych (AMO), pracującym również w China Observers in Central and Eastern Europe (CHOICE) oraz MapInfluenCE, komunikacja osobista, 15.12.2022.

Wywiad z Jessicą Trijsburg, pracownikiem naukowym w Melbourne Centre for Cities na Uniwersytecie w Melbourne, Melbourne, komunikacja osobista, 22.11.2022.

Wywiad z Karą Němečkovą, menedżerką ds. relacji zewnętrznych CHOICE i MapInfluenCE w czeskim Stowarzyszeniu Spraw Międzynarodowych (AMO), Praga, 18.05.2023.

Wywiad z Koordynatorką Protokołu i Współpracy Międzynarodowej miasta Rijeka, Rijeka, komunikacja osobista, 21.03.2024.

Wywiad z Michele Acuto, dyrektorem oraz prodziekanem do spraw badań w Melbourne Centre for Cities na Uniwersytecie w Melbourne, Melbourne, komunikacja osobista, 02.12.2022.

Wywiad z urzędniczką odpowiedzialną za współpracę międzynarodową oraz z zastępcą burmistrza miasta Székesfehérvár, Székesfehérvár, komunikacja osobista, 14.12.2023.

Wywiad z przewodniczącym oraz wiceprzewodniczącym Zgromadzenia Ogólnego Komitatu Pest, Budapeszt, komunikacja osobista, 28.05.2024.

Wywiad z Tamasem Maturą, dyrektorem Central and Eastern European Center for Asian Studies oraz adiunktem na Uniwersytecie Korwina w Budapeszcie, komunikacja osobista, 16.12.2022.

Wywiad z Tomášem Weisse, zastępcą dyrektora ds. badań w Instytucie Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Karola w Pradze, Praga, komunikacja osobista, 18.05.2023.

SPIS WYKRESÓW I DIAGRAMÓW

Wykres 1. Liczba partnerstw nawiązanych przez miasta oraz regiony Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami na przestrzeni lat – s. 166.

Wykres 2. Istotność współpracy z Chinami na tle innych zagranicznych partnerstw – s. 169.

Wykres 3. Macierz korelacji dla powiązania politycznego burmistrzów bądź prezydentów miast z partiami rządzącymi w poszczególnych państwach – s. 181.

Wykres 4. Czynniki umożliwiające sukces we współpracy z Chinami – s. 189.

Wykres 5. Liczba osób zatrudnionych do współpracy z Chinami w miastach i regionach EŚW – s. 192.

Diagram 1. Podział paradyplomacji *sensu largo* na dyplomację miejską oraz wykonywaną przez regiony – s. 71.

Diagram 2. Znaczenie paradyplomacji *sensu stricte* – s. 71.

Diagram 3. Wielopoziomowość relacji Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami – s. 85.

Diagram 4. Liczba miast współpracujących i niewspółpracujących z Chinami wedle podziału na wielkość miasta pod kątem liczby mieszkańców – s. 170.

Diagram 5. Liczba regionów współpracujących i niewspółpracujących z Chinami wedle podziału na wielkość regionu pod kątem liczby mieszkańców – s. 171.

Diagram 6. Schemat sukcesu we współpracy międzynarodowej mniejszych miast – s. 209.

Diagram 7. Model współpracy miast i regionów EŚW z Chinami – s. 232.

Diagram 8. Model *triple helix* współpracy miast i regionów EŚW z Chinami – s. 242.

SPIS TABEL

Tabela 1. Dobór miast EŚW do badania ankietowego wchodzących w skład UE – s. 30.

Tabela 2. Dobór miast EŚW do badania ankietowego niewchodzących w skład UE – s. 21.

Tabela 3. Dobór regionów EŚW do badania ankietowego – s. 32.

Tabela 4. Wskaźnik zwrotności wypełnionych ankiet w miastach z podziałem na państwa – s. 36.

Tabela 5. Wskaźnik zwrotności wypełnionych ankiet w regionach z podziałem na państwa – s. 37.

Tabela 6. Wybrane różnice pomiędzy dyplomacją tradycyjną a paradyplomacją – s. 64.

Tabela 7. Formy międzynarodowej aktywności miast i regionów z podziałem na stopień samodzielności ich realizacji – s. 74.

Tabela 8. Modele koordynacji polityki subpaństwowej ze szczeblem rządowym – s. 89.

Tabela 9. Determinanty współpracy międzynarodowej miast i regionów – s. 97.

Tabela 10. Chińskie inwestycje i udział w kontraktach budowlanych w EŚW (2009-2019) – s. 146.

Tabela 11. Koordynacja polityki miejskiej wobec Chin na różnych poziomach sprawowania władzy – s. 173.

Tabela 12. Koordynacja polityki regionalnej wobec Chin na różnych poziomach sprawowania władzy – s. 174.

Tabela 13. Wpływ miast na politykę wobec Chin na różnych poziomach sprawowania władzy – s. 175.

Tabela 14. Wpływ regionów na politykę wobec Chin na różnych poziomach sprawowania władzy – s. 176.

Tabela 15. Wpływ wielkości miasta pod względem liczby ludności na brak koordynacji polityki wobec Chin z pozostałymi szczeblami sprawowania władzy – s. 177.

Tabela 16. Wpływ wielkości regionu pod względem liczby ludności na brak koordynacji polityki wobec Chin z pozostałymi szczeblami sprawowania władzy – s. 178.

Tabela 17. Najważniejsi lokalni partnerzy dla całości międzynarodowej współpracy w miastach i regionach EŚW współpracujących oraz niewspółpracujących z Chinami – s. 181.

Tabela 18. Najważniejsi lokalni partnerzy dla całości międzynarodowej współpracy w miastach i regionach EŚW współpracujących z Chinami – s. 182.

Tabela 19. Podmioty inicjujące współpracę z Chinami w miastach i regionach EŚW – s. 183.

Tabela 20. Lokalne podmioty zaangażowane we współpracę z Chinami – s. 184.

Tabela 21. Formy współpracy z partnerami chińskimi w miastach EŚW – s. 186.

Tabela 22. Obszary współpracy miast Europy Środkowo-Wschodniej z Chinami – s. 186.

Tabela 23. Korzyści ze współpracy miejskiej z Chinami w Europie Środkowo-Wschodniej – s. 188.

Tabela 24. Przeszkody we współpracy z Chinami w miastach EŚW – s. 193.

Tabela 25. Powody braku współpracy z partnerami chińskimi wśród miast z nimi niewspółpracujących – s. 194.

ANEKS

Aneks 1. Uzasadnienie doboru regionów do badania ankietowego

Albania posiada jeden szczebel regionalny (*qark*), który liczy 12 takich jednostek. W przypadku państwa ze stolicą w Tiranie nie było więc problemem wyselekcjonowanie, odpowiedniego dla moich założeń, szczebla regionalnego. Ponadto, artykuł 13 konstytucji Albanii stanowi, że – „samorząd lokalny w Republice Albanii tworzony jest w oparciu o zasadę decentralizacji władzy i sprawowany jest zgodnie z zasadą autonomii lokalnej”⁷⁵⁰. Natomiast ustawa o funkcjonowaniu samorządów w Albanii stanowi, że – „władzom lokalnym i regionalnym przypisuje się funkcje wyłączne, funkcje wspólne i funkcje delegowane, które wykonują zgodnie z zasadą pomocniczości”⁷⁵¹. Założyłem więc, że w ramach tych kompetencji albańskie regiony mogą prowadzić autonomiczną międzynarodową aktywność.

Bośnia i Hercegowina dzieli się na dwa autonomiczne regiony najwyższego szczebla – Republikę Serbską oraz Federację Bośni i Hercegowiny. W pierwszym przypadku, zgodnie z informacją podaną przez Komitet Regionów UE – „Republice Serbskiej przysługują wszystkie funkcje i uprawnienia państwowe, które nie zostały wyraźnie przyznane rządowi centralnemu Bośni i Hercegowiny”. Natomiast w drugim przypadku możliwe są – „stosunki z państwami sąsiadującymi pod warunkiem, że są one zgodne z suwerennością i integralnością terytorialną Bośni i Hercegowiny”⁷⁵². Tym samym, oba regiony są uprawnione do prowadzenia autonomicznych działań zagranicznych.

Bułgaria posiada szczebel administracji regionalnej (*oblasti*), liczący 28 regionów oraz odpowiadający unijnej nomenklaturze NUTS 3. Zgodnie informacją Komitetu Regionów, oblasti to – „zdecentralizowane jednostki władzy centralnej, które nie są wybierane bezpośrednio”. Innymi słowy oznacza to, że bułgarskie regiony są odpowiednikiem władzy centralnej działającej „w terenie”. Ponadto, artykuł 142 ustawy zasadniczej stanowi, że – „region jest jednostką terytorialną i administracyjną, której

⁷⁵⁰ Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Albania*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Albania.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

⁷⁵¹ Republika Albanii, Ustawa o organizacji i funkcjonowaniu samorządu lokalnego (zmieniona ustawą nr 9208 z dnia 18.3.2004), 31.07.2000.

⁷⁵² Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Bosna and Herzegovina*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Bosnia-Herzegovina.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

zadaniem jest prowadzenie polityki regionalnej, realizacja zarządzania państwem na szczeblu lokalnym oraz zapewnienie zbieżności interesów narodowych i lokalnych”. Nie ma więc mowy o żadnym stopniu autonomii oblastów. Natomiast artykuł 143 konstytucji stanowi, że – „każdym regionem kieruje wojewoda wspomagany przez administrację regionalną. Wojewodę powołuje Rada Ministrów. Wojewoda zapewnia realizację polityki państwa, ochronę interesów narodowych, prawa i porządku publicznego oraz sprawuje kontrolę administracyjną.”⁷⁵³. Artykuł ten *explicite* wyraża, że regiony realizują politykę rządu. Na podstawie powyższych, odrzuciłem z populacji całkowitej mojego badania regiony w Bułgarii, ponieważ nie posiadają one żadnej autonomii do prowadzenia działalności międzynarodowej.

Chorwacja posiada 21 regionów (*županije*), na co składa się 20 żupanii oraz Zagrzeb mający specjalny status administracyjny, ponieważ pełni rolę zarówno miasta, jak i regionu⁷⁵⁴. Zgodnie z artykułem 18 ustawy o samorządzie lokalnym i regionalnym – „gmina, miasto i region są niezależne w podejmowaniu decyzji w ramach swoich kompetencji samorządowych”. Ponadto „regiony realizują sprawy o znaczeniu regionalnym, które nie są przypisane organom centralnym na mocy Konstytucji lub innych ustaw”⁷⁵⁵. Tym samym regiony chorwackie mogą, zgodnie z prawem, realizować autonomiczną politykę międzynarodową.

Czarnogóra nie posiada administracyjnego szczebla regionalnego⁷⁵⁶. Dlatego nie mogłem uwzględnić jednostek samorządu terytorialnego z tego państwa w moim badaniu.

Czechy składają się z 14 regionów (*kraje*), w tym Pragi, która – podobnie, jak Zagrzeb – ma specjalny status administracyjny miasta oraz regionu⁷⁵⁷. Konstytucja Republiki Czeskiej wprost stanowi, że regiony mają prawo do „współpracy

⁷⁵³ Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Bulgaria*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Bulgaria-Introduction.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

⁷⁵⁴ Za realizację międzynarodowej polityki Zagrzebia, zarówno w rozumieniu „miasta”, jak i „regionu”, odpowiadają te same osoby. Dlatego ankieta wypełniona przez miasto zostanie przeze mnie przeanalizowana zarówno w kontekście polityki miejskiej, jak i regionalnej wobec Chin.

⁷⁵⁵ Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Croatia*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Croatia.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

⁷⁵⁶ Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Montenegro*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Montenegro.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

⁷⁵⁷ Za realizację międzynarodowej polityki Pragi, zarówno w rozumieniu „miasta”, jak i „regionu”, odpowiadają te same osoby. Dlatego ankieta wypełniona przez miasto zostanie przeze mnie przeanalizowana zarówno w kontekście polityki miejskiej, jak i regionalnej wobec Chin.

międzyregionalnej i międzynarodowej z zagranicznymi władzami terytorialnymi”⁷⁵⁸. Uprawnienia te opisali szczegółowo Alexander Duleba⁷⁵⁹ oraz Igor Ksenicz⁷⁶⁰.

Estonia nie posiada autonomicznie operującego szczebla regionalnego. Na mocy reformy z 2017 roku, działające wcześniej 15 regionów (*maakonnad*), stało się zdecentralizowanym szczeblem władzy centralnej⁷⁶¹. Dlatego nie mogłem uwzględnić jednostek samorządu terytorialnego z tego państwa w moim badaniu.

Na Litwie od reformy administracyjnej z 2010 roku, regiony pełnią jedynie funkcję jednostek statystycznych oraz terytorialnych⁷⁶². Dlatego nie mogłem uwzględnić jednostek samorządu terytorialnego z tego państwa w moim badaniu.

Na Łotwie na mocy reformy administracyjnej z 2009 roku zniesiony został szczebel regionalny (*rajoni*)⁷⁶³. Nie mogłem więc uwzględnić jednostek samorządu terytorialnego z tego państwa w moim badaniu.

W Macedonii Północnej regiony pełnią rolę tylko jednostek statystycznych. Nie działa w nich żadna autonomiczna administracja⁷⁶⁴. Dlatego nie mogłem uwzględnić jednostek samorządu terytorialnego z tego państwa w moim badaniu.

W Polsce istnieje 16 regionów (województwa), które odpowiadają unijnej nomenklaturze NUTS 2. Rozdział VII Konstytucji RP opisuje kompetencje samorządu terytorialnego, gdzie artykuł 172 stanowi wprost, że – „jednostka samorządu terytorialnego ma prawo przystępowania do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych oraz współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw”⁷⁶⁵. Natomiast artykuł 166 Konstytucji stanowi, że –

⁷⁵⁸ Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Czechia*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Czechia-intro.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

⁷⁵⁹ A. Duleba, *op. cit.*, s. 111-129.

⁷⁶⁰ I. Ksenicz, *Frameworks of Paradiplomacy... op. cit.*, s. 59-75.

⁷⁶¹ Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Estonia*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Estonia-Introduction.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

⁷⁶² Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Lithuania*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Lithuania-Introduction.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

⁷⁶³ Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Latvia*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Latvia.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

⁷⁶⁴ Urząd Statystyczny Macedonii Północnej, *Regions of the Republic of North Macedonia, 2023*, Urząd Statystyczny Macedonii Północnej (strona internetowa), 28.12.2023, https://www.stat.gov.mk/PrikaziPoslednaPublikacija_en.aspx?id=32 [dostęp: 01.04.2024].

⁷⁶⁵ Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, *Konstytucja RP*, Sejm.gov.pl (strona internetowa), <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/7.htm> [dostęp: 01.04.2024].

„zadania publiczne służące zaspokajaniu potrzeb wspólnoty samorządowej są wykonywane przez jednostkę samorządu terytorialnego jako zadania własne”⁷⁶⁶. Oba artykuły wyjaśniają jednoznacznie, że polskie województwa mają prawo prowadzić autonomiczną międzynarodową aktywność⁷⁶⁷.

Rumunia składa się z 41 regionów oraz Bukaresztu, który ma specjalny status administracyjny miasta oraz regionu⁷⁶⁸. Zgodnie z ustawą 315/2004 o rozwoju regionalnym, jednym z głównych celów rozwoju regionalnego w Rumunii jest – „promowanie współpracy międzyregionalnej krajowej i międzynarodowej, współpracy transgranicznej także w kontekście euroregionów”⁷⁶⁹. Tym samym rumuńskie regiony mają prawo prowadzić autonomiczną działalność międzynarodową.

Vojvodina oraz Kosovo-Metohija, to zgodnie z konstytucją Serbii, jedyne dwa autonomiczne regiony w tym państwie⁷⁷⁰. Artykuł 177 ustawy zasadniczej stanowi, że – „władze lokalne i prowincje autonomiczne posiadają ogólną kompetencję odpowiednio w sprawach będących przedmiotem zainteresowania lokalnego/prowincjonalnego i zgodnie z zasadą pomocniczości”⁷⁷¹. Oznacza to, że w ramach kompetencji wyłącznych oba regiony mogą prowadzić międzynarodową działalność.

Słowacja posiada osiem autonomicznych regionów (*samosprávne kraje*), które od 2002 roku posiadają określone kompetencje w kilku obszarach, a także kompetencje delegowane przez rząd centralny, gdzie jedną z nich jest współpraca międzynarodowa i transregionalna⁷⁷².

⁷⁶⁶ Ibidem.

⁷⁶⁷ I. Ksenicz, *Ku modelowi... op. cit.*, s. 229-250.

⁷⁶⁸ W Bukareszcie inne osoby/departamenty odpowiadają za międzynarodową politykę miejską oraz regionalną. Dlatego, w przeciwieństwie do Pragi i Zagrzebia, nie mogą traktować paradyplomatycznej działalności stolicy Rumunii tożsamo na poziomie miejskim oraz regionalnym.

⁷⁶⁹ Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Romania*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Romania.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

⁷⁷⁰ Choć zgodnie z moim głębokim przekonaniem, światopoglądem oraz faktyczną sytuacją prawno-międzynarodową Kosovo jest suwerennym państwem, a nie serbskim regionem. Dlatego nie skierowałem nawet ankiety do uznawanego przez Serbię, jako region obszaru Kosovo-Metohija.

⁷⁷¹ Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Serbia*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Serbia.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

⁷⁷² Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Slovakia*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Slovakia.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

Słowenia dla celów rozwojowych oraz statystycznych podzielona jest na 12 regionów statystycznych, które nie pełnią funkcji administracyjnych⁷⁷³. Nie mogłem więc uwzględnić jednostek samorządu terytorialnego z tego państwa w moim badaniu.

Węgry posiadają 19 regionów (*megye*), odpowiadających europejskiej nomenklaturze NUTS 3. Zgodnie z artykułem 31 konstytucji Węgier zadaniem samorządów regionalnych jest kierowanie lokalnymi sprawami publicznymi i sprawowanie lokalnej władzy publicznej⁷⁷⁴. Oznacza to, że w ramach tych kompetencji regiony mogą prowadzić międzynarodową działalność.

Aneks 2. Wzór ankiety kierowanej do miast w języku angielskim

Cooperation between European and Chinese cities

I kindly ask you to fill in the questionnaire regarding cooperation between your city and Chinese partners. This survey is conducted as part of the research project *Model of cooperation between cities and regions of CEE and China*, implemented by the University of Lodz, and financed by the Polish National Science Agency. The survey should take between 5-10 minutes to complete.

By completing this questionnaire you agree to the collection, storage and processing of given data for the purpose of research conducted by the University of Lodz.

1. The name of your city:

2. What are the most important foreign partners for your city?

Please enter the name of the city/province in the left column and the name of the country in the right column.

3. What are the most important local partners for your international activities?

You may indicate more than one answer.

- Business
- Universities
- Cultural institutions

⁷⁷³ Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Slovenia*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Slovenia.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

⁷⁷⁴ Komitet Regionów Unii Europejskiej, *Division of Powers, Hungary*, Komitet Regionów UE (strona internetowa), <https://portal.cor.europa.eu/divisionpowers/Pages/Hungary-Intro.aspx> [dostęp: 01.04.2024].

- Schools
- Sports institutions
- Other regional/local governments
- Others (please specify):

4. Does the city you represent cooperate with Chinese partners?

- Yes (*answer the questions from 5 to 22*)
- No (*answer only the questions 23,24 and 25*)

5. How important are relations with China in comparison with other foreign partners of your city?

The least important				The most important

6. Please specify all your Chinese partners and name the year when the cooperation has started:

Please enter the city/province name in the left column and the year in the right column.

7. With which of your Chinese partners is the cooperation active?

Active means that joint actions have been undertaken in the last 2 years.

- With all Chinese partners
- With some Chinese partners (please specify):
- With none of the Chinese partners

8. With which of your Chinese partners do you have a formal agreement?

- With all Chinese partners
- With some Chinese partners (please specify):
- With none of the Chinese partners

9. How many people does your city employ for cooperation with China?

10. Who has initiated the cooperation with China?

You may indicate more than one answer.

- Your city authorities
- Local business partners
- Academic partners
- Chinese local/regional authorities
- Cultural institutions
- Schools
- Sports institutions

- Others (please specify):

11. What are the areas of cooperation with Chinese partners?

You may indicate more than one answer.

- Economy
- Academic cooperation
- Culture
- Environment
- Urban planning/management
- Education
- Health and social policy
- Sports and tourism
- Others (please specify):

12. Does your city have a status of regional authority?

It means city-region status.

- Yes
- No

13. Do the regional authorities cooperate with Chinese partners?

- Yes
- No
- Not applicable (city has a region status etc.)
- I don't know

14. Does the cooperation with Chinese partners also engage other local institutions from your region?

You may indicate more than one answer.

- Universities
- Other local self-governmental units
- NGOs
- Business partners
- Cultural institutions (e.g. local cultural centres)
- Educational institutions (schools, young people, teachers etc.)
- Tourist organisations
- Sports institutions
- Others (please specify):

15. What are the forms of cooperation with Chinese partners?

You may indicate more than one answer.

- Official visits
- Business missions
- Permanent office in China
- Permanent Chinese office in your city
- International networks of cities (such for example as ICLEI or UCLG)
- Participation in fairs and economic forums
- Working within official delegations of your national government
- Others (please specify):

16. What are the main benefits of the cooperation with Chinese partners?

You may indicate more than one answer.

- Exchange of experiences
- Better position of local companies doing business in China
- Attracting Chinese investments in the region
- Tourism promotion
- Culture promotion
- Educational exchange
- Others (please specify):

17. What are the main obstacles for the cooperation with Chinese partners?

You may indicate more than one answer.

- Distance
- High costs
- Cultural differences
- Language barriers
- Low commitment of Chinese partner
- Low commitment of local partners in the region
- Differences in political systems
- Political tensions between national governments
- Others (please specify):

18. In your opinion, what is important for successful collaboration with Chinese partners?

	Not important at all				Very important
Having an official agreement					
Having a permanent office in China					
The attitude of the mayor					
Commitment of local business					
Commitment of other local/regional authorities					
Commitment of academic institutions					
Commitment of Chinese partner					
Cooperation with the					

national government					
---------------------	--	--	--	--	--

19. Can you name other important factor/factors for successful collaboration with Chinese partners?

20. Does your city coordinate activities involving Chinese partners with other institutions?

	Not coordinated at all			Fully coordinated	Not applicable
Regional authorities					
National government					
The European Union					
Other cities					

21. Does your city have an impact on regional, national or European policy towards China?

	No impact at all			Major impact	Not applicable
Your regional policy					
Your national policy					
The EU policy					

22. I am searching for best practices in European contacts with China. Could you suggest any interesting project from your city that I should analyze?

Please provide me with the information needed to identify this project (title, website etc.)

For non cooperating cities:

23. Did your city ever cooperate with Chinese partners in the past?

- Yes (with which Chinese province/city and why has it been terminated?):
- No
- I don't know

24. What are the reasons why your city does not cooperate with Chinese partners?

You may indicate more than one answer.

- Authorities of our city are not interested/see no need
- Chinese local authorities are not interested in cooperation
- Lack of human resources
- High costs of cooperation
- Language/cultural barriers
- Political tensions with China on national level
- Differences in political systems

- Lack of support from national government
- Lack of support from regional authorities
- Lack of interest by local partners (business, universities, cultural institutions etc.)
- Others (please specify):

25. Does your city plan to start collaboration with Chinese partners?

- Yes, we have already started negotiations
- Yes, we are searching for partners
- Yes, we plan but no specific actions have been undertaken
- No
- I don't know

Thank you for taking the time to complete this survey. I truly value the information you have provided. Your responses will contribute to my analyses of cooperation between European and Chinese cities.

If you have any comments on the survey or the project, please contact me directly: Michał Gzik, michal.gzik2@edu.uni.lodz.pl.

Aneks 3. Lista rozmówców wybranych do przeprowadzenia wywiadów

1. Wywiad z Dyrektorem Departamentu Polityki Przestrzennej w Ostrowie Wielkopolskim. Wywiad częściowo ustrukturyzowany prowadzony w języku polskim odbył się za pośrednictwem platformy MS Teams 21 czerwca 2022 roku.

2. Wywiad z Dyrektorką Działu Współpracy Międzynarodowej Miasta Pragi. Wywiad przybrał formę wywiadu bezpośredniego częściowo ustrukturyzowanego prowadzonego w języku angielskim podczas mojej wizyty studyjnej w Pradze 18 maja 2023 roku.

3. Wywiad z urzędniczką odpowiedzialną za współpracę międzynarodową oraz z zastępcą burmistrza miasta Székesfehérvár. Wywiad częściowo ustrukturyzowany prowadzony w języku angielskim odbył się za pośrednictwem platformy MS Teams 14 grudnia 2023 roku.

4. Wywiad z Koordynatorką Protokołu i Współpracy Międzynarodowej miasta Rijeka. Ponieważ urzędniczka nie zgodziła się na wywiad bezpośredni z uwagi na to, że współpracę z Chinami w mieście koordynuje zbyt wiele osób, to poprosiła mnie o przesłanie listy pytań, na które wszystkie te osoby będą mogły odpowiedzieć pisemnie. Wysłałem więc urzędniczce tą samą listę z pytaniami, które zadawałem innymi urzędnikom. Niestety utraciłem kontrolę nad tym, kto rzeczywiście odpowiadał na konkretne pytanie. Pisemne odpowiedzi otrzymałem e-mailowo 21 marca 2024 roku.

5. Wywiad z przewodniczącym oraz wiceprzewodniczącym Zgromadzenia Ogólnego Komitatu Pest. Wywiad przybrał formę wywiadu bezpośredniego częściowo ustrukturyzowanego prowadzonego w języku polsko-węgierskim przy pomocy tłumacza zatrudnionego przez Komitatu Pest specjalnie na tę okazję. Odbył się on podczas mojej wizyty studyjnej w Budapeszcie dnia 28 maja 2024 roku.
6. Wywiad z mgr Amelią Leavesley, doktorantką na Wydziale Architektury, Budownictwa i Planowania na Uniwersytecie w Melbourne. Badania mojej rozmówczynie dotyczą zaangażowania władz lokalnych w wypełnianiu celów zrównoważonego rozwoju. Wywiad bezpośredni częściowo ustrukturyzowany prowadzony w języku angielskim odbyłem podczas mojego 30-dniowego stażu badawczego w Melbourne Centre for Cities na Uniwersytecie w Melbourne dnia 22 listopada 2022 roku.
7. Wywiad z dr Anną Kosovac, pracownikiem naukowym w Melbourne Centre for Cities na Uniwersytecie w Melbourne. Badania mojej rozmówczynie dotyczą dyplomacji miejskiej oraz postrzegania ryzyka w procesie decyzyjnym w zarządzaniu miejskim. Wywiad bezpośredni częściowo ustrukturyzowany prowadzony w języku angielskim odbyłem podczas mojego 30-dniowego stażu badawczego w Melbourne Centre for Cities na Uniwersytecie w Melbourne dnia 25 listopada 2022 roku.
8. Wywiad z dr. Danielem Pejicem, pracownikiem naukowym w Melbourne Centre for Cities na Uniwersytecie w Melbourne. Badania mojego rozmówcy dotyczą dyplomacji miejskiej oraz aktywności miast w ramach organizacji międzynarodowych. Wywiad bezpośredni częściowo ustrukturyzowany prowadzony w języku angielskim odbyłem podczas mojego 30-dniowego stażu badawczego w Melbourne Centre for Cities na Uniwersytecie w Melbourne dnia 24 listopada 2022 roku.
9. Wywiad z mgr Jessicą Trijsburg, pracownikiem naukowym w Melbourne Centre for Cities na Uniwersytecie w Melbourne. Badania mojej rozmówczynie dotyczą dyplomacji miejskiej. Wywiad bezpośredni częściowo ustrukturyzowany prowadzony w języku angielskim odbyłem podczas mojego 30-dniowego stażu badawczego w Melbourne Centre for Cities na Uniwersytecie w Melbourne dnia 22 listopada 2022 roku.
10. Wywiad z prof. Michele Acuto, dyrektorem oraz prodziekanem do spraw badań w Melbourne Centre for Cities na Uniwersytecie w Melbourne. Badania mojego rozmówcy dotyczą dyplomacji miejskiej oraz udziału miast w stosunkach

międzynarodowych, jako uczestników w procesie globalnego zarządzania. Wywiad bezpośredni częściowo ustrukturyzowany prowadzony w języku angielskim odbyłem podczas mojego 30-dniowego stażu badawczego w Melbourne Centre for Cities na Uniwersytecie w Melbourne dnia 2 grudnia 2022 roku.

11. Wywiad z prof. Tomášem Weissem, zastępcą dyrektora ds. badań w Instytucie Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Karola w Pradze. Wywiad przybrał formę wywiadu bezpośredniego częściowo ustrukturyzowanego prowadzonego w języku angielskim podczas mojej wizyty studyjnej w Pradze 18 maja 2023 roku.

12. Wywiad z Karą Němečkovą, menedžerką ds. relacji zewnętrznych CHOICE i MapInfluenCE w czeskim Stowarzyszeniu Spraw Międzynarodowych (AMO). Wywiad przybrał formę wywiadu bezpośredniego częściowo ustrukturyzowanego prowadzonego w języku angielskim podczas mojej wizyty studyjnej w Pradze 18 maja 2023 roku.

13. Wywiad z dr. Anastasem Vangelim, adiunktem w Szkole Ekonomii i Biznesu Uniwersytetu w Lublanie. W swoich badaniach mój rozmówca zajmuje się relacjami Macedonii Północnej oraz Słowenii z Chinami. Wywiad częściowo ustrukturyzowany prowadzony w języku angielskim odbył się za pośrednictwem platformy MS Teams dnia 6 stycznia 2023 roku.

14. Wywiad z dr. Andreeą Brinzą, analityczką w China Observers in Central and Eastern Europe (CHOICE). Moja rozmówczyni w swoich badaniach zajmuje się relacjami Rumuni z Chinami oraz inicjatywą Pasa i Szlaku. Z braku możliwości znalezienia dogodnego terminu na wywiad bezpośredni, Andrea Brinza przesłała mi pisemne odpowiedzi na przygotowane przeze mnie pytania. E-mail z jej odpowiedziami otrzymałem dnia 19 grudnia 2022 roku.

15. Wywiad z dr. Bartoszem Kowalskim, adiunktem w Katedrze Studiów Azjatyckich na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego. Mój rozmówca w swoich badaniach zajmuje się m.in. relacjami Polski oraz Czech z Chinami. Wywiad bezpośredni częściowo ustrukturyzowany prowadzony w języku polskim odbył się w Łodzi dnia 18 stycznia 2023 roku.

16. Wywiad z dr. Damirem Josipovičem, starszym pracownikiem naukowym w Słoweńskim Instytucie Studiów Etnicznych (IES). Mój rozmówca w swoich

badaniach zajmuje się m.in. relacjami Słowenii i Chin. Wywiad częściowo ustrukturyzowany prowadzony w języku angielskim odbył się za pośrednictwem platformy MS Teams dnia 10 grudnia 2022 roku.

17. Wywiad z Davorem Ivo Stierem, posłem krajowym, eurodeputowanym VII i VIII kadencji, a od 2016 do 2017 roku wicepremierem oraz Ministrem Spraw Zagranicznych i Europejskich Chorwacji. Rozmowa dotyczyła relacji chińsko-chorwackich. Wywiad częściowo ustrukturyzowany prowadzony w języku angielskim odbył się za pośrednictwem platformy MS Teams dnia 4 stycznia 2022 roku.

18. Wywiad z Filipem Šebokiem, kierownikiem projektów i pracownikiem naukowym ds. Chin w czeskim Stowarzyszeniu Spraw Międzynarodowych (AMO), pracującym również w China Observers in Central and Eastern Europe (CHOICE) oraz MapInfluenCE. Mój rozmówca w pracy badawczej zajmuje się m.in. relacjami Czech oraz Słowacji z Chinami. Wywiad częściowo ustrukturyzowany prowadzony w języku angielskim odbył się za pośrednictwem platformy MS Teams dnia 15 grudnia 2022 roku.

19. Wywiad z dr. Tamasem Maturą, dyrektorem Central and Eastern European Center for Asian Studies oraz adiunktem na Uniwersytecie Korwina w Budapeszcie. Mój rozmówca w pracy badawczej zajmuje się m.in. relacjami Węgier z Chinami. Wywiad częściowo ustrukturyzowany prowadzony w języku angielskim odbył się za pośrednictwem platformy MS Teams dnia 16 grudnia 2022 roku.

Aneks 4. Unikalne partnerstwa pomiędzy miastami EŚW a ich chińskimi partnerami

Miasto EŚW (państwo)	Chiński partner	Rok nawiązania partnerstwa	Aktywne partnerstwo	Formalna umowa
Arad (ROM)	Changzhou	N/A	Tak	Nie
Bañska Bystrzyca (SLO)	Shenyang	2016	Tak	Tak
Bañska Bystrzyca (SLO)	Panyu	2016	Tak	Tak
Békéscsaba (HUN)	Shenyang	2015	Nie	Nie
Belgrad (SRB)	Pekin	1980	Tak	Tak
Belgrad (SRB)	Shenzhen	2009	Nie	Tak
Belgrad (SRB)	Hunan (prowincja)	2017	Nie	Tak
Belgrad (SRB)	Shanghai	2018	Tak	Tak
Białystok (POL)	Chongzuo	2018	Tak	Tak
Braïla (ROM)	Szanghaj	2009	Tak	Tak
Budapeszt (HUN)	Pekin	2012	Tak	Tak

Budapeszt (HUN)	Szanghaj	2013	Tak	Tak
Budapeszt (HUN)	Hangzhou	1999	Tak	Tak
Bukareszt (ROM)	Pekin	2005	Tak	Tak
Bukareszt (ROM)	Shenzhen	2014	Tak	Tak
Bukareszt (ROM)	Chongqing	2014	Tak	Tak
Burgas (BUL)	Wuhan	2019	Tak	Tak
Bydgoszcz (POL)	Ningbo	2005	Tak	Tak
Bystrzyca (ROM)	Zhangjiajie	2016	Nie	Nie
Călărași (ROM)	Hengyang	2002	Tak	Tak
Debreczyn (HUN)	Taitung	1995	Nie	Tak
Debreczyn (HUN)	Tongliao	2008	Nie	Tak
Debreczyn (HUN)	Hohhot	2017	Tak	Tak
Dyneburg (LVA)	Harbin	2018	Tak	Tak
Eger (HUN)	Jinan	2018	Tak	Tak
Gdańsk (POL)	Shanghai	2004	Tak	Tak
Gdańsk (POL)	Qingdao	2017	Tak	Tak
Gdynia (POL)	Haikou	2006	Tak	Tak
Gdynia (POL)	Zhuhai	2017	Tak	Tak
Grudziądz (POL)	Nanning	2011	Tak	Tak
Győr (HUN)	Wuhan	1995	Tak	Tak
Jelenia Góra (POL)	Changzhou	2011	Tak	Tak
Jelenia Góra (POL)	Huangshan	2019	Tak	Nie
Igława (CZE)	Wuhan	2017	Nie	Tak
Katowice (POL)	Shenyang	2005	Nie	Tak
Kecskemét (HUN)	Pengzhou	2020	Nie	Nie
Kielce (POL)	Yuyao	2013	N/A	Tak
Kielce (POL)	Taizhou	2016	N/A	Nie
Kluż-Napoka (ROM)	Ningbo	2014	Tak	Tak
Kluż-Napoka (ROM)	Zhengzhou	1994	Nie	Tak
Konin (POL)	Deyang	2015	Tak	Tak
Konstanca (ROM)	Szanghaj	2002	Tak	Tak
Koszalin (POL)	Fuzhou	2007	Tak	Tak
Koszyce (SLO)	Wuhan	2012	Tak	Tak
Kowno (LIT)	Xiamen	2001	Tak	Tak
Kowno (LIT)	Szanghaj	2015	Tak	Nie
Kowno (LIT)	Kanton	2019	Nie	Nie
Kragujevac (SRB)	Xi'an	2016	Tak	Tak
Kragujevac (SRB)	Ningbo	2014	Tak	Tak
Kragujevac (SRB)	Wuxi	N/A	Tak	Nie
Kraków (POL)	Nanjing	2009	Tak	Tak
Kraków (POL)	Suzhou	2019	Tak	Nie
Kraljevo (SRB)	Jilin (prowincja)	2019	Tak	Tak
Lublana (SVN)	Chengdu	1981	Tak	Tak
Lublin (POL)	Jiazuo	2010	Nie	Tak
Lublin (POL)	Dystrykt Jiading (Szanghaj)	2012	Tak	Tak
Lublin (POL)	Xiangyang	2015	Nie	Tak
Lublin (POL)	Kanton	2011	Nie	Nie
Łódź (POL)	Tianjin	1994	Tak	Tak
Łódź (POL)	Kanton	2014	Tak	Tak
Łódź (POL)	Chengdu	2015	Tak	Tak
Maribor (SVN)	Hangzhou	2014	Tak	Tak
Maribor (SVN)	Chongqing	2017	Tak	Tak

Maribor (SVN)	Huai'an	2014	Tak	Tak
Maribor (SVN)	Ningbo	2014	Tak	Tak
Maribor (SVN)	Wuxi	2015	Tak	Tak
Maribor (SVN)	Nanchang	2015	Tak	Tak
Maribor (SVN)	Wuhan	2016	Tak	Tak
Maribor (SVN)	Szanghaj	2017	Tak	Tak
Maribor (SVN)	Jinan	2019	Tak	Tak
Miskolc (HUN)	Yantai	2015	Tak	Tak
Narwa (EST)	Xiamen	2013	Nie	Tak
Nisz (SRB)	Hangzhou	2018	Tak	Tak
Nowy Sącz (POL)	Suzhou	2005	Tak	Tak
Nowy Sącz (POL)	Dystrykt Huangdao (Qingdao)	2012	Nie	Tak
Nyíregyháza (HUN)	Harbin	2006	Tak	Tak
Olita (LIT)	Ningbo	2014	Tak	Tak
Olsztyn (POL)	Weifang	2016	Tak	Tak
Ołomuniec (CZE)	Kunming	2015	Tak	Tak
Ołomuniec (CZE)	Hangzhou	2009	Nie	Tak
Opole (POL)	Fujian	2012	Tak	Nie
Opole (POL)	Baise	2015	Nie	Nie
Opole (POL)	Jiaxing	2015	Tak	Nie
Oradea (ROM)	Szanghaj	N/A	Tak	Nie
Ostrów Wielkopolski (POL)	Dystrykt Qingbaijiang (Chengdu)	2019	Tak	Tak
Pecz (HUN)	Shaoxing	2010	Tak	Tak
Pecz (HUN)	Zhengzhou	2020	Tak	Tak
Pecz (HUN)	Chengdu	2014	Tak	Nie
Pernik (BUL)	Huainan	2011	Tak	Tak
Płock (POL)	Huainan	2010	Tak	Tak
Płowdiw (BUL)	Shenzhen	2014	Tak	Tak
Płowdiw (BUL)	Luoyang	N/A	Tak	Tak
Płowdiw (BUL)	Changchun	N/A	Tak	Tak
Podgorica (MNE)	Syczuan (prowincja)	N/A	Nie	Tak
Poznań (POL)	Shenzhen	1993	Tak	Tak
Praga (CZE)	Tajpej ⁷⁷⁵	2001/2020 ⁷⁷⁶	Tak	Tak
Praga (CZE)	Kanton	2012	Nie	Nie
Radom (POL)	Huzhou	2009	Nie	Tak
Rijeka (CRO)	Qingdao	1998	Tak	Tak
Rijeka (CRO)	Dalian	2006	Tak	Tak
Rijeka (CRO)	Ningbo	2010	Tak	Tak
Ryga (LVA)	Pekin	2004	Tak	Tak
Ryga (LVA)	Suzhou	1989	Tak	Tak
Ryga (LVA)	Tajpej	1999	Tak	Tak
Ryga (LVA)	Szanghaj	2017	Nie	Nie
Rzeszów (POL)	Fangchenggang	2011	Tak	Tak
Šabac (SRB)	Xiaogang	2021	Tak	Tak

⁷⁷⁵ Praga uznała Tajpej za „chińskiego” partnera. Powód takiej decyzji zostanie wyjaśniony w osobnym podrozdziale, dotyczącym studium przypadku współpracy międzynarodowej tego miasta z Chinami.

⁷⁷⁶ Umowa o partnerstwie została sformalizowana w 2020 roku.

Šabac (SRB)	Jiangsu	2021	Tak	Nie
Sarajewo (BIH)	Chińska ambasada	2019	Tak	Nie
Sliwen (BUL)	Chongqing	2002	Nie	Tak
Sofia (BUL)	Szanghaj	2014	Tak	Tak
Sofia (BUL)	Pekin	2016	Nie	Tak
Sofia (BUL)	Jiangsu	2017	Nie	Nie
Sofia (BUL)	Kunming	2018	Nie	Nie
Sofia (BUL)	Chengdu	2019	Nie	Nie
Sofia (BUL)	Ningbo	2019	Nie	Nie
Sofia (BUL)	Qinghai	2019	Nie	Nie
Stalowa Wola (POL)	Liuzhou	2018	Tak	Tak
Stara Zagora (BUL)	Yueyang	1994	Nie	Tak
Suczawa (ROM)	Yinchuan	2019	Tak	Tak
Szczecin (POL)	Jinan	2010	Tak	Tak
Szczecin (POL)	Harbin	2010	Tak	Nie
Szolnok (HUN)	Sanmenxia	2008	Tak	Tak
Szolnok (HUN)	Bengbu	2010	Tak	Tak
Szombathely (HUN)	Yantai	2007	Tak	Tak
Tallinn (EST)	Pekin	1998	Tak	Tak
Tallinn (EST)	Chengdu	2006	Tak	Tak
Tallinn (EST)	Hangzhou	2009	Nie	Tak
Tallinn (EST)	Szanghaj	2009	Nie	Nie
Tartu (EST)	Ningbo	2011	Tak	Tak
Tirana (ALB)	Pekin	2008	Tak	Tak
Toruń (POL)	Guilin	2003	Tak	Tak
Toruń (POL)	Wuhan	2015	Nie	Nie
Warna (BUL)	Ningbo	2004	Tak	Tak
Warszawa (POL)	Pekin	2010	Tak	Tak
Wielkie Tyrnowo (BUL)	Xi'an	2006	Tak	Tak
Wilno (LIT)	Shenzhen	2017	Nie	Tak
Wilno (LIT)	Kanton	2006	Nie	Tak
Zadar (CRO)	Shaoxing	2015	Nie	Nie
Zadar (CRO)	Chongqing	2015	Nie	Nie
Zadar (CRO)	Zhoushan	2015	Nie	Nie
Zagrzeb (CRO)	Szanghaj	1980	Tak	Tak
Zagrzeb (CRO)	Pekin	1995	Tak	Tak
Zagrzeb (CRO)	Nanjing	2010	Nie	Nie
Zagrzeb (CRO)	Xiamen	2013	Nie	Nie
Zagrzeb (CRO)	Chongqing	2014	Tak	Tak
Zagrzeb (CRO)	Shenzhen	2014	Nie	Nie
Zagrzeb (CRO)	Hangzhou	2015	Nie	Nie
Zagrzeb (CRO)	Hubei (prowincja)	2016	Nie	Nie
Zagrzeb (CRO)	Hunan (prowincja)	2016	Nie	Nie
Zagrzeb (CRO)	Xiangyang	2017	Tak	Tak
Zielona Góra (POL)	Wuxi	2008	Tak	Tak
Zlin (CZE)	Cangzhou	2016	Nie	Tak
Zrenjanin (SRB)	Shenyang	2015	Tak	Tak
Zrenjanin (SRB)	Shandong	2021	Tak	Tak
Žylina (SLO)	Changchun	1993	Tak	Tak

Źródło: Opracowanie własne

Aneks 5. Unikalne partnerstwa pomiędzy regionami EŚW a ich chińskimi partnerami

Region EŚW (państwo)	Chiński partner	Rok nawiązania partnerstwa	Aktywne partnerstwo	Formalna umowa
Arad (ROM)	Fujian	2017	Tak	Tak
Arad (ROM)	Hainan	2000	Nie	Tak
Bács-Kiskun (HUN)	Yunnan	N/A	Nie	Tak
Baranya (HUN)	Zhejiang	2004	Tak	Tak
Braszów (ROM)	N/A	N/A	N/A	N/A
Cluj (ROM)	Shandong	2010	Tak	Tak
Csongrád-Csanád (HUN)	Shanxi	1992	Nie	Tak
Dolj (ROM)	Anhui	2007	Nie	Tak
Dolj (ROM)	Guangzhou	2019	Nie	Nie
Győr-Moson-Sopron (HUN)	Hubei	2013	Tak	Tak
Győr-Moson-Sopron (HUN)	Henan	2019	Tak	Nie
Župania istryjska (CRO)	Zhejiang	2005	Tak	Tak
Župania istryjska (CRO)	Yunnan	2004	Nie	Nie
Woj. małopolskie (POL)	Jiangsu	2004	Tak	Tak
Župania licko-seńska (CRO)	N/A	N/A	Tak	Nie
Woj. dolnośląskie (POL)	Anhui	N/A	Tak	Tak
Woj. lubelskie (POL)	Henan	2005	Tak	Tak
Woj. lubelskie (POL)	Chongqing	2019	Tak	Nie
Woj. lubuskie (POL)	Hainan	2006	Tak	Tak
Woj. łódzkie (POL)	Syczuan	2013	Tak	Tak
Woj. łódzkie (POL)	Kanton	2013	Tak	Nie
Marmaros (ROM)	N/A	N/A	Nie	Nie
Župania medzimurska (CRO)	Hainan	N/A	Nie	Nie
Župania medzimurska (CRO)	Yanchen	N/A	Nie	Nie
Župania medzimurska (CRO)	Shanxi	N/A	Nie	Nie
Župania medzimurska (CRO)	Liaoning	N/A	Nie	Nie
Župania medzimurska (CRO)	Szanghaj	N/A	Nie	Nie
Kraj morawsko-śląski (CZE)	Hebei	2015	Nie	Tak
Kraj morawsko-śląski (CZE)	Jiangsu	2013	Tak	Tak
Kraj morawsko-śląski (CZE)	Shanxi	2018	Tak	Tak
Okręg Marusza (ROM)	Shanxi	2000	Nie	Tak
Kraj ołomuniecki (CZE)	Fujian	2014	Nie	Tak
Kraj ołomuniecki (CZE)	Yunnan	2014	Nie	Tak
Kraj pardubicki (CZE)	Jilin	2019	Tak	Tak
Pest (HUN)	Syczuan	2018	Tak	Tak
Pest (HUN)	Chongqing	2010	Tak	Tak
Pest (HUN)	Hebei	2000	Tak	Tak
Pest (HUN)	Shandong	2018	Tak	Tak
Pest (HUN)	Kanton	2022	Nie	Tak
Pest (HUN)	Hainan	2016	Nie	Tak
Pest (HUN)	Ningxia Hui	2004	Nie	Tak
Kraj pilzneński (CZE)	Zhejiang	2007	Tak	Tak
Woj. pomorskie (POL)	Szanghaj	1985	Tak	Tak
Woj. pomorskie (POL)	Qingdao	2017	Tak	Nie
Woj. pomorskie (POL)	Zhuhai	2013	Nie	Nie

Praga (CZE)	Tajpej	2001/2020 ⁷⁷⁷	Tak	Tak
Praga (CZE)	Kanton	2012	Nie	Nie
Kraj preszowski (SLO)	Hebei	2016	Nie	Tak
Kraj preszowski (SLO)	Zhongshan	2016	Nie	Nie
Kraj preszowski (SLO)	Shanxi	2018	Nie	Nie
Woj. śląskie (POL)	Liaoning	2010	Tak	Tak
Woj. śląskie (POL)	Shanxi	2010	Nie	Nie
Woj. śląskie (POL)	Zhongshan	2018	Nie	Nie
Župania sisacko-moslawińska (CRO)	Kanton	N/A	Tak	Nie
Župania sisacko-moslawińska (CRO)	Hunan Xiangjiang	N/A	Tak	Nie
Somogy (HUN)	Gansu	N/A	Tak	Tak
Woj. podkarpackie (POL)	Kuangsi	2015	Tak	Tak
Suczawa (ROM)	Guizhou	2009	Nie	Tak
Tulcza (ROM)	Suzhou	1995	Tak	Tak
Župania varaždinska (CRO)	Hangzhou	2019	Nie	Nie
Župania varaždinska (CRO)	Zhejiang	2019	Nie	Nie
Župania varaždinska (CRO)	Liaoning	2021	Nie	Nie
Župania varaždinska (CRO)	Zhaoyang	2019	Nie	Nie
Woj. warmińsko-mazurskie (POL)	Heilongjiang	2005	Tak	Tak
Woj. zachodniopomorskie (POL)	Guangdong	2013	Tak	Tak
Župania zadarska (CRO)	Hainan	2019	Tak	Tak
Župania zadarska (CRO)	Jiangxi	2019	Tak	Nie
Zagrzeb (CRO)	Szanghaj	1980	Tak	Tak
Zagrzeb (CRO)	Pekin	1995	Tak	Tak
Zagrzeb (CRO)	Nankin	2010	Nie	Nie
Zagrzeb (CRO)	Xiamen	2013	Nie	Nie
Zagrzeb (CRO)	Chongqing	2014	Tak	Tak
Zagrzeb (CRO)	Shenzhen	2014	Nie	Nie
Zagrzeb (CRO)	Hangzhou	2015	Nie	Nie
Zagrzeb (CRO)	Hubei	2016	Nie	Nie
Zagrzeb (CRO)	Hunan	2016	Nie	Nie
Zagrzeb (CRO)	Xiangyang	2017	Tak	Tak
Kraj żyliński (SLO)	Zhejiang	2012	Nie	Tak

Źródło: Opracowanie własne

Aneks 6. Stopień powiązania politycznego burmistrzów bądź prezydentów miast z partiami rządzącymi w poszczególnych państwach

Nazwa miasta współpracującego z Chinami	Stopień koordynacji polityki miasta względem Chin z rządem centralnym (1-5)	Przynależność burmistrza/prezydenta do partii rządzącej w państwie	Stan na (miesiąc i rok)
Arad	1	Tak	Styczeń 2021
Bańska Bystrzyca	1	Nie	Listopad 2020
Békéscsaba	1	Nie	Kwiecień 2021

⁷⁷⁷ Umowa o partnerstwie została sformalizowana w 2020 roku.

Belgrad	3	Tak	Sierpień 2022
Białystok	1	Nie	Wrzesień 2020
Budapeszt	2	Nie	Kwiecień 2021
Bukareszt	2	Tak	Listopad 2020
Burgas	3	Tak	Listopad 2021
Bydgoszcz	2	Nie	Październik 2020
Bystrzyca	1	Tak	Kwiecień 2021
Calarasi	1	Tak	Grudzień 2020
Debreczyn	5	Tak	Listopad 2020
Dyneburg	3	Nie	Październik 2020
Eger	1	Nie	Maj 2021
Gdynia	4	Nie	Październik 2020
Grudziądz	1	Nie	Październik 2020
Győr	1	Tak	Listopad 2020
Igława	1	Nie	Listopad 2020
Jelenia Góra	1	Nie	Wrzesień 2020
Kluż-Napoka	4	Tak	Marzec 2021
Konin	1	Nie	Wrzesień 2020
Konstanca	1	Tak	Marzec 2021
Koszalin	1	Nie	Wrzesień 2020
Kowno	3	Nie	Listopad 2020
Kragujevac	1	Tak	Marzec 2022
Kraków	3	Nie	Wrzesień 2020
Kraljevo	5	Tak	Kwiecień 2022
Lublana	1	Nie	Październik 2020
Lublin	3	Nie	Październik 2020
Łódź	3	Nie	Wrzesień 2020
Maribor	1	Nie	Wrzesień 2020
Miskolc	1	Nie	Grudzień 2020
Narwa	3	Nie	Luty 2021
Nisz	3	Tak	Styczeń 2022
Nowy Sącz	4	Nie	Wrzesień 2020
Nyiregyhaza	3	Tak	Grudzień 2020
Olita	1	Nie	Grudzień 2020
Olsztyn	1	Nie	Wrzesień 2020
Ołmuniec	2	Tak	Listopad 2020
Opole	3	Nie	Październik 2020
Oradea	1	Tak	Grudzień 2020
Ostrów Wielkopolski	3	Nie	Wrzesień 2020
Pecz	1	Nie	Listopad 2020
Pernik	1	Nie	Kwiecień 2021
Płock	1	Nie	Październik 2020
Płowdiw	4	Tak	Listopad 2020
Podgorica	5	Tak	Grudzień 2022
Poznań	1	Nie	Wrzesień 2020
Praga	3	Nie	Październik 2020
Radom	1	Nie	Wrzesień 2020
Rijeka	5	Nie	Grudzień 2020
Ryga	3	Nie	Wrzesień 2020
Rzeszów	3	Nie	Październik 2020
Šabac	5	Tak	Sierpień 2022
Sarajewo	1	Tak	Styczeń 2021
Sliven	1	Tak	Luty 2021

Sofia	3	Tak	Kwiecień 2021
Stalowa Wola	1	Tak	Wrzesień 2020
Stara Zagora	3	Tak	Grudzień 2020
Szczecin	1	Nie	Październik 2020
Szolnok	1	Tak	Listopad 2020
Szombathely	1	Nie	Grudzień 2020
Tallinn	5	Tak	Luty 2021
Tartu	2	Nie	Kwiecień 2021
Tirana	1	Tak	Luty 2022
Warna	5	Nie	Listopad 2020
Warszawa	1	Nie	Październik 2020
Wielkie Tyrnowo	2	Tak	Grudzień 2020
Wilno	2	Tak	Listopad 2020
Zadar	4	Tak	Listopad 2020
Zagrzeb	1	Nie	Październik 2020
Zielona Góra	1	Nie	Wrzesień 2020
Zlin	1	Tak	Październik 2020
Zrenjanin	4	Tak	Styczeń 2022
Žylina	1	Nie	Styczeń 2021

Źródło: Opracowanie własne